TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANTROPOLOJİ

ANABİLİM DALI

ANKARA'NIN ZİHİNSEL HARİTASI

Doktora Tezi

Zeynel KARACAGİL

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANTROPOLOJİ

ANABİLİM DALI

ANKARA'NIN ZİHİNSEL HARİTASI

Doktora Tezi

Zeynel KARACAGİL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Meryem BULUT

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

ANKARA'NIN ZİHİNSEL HARİTASI

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Meryem BULUT

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1-Doç. Dr. Meryem BULUT	
2-Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGİYAMA	
3-Doç. Dr. Çağdaş DEMREN	
4-Doç. Dr. Çağlar ENNELİ	
5-Dr. Öğr. Üyesi Kadriye ŞAHİN	

Tez Savunması Tarihi

17.05.2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Meryem BULUT'un danışmanlında hazırladığım "Ankara'nın Zihinsel Haritası (Ankara,2021)" adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgilerin metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Zeynel KARACAGİL

ÖNSÖZ

Ankara'ya görev yapmak için geldiğim yıllarda daha önce zihnimde oluşan Ankara profilinden çok farklı bir profil olduğunu gördüm. Zihnimde kurguladığım Ankara'nın bu kadar farklı çıkmasından dolayı kafamda çeşitli sorular belirdi. Bunların en başında "Ankara'da yaşayan kişilerde de aynı durum söz konusu oldu mu?" sorusu gelmekteydi. Bu ve bunun gibi sorulara cevap bulmak için bu çalışmayı yapmaya karar verdim. Bu cevap bulma arayışında Ankara'ya sadece kent odağı ile bakmanın eksik ve yanlış olcağını düşündüğüm için sosyal antropolojinin yöntemleri doğrultusunda kente yeni bir bakış açısı kazandırılması gerektiğini karar verdim. Bundan dolayı Ankara'nın kentsel haritasından öte, öznelerin zihinlerindeki Ankara'yı deşifre etmek için bu çalışmaya başladım.

Bu amaçlar doğrultusunda yaptığım bu çalışmanın hazırlanması, yazılması ve sonuçlandırılması süreçlerinde yardımlarını benden eksik etmeyen başta tez danışmanım Doç. Dr. Meryem BULUT'a, aynı anabilim dalında uzun yıllar birlikte görev yaptığım Doç. Dr. Ceren Aksoy SUGİYAMA ve Doç. Dr. Çağlar ENNELİ'ye ve tez jürimde yer alan Doç. Dr. Çağdaş DEMREN ve Dr. Öğr. Üyesi Kadriye ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın mihenk taşı olacak bilgileri bana sunan ve anlatan, Ankara'nın en saygın ve entelektüel isimlerinden biri olan Ankara eski milletvekillerinden Şevket Bülent YAHNİCİ'ye en içten teşekkürlerimi sunmayı kendime bir borç bilirim.

Çalışmamdan önce ve sonra hep yanımda olup, yardımlarını benden eksik etmeyen aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i

İÇİNDEKİLER ii

1. GİRİŞ 5

1.1. Araştırmanın Sorusu 16

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 17

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı 19

2. KAVRAMLAR 36

2.1. Zihin 36

2.1.1. Beyin 41

2.1.2. Algı 49

2.1.3. Anlam – Bilgi 54

2.2. Kent 57

2.2.1. Kentsel Mekân ve Özellikleri 66

2.2.2. Kentsel Mekân Algısı 71

2.2.3. İmge 74

2.2.4. İmgelem 78

2.3. Zihin Haritası 81

2.3.1. Zihin Haritası Nedir, Nasıl Oluşturulur? 86

3. SAHA SONUÇLARI VE TARTIŞMA 91

3.1. Ankara'nın Kent İmgeleri ve Bileşenleri 91

3.1.1. Tarihi Mekânlar ve Noktalar 93

3.1.2. Kamusal Mekânlar ve Alanlar 99

3.1.3. Bölgeler/Yerler 105

3.1.4. Yollar 113

3.1.5. Cazibe Noktaları 130

3.2. Ankara'nın Zihinsel Haritası 135

3.2.1. Buralarda Çocukluğumun Anıları Var! 135
3.2.1.1. Çankaya, Küçükesat, Büyükesat 135
3.2.1.2. Bahçelievler 139
3.2.1.3. Yenimahalle 142
3.2.1.4. Keçiören, Etlik, Ayvalı 143
3.2.2. Huzura Açılan Kapılar Buraları… 147
3.2.2.1. Hacıbayram Camii 147
3.2.2.2. Kocatepe Camii 149
3.2.3. Haftada Bir Giderdik… Kadınların Günü Farklıydı! 153
3.2.3.1. Karacabey Hamamı 153
3.2.3.2. Şengül Hamamı 155
3.2.3.3. Eynebey Hamamı – Ankara Hamamı 157
3.2.4. Artık Yürüyemiyoruz… Mayın Tarlası Gibi! 158
3.2.4.1. Atatürk Bulvarı (Yenişehir) 158
3.2.4.2. Anafartalar Caddesi 165
3.2.4.3. Ziya Gökalp Caddesi 168
3.2.4.4. Talatpaşa Bulvarı 171
3.2.4.5. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 174
3.2.4.6. Cumhuriyet Bulvarı (İstasyon Caddesi) 176
3.2.4.7. Çankırı Caddesi 178
3.2.4.8. Cemal Gürsel (Cebeci) Caddesi 180
3.2.4.9. Ulucanlar Caddesi 182
3.2.4.10. Necatibey Caddesi 184
3.2.5. Küçüle Küçüle Kalmadı… Eskiden Buralarda Çok Güzel Kutlamalar Oluyordu! 186
3.2.5.1. Ulus Meydanı 186
3.2.5.2. Kızılay Meydanı 190
3.2.5.3. Sıhhiye Meydanı 193

3.2.5.4. Tandoğan Meydanı ... 196
3.2.6. Doğaya Açılan Kapılar ... 200
3.2.6.1. Güvenpark ... 200
3.2.6.2. Gençlik Parkı ... 203
3.2.6.3. Atatürk Orman Çiftliği ... 207
3.2.6.4. Kuğulu Park ... 209
3.2.6.5. Kurtuluş Parkı ... 212
3.2.6.6. Gölbaşı-Mogan Parkı ... 213
3.2.7. Geçmişin Tanıkları Bunlar… ... 216
3.2.7.1. Türkiye İş Bankası Binası ... 216
3.2.7.2. Ziraat Bankası Binası ... 218
3.2.7.3. Osmanlı Bankası ... 220
3.2.7.4. Merkez Bankası ... 221
3.2.7.5. Kurtuluş Savaşı Müzesi ... 223
3.2.7.6. Cumhuriyet Müzesi ... 225
3.2.7.7. Resim ve Heykel Müzesi ... 227
3.2.7.8. Üçüncü Meclis Binası ... 229
3.2.7.9. Anıtkabir ... 231
3.2.8. Buralar Beni Çok Kasıyor… Her Tarafta Bir Resmiyet!... ... 234
3.2.1. Hüznün ve Mutluluğun Birlikteliği ... 239
3.2.1. Bugün Vizyondaki Film "Ankara" ... 242
SONUÇLAR ... 245
KAYNAKÇA ... 259
ÖZET ... 273
ABSTRACT ... 274

1. GİRİŞ

Bu çalışmada anlam ve zihnin problemine, hem doğa hem de sosyal bilimlerin ortak bakış açısı ile bakılacaktır. Bu bakış açısı doğrultusunda Ankara'nın Zihinsel Haritası ortaya çıkarılacaktır. Bu iki sorunsal, bilim dünyasında uzun süredir tartışılmış ve hala da tartışılan bir problem olması sebebi ile benim için ayrı bir öneme sahiptir. Teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler, beraberinde yeni imkânlar ve tartışmaları getirmiştir. Özellikle anlam ve zihin tartışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Günümüzde anlam ve zihin konusunda yapılan tartışmalarda yaşanan en büyük zorluk, pozitif ve sosyal bilimlerin anlam ve zihin problemlerini ayrı ayrı ele almaları olmuştur. Geçen zaman ile bu ayrım giderek kaybolmuş ve günümüzde yerini anlam ve zihin konusunda multidisipliner çalışmalara bırakmıştır. Çözmeye çalıştığımız sorunsallar felsefe, sinirbilim, fizik, kimya, bilgisayar bilimi, psikoloji vb. gibi birçok bilim dalının alanlarını kapsamaktadır. Ankara'nın Zihinsel Haritası isimli çalışmamızda anlam ve zihin problemi, doğa ve sosyal bilimler ayrımı olmaksızın bir bütün olarak ele alınacaktır.

Yakın zamana kadar anlam ve zihin konuları, felsefenin temel çalışma alanı olmuştur. Felsefenin temel çalışma alanı olmasına rağmen doğa bilimleri ile ortak çalışma yok denecek kadar az yapılmıştır. Örneğin uyku felci olarak bilinen bir durum, yakın zamana kadar insanlar tarafından bedenin ele geçirilmesi olarak görülmekteydi. Birçok topluluk, uyku felci durumunda bedenin ele geçirildiğine inanmaktaydı. Bundan dolayı uykusunda uyku felci geçiren kişiler, dini ritüeller ile kendilerini korumaya çalışmışlardı. Bu durum hem bilim dünyasında hem de halk arasında beyin ve bilinç/akıl ikilemini doğurmuştur. Ben bu çalışmada böyle bir ayrımın olmadığını, beyin-zihin/bilinç/akıl denilen kavramların aslında tek bir bütün olduğunu, hepsinin beynin biyolojik yapısıyla meydana geldiğini kabul etmekteyim. Bu doğrultuda insan haricindeki varlıklarında zihin/akıl/bilinçlerinin olduğunu öne sürmekteyim. Günümüzdekiler de dahil olmak üzere bilimsel çalışmaların tamamına yakını, insan dışındaki varlıkların

zihin/akıl/bilinçlerinin olmadığı kabul etmektedir. Ama bu durumun, ayrıntılı bir çözümlemesi yapıldığında insanın düşündüğünü ortaya koyan argümanların aynısının diğer varlıklarda da var olduğu görülecektir. "Ben" dışındaki öznelerin düşündüğünü ya da bilinçli olduğunu ancak gösterdiği davranış, ses vb. gibi dışsal uyaranların etkileri ile anlayabilmekteyiz. Örneğin bir yapay zekânın insanın yaptığı her şeyi gerçekleştirdiği kabul edilse, onu düşünüyor olarak kabul edecek miyiz? Ya da hangi seviyeden sonra düşünüyor diyebileceğiz?

Yapay zekâ nasıl bir bilgisayarın ürünü ve bu bilgisayar da nasıl atom ve moleküllerin sonucu ise insanlar da aynı temeli paylaşan atomsal birer varlıktır. Yapay zekâ ile aynı öz paylaşılmasına rağmen nasıl oluyor da insan düşünen, yapay zekâ ise taklit eden bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Nasıl oluyor da atomsal bir varlıktan ya da tamamen fiziğin kuralları ile işleyen bir mekanizmadan zihin ortaya çıkabiliyor? Madde olan "biz" nasıl oluyor da hissedebiliyoruz? Dünyaya dair hislerimiz, algılarımız vb. duygularımız beynin fizyolojik sürecini acaba etkiliyor mu? Örneğin uzam, zaman ve konuma göre öznenin duygusal değişimleri beyinde, nöronların ya da beynin işleyiş mekanizmasında etken olan yapının faaliyetini etkiyor mu?

Ortaya çıkan bu sorular ışığında çalışmada şöyle bir argümanı öne sürebilirim; görebildiğimiz-göremediğimiz, duyabildiğimiz-duyamadığımız, hissedebildiğimiz-hissedemediğimiz vb. çeşitli algısal fenomenler; uzay zamanda kütle, enerji, parçacık, atom gibi çeşitli maddi durumlardan meydana geldiğini kabul etmekteyim. Bu kabul şu soruyu ortaya çıkarmaktadır; acaba öznenin zihinsel süreci maddi bir işlem mi yoksa maddeden farklı bir sürecin emaresi midir?

Bizi "biz" yapan, sizi "siz" yapan, onu "o" yapan öğrendiklerimiz ve hatırladıklarımızdır. Kısaca zihin, dünyamızı bütün kılandır. Geçmişten günümüze bilim dünyası ve felsefenin her alanında tartışılan ve çözüme kavuşturulmaya çalışılan zihin;

Descartes'in "***düşünüyorum o halde varım!***" sözüyle alevlenmiş, 1791 yılında Galvani'nin kurbağa bacağına elektrik vermesi (Kandel, 2016, s. 107) ile hız kazanmış ve 1956 yılında John McCarty'in yapay zekâ çalışmasıyla bilim dünyasının zirvesine ulaşan bir kavram olarak günümüze gelmiştir. Yapay zekâ, bilgisayarlara, insanın düşünme yeteneğini kazandırabilme imkânı verdiği için günümüzde araştırmacılar tarafından çalışılan en popüler konulardan birisi olmuştur. Yapay zekâyı, insan beyninin gerçekleştirdiği fonksiyonların bilgisayar tarafından yapılması şeklinde tanımlayabiliriz (Adlassnig, 2002, s. 1-4). Beyin yapısını model alan ve beynin çalışma prensibini analog olarak derleyen bir yapay zekâ, bilim ve felsefe dünyasının bütün kavramlarının, özellikle sosyal bilimlerin paradigmalarının baştan sona değişmesine neden olmuştur. Çünkü **"insan nedir?"** sorusuna yeniden cevap verilmesi gerekmektedir.

Zihin kavramı her bilim dalı tarafından çeşitli yöntemlerle ele alınmış, kavrama farklı yorumlar getirilmiş ve değerlendirilmiştir. Zihnin, insanlık tarihinde bu kadar tartışmalı ve çözülemeyen bir kavram olmasının en başlıca sebebi, ***"beynin/insanın düşündüğü ve öğrendiği"*** varsayımıdır.

Düşünme nedir?

Düşünme dediğimizde neyi düşünüyoruz?

Düşündüğümüzü nasıl anlıyoruz?...

Bu ve bunun gibi birçok soru zihin konusunda ontolojik olarak çözülmesi ve tartışılması gereken en temel sorulardır. İnsanın düşündüğünü söylemek yanlış bir tanımdır ve büyük bir kültürel ön kabulü içermektedir. Çünkü insanın düşündüğünü gösteren bütün durum ve davranışların derinlemesine çözümlemesi yapıldığında insanın düşünmediği; sadece durum, zaman ve uzama göre gerekli olasılıklar içinde tepki verdiği görülecektir. Birçok bilim insanı bu durumun sadece egoyu kurtarmak için bilinç dışı bir fizyolojik süreç olduğunu savunmaktadır. Bu duruma en yaygın örnek olarak ise insanın

reflekslerini öne sürmektedir. Bu düşünceyi savunan bilim insanlarının gözden kaçırdığı en büyük nokta ise bilinçli olmanın sadece gözlemlenebilen durumlardan oluşmadığıdır. Günümüz teknolojisi ile birlikte gelen nöroloji alanındaki gelişmeler düşünme ve bilinç tanımının yanlış ve eksik yapıldığını göstermektedir. 1987 yılında geçirdiği trafik kazası sonrası bitkisel hayata girdiği teşhisi konulan Rom Houben'in aslında 23 yıldır bilincinin açık olduğu, sadece tepki veremediği ortaya çıkartıldı[1]. Houben'in durumu gibi birçok farklı örnekten[2] düşünme ve bilinç olarak tanımlanan durumların aslında yanlış ve eksik olduğu anlaşılmıştır.

İnsana atfedilmiş olan düşünme edimi, Descartes'in "düşünüyorum o halde varım" sözü ile daha da perçinlenerek, günümüzde insan olmanın hem toplumsal hem de hukuksal bir tanımı olarak literatüre geçmiştir. Kabul ettiğimiz bu metaforların temelinde düşünmenin sadece insana ait olduğu, düşünmenin insanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik olduğu ve düşünmenin tinsel bir boyutunun olduğu inancı vardır. Bundan dolayı doğadaki insan hariç, canlı ya da cansız bütün varlıkların düşünme edimine sahip olmadığı kabul edilmektedir. Bu inancın temelinde ise ilahi dinler ya da metinlerde insanın yüceltilerek, doğanın en önemli varlığı olarak gösterilmesi vardır. Aslında burada

[1] NTV Haber: Belçika'da 1983'te geçirdiği kaza yüzünden felç olan Rom Houben'e bitkisel hayata girdiği teşhisi kondu ama o söyledikleri her şeyin farkında olduğunu doktorlara anlatma olanağı bulamadı. Aslında onun bilinci bütün bu süre zarfında açıktı. Doktorların bitkisel hayatta olduğunu düşündükleri Houben, bu uzun yıllarda "hayal kurarak vakit geçirdiğini" söyledi. Hastanın bilincinin tamamen gittiği sonucuna varmadan önce doktorlar hastayı, uluslararası alanda kabul edilmiş Glasgow Koma Ölçeği'ne göre bir dizi testten geçirdiler.
Ancak bundan 3 yıl önce Liege Üniversitesi'nde yüksek teknoloji ürünü cihazlar sayesinde hastanın, vücudu üzerindeki kontrolünü kaybetmiş olmasına rağmen beyninin normale çok yakın bir şekilde faaliyet gösterdiği belirlendi.
Houben "Bu süre boyunca daha iyi bir yaşam hayali kurdum. Hislerimi anlatmak için hayal kırıklığı sözü çok yetersiz kalır" diye konuştu. Durumunun açıklığa kavuşmasından sonra Houben hastaneden çıkamasa da artık uzandığı yerden kitap okumasına ve iletişim kurmasına olanak tanıyan özel bir cihaza ve bilgisayara sahip… (https://www.ntv.com.tr/yasam/23-yildir-komada-sandilar-ama-o-her-seyi-duydu,nNCGta62LUW_7oAaMhVsoA?_ref=infinite)

[2] Araştırma kapsamında 'bilinci kapalı' 54 hasta, kısaca MRI olarak bilinen Manyetik rezonans görüntü taraması makinesinden geçirildi. Hastalara futbol oynamak ya da yürümek gibi çeşitli durumları düşünmeleri soruldu. 54 hastadan 5'i bu soruya yanıt verdi. Bir hasta kendi hayatıyla ilgili 6 sorunun beşine yanıt verdi. Belçika'daki Liege Üniversitesi'nden professör Steven Laureys "Soruyu sorduktan sonra beynin motor korteksine odaklanıyoruz. Hasta beyninde sevdiği bir sporu canlandırırsa bu evet anlamına geliyor. soruyu sorduktan 15 saniye sonra motor kortekste hareketlenme başlarsa hasta yanıt vermiş oluyor." diyor… (https://www.amerikaninsesi.com/a/bitkisel-hayatta-olduu-sanlan-hastalarla-letiim-kurulabilir-mi-98910274/885784.html)

en önemli nokta, insanın herhangi bir şeye tepki vermesi ya da düşünmesi gibi davranışların görünmeyen bir zihin sürecinin sonucu olduğu, gözlemlenemeyen bir düşünce dizisinin veya beyin sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını kabul ediliyor olmamızdır (Sezgin , 2002, s. 228). Aksine, düşünme olarak tanımladığımız bu durumların koşullar bağlamında, insanın varlık olarak vermiş olduğu hazır, önceden tanımlanmış, insan (canlı) tepkileri olarak kabul edilmelidir. Bu durum hayvanlar olarak kategorileştirilen canlılarda, tamamı **"içgüdü"** sonucunda ortaya çıkan davranışlar olarak kabul edilirken, insanlarda ise düşünme edimi sonucunda öğrenilen davranış pratikleri olarak kabul edilmektedir. Organik varlık olarak insan ve diğer organizmalar arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Fark sadece hücrelerin kurmuş olduğu örüntülerde vardır. Şöyle ki, insan nefes almak için akciğer organına ihtiyaç duyarken; suda yaşayan canlılar nefes almak için solungaçlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu iki organın görünümü ve işleyişi farklı gibi gözükse de aslında ikisinin de çalışma mekanizması aynıdır. İki organ da organizmaya oksijen sağlamaktadır ama birisi havadaki oksijeni işlerken diğeri sudaki oksijeni işleyerek organizmanın ihtiyacı olan elementleri sağlamaktadır. Bundan dolayı farklı olarak atfettiğimiz bütün her şeyin aslında atomsal parçacık boyutta ele alındığında hepsinin aynı olduğu görülecektir. Çünkü organik ya da organik olmayan bütün varlıkların özü aynı temel tözden oluşmaktadır. Bu töz bütün varlıkların temel çıkış bileşenidir.

İnsan olarak düşündüğümüzü, düşündüğünü kabul ettiğimiz bir düşünce tarafından öne sürmekteyiz. Öznelerin doğayı algılayışı, düşünme ediminin sadece insana ait bir özellik olduğu argümanı doğrultusunda olduğu için anlam dizgeleri bu kabul üzerinde şekillenmiştir. Bundan dolayı kişiler üretilen bütün tezlere bakarken, bu yapıları kurmak üzere şeyleri görme/sorgulama alışkanlığına sahip olduğu için hep bu düşünceyi kanıtlayan sonuçlar üretmiştir. Bizzat kullandığı dil bu sürecin en büyük mimarıdır; sorduğu sorular, verdiği cevaplar belirtilen duruma tanıklık etmektedir. Durumlara dair

çözümleme, kavramı uyguladığı yere ve adlandırdığı nesneye bağlayan yapılanmış bellek alışkanlığı içinde düşünme ediminin gerçek yapısına yabancı kalarak, var olan yapıyı tekrar etmekten öteye gidemiyor (Sezgin , 2002, s. 229).

Dil, anlamlandırma mekanizmasında temel mimar olarak görev almasından dolayı birçok kavramı kendisi ile ilişkilendirmiştir. Beraberinde ilişkili getirdiği en önemli kavram zamandır. Dil zamanın üzerinde kurgulanmakta ve şekil almaktadır. Özneler arasında iletişimin temelini oluşturan dil, zaman ile harmanlanarak, öznelerin uzay zamanda konumlanmalarına imkân vermektedir. Dil, yapısı gereği zihinsel sürecin sonucu olarak öznelerin dışavurumudur (Coward & Ellis, 2008, s. 7). Uzay-zamanda her şeyin maddeden meydana gelmesinden dolayı atomlar arası yaşanan etkileşimlere özne olarak bir anlam yüklemeye çalışırız. Bazen bu bir elmanın yere düşmesi olurken bazen bir insana sevgimizi göstermek olabilmektedir. Hangi durum ya da olay olursa olsun temeli atomsal gerçekliğe dayandığı için dil bu sürecin kategorileştirilmesinde rol oynamaktadır. Başka bir deyişle anlam doğada tektir; ama farklı topluluklar aynı anlama farklı dilsel yapı ile eşleştirme yapmaktadır.

Zihin ve düşünme kavramlarını çalışmada ele alacağımız modelin anlaşılabilmesi için "**zaman**" kavramının da bu bağlamda incelenerek ele alınması gerekmektedir. Çünkü literatürdeki zihin ve düşünme tanımları bir zamansallık kurgusu çerçevesinde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda şu sorular ortaya çıkmaktadır;

Geçmiş nedir?

Şimdi nedir?

Gelecek nedir?

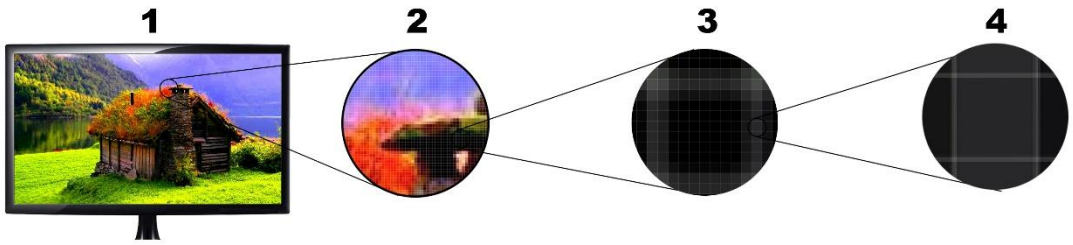
Günümüzde zaman denildiğinde bu üç sorunun kapsamı ele alınmakta ve toplumsal yapı bu üç zaman modeli çerçevesinde organize edilmektedir. Özneler,

toplumlar ya da şeyler, anlam üretmek için zamandaki bu ikili zıtlığı kullanmıştır ve hala da kullanmaktadırlar. İnsan hayatının bir düzlemsel zamanda geçtiği kabulü çerçevesinde oluşturulan anlam dizgeleri, öznenin anlamlandırma mekanizmasında keskin sınırları oluşturmaktadır. Başka bir deyişle zamanın sıralı bir dizi, art arda gelmesi gereken bir mekanizma olarak görülmesi; yaşanmış zamanın geçmişe, yaşanmamış olan zamanın geleceğe ve yaşanan zamanın şimdiye atfedilmesi gibi tanımlamalar ya da kategorileştirmeler, zihnin en temel sınır duvarlarını oluşturmaktadır. Bundan dolayı çalışmada aranan anlam mekanizması ve zihin haritası için zaman çok önemli bir kavramdır. Çalışmada zihin ve düşünce için öne sürülen yeni model gibi zaman için de ontolojik bir tartışma yapılarak yeni bir tanım ve kabul yapılacaktır. Zaman için sorulan bu üç sorunun cevabı zaman için öngörülen modeli ortaya koyacaktır. Kısaca bu yeni modelde geçmiş ve gelecek yoktur, sadece an/şimdi vardır.

Zamanın geçmiş, gelecek ve şimdi olarak kategorileştirmesine karşılık bu çalışmada zamanın sadece **"an"**dan ibaret olduğu argümanını öne sürmekteyim. Bu argümanı ise doğada öznelerin yaşayabileceği her şeyin ya da bütün olasılıkların aynı anda var olduğu argümanına dayandırıyorum. Zamana dair öne sürdüğüm argümanın anlaşılabilir olması için günümüzde yaygın olarak kullanılan piksel teknolojisinden yararlanacağım. Piksel teknolojisi ile zamanın sadece andan ibaret olduğunu kanıtlanmaya çalışacağım.

Piksel basit anlamda, görüntünün dijital olarak küçük birimlere bölümlenmesi sonucu oluşan parçalarıdır. Piksel teknolojisi ile görülen bütün görüntüler, sanal ortama aktarıldıktan sonra ortaya çıkmaktadır. Aktarılan bu görüntüler tekrar tekrar işlenerek kullanılabilmekte ve ilk aktarıldığı andaki yapısından hiçbir fark (insanın fark edemeyeceği oranda) olmadan kullanılabilmektedir. Konun zaman ile bağlamı şu şekildedir: Görüntüler sanal ortama aktarılırken her piksel içerdiği rengin bir sayısal karşılığı vardır. Bu sayısal karşılıklar evrensel olarak kullanım alanlarına göre modlara

ayrılmıştır. RGB renk modu en geniş renk yelpazesine sahip bir renk modudur. **RGB** modunda görüntüleri oluşturmak için üç renk ya da kanal kullanılmaktadır. Bu renkler şu şekil de sayısal kodlara dönüştürülmektedir: Açık kırmızı olarak isimlendirilen rengin sayısal karşılığı **R** değeri 246, **G** değeri 20, **B** değeri 50'dir. Her ana renk değeri (Kırmızı, Yeşil, Mavi) 0 ila 255 arasında bir değer almaktadır. Sonuç olarak her piksel 16,7 milyon renk üretebilmektedir.[3]

Şekil 1: Piksel Şeması

Bir numaralı fotoğraftaki bilgisayar ekranının çözünürlüğü 1280x1720'dir. Bu çözünürlükte bir ekranda 921.600 piksel bulunmaktadır. Fotoğraflara sırası ile bakıldığında görüntü ne kadar büyütülürse pikseller o kadar belli olmaktadır. Dört numaralı resimde ki görüntü bir piksele düşürülmüş olup bu pikselin dijital kodu R39, G39, B40'dir. Bir numaralı fotoğraftaki bilgisayar ekranındaki görüntü için 921.600 piksel için tek tek RGB kodları kaydedilmiştir. Bu işlem bir işlemci tarafından yapıldığı için görüntü tekrar gösterilmek istenildiğinde aynı kodlar tekrar kullanılmaktadır. Kısaca her pikselin 16,7 milyon renk değerinden hangisini istiyorsak o değeri yazıyoruz.

Kısa bir piksel teknoloji hakkında bilgiden sonra bu durumun zaman ile bağlantısını kurmak daha kolay ve anlaşılır olacaktır. Bir numaralı fotoğraftaki görüntü fotoğraf makinası ile çekilerek dijital ortama aktarılmıştır.

Görmediğimiz şeylerin görüntülerini dijital ortamda görebilir miyiz?

[3] https://helpx.adobe.com/tr/photoshop/using/color-modes.html

Bir numaralı fotoğraftaki yere gitmeden dijital ortamda bu görüntü oluşturulabilir ve izlenebilir. Şöyle ki, bir numaralı ekranda toplam 921.600 piksel bulunmaktadır. Eğer bu piksellerin tek tek hangi RGB koduyla oluşturulacağı bilinirse, görüntünün aynısını o yere gitmeden sanal ortamda oluşturmuş olunacaktır. Bu durum imkânsız gibi görünse de her pikselin değer kombinasyonu yapıldığında dijital ortamda, evrende görebilecek bütün görüntüler oluşturulmuş olacaktır. Bütün piksellere tek tek 0 ile 255 arasındaki RGB değerleri verdiğinde, görülebilecek bütün görüntüler gerçeği olmadan da sanal ortamda yaratılmış olunacaktır; ama tek eksiğimiz üretilen görüntülerin ne olduğunu anlamayacağımızdır. Şöyle ki, RGB değerleri tek tek denenmesi ile ortaya tahmin edilemeyecek kadar görüntü çıkacaktır ama özne için bir anlam ifade etmeyecektir. Bu durumu şuna benzetebiliriz: Futuristik bir sanat eseri tabloya bakan öznelerin neler düşündüğünü bir hayal edelim. Kimisi, "ne saçma ne demek istiyor bu" derken, kimisi o saçma görülen kareden mükemmel ötesi bir yapıt anlamı çıkarabilmektedir. Bundan dolayı atomsal olarak, anda bütün olasılıklar var olmakta ama bir tek olasılık ile etkileşime girilerek anlamlandırma yapılmaktadır. Bu bağlamda zaman için yapılan düzlemsel tanım eksik ve yanlış olmaktadır. Örneğin dijital ortamda piksellerin değerlerini girerek herhangi bir görüntü oluşturduğumuzda, görüntünün hangi zaman dilimine ait olduğuna bakıldığında, geçmiş olarak tanımlanan zaman diliminde gerçekleşen bir olay ise ya da tam tersi henüz gerçekleşmemiş bir olayın görüntüsü ise bu durum nasıl açıklanacaktır? Geçmiş ve gelecek olarak tanımlanan zamansal dilimler gerçekleşmeden ya da yaşanmadan, o zaman dilimlerine müdahil olunamayacağı ve geri döndürülemeyeceği bilimsel literatürde kabul edilmektedir. Bundan dolayı geçmiş ve gelecek yoktur, sadece an vardır.

Zihin olarak tanımladığımız durum ya da kavram, zaman ile bütünleşik bir yapı olarak işlevsellik kazanmaktadır. Özneler, zihinlerine kodladıkları ya da hatırladıkları şeyleri zamana göre organize ederek hayatlarında yer edindirmektedirler. Anılar, zamanın

kodları ile harmanlandığında özne için anlam ifade eden dizgeler olmaktadır. Örneğin; zihnimizde oluşturduklarımızı ötekilere aktarmak için dili bir araç olarak kullanmaktayız. Özne "**çocukluğumda**" diye başlayan bir cümle kurduğunda, karşıdaki kişi hemen bunun geçmiş zamanda olduğunu ve yaşanmış bir duruma ait olduğunu anlamaktadır. Bundan dolayı zaman kavramı öznelerin anlam mekanizmasında en etkili ve belirleyici bir kavramdır. Öznenin zamanı algılayış şekli, anlamlandırma mekanizmasının yönünü ve durumunu etkilemektedir. Bu etki öznenin bütün zihinsel örüntülerinde kendini göstermektedir.

Son olarak öznelerin yaşayabileceği her şeyin aynı anda var olduğu argümanı açıklanacaktır. Görebildiğimiz göremediğimiz, duyabildiğimiz duyamadığımız, hissedebildiğimiz hissedemediğimiz gibi birçok ikili eşleştirmeleri özneler yaşamlarında çeşitli durumları tanımlamak için sıkça kullanmaktadır. Bu ikilemlerin öznelerin anlam dizgelerinde sıkça yer almalarının başlıca sebebi, doğadaki varlıklara dair anlamlandırmaları bu ikilemler sayesinde oluşturuyor olmasıdır. Bu ikilemlerin hangisi olursa olsun evrendeki her şeyin bir maddi olarak karşılığı mevcuttur. Radyo dalgaları gözükmemesine rağmen, onların varlığı atomsal olarak kabul edilmiş ve onlara dair çeşitli anlam dizgeleri oluşturulmuştur. Kısaca açıklanacak olunursa; evrendeki her şey atomsal bir parçacıktan meydana geldiği için özne doğada yaşayabileceği, hissedebileceği, düşünebileceği her şey aynı anda var olmaktadır. Çünkü temel fizik kanunu şunu söylemektedir; "*Enerjinin küçük bir miktarı bile ne yaratılmış ne de yok edilmiştir.*" (Grant & Woods, 2018, s. 133) Einstein bu durumu $E = mc^2$ formülü ile formüle etmiştir. Bu durumu daha anlaşılır kılmak için bir örnek üzerinden tanımlama ve değerlendirme yapılırsa; bir yılbaşı kar küresi düşünelim. Küreyi evren olarak, içindeki her şeyi ise doğadaki gördüğümüz ya da göremediğimiz şeyler olarak kabul edelim. Kar küresi sabit dururken içindeki her şey görebildiğimiz kadarı ile sabit bir şekilde durmaktadır; ama küreyi biraz oynattığımızda içindeki her şey hareket ederek birirlerini etkileyerek küre

içerisinde hareket etmektedir. Bu kar küresi örneği gibi evrenin de her parçasında bir atomsal parçacık bulunmakta ve bu atomsal parçacıklar her parçanın etkisi ile uzamsal olarak etkileşim içinde olmaktadır. Etkileşimin sonucunda ortaya çıkan etkinin boyutu, merkezden çevreye doğru azalan bir eğilim göstermektedir. Bundan dolayı doğadaki her varlığın özneye etkisi uzamsal konumuna göre değişmektedir. Şöyle ki; bir depremin işleyiş mekanizmasını düşünelim. Depremin etkisi nesnelerin deprem merkezine uzamsal, konumlarına göre değişecektir. Deprem merkezine yakın olanlar daha çok tahrip olurken, uzak olanlar ise daha az etkilenmektedir. Evrendeki atomların etkileşimi de bu model doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Ankara'nın zihin haritası kapsamında çalışmada kullanılacak temel ontolojik kabullere ve kavramlara dair çözümlemelere değindikten sonra bu kavram ve kabullerin Ankara'nın zihinsel haritası ile ilişkilerinin nasıl kurulduğuna dair bir değerlendirme yapılacaktır. Öncelikle çalışma için bu ontolojik tartışma ve kavram tanımlarının yapılmasının en önemli nedeni, zihne dair yapılacak bir çözümlemenin kabul edilen ontolojik öncüller ve kavramlar doğrultusunda farklı sonuçlar doğuracağından dolayı öncelikli olarak bu tartışmalar ve tanımlamalar yapılmıştır.

Zihin haritası; öznenin doğumdan başlayarak, ölümüne kadar inşanın sürekli devam ettiği ve sürekli revize edilerek değişen uzamsal konumlara göre yeni değişkenlerin eklendiği dinamik, esnek ve sınırlarının belirlenemediği muğlak ve geçişken bir yapıya sahip olan; var olan özüne, bireysel tercihler sonucu yapılan eklemlemeler ile karmaşık örüntüler oluşturulan, öznel ya da toplumsal dinamiklerin etkin rol oynadığı, iktidarın şekillendirmesine doğrudan kapalı ama dolaylı yollar ile açık ve savunmasız ve özellikle de kişilerin biyolojik yapısına göre anlam ve şekil bulan bir kavramdır. Bundan dolayı üretiminde, sürecin devam etmesinde ve kullanılarak örüntülerin oluşturulmasında etkili olan temel kavramlar ele alınmıştır.

Özneler, zihin haritası oluştururken insanın düşündüğü öncülü doğrultusunda birçok örüntüyü oluşturmaktadır. Şöyle ki; öznenin bir mekâna, bölgeye, şehre, kente vb. gibi yerlere karşı oluşturmuş olduğu anlam dizgelerin temelinde, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının etken ve şekillendirici olduğu kabul edilmektedir. Bu kabulün temelinde aslında sorgusuz sualsiz insanın düşündüğü argümanın etkileri vardır. İnsanın baştan düşündüğü kabulünden dolayı diğer ihtimaller göz ardı edilmekte ve öznenin mekâna karşı oluşturmuş olduğu anlam örüntüleri sadece sosyal yapısı doğrultusunda şekillendiği kabulü vardır. Eğer düşünme edimi gerçekten var olsaydı, özneler çevreden alınan fiziksel bilgilerin dışında bir mekâna, bölgeye ya da bunun gibi bir yere karşı anlam örüntüleri oluşturabilirdi. Bundan dolayı çalışma, düşünme ve zaman kavramları için öne sürülen argümanlar doğrultusunda yapılacaktır. Kavramlara dair yapılan ontolojik tartışma ve kabullerin ayrıntısı ilerleyen bölümlerde ele alınarak açıklanacaktır.

1.1. Araştırmanın Sorusu

Görünüşleri ne kadar farklı ya da sıradan olursa olsun, insanlar kentlere bakarken özel bir haz duyabilir. Kent, her mimari eser gibi uzamdaki bir varlıktır. Bundan dolayı kentte her zaman gözün görebileceği, kulağın duyabileceği, şeyleri algılayabileceğimiz manzaralar vardır. Her insanın, kentin bazı kesimleri ile uzun ya da kısa bir ilişkisi olmuş ve kente dair imge ve hatıralara zihinsel dünyasında yer vermiş ve kültürel örüntüler ile zihinsel dünyasında kenti yeniden inşa etmiştir. Bundan dolayı öznelerin kente dair zihinsel haritalarında bireysel algılamalar ile oluşturulmuş gizli sınıflamalar ve kategorileştirmeler mevcuttur. Kenti algılamak ve anlamlandırmak, öznenin zihin dünyasındaki ideler ve örüntüler sayesinde mümkün olmaktadır. Bunların sonucunda özneler, mimari şehir haritalarından farklı öznel algılamalarına göre yeni zihinsel kent

haritaları oluşturmakta ve bu haritalarda sınırları gizli mekânsal kategorileştirmeler yapmaktadırlar. Bu gizli sınırlar, net ve belirgin hatlar olmayıp, toplumun siyasal, sosyal, ekonomik vb. gibi durumların etkileri ile sürekli olarak değişmekte ve bireyin zihninde tekrar tekrar oluşturulmaktadır.

Öznenin anlamlandırma mekanizmasının işlevselliğine göre zihinsel haritaların yönleri ve şekilleri değişmektedir. Bir dönem Ankara'nın merkezi denildiğinde akla gelen ilk yerlerden birisi Ulus iken, zaman ile birlikte bu bölgenin anlam dizgeleri tekrar oluşturularak, günümüzde bazıları için yaşlıların mekânı, bazıları için ise geçmişten kalan anıların mekânı olarak zihinsel haritalarda yerini almıştır. Bu bağlamda kentler, mekânların bütünleşik imgelem düzeyidir. Yani kent bir bütün ise mekânlar onun parçalarıdır. Mekânlar, öznenin anlam dünyasını oluşturmadaki temel referans noktalarından biridir. Çünkü varlık olarak insan hep bir mekânın içinde var olmakta ve hayatını devam ettirmektedir.

Bu açıklamalar neticesinde çalışmanın temel sorunsalı; insanın anlamlandırma mekanizmasını deşifre etmek, Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturmada kullanılan kentsel bileşenleri ortaya çıkarmak ve Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturarak bu haritadaki sınırları gizli olan mekânsal kategorileri deşifre etmektir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Nüfus içindeki bireyler, ihtiyaçlarına göre farklı mekânlar tercih etmesi ve ilgi alanlarına göre mekânları zihninde kategorileştirmesi; kentsel mekânların algılanması ve zihinsel olarak haritalanması bağlamında, zihinsel haritaların yorumlanmasında, bireylerin hayatlarına ışık tutması açısından önemli bir araştırma konusudur. Çünkü zihinsel haritalama için öncelikli olarak çok çeşitli mekanizmalar devreye girmektedir.

İlk olarak bireyin eğitim seviyesi, yaşı, mensup olduğu meslek grubu vb. gibi niteliksel ve niceliksel özellikler devreye girmektedir. Zihin haritaları, sosyal bilimlerin temel hedefi olan insanı anlama sorununa ışık tutması açısından farklı yönleri ile ele alınması gereken bir konudur. Çünkü zihinsel süreç ile başlayan algılama ile devam eden ve bilgi ile son bulan bir süreçten bahsediyoruz. Bireylerin anlam üretme mekanizmasının ana hatları olarak görebileceğimiz bu süreci, zihinsel haritaların oluşturulmasında izlenen bir yol olarak kabul etmekteyim. Bu konuya dair ayrıntılı açıklama ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

İnsan davranışları belirli mekânlarda ve ortamlarda meydana gelmektedir. Dış dünyaya dair alınan duyumsal bilgiler algılama olarak tanımlanmaktadır. Algılama, çevresel bilginin duyular ile alınan ve zihinsel süreç ile okunarak öznel bilince aktarılmasıdır. Bunun yanında bireyin deneyimi, bilgi birikimi ve güdüleri algılama mekanizmasını etkileyen önemli unsurlar olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı algılama mekanizması karmaşık örüntüler ağından meydana gelmektedir. Algılamanın ontolojik tartışması yapılmadan önce, sürece dair inceleme yapmak yanlış olacaktır. Bundan dolayı çalışmamızın temel sorunsalı olan Ankara'nın zihinsel haritasını ortaya çıkarabilmemiz için öncelikli olarak bazı kavramları, çalışmamızın sınırları içerisinde ele alıp değerlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü zihinsel haritalama ve kategorileştirmenin temelinde algılama mekanizması vardır. Algı, çok geniş bir konu olmasından dolayı çalışmamızda sadece bizi ilgilendiren yönü ele alınacaktır. Bu doğrultuda tezin amacını şöyle açıklayabiliriz; öznelerin zihinsel haritalamaları ile mekâna ve kente dair oluşturmuş olduğu kategorileştirmelerde rol oynayan örüntüleri ortaya çıkartmak ve algılama mekanizmasını deşifre ederek, insan davranışlarındaki ilişkileri anlamaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Sosyal bilimler literatüründe çok farklı kuramsal ve yöntemsel yaklaşımlar olduğu söylenebilir. Her biri farklı kavramsal ve kuramsal tartışmalar barındıran temel üç yaklaşım vardır. Bu yaklaşımların en yaygın olanı hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde kullanılan Pozitivizm'dir. Diğer iki yaklaşım olan Fenomenoloji ve Eleştirel Okul sosyal bilimler alanında son dönemlerde yayın olarak kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2008, s. 15). Türkiye'de sosyal bilimler alanında hâkim pozitivizmin dışındaki yaklaşımların bilimsel olarak ele alınıp, araştırmalarda bilimsel yöntem olarak kullanılması uzun zaman gerektirmiştir. Çünkü bilimsel araştırmaların bütün temelleri gözlenebilen ve test edilebilen bilgilerin kapsamında kabul görmüştür. Başka bir ifade ile bilim yapmak kontrol ve test etmek olarak kabul edilmekteydi (Kuznar, 2008, s. 22). Bilim dünyasında yaygın ve hâkim bu görüşten dolayı Türkiye'de niteliksel araştırmanın gelişmesi ve yaygınlaşması geciktirmiştir.

Niteliksel araştırmanın niceliksel yönteme göre yaygınlaşması, sosyal bilimlerde yeni paradigmaların doğmasına ve şekillenmesine neden olmuştur. 1960'lardan sonra bu yönelim hızlanarak, anlam sorununu daha derinden anlamaya çalışılmıştır. Yorumsamacı, Fenomenolojik olarak adlandırılan bu akım, pozitivizm görüşünden çok farklı bir bakış açısına dayanmaktadır: Öznenin algıladıkları, simgeler bütünüdür ve bunlar var olan şeyin sadece temsilidir. Bunları anlamlı kılan öznenin ona vermiş olduğu anlamdır (Gibss, 2007, s. 7). Bu paradigmasal değişimi tüm sosyal bilimler yaşarken, özellikle Sosyal Antropoloji daha yakından ve derinden yaşamıştır. Sosyal Antropoloji'de de genelleyici ve bireyin öznel yargılarının yok sayıldığı paradigmalar neticesinde insanların ürettiği "anlam" tam anlamı ile deşifre edilememiştir.

Çalışmada, yapılandırılmış ve sınırlandırılmış belirli bir araştırma planına gereksinim duymayan niteliksel yöntem kullanılacaktır. Çünkü niteliksel araştırmanın yoğun olarak tercih edildiği sosyal araştırmaların bilgi kaynağı insandır. Bundan dolayı

araştırmacı var olan bir bütünden bilgi toplamamakta, bilgiyi özneler ile tekrar oluşturarak toplamaktadır. "*Niteliksel araştırmada yöntem sadece bir teknik veya veri elde etme aracı değildir; araştırmacı da araştırma sürecinin sadece yürütücüsü değildir; sürece aktif olarak katılır*"(…) (Kümbetoğlu, 2008, s. 37-38).

Çalışmada, sahaya dayalı yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği ve sözü tarih yöntemi kullanılacaktır. Bu görüşmeler, çalışmanın sorunsalı doğrultusunda yarı yapılandırılmış soruların eşliğinde sürdürülecektir. Araştırma öncesi sahaya dair ön araştırmalar ve literatür taraması yapılarak, görüşmecilere sorulacak olan soruların ana hatlarının belirlenmesi için yarı yapılandırılmış bir anket hazırlanmıştır. Ön araştırma için dizayn edilen yarı yapılandırılmış sorular; kartopu örneklem yöntemi ile Ankara'da yaşayan on sekiz yaş üstü kişiler ile yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler sonucunda derinlemesine görüşme tekniği için temel sorular oluşturulmuştur. Ayrıca görüşmelerin sonuçlarına göre Ankara'nın Zihinsel Haritası ve insanın anlam mekanizmasının deşifresine yardımcı olacak, fotoğraf çözümleme tekniği için görüşmecilere gösterilecek fotoğraflar belirlenmiştir.

Çalışmanın sorunsalları doğrultusunda aynı anda çok farklı veri toplama yöntemleri bir arada kullanılacaktır. Derinlemesine görüşme tekniğinin yanında, görüşmecilerden alınan hikâyelerin yaşamsal yansımalarını görebilmek için etnografik yöntem de kullanılacaktır. Görüşmeciler ile yaşamları paylaşılacak ve hikâyelerinde tanımladıkları, belirttikleri, tarif ettikleri vb. gibi durumlar görüşmeciler ile paylaşılacaktır. Böylece hikâyelerindeki olaylar örüntüsünün, anlam mekanizmasını deşifre edilebilme imkânı bulunulacaktır. Çünkü zihinsel haritada kullanılan araçlar, yollar, materyaller, mekânlar vb. bütün unsurların anlamına dair izler, ancak görüşmecinin yaşamına dâhil olunması ile anlaşılabilir. Ayrıca oto etnografi yöntemi de çalışmada kullanılmıştır.

Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturmak ve fiziki çevrenin bireysel imgesini anlamak için görüşmecilerden yer tarif etmeleri, konum belirlemeleri (mekânsal tanıma), haritada işaretlemeler yapmaları, hayali olarak yol göstermeleri ve Ankara'ya ait olan fotoğrafları tanımlamaları istenecektir. Görüşmecilerden istenenler sayesinde mekânların tanımları, gizli sınırları, bireysel algılamaları ve zihinsel mekân kodlamaları deşifre edilecektir.

Görüşmecilerden istenenlerin alınabilmesi için sorular bu doğrultuda yapılandırılmıştır. Öncelikli olarak derinlemesine görüşme tekniği ile görüşmecilerin sosyo-demografik ve ekonomik yaşamları anlaşılmaya çalışılacaktır. Çünkü bu kısım görüşmecilerin tutumlarının belirlenmesi açısından önemlidir. Tutumlar, kent algısında en temel belirteç görevindedir. Bu kısmı Ankara'nın Zihinsel Haritası'nı ortaya çıkartmaya ve insanın anlam mekanizmasını deşifre etmeye yönelik sorular takip etmektedir. Öncelikli olarak bu bölümde Ankara'nın kentsel imgeleri deşifre edilecek ve zihinsel haritada konumlanacak bölgeler, mekânlar ve unsurlar tespit edilecektir. Daha sonra ise online ve yüz yüze yapılan "Ankara'nın zihinsel haritası çalışmasının ön bilgi anketi" başlıklı anketten elde edilen bilgiler neticesinde tespit edilmiş mekânlar, yerler, bölgeler vb. unsurların çekilmiş fotoğrafları görüşmeciler tarafından tanımlanması gelmektedir. Son olarak çalışma için belirlenen Ankara'nın ilçelerinde gezerek, bu yerlerdeki karşılaşılan kişilerden belirlenmiş noktalara yol tarifleri istenecektir. Bu tarifler ile kentsel bileşenlerin daha net ve açık bir şekilde ortaya çıkartılması sağlanacaktır. Kentsel bileşenler zihinsel haritaların temel öğeleri olup, öznenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının gizli izlerini gösteren bir unsurdur.

Çalışmanın yapılacağı il ve ilçeler belirli bir yönteme göre belirlenmiştir. Araştırma, Ankara il sınırları dâhilinde, Ankara'nın tamamını kapsamaktadır; ama Ankara'nın belirli ilçelerinden, belirli sayıda görüşmeci ile görüşmeler gerçekleştirilecektir. Çünkü çalışmanın hem zaman hem de yapılabilirliği açısından böyle

bir sınırlama gerekmektedir. İlçeler seçilirken Ankara'nın tamamını temsil edebilecek görüşmeciler, kartopu örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Mekânsal algılamanın temelinde kültürel, siyasal ve inanç sistemleri etkin bir şekilde rol oynamaktadır ama inancın etkisi mekânsal algılamada diğer etkenlere göre daha yoğundur. Özneler, mekânları bireysel inançlarına göre organize etmekte ve daha sonrasında diğer unsurları ekleyerek basit ya da karmaşık gündelik yaşam pratiklerinin örüntülerini oluşturmaktadır. Toplumsal örgütlenmede özneler hayatlarındaki birçok rol ve davranışları, inanç sistemi doğrultusunda şekillendirmektedir.

Din, insan hayatının içinden çıkamadığı, çözemediği, cevapsız kaldığı vb. gibi durumlarda saydığı, yücelttiği bir varlığa ya da güce sığınmaktadır. Sığınmak, hayatında sınırlayıcı, tutsak edici de olsa insanlar hayatlarını bu inanç çerçevesinde şekillendirmektedir (Atay, 2016, s. 23). Bundan dolayı inanca göre çalışmada kullanılacak Ankara'nın ilçeleri belirlenmek istendi ama böyle bir ayrım ve kategorileştirme yapabilmenin mümkün olmamasından dolayı inancın etken olduğu bazı yan argümanlar kullanıldı. Bu yan argümanlardan en etkili olan siyasi görüş, başka bir ifade ile oy verilen partilerin görüşleri kabul edilmiştir. Şöyle ki, siyasal görüş çeşitli faktörler ile oluşan ve öznenin hayatında belirteç görevi gören bir kavramdır. Bundan dolayı Ankara'da çalışma yapılacak ilçeler, siyasi kimlik profiline göre belirlenecektir. Son on yılda yapılmış genel seçim sonuçlarına göre ilçelerin siyasi görüş dağılımında en yoğun oy alan ilçeler çalışma kapsamında seçilecektir. Türkiye'de oy oranları yoğunluğuna göre çalışmada ilçe seçiminde kullanılmak üzere AKP, CHP ve MHP'den oluşan üç parti seçilmiştir. Bu üç parti Türkiye'nin seçmen nüfusunun yüksek bir yoğunluğunu temsil etmesinden dolayı diğer küçük partiler seçime dâhil edilmemiştir. İlçelerdeki belirlenen mahallelerden görüşmeciler kartopu yöntemi ile seçilecek ve görüşmeler, çalışmada elde edilen bilgilerde doyum noktasına ulaşıncaya kadar devam edecektir.

Tablo 1: İlçelerde, partilerin toplam seçim oylarındaki oranı[4]

İlçeler	Toplam MHP	Toplam CHP	Toplam AKP
Akyurt	0,31	0,15	0,99
Altındağ	9,69	5,09	7,02
Ayaş	0,43	0,17	0,28
Bala	0,27	0,18	0,59
Beypazarı	1,48	0,41	1,16
Çamlıdere	0,27	0,05	0,18
Çankaya	11,99	**31,80**	10,45
Çubuk	2,77	0,56	1,83
Elmadağ	0,76	0,84	0,95
Etimesgut	7,25	8,45	9,54
Evren	0,06	0,03	0,09
Gölbaşı	1,77	1,39	2,65
Güdül	0,34	0,08	0,22
Haymana	0,22	0,22	0,96
Kahramankazan	1,43	0,30	0,92
Kalecik	0,44	0,17	0,32
Keçiören	**23,50**	13,44	**16,41**
Kızılcahamam	0,93	0,20	0,64

[4] Tablo1, 2011 ve 2015 yıllarında yapılan genel seçim sonuçlarına göre yapılmıştır. Partilerin iki genel seçim sonucunda ilçe bazında aldıkları toplam oylarına göre ilçeler belirlenmiştir.

Mamak	6,83	12,59	13,48
Nallıhan	0,92	0,54	0,64
Polatlı	2,13	1,32	3,00
Pursaklar	4,05	0,66	2,52
Sincan	7,13	4,48	14,17
Şereflikoçhisar	0,59	0,41	0,87
Yenimahalle	14,43	16,46	10,12
Genel Toplam	**100,00**	**100,00**	**100,00**

2011 ve 2015 yıllarında yapılan genel seçim sonuçlarına göre partilerin toplam oyları içerisinde en yüksek oy oranına sahip ilçe seçilmiştir. AKP ve MHP için Keçiören, CHP için Çankaya ilçesi belirlenmiştir. İlçeler belirlendikten sonra bu yöntem ile ilçelerin mahalleleri tespit edilmiştir. Şöyle ki; partinin en çok oy aldığı ilçede herkes ile konuşulamayacağından dolayı, parti için seçilen ilçede en çok oy aldığı mahalleler seçilmiştir. Sırasıyla partilerin en çok oy alınan mahallelerinde, toplam 65 kişi ile doyum noktasına ulaşılıncaya kadar görüşmeler yapılacaktır.

Tablo 2: Keçiören AKP Mahalle oy dağılımı

Akp Mahalle Oy Dağılımı (2011-2015)	**Toplam AKP**	**Toplam CHP**	**Toplam MHP**	**Mahalle AKP %**	**Mahalle CHP %**	**Mahalle MHP %**
Ayvalı Mah.	**29592**	9862	9886	60,0	20,0	20,0
Kuşcağız Mah.	**26428**	10807	8235	58,1	23,8	18,1
Yayla Mah.	**24361**	8051	6729	62,2	20,6	17,2
Etlik Mah.	**23025**	12498	9273	51,4	27,9	20,7

Bağlarbaşı Mah.	**22657**	8890	8721	56,3	22,1	21,7
Pınarbaşı Mah.	**22326**	8617	9023	55,9	21,6	22,6
Atapark Mah.	**19831**	6367	4992	63,6	20,4	16,0
Esertepe Mah.	**19639**	10579	6360	53,7	28,9	17,4
Şenlik Mah.	**17016**	8767	8154	50,1	25,8	24,0
Şehit Kubilay Mah.	**16346**	3278	3712	70,0	14,0	15,9
Bademlik Mah.	**15771**	2878	4659	67,7	12,3	20,0
Aşağı Eğlence Mah.	**15561**	12410	7524	43,8	35,0	21,2
Osmangazi Mah.	**15045**	2297	3793	71,2	10,9	17,9
Tepebaşı Mah.	**14696**	9060	6137	49,2	30,3	20,5
İncirli Mah.	**14471**	22485	5847	33,8	52,5	13,7
19 Mayıs Mah.	**14016**	15921	4895	40,2	45,7	14,1
Kanuni Mah.	**13818**	2900	2721	71,1	14,9	14,0
Güçlükaya Mah.	**13090**	5834	5616	53,3	23,8	22,9
Şefkat Mah.	**12061**	4418	4468	57,6	21,1	21,3
Uyanış Mah.	**11518**	3116	4149	61,3	16,6	22,1
Ufuktepe Mah.	**11504**	2913	2690	67,2	17,0	15,7
Kamil Ocak Mah.	**11364**	3566	4122	59,6	18,7	21,6
Çaldıran Mah.	**10805**	3522	3027	62,3	20,3	17,4
Adnan Menderes Mah.	**9475**	4898	4080	51,3	26,5	22,1
Kavacık Subayevleri Mah.	**9263**	8911	4252	41,3	39,7	19,0
Basınevleri Mah.	**9130**	7533	3771	44,7	36,9	18,5

Yakacık Mah.	**8977**	5175	4203	48,9	28,2	22,9
Kafkas Mah.	**8516**	1705	2087	69,2	13,9	17,0
Yeşiltepe Mah.	**8356**	2822	2165	62,6	21,1	16,2
Köşk Mah.	**8033**	2334	3037	59,9	17,4	22,7
Kalaba Mah.	**7915**	4986	3572	48,0	30,3	21,7
Sancaktepe Mah.	**7804**	2706	1830	63,2	21,9	14,8
Karargahtepe Mah.	**7619**	6376	2767	45,5	38,0	16,5
Yükseltepe Mah.	**7529**	2336	1430	66,7	20,7	12,7
Karakaya Mah.	**6683**	1384	1871	67,2	13,9	18,8
Çiçekli Mah.	**6620**	5726	2607	44,3	38,3	17,4
23 Nisan Mah.	**6542**	1907	1890	63,3	18,4	18,3
Aktepe Mah.	**6522**	2828	2363	55,7	24,1	20,2
Emrah Mah.	**4968**	4958	2362	40,4	40,3	19,2
Hisar Mah.	**4602**	586	1122	72,9	9,3	17,8
Karşıyaka Mah.	**3944**	829	991	68,4	14,4	17,2
Hasköy Mah.	**3443**	985	1001	63,4	18,1	18,4
Yeşilöz Mah.	**3244**	405	605	76,3	9,5	14,2
Şenyuva Mah.	**2083**	736	588	61,1	21,6	17,3
Güzelyurt Mah.	**1310**	758	384	53,4	30,9	15,7
Ovacık Mah.	**1222**	1833	288	36,6	54,8	8,6
Gümüşdere Mah.	**1005**	262	420	59,6	15,5	24,9
Bağlum Güzelyurt Mah.	**228**	19	43	78,6	6,6	14,8

Kösrelik Mah.	**188**	9	29	83,2	4,0	12,8
Sarıbeyler Mah.	**93**	8	19	77,5	6,7	15,8
Çalseki Mah.	**47**	4	9	78,3	6,7	15,0

Tablo 3: Çankaya CHP Mahalle oy dağılımı

Chp Mahalle Oy Dağılımı (2011-2015)	Toplam AKP	Toplam CHP	Toplam MHP	Mahalle AKP %	Mahalle CHP %	Mahalle MHP %
Birlik Mah.	7892	**22761**	5887	21,6	62,3	16,1
Emek Mah.	5619	**18252**	5090	19,4	63,0	17,6
Ayrancı Mah.	3650	**17009**	3368	15,2	70,8	14,0
Harbiye Mah.	7278	**16136**	4719	25,9	57,4	16,8
Mutlukent Mah.	2871	**15581**	3370	13,2	71,4	15,4
İşçi Blokları Mah.	5540	**15085**	4239	22,3	60,7	17,0
Yukarı Bahçelievler Mah.	3465	**13825**	3707	16,5	65,8	17,7
Mürsel Uluç Mah.	6708	**12841**	2645	30,2	57,9	11,9
Çiğdem Mah.	3815	**12607**	2941	19,7	65,1	15,2
Aziziye Mah.	2087	**10890**	1847	14,1	73,5	12,5
Üniversiteler Mah.	2000	**10698**	1803	13,8	73,8	12,4
İlkadım Mah.	4754	**10459**	2703	26,5	58,4	15,1
Huzur Mah.	7110	**10415**	3736	33,4	49,0	17,6
Yıldızevler Mah.	2738	**10338**	2223	17,9	67,6	14,5
Güvenevler Mah.	1715	**10313**	1567	12,6	75,9	11,5

Bahçelievler Mah.	2317	**10101**	2586	15,4	67,3	17,2
Kırkkonaklar Mah.	5616	**10101**	3179	29,7	53,5	16,8
Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı Mah.	1470	**9372**	1839	11,6	73,9	14,5
Oran Mah.	2235	**8935**	2489	16,4	65,4	18,2
Osman Temiz Mah.	2824	**8396**	1671	21,9	65,1	13,0
Sancak Mah.	3532	**8314**	2692	24,3	57,2	18,5
Keklik Pınarı Mah.	5025	**8057**	2645	32,0	51,2	16,8
Yaşamkent Mah.	1523	**8029**	1951	13,2	69,8	17,0
Çukurambar Mah.	5336	**7776**	3339	32,4	47,3	20,3
Naci Çakır Mah.	3549	**7727**	1824	27,1	59,0	13,9
Maltepe Mah.	2125	**7476**	2015	18,3	64,4	17,3
Ata Mah.	4392	**7290**	2867	30,2	50,1	19,7
Koru Mah.	1020	**7109**	1247	10,9	75,8	13,3
Büyükesat Mah.	1596	**7007**	1387	16,0	70,1	13,9
Aşağı Dikmen Mah.	2476	**6702**	3483	19,6	52,9	27,5
Yukarı Dikmen Mah.	2840	**6477**	1650	25,9	59,1	15,0
Barbaros Mah.	909	**6443**	914	11,0	77,9	11,1
Çankaya Mah.	1483	**6421**	1027	16,6	71,9	11,5
Alacaatlı Mah.	1485	**6211**	1537	16,1	67,3	16,6
Umut Mah.	3380	**6185**	1541	30,4	55,7	13,9
Sokullu Mehmet Paşa Mh	3740	**6081**	2083	31,4	51,1	17,5
Şehit Cevdet Özdemir Mh	3518	**6034**	1851	30,9	52,9	16,2

Akpınar Mah.	4171	**6027**	2477	32,9	47,6	19,5
Ümit Mah.	1065	**6026**	1454	12,5	70,5	17,0
Kavaklıdere Mah.	1237	**5906**	1081	15,0	71,8	13,1
Güzeltepe Mah.	1205	**5660**	1007	15,3	71,9	12,8
Cevizlidere Mah.	6420	**5593**	3844	40,5	35,3	24,2
Tınaztepe Mah.	1362	**5521**	1216	16,8	68,2	15,0
Öveçler Mah.	3799	**5476**	2133	33,3	48,0	18,7
Remzi Oğuz Arık Mah.	925	**5388**	809	13,0	75,7	11,4
Aşağı Öveçler Mah.	3275	**5377**	1953	30,9	50,7	18,4
Mustafa Kemal Mah.	2055	**5157**	1487	23,6	59,3	17,1
Seyranbağları Mah.	2362	**5111**	1689	25,8	55,8	18,4
Karapınar Mah.	3251	**5082**	1980	31,5	49,3	19,2
100.Yıl Mah.	1187	**5069**	1081	16,2	69,1	14,7
Şehit Cengiz Karaca Mah.	3419	**4782**	1814	34,1	47,7	18,1
Yücetepe Mah.	1013	**4426**	1383	14,8	64,9	20,3
Hilal Mah.	1884	**4391**	1354	24,7	57,6	17,7
Kazım Özalp Mah.	960	**4331**	1206	14,8	66,7	18,6
Aydınlar Mah.	2394	**4321**	1359	29,7	53,5	16,8
Fakülteler Mah.	1655	**4004**	1328	23,7	57,3	19,0
Ertuğrulgazi Mah.	3030	**3953**	1899	34,1	44,5	21,4
Çamlıtepe Mah.	2087	**3882**	1790	26,9	50,0	23,1
Gaziosmanpaşa Mah.	580	**3782**	558	11,8	76,9	11,3

Ön Cebeci Mah.	1496	**3752**	1272	22,9	57,5	19,5
Esatoğlu Mah.	689	**3735**	603	13,7	74,3	12,0
Anıttepe Mah.	976	**3733**	1080	16,9	64,5	18,7
Bayraktar Mah.	1582	**3722**	845	25,7	60,5	13,7
Konutkent Mah.	523	**3620**	665	10,9	75,3	13,8
Malazgirt Mah.	2409	**3581**	1030	34,3	51,0	14,7
Cebeci Mah.	1629	**3534**	1255	25,4	55,1	19,6
Kızılırmak Mah.	2687	**3499**	1463	35,1	45,7	19,1
Mebusevleri Mah.	880	**3444**	855	17,0	66,5	16,5
Oğuzlar Mah.	3753	**3397**	1867	41,6	37,7	20,7
Gökkuşağı Mah.	4077	**3241**	2060	43,5	34,6	22,0
Metin Oktay Mah.	1995	**3220**	855	32,9	53,0	14,1
Aşıkpaşa Mah.	3473	**3205**	2006	40,0	36,9	23,1
Muhsin Ertuğrul Mah.	988	**3202**	667	20,3	65,9	13,7
Dodurga Mah.	928	**3191**	992	18,2	62,4	19,4
İlkbahar Mah.	1454	**3040**	796	27,5	57,5	15,0
Kültür Mah.	844	**3004**	631	18,8	67,1	14,1
Doğuş Mah.	755	**2919**	576	17,8	68,7	13,6
Metin Akkuş Mah.	898	**2912**	567	20,5	66,5	13,0
Küçükesat Mah.	552	**2854**	495	14,2	73,2	12,7
Murat Mah.	1432	**2801**	725	28,9	56,5	14,6
Göktürk Mah.	1740	**2676**	722	33,9	52,1	14,1

İlker Mah.	909	**2661**	348	23,2	67,9	8,9
Ehlibeyt Mah.	896	**2526**	628	22,1	62,4	15,5
İleri Mah.	2073	**2386**	1608	34,2	39,3	26,5
Çayyolu Mah.	498	**2304**	553	14,8	68,7	16,5
Yukarı Öveçler Mah.	1640	**2281**	917	33,9	47,1	19,0
Söğütözü Mah.	1120	**2259**	1018	25,5	51,4	23,2
İncesu Mah.	1342	**2196**	996	29,6	48,4	22,0
Nasuh Akar Mah.	1612	**2180**	1193	32,3	43,7	23,9
Mimar Sinan Mah.	1622	**1917**	667	38,6	45,6	15,9
Beytepe Mah.	719	**1835**	650	22,4	57,3	20,3
Balgat Mah.	1825	**1638**	983	41,0	36,8	22,1
Bağcılar Mah.	601	**1580**	432	23,0	60,5	16,5
Erzurum Mah.	1016	**1339**	746	32,8	43,2	24,1
Ahlatlıbel Mah.	832	**1311**	895	27,4	43,2	29,5
Zafertepe Mah.	1659	**1246**	570	47,7	35,9	16,4
Yakupabdal Mah.	3688	**1172**	1043	62,5	19,9	17,7
Arka Topraklık Mah.	1306	**1154**	741	40,8	36,1	23,1
Devlet Mah.	334	**1130**	517	16,9	57,0	26,1
Fidanlık Mah.	271	**1047**	202	17,8	68,9	13,3
Bademlidere Mah.	641	**1031**	297	32,6	52,4	15,1
Kızılay Mah.	289	**805**	202	22,3	62,1	15,6
Eti Mah.	356	**762**	239	26,2	56,2	17,6

Topraklık Mah.	623	**737**	448	34,5	40,8	24,8
Korkutreis Mah.	394	**596**	224	32,5	49,1	18,5
Kocatepe Mah.	179	**561**	153	20,0	62,8	17,1
Namık Kemal Mah.	391	**384**	274	37,3	36,6	26,1
Sağlık Mah.	201	**378**	137	28,1	52,8	19,1
Meşrutiyet Mah.	209	**372**	126	29,6	52,6	17,8
Dilekler Mah.	661	**334**	339	49,6	25,0	25,4
50.Yıl Mah.	749	**301**	279	56,4	22,6	21,0
Boztepe Mah.	1360	**273**	403	66,8	13,4	19,8
Karataş Mah.	520	**212**	216	54,9	22,4	22,8
Karahasanlı Mah.	184	**118**	119	43,7	28,0	28,3
Yeşilkent Mah.	627	**106**	196	67,5	11,4	21,1
Cumhuriyet Mah.	54	**69**	14	39,4	50,4	10,2
Orta İmrahor Mah.	272	**57**	120	60,6	12,7	26,7
Aşağı İmrahor Mah.	135	**43**	110	46,9	14,9	38,2
Evciler Mah.	192	**32**	37	73,6	12,3	14,2
Çavuşlu Mah.	168	**29**	254	37,3	6,4	56,3
Tohumlar Mah.	183	**22**	45	73,2	8,8	18,0
Kömürcü Mah.	114	**15**	19	77,0	10,1	12,8
Yayla Mah.	217	**11**	35	82,5	4,2	13,3
Akarlar Mah.	63	**7**	6	82,9	9,2	7,9

Tablo 4: Keçiören MHP Mahalle oy dağılımı

Mhp Mahalle Oy Dağılımı (2011-2015)	Toplam AKP	Toplam CHP	Toplam MHP	Mahalle AKP %	Mahalle CHP %	Mahalle MHP %
Ayvalı Mah.	29592	9862	**9886**	60,0	20,0	20,0
Etlik Mah.	23025	12498	**9273**	51,4	27,9	20,7
Pınarbaşı Mah.	22326	8617	**9023**	55,9	21,6	22,6
Bağlarbaşı Mah.	22657	8890	**8721**	56,3	22,1	21,7
Kuşcağız Mah.	26428	10807	**8235**	58,1	23,8	18,1
Şenlik Mah.	17016	8767	**8154**	50,1	25,8	24,0
Aşağı Eğlence Mah.	15561	12410	**7524**	43,8	35,0	21,2
Yayla Mah.	24361	8051	**6729**	62,2	20,6	17,2
Esertepe Mah.	19639	10579	**6360**	53,7	28,9	17,4
Tepebaşı Mah.	14696	9060	**6137**	49,2	30,3	20,5
İncirli Mah.	14471	22485	**5847**	33,8	52,5	13,7
Güçlükaya Mah.	13090	5834	**5616**	53,3	23,8	22,9
Atapark Mah.	19831	6367	**4992**	63,6	20,4	16,0
19 Mayıs Mah.	14016	15921	**4895**	40,2	45,7	14,1
Bademlik Mah.	15771	2878	**4659**	67,7	12,3	20,0
Şefkat Mah.	12061	4418	**4468**	57,6	21,1	21,3
Kavacık Subayevleri Mh	9263	8911	**4252**	41,3	39,7	19,0
Yakacık Mah.	8977	5175	**4203**	48,9	28,2	22,9
Uyanış Mah.	11518	3116	**4149**	61,3	16,6	22,1
Kamil Ocak Mah.	11364	3566	**4122**	59,6	18,7	21,6

Adnan Menderes Mah.	9475	4898	**4080**	51,3	26,5	22,1
Osmangazi Mah.	15045	2297	**3793**	71,2	10,9	17,9
Basınevleri Mah.	9130	7533	**3771**	44,7	36,9	18,5
Şehit Kubilay Mah.	16346	3278	**3712**	70,0	14,0	15,9
Kalaba Mah.	7915	4986	**3572**	48,0	30,3	21,7
Köşk Mah.	8033	2334	**3037**	59,9	17,4	22,7
Çaldıran Mah.	10805	3522	**3027**	62,3	20,3	17,4
Karargahtepe Mah.	7619	6376	**2767**	45,5	38,0	16,5
Kanuni Mah.	13818	2900	**2721**	71,1	14,9	14,0
Ufuktepe Mah.	11504	2913	**2690**	67,2	17,0	15,7
Çiçekli Mah.	6620	5726	**2607**	44,3	38,3	17,4
Aktepe Mah.	6522	2828	**2363**	55,7	24,1	20,2
Emrah Mah.	4968	4958	**2362**	40,4	40,3	19,2
Yeşiltepe Mah.	8356	2822	**2165**	62,6	21,1	16,2
Kafkas Mah.	8516	1705	**2087**	69,2	13,9	17,0
23 Nisan Mah.	6542	1907	**1890**	63,3	18,4	18,3
Karakaya Mah.	6683	1384	**1871**	67,2	13,9	18,8
Sancaktepe Mah.	7804	2706	**1830**	63,2	21,9	14,8
Yükseltepe Mah.	7529	2336	**1430**	66,7	20,7	12,7
Hisar Mah.	4602	586	**1122**	72,9	9,3	17,8
Hasköy Mah.	3443	985	**1001**	63,4	18,1	18,4
Karşıyaka Mah.	3944	829	**991**	68,4	14,4	17,2

Yeşilöz Mah.	3244	405	**605**	76,3	9,5	14,2
Şenyuva Mah.	2083	736	**588**	61,1	21,6	17,3
Gümüşdere Mah.	1005	262	**420**	59,6	15,5	24,9
Güzelyurt Mah.	1310	758	**384**	53,4	30,9	15,7
Ovacık Mah.	1222	1833	**288**	36,6	54,8	8,6
Bağlum Güzelyurt Mah.	228	19	**43**	78,6	6,6	14,8
Kösrelik Mah.	188	9	**29**	83,2	4,0	12,8
Sarıbeyler Mah.	93	8	**19**	77,5	6,7	15,8
Çalseki Mah.	47	4	**9**	78,3	6,7	15,0

2. KAVRAMLAR

2.1. Zihin

Zihin, çeşitli disiplinler tarafından farklı tanım ve kabuller ile tartışması bitmeyen bir kavram olarak gümümüze kadar gelmiştir. Zihne dair tartışmalarda temelde üç farklı görüş vardır; sadece fiziksel bir yapısının var olduğunu savunan "Materyalistler", sadece tinsel/soyut bir yapısının olduğunu savunan "Dualistler/İkiciler" ve son olarak hem fiziksel hem de tinsel bir yapısının olduğunu savunan "Kişi Teoristleri" bulunmaktadır (Shaffer, 2005, s. 60). Bu çalışmada zihin konusunda böyle bir ayrım söz konusu değildir. Descartes; düşünce ya da ruh tarafından edinilen şeylerin, bedenden edindiğimiz şeylerden önce gelir savı, zihnin, tinsel bir boyutta olduğunun savunulmasına öncülük etmiştir (Descartes, 2015, s. 71).

Giriş bölümünde bazı kavramlar için öne sürülen argümanlar doğrultusunda zihin; beynin biyolojik işlevselliği temelinde, öznenin çevreden aldığı duyumsal bilgiler ile kişinin işlevsel kullanımları doğrultusunda harmanlanarak örüntüler oluşturmasını sağlayan bütünsel bir süreçtir. Bundan dolayı zihin kavramı çalışmada, literatürdeki tanımlar doğrultusunda kullanılmayacaktır. Bilimsel literatürde günümüzde yaygın olarak zihin denildiğinde, öznenin bilinçli olarak yaptığı şeylerin gerçekleşmesini sağlayan durum olarak tarif edilmektedir (Shaffer, 2005, s. 17). Başka bir ifade ile insanın bilinçli olarak yaptığı her şeyin, zihinsel faaliyet sonucu olduğudur. Bu çalışmada zihin denildiğinde beyinsel fonksiyonlar ile başlayan (biyolojik süreç), algılama ile devam eden ve örüntüler oluşturarak anlamlandırmayla son bulan bir süreç kast edilecektir. Özellikle zihin konusunda yapılan şu kabulden kaçınılacaktır; öznenin yaptığı her şeyin bilinçli ve bilinçsiz olarak iki ana kategoride ele alınarak değerlendirilmesi kesinlikle yapılmayacaktır. Çünkü bu çalışmada;

Soyut ya da tinsel hiçbir şey yoktur!

argümanı kabul edilmektedir. Çünkü bütün her şey öz itibari ile maddi bir şeyden meydana gelmektedir. Sevgi, mutluk vb. gibi duygular soyut kabul edilmektedir ama her şey aslında özü itibari ile maddeden ortaya çıkmaktadır. Örneğin, oksitosin hormonunun bağlanma ve sosyal davranışlarda rol oynadığı birçok çalışmada kanıtlanmıştır. Bağlanma rolünden dolayı bu hormon, aşk hormonu olarak da isimlendirilmektedir (Say & Müjdeci, 2016, s. 102). Locke bu konuda ideleri çözümleyerek, her şeyin öz itibari ile tanrıya dayandığını ve bu idelerin çözümlenmeleri sonucunda, duyu ya da iç gözlem ile elde edilen öğelere indirgenebileceğini söylemektedir (Locke, 2013, s. 26). Bu çalışmada Locke'un görüşünün ilerisine gidilerek, "her şeyin atomlardan[5]" oluştuğu argümanı öne sürülmektedir.

Zihne dair genel bir bakış yapıldıktan sonra literatürdeki zihin tanımları ve tartışmaları ele alınacaktır. Bu kısımda hem doğa hem de sosyal bilimlerde zihin konusundaki görüşlere yer verilecektir. Çünkü zihne dair var olan tartışmalar ışığında yeni bir zihin görüşü ortaya konulacaktır.

Düalizm, Descartes tarafından ortaya konulan bir teoridir. Bilincin özünü, ruhun oluşturduğu ve ruhun da benden ayrı bir şey olduğunu savunmaktadır. Descartes göre ruh ve beden ayrı varlıklar olduğu için bu iki şey birbirinden bağımsız olarak var olabilmektedir. Bu düşüncenin en önemli dayanağı, bütün cisimlerin ruhlarının olmaması kabulüdür (Shaffer, 2005, s. 61). Bu bağlamda taşların, göllerin, dağların vb. gibi şeylerin ruhsuz olduğunu, ruhun sadece insanlarda var olabileceğini ve ruhun insan bedeninden ayrı bir yaşamının olabileceğini savunmaktadır. Çünkü Descartes'e göre ruhlar ölümsüzdür. Bundan dolayı beden çürüyüp yok olduğunda ruhlar bedensiz olarak yaşamlarına devam etmektedir. Descartes'in savunduğu görüşte önemli bir nokta şudur;

[5] Atom: Günümüz doğa bilimleri literatüründe maddenin en küçük yapı taşı olarak tanımlanmaktadır. Ama artık atomda parçacıklara ayrılarak daha küçük maddelere bölünebilmektedir. Çalışmamızda atom terimi ile doğa bilimlerinin tanımından öte öz tasvir edilecektir. Başka bir ifade ile şeyin artık bölünemeyecek parçası yani özü anlamında kullanılacaktır.

aynı öze sahip olmayan şeyler birlikte var olamayacağı görüşüdür. Başka bir şekilde ifade edinilecek olunursa madde ile maddi olmayan şeyler bir arada bulunamayacağı, madden soyut ya da soyuttan bir maddenin oluşmasının imkânsız olduğu görüşüdür.

Düalizm'i genel hatları ile anlamak için içindeki bazı görüşleri de ele almak gerekmektedir. Descartes, bazen ruhun bedeni, bazen de bedenin ruhu etkilediğine inanmakta; bu görüş etkileşimcilik olarak adlandırılmıştır. Özne bir kutuyu açmak için önce düşünüyor (ruhi) ve sonra kutuyu açmak için bir eylem gerçekleştiriyor (bedensel); ama özne bu kutuyu açmaya geçtiğinde (bedensel) acaba kutudan ne çıkacağı düşüncesi ise kişide bir heyecan yaratıyor (ruhi). Ruh ve beden arasındaki bu etkileşimcilik teorisi düalist teoriler içinde tek değildir. Bedenden ruha doğru tek yönlü bir etkileşimin olduğunu savunan diğer bir düalist teori ise gölge-olaycılık teorisidir. Kısaca bedensel olayların zihinsel olayların sonucu ya da sebebi olduğunu savunmaktadır. Son düalist teori paralelizmdir. Bu teori ruhta ve bende gerçekleşen olayların arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu öne sürmektedir ama bu ikisinin arasında ki bağlantının nedensel bir bağlantı olmadığı savunmaktadır (Shaffer, 2005, s. 62).

Materyalizm bilim dünyasının çok eski teorilerden birisidir. Çalışmada öne sürülen tez, Demokritos'un öne sürdüğü materyalizm ile paralellik göstermektedir. Demokritos atomlar dışında hiçbir şeyin var olamayacağını, görülen, görülmeyen, evrendeki her şeyin atomlardan meydana geldiğini, gerçekleşen her şeyin bu atomlar arasındaki etkileşim sonucu gerçekleştiğini savunmaktadır (Marx, Demokritos ile Epikuros'un Doğa Felsefeleri, 2000, s. 22). Sevgi, mutluluk, düşünme gibi kavramların herhangi bir anlamı yoktur, olsa da bunların temeli maddi olayları yansıtmaktadır. Tinsel ya da soyut olarak tasvir edilen bütün her şey atomların etkileşimidir. Karl Marx materyalizmi; insanlar arasındaki zihni ilişkinin birinci kısmını, öznelerin davranışlarının dışarıya sızması olarak görmektedir (Marx & Engels, 2000, s. 14).

Düalizm ve materyalizm arasındaki uçurum, kişi kuramı ile azaltılmaktadır. Kişi kuramı, zihni durumların hem maddi hem de maddi olmayan bir boyutunun olduğunu savunmaktadır. Bu kuramın en büyük savunucusu Alman filozof Spinoza'dır. Spinoza "insan zihni" ile "insan bedeni" nin iki farklı töz[6] olmayacağını savunmaktadır. Özellikle insanın düşündüğü ve zihinsel faaliyetleri gerçekleştirebilen canlı olarak gösterilip ayrıcalıklı görülmesine karşı çıkmaktadır. Tanrı dâhil evrende insanın anlama şuurunu aşacak herhangi bir görüş ya da düşünce olmadığını, bundan dolayı da hiçbir şekilde varlıklar arasında bir hiyerarşinin kurulamayacağını öne sürmektedir (Spinoza, 2016, s. 21). Ayrıca Spinoza, herhangi bir şeyin var olduğu yerde bilincinin de olacağını, bundan ötürü her varlığın, her atomun bir seviyeye kadar bilincinin olduğunu söylemektedir (Shaffer, 2005, s. 84).

Spinoza, tözün sonsuz sayıda niteleyenin var olduğunu, ama bütün bu sonsuz niteleyenlerin hepsinin aynı öze işaret ettiğini söylemektedir. İnsan zihnin ise bu sonsuz nitelemelerden düşünce ve uzamı algılayabildiğini öne sürmektedir. Başka bir ifade ile düşünceyi; kendi kendisinin nedeni olan şeyi anlayabilmek için kendi özününden kaynaklanan ifadeleri, başka şeylere gereksinim duymadan anlama olarak, yer kaplama olarak gördüğümüz durumu da uzam olarak tanımlamaktadır (Spinoza, 2016, s. 23). Bu durum her ne kadar farklı iki şeymiş gibi görülse de farklı töz gibi tanımlansa da Spinoza bu iki şeyin tek öz olduğunu ve bu özünde Tanrı/Doğa olduğunu söylemektedir. Çalışmada zihin konusunda öne sürdüğümüz argümanlar ve kabul ettiğimiz tanımların büyük bir kısmı Spinoza'nın düşüncesi ile paralellik göstermektedir. Spinoza Etika'da belirttiği gibi, insan bedenin ve zihnin aynı şey olduğunu; aynı tözün iki farklı özelliğini

[6] Kendi kendine var olan, kendinden başka nesneye, fikre ya da kavrama ihtiyaç duymayan, doğrudan kendiliğinden kavranabilir olandır. Spinoza tözü, kendi kendine yeten ya da kendi kendinin neden olan Tanrı veyahut bu kavramla eş anlamlı doğadan başka bir şey olmayacağını söylemektedir.

gösteren uzam ve düşünceyi ise özün bir varyasyonu olarak görmektedir (Spinoza, 2016, s. 24).

Bilimsel literatürde günümüze kadar zihin konusu tartışıla gelmiş ama ayrıntıları ile formüle edilemediği için kolay yol seçilerek evrende maddi olmayan bir töz olduğu öne sürülmüştür (Tura, 2016, s. 165). Bu töz, zihin konusunda ana çözümleme noktası olmuş ve her dönem farklı çalışmalar ya da tartışmalar ile üzerine eklemlemeler yapılarak günümüze kadar gelmiştir. Soyut olan bu töze ruh denilmiş ve ruhun ölümsüzlük özelliği ile beyinden farklı bir varlık olduğu kabul edilmiştir. Bu kabullerin temelinde insanın ilahi dinler tarafından yüceltilmesi ve evrenin merkezinde görülmesi görüşü vardır. Ayrıca insanlar, ruh sayesinde ölümsüz olmakta ve ilahi dinlerin vaat ettiği öbür dünya yaşamını kazanmaktadır. Bu durum tanrı inancının ve dinlerin ortaya çıkışındaki pratik amaçla paralellik göstermektedir. İnsanoğlu, gücünün yetmediği ya da açıklamadığı durum ve olayları üst bir güce bağlaması evrimsel süreç ile kazandığı bir yaşam stratejisidir. Eğer insanın maddi varlığından hariç bir ruhun olmadığı kabul edilirse bütün inanç sistemlerin vaat ettiği ebedi yaşam yok olacaktır. Bu durumda evrimsel süreç ile kazanılan yaşamda kalma duygusunu yok olacaktır. Bundan dolayıdır ki bütün kültürlerde insan her şeyden üstün bir varlık olarak kurgulanmıştır.

Bu bağlamda öznelerin algılamaları ya da tercihlerinin tamamında içsel özgür iradeleri ile gerçekleştiği inancı vardır. Böyle bir zihinsel mekanizma ile oluşturdukları zihinsel haritalardaki tercihlerinin gerçek sebepleri tespit edilemeyecektir. Çünkü tercihlerinin temelindeki gerçek fizyolojik süreç es geçilmektedir. Bundan dolayı çalışmamamızda zihin tartışması yapıldı ve ortaya yeni bir zihin modeli konuldu. Ruh ya da soyut bir şey olmadığı argümanı doğrultusunda öznelerin zihinsel haritalarını oluşturmada birinci etken, fizyolojilerinde gerçekleşen etkileşim ve bunun sonucunda ortaya çıkan tepkilerdir. Örneğin kentte yüksek sesli ya da ağır kokulu olan bölgeler, baskın bir imgelem olarak öznelerin zihinsel haritalarında referans noktalar olmaktadır.

Ayrıca fizyolojik süreç ile edindikleri dışsal uyarım bilgileri zihinsel haritalarında daha baskın olmaktadır. Bu yönü ile zihin tartışması Ankara'nın Zihinsel Haritası'nı tespit etmede önemli bir olmuştur.

2.1.1. Beyin

1953 yılında James Watson ve Francis Crick bilim dünyasının her alanında etkisini gösterecek DNA yapısını keşfettiler (Watson & Crick, 1953, s. 737-738). Bu keşif biyoloji alanında bir devrim yarattı. Böylelikle biyologlar genlerin hücreleri nasıl düzenlediği, hücrelerin özelliklerini belirleyen proteinleri genlerin nasıl oluşturduğu ve organizmanın bedensel yapısını belirlerken gelişim sürecinde aktif genleri ve proteinleri nasıl aktif hale getirdiği sorularını yanıtlanmış oldular. Bu sorular bütün bilimlerin cevaplamaya çalıştığı insanı anlama çabasında büyük bir gelişmedir. Böylece zihin konusunda yeni bir dönem başlamış olmaktadır; 20. yüzyılın son otuz yıl öncesine kadar zihin konusunda en değerli bilgiler felsefe, psikoloji ya da psikanaliz gibi bilim dallarından gelmekteydi; ancak DNA'nın keşfi ile zihin konusunda değerli bilgiler artık moleküler biyoloji biliminden gelmektedir. Kısacası yeni bir bilim dalı doğmuş oldu ve bu yeni bilim dalı da zihin ve beyin tartışmalarına yeni bir sentez getirmiş oldu.

Gelişen teknoloji ile olağanüstü beyin görüntüleme teknikleri geliştirildi. Bu sayede beynin, anatomisi ve metabolizması ayrıntılı bir şekilde incelenme imkânı bulunuldu; bu gelişmeler neticesinde dikkat, duygu, biliş, bilinç vb. gibi mekanizmalara sinir bilimsel yöntemler ile değerlendirmeler getirilebildi. Bu sayede öznenin bireyselliği ile organizmanın biyolojisi birlikte değerlendirile bilinmiştir. Filozoflar zihnin sadece tinselliğine değinirken, pozitif bilimciler de biyolojik yönüne değinerek öznelliği dışarda bırakmaktaydı. Günümüze kadar zihin ve biyolojisi ayrı ele alındı ve bu bağlamlar

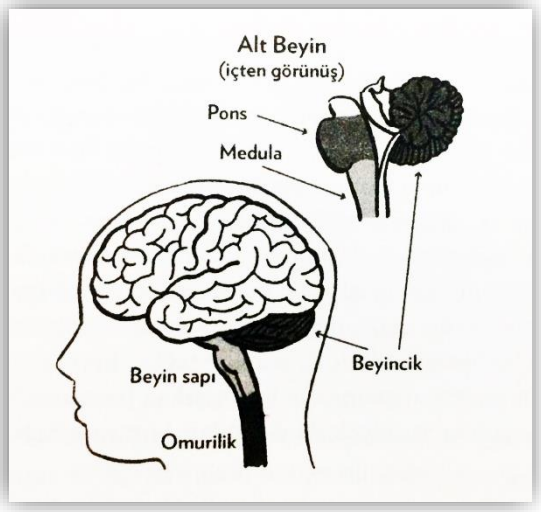
doğrultusunda bilgiler üretilerek çalışmalar yapıldı. Bu birlikte ele alınma durumu, bilimler arası bağların keskin bir şekilde ayrıldığı ve sınırları aşma konusunda büyük tepkilerin olduğu bilim literatürü için büyük bir atılımdır.

Özneler duyu organları ile çevreden birçok duyum almakta ve bu bilgileri öznel değerlerine göre kategorize ederek gündelik yaşamını sürdürmektedir. Örneğin; kırmızı bir araba görüyoruz ve kırmızı bir araba gördüğümüzü hem kendimize hem de çevremizdekilere söylüyoruz. Gördüğümüz kırmızı araba cismin gerçek bir görüntüsü mü yoksa beynimiz bize kırmızı arabanın bir temsilini mi gösteriyor? Beynimiz bizim gördük ya da duyduk dediğimiz her şeyin bir temsilini algılatıyor. İster bu görme duyusu isterse duyma duyusu olsun. Kısacası duyular ile beyne iletilen sinirsel uyaranlar sonucu, beynimizde gerçekleşen fizyolojik etki ile oluşan bir imgelemini algılamaktayız. Bu durumda ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır; konuşma motor sistemimizi çalıştırarak kırmızı bir araba gördüm dediğimizde, acaba öznel bilinç olarak tarif edilen insanın bilinci mi konuşturuyor yoksa öznel bilinçten bağımsız beyindeki nöral sistem otomatik mi konuşturuyor?

Bu bağlamda ilk olarak beynin anatomisi ve fizyolojisine dair genel bazı tanımlamalar yapılacaktır. Bu bölümde beynin biyolojik yapısına dair yapacağımız tanımlamalar bir tıp fakültesindeki eğitimde verilen bilgiler kadar ayrıntı içermeyecektir. Sadece çalışmada zihin bağlamında öne sürülen argümanlarla bağlantılı olan biyolojik temel bilgiler verilecektir.

İnsan beyni literatürde üç ana bölümde ele alınarak değerlendirilmektedir. Bu bölümler arası iletişimin bozulması ya da azalması çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin uyku felci, bilimsel olarak kanıtlanıncaya kadar doğaüstü bir olay olarak ele alınmaktaydı. Bu durum birçokları tarafından düaliteye kanıt olarak görüldü ve zihnin bedenden ayrı olduğuna inanıldı. Uyku felci yaşayan birçok insan

bunun beden dışı bir deneyim olduğuna inanmaktaydı[7]. Bazı insanlar bu durumu ruhlarının bedenine geri gelmemesi olarak görmekte, bazıları ise onları uykularında öldürmeye çalışan "şeytan", "varlık", "karabasan" olarak algılamaktaydılar. Ama bilimsel gelişmeler sonucunda uyku felcinin temelinde, beynin bölümleri arasındaki iletişimde yaşanan aksaklıkların olduğu keşfedilmiştir.

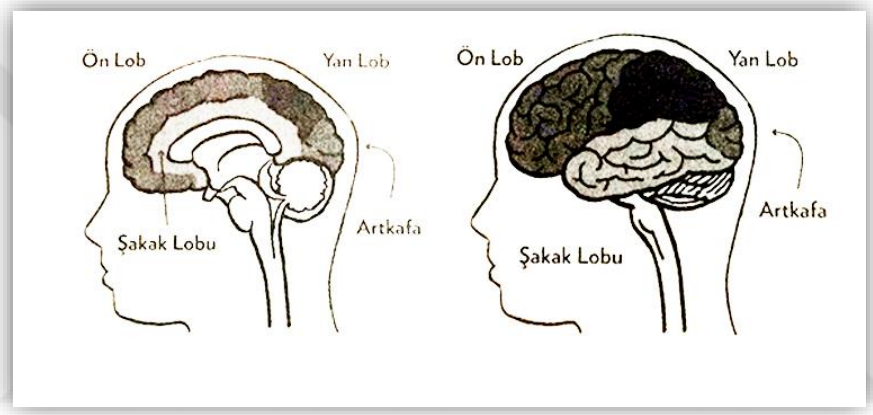

Şekil 2: Alt Beyin (Kean, 2017, s. 15)

Beyin tabanı ve beyin sapının da içinde bulunduğu grup; bedenin nefes alması, uyku düzeni, kalp atışı ve diğer bedensel işlevleri kontrol eden birinci bölümdür. Beyin sapı, yakınındaki beyincik ile koordineli çalışarak vücudun kaslarının düzenli çalışmasını sağlamaktadır. Bazı bilim insanları beynin bu bölümünü sürüngen beyni olarak adlandırmaktadır. Kafatasının içinde, beyin sapının üzerinde memeli beyni olarak adlandırılan ikinci kısım vardır. Bu bölüm duyguları iletmede görevlidir. Anıların saklanması ve duygusal girdilerin çevreye iletilerek, duyguları düzenlenmesinde görev alan limbik sistemde bu bölümdedir (Kean, 2017, s. 14-15). Limbik sistem, somut bir şey olmaktan öte kuramsal bir kavramdır. Sinir bilimciler arasında bir ortak öngörüye varılamayan limbik sistemin belirsiz bir tanımı vardır. Ama birçok sinir bilimci tarafından kabul edilen bir limbik sistem vardır; merkezinde hipotalamus, çevresinde bununla ilişkili diğer limbik sistemler bulunmaktadır (Solms & Turnbull, 2015, s. 37).

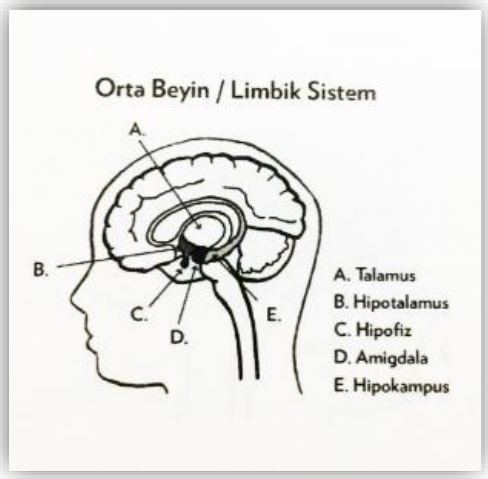
[7] https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-39564775 (Erişim: 01.01.2020)

Beynin iki alt bölgesi, düşünmeden yapılan işlevleri kontrol etmektedir. İnsan beyni dört loba bölünmektedir: beynin ön (frontal) lobları olarak adlandırılan bölge hareketleri baştan sona kontrol ederek belirli bir amacı belirlememizde etkilidir. Beynin arka tarafındaki bölüme ise artkafa (oksipital) loblar denir. Bu loblar görme duyusunu işler; ön ve üst kısımdaki yan (parietal) loblarda duyularımızı birleştirerek dünyayı algılamayı sağlamaktadır. Beynin yan tarafının şakak arkasında şakak (temporal) loplar bulunmaktadır. Bu loblar dil becerisinde, nesneleri tanımada rol almaktadır (Kean, 2017, s. 16).

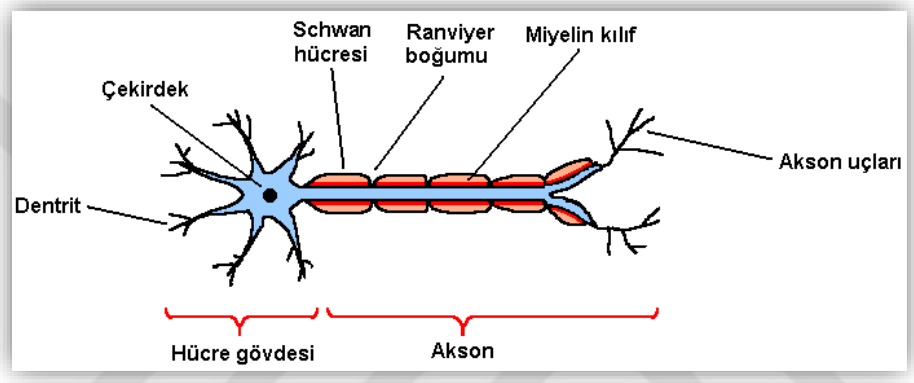
Şekil 3: Beyin Lobları (Kean, 2017, s.15)

Beynin nihayetinde vücudun bir parçası olduğu ve bir kalp ya da başka bir organ gibi hücrelerden meydana geldiği göz ardı edilmektedir. Bu hücrelerin birbirlerine bağlanması ile bir organ oluşmaktadır. Bundan dolayı insanlar fiziksel olarak birbirlerine benzemektedir. Biyolojik yapıda özneler birbirleri ile özdeş formülasyonu paylaşmaktadırlar ama bu özdeş dokular işlevsellikte farklı örüntüler kurmaktadır. Beyin kendine özgü mekanizmasına rağmen diğer hücrelerle

Şekil 4 Limbik Sistem (Kean, 2017, s. 15)

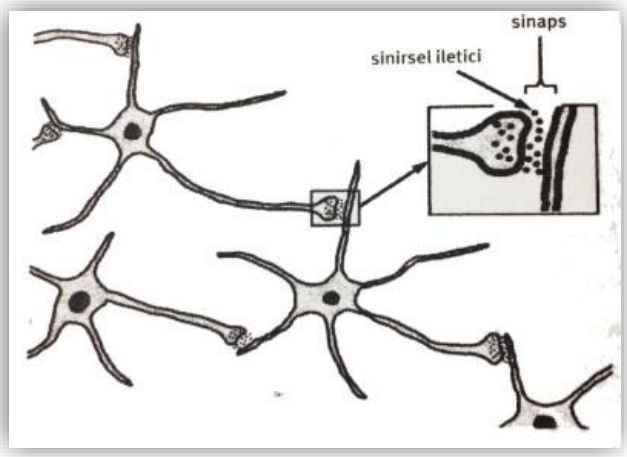
aynı yapıyı paylaşmaktadır. Beynin temel yapı taşı olarak bilinen sinir hücresi üç ana bölümden oluşmaktadır. İlki hücre gövdesi, diğer hücrelerde olduğu gibi, ikincisi dendrit olarak isimlendirilir, üçüncüsü ise aksondur. Bu üç yapının temel değişmez bir kurallar ilişkisi vardır. Örneğin, sinir hücresinin birçok dentriti bulunabiliyorken akson sadece bir tanedir. Bu üç bileşen bir arada beyin hücresini (nöron) meydana getirir. Bu hücrelerin birbirleri ile kurdukları milyarlarca bağlantı ile beynin biyolojik yapısı meydana gelmektedir (Solms & Turnbull, 2015, s. 29).

Şekil 5: Bir sinir hücresi (Dendrit ve Akson Karşılaştırması, 2017)

Şekil 5'de gösterilen sinir hücresi, bunun gibi milyarlarca sinir hücresi ile şu şekilde bağlantı kurmaktadır; bir sinir hücresinin aksonu diğer bir sinir hücresinin dentriti ile bağlantı kurar, onun aksonu bir başkası hücre ile bağlantı kurarak bir örüntüler ağı sistemi şeklinde bağlantılar kurarlar. Şekil 6'de bir nöronun dendritleri birçok akson ile bağlantı kurarak karmaşık örüntüler ağını oluşturmaktadır. Dendrit ile aksonun birleştiği yerde sinap denen küçük bir aralık bulunmaktadır. Bu aralıklarda kimyasal moleküller bir nöron hücresinden diğer hücreye geçişi sağlamaktadır. Bu kimyasal molekül ileticilere sinirsel ileticiler (nörotransmitterler) denilmektedir. Bu iletim şekli beyin için çok önemli bir mekanizmadır. Beyindeki bütün hücre grupları farklı sinirsel ileticiler kullansalar bile tamamı bu yöntem ile iletişim kurmaktadırlar.

Beyni diğer organlardan ayıran ve kendine özgü yapan en temel özelliği kişiye öznel[8] farkındalık sağlamasıdır. Bu sinirsel dokular tamamen bireyin öznel farkındalığını açıklayamasa da, bu dokunun etkisinin büyük olduğu bilinmektedir. Ben bu durumu beynin hızlı şekillenebilen bir özelliğinin olmasına bağlamaktayım. Şöyle ki; beyin diğer organlar gibi doğuşta ne ise o şekilde kalmamaktadır. Bir kalp doğuşta ne ise öznenin bütün yaşamı boyunca o şekilde kalmaktadır. Hastalıklar sonucu hasar görmesi ya da bir radyasyona maruz kalarak mutasyona uğraması dışında normal şartlar altında bütün organlar değişmeden tüm yaşam boyu aynı kalmaktadır. Beyin ise organ olarak aynı şekilde kalmakta ama barındırdığı nöron bağları bağlamında sürekli değişen ve yeni karmaşık örüntüler oluşturan bir yapısı vardır (Tura, 2016, s. 76). Bunu bir binanın içini sürekli ihtiyaçlar doğrultusunda tekrar tekrar tadilat yaparak yeni bir daire elde etmeye benzetebiliriz. Binanın ana formu aynı kalsa da içerdiği daireler sürekli değişmektedir. Beyinde bu şekilde bütünselliği değişmeden içerdiği nöronlar sürekli özenenin yaşamına göre değişik örüntüler kurarak yeni şekiller almaktadır. Bu değişik örüntülerin sayısını bilim camiası sonsuz örüntüler olarak görseler de ben çalışmada bu örüntülerin sonsuz olmadığını öne sürmekteyim. Çünkü her maddi unsurun bir sınırı vardır, belki bu maddi şeyin sınırına ulaşacak bilgi kapasitemiz olmayabilir ama bu onu sonsuz yapmaz. Bu hızlı uyum sağlama kapasitesi sayesinde öznelerin benlikleri ve öznellikleri ortaya çıkmaktadır. Nasıl oluyor da bu hücreler dünyayı anlamamıza ve farkında olmamızı

Şekil 6 Sıralanmış sinir hücreleri (Solms & Turnbull, 2015, s. 30)

[8] Günümüz bilim literatüründe farklı görüşler olsa da bireyin öznel farkındalığının kaynağı beyin olarak kabul edilmektedir. Bu genel kabulden dolayı böyle bir çıkarım yapılmıştır.

sağlamaktadır? Nasıl oluyor da bir hücreler grubunun fizyolojik etkinliği, diğer organların ürettiklerinden çok farklı bir durum yaratabiliyor? Çalışmanın temel sorusu olan insanın anlamlandırma mekanizmasının cevabı bu soruların cevabında gizlenmiştir. Bundan dolayı bu soruların cevapları çalışmamız için önem arz etmektedir.

Beyin dış dünyaya iki farklı yolla bağlanmaktadır. Birincisi duyu organları olarak tanımladığımız görme, işitme, dokunma, tat ve kokudur. İkincisi ise motor donanım olarak kategorileştirilen, kas ve iskelet sistemidir. Beynin, günümüz bilgileri ışığında bu iki iletişimi dışında başka bir iletişim şeklinin olmadığı bilinmektedir. Ama bazı bilim insanları beynin bu iletişim yollarından başka telepati diye tanımladıkları iletişim yolunun olduğunu savunmaktadırlar. Beyin, günümüzde öznel bilinç olarak savunulan durumları kazanıncaya kadar evrimsel süreçte çeşitli alt üniteler ile bedenin ihtiyaçlarını karşılamış ve geçen zaman ile bu özellikler gelişerek günümüzdeki bütüncül beyin organizması ortaya çıkmıştır. Evrimsel süreçte beyin birikimsel olarak özelliklerini geliştirmiştir. Örneğin kanda meydana gelen değişiklikler; kan basıncı, hormon düzeyleri, oksijen düzeyleri vb. gibi durumların hayatta kalmaya en uygun halde olmasına yönelik düzenlemeleri beyindeki hipotalamus yapmaktadır (Tura, 2016, s. 82). Kanda yaşanan değişimlere anında müdahale etmek için gerekli hormonlar salgılayarak vücutta gerekli tepkileri yaratır. Kan şekerinin düşmesi sonucu kan şekerini normal değerlere getirmek için hipotalamus pankreas organına Ghrelin hormonu salgılatır. Bu hormon ile özneler acıktıklarını hisseder ve gerekli gıda takviyesi için girişimlerde bulunur. Öznel tercihler olarak görülen birçok örüntünün arkasında fizyolojik ihtiyaç ve tepkilerin olduğu bu örnekle daha açık bir hal almıştır.

Duyu organları ve motor donanımlarla beyin; dış duyum bilgilerini duyum organları tarafından sinir uçlarının algılamasına dönüştürülür ve ortaya çıkan etki(bilgi) sinir ağı ile beyne ulaştırılması sonucunda dış dünya ile iletişim kurabilmektedir. Görme işlemi; dışarıdan gelen ışığın retinadaki hücreleri uyarması ile başlamaktadır. Daha sonra

talamusun organizasyonu ile sinir ağları tarafından kafanın arkasında bulunan arkakafa loblarına ulaşmasıyla görme işlemi gerçekleşmektedir. Basit olarak anlattığımız görme işlemi daha karmaşık ve hassas işlemleri barındırmaktadır. Dışardan gelen bilgi ile beyin, gerekli işlemleri yaparak motor sistemi ile olması gereken tepkiyi dışarıya vermektedir. Toplumsal örgütlenme içerisinde bu tepkinin tamamına hareket denilmektedir. Hareketlere, hareketlerin yerine, şekline ve konumuna göre insanlar farklı isimler ve anlamlandırmalar vermişlerdir. Örneğin her dakika kesintisiz şekilde yaptığımız görme işlemi yer ve şekline göre sınırsız anlamlandırmalar almaktadır. Kişinin ders veren bir hocayı izlemesine "eğitim" alıyor anlamı yüklenirken, bir kişiyi izinsiz izlediğinde "röntgenliyor" gibi farklı anlam örüntüleri yüklenmektedir. Aynı işlem süreçleri sonucunda algılanmasına rağmen, beynin bazı işlemlere farklı anlamlandırmalar yüklemektedir. Bu durumun temelinde ise sinir hücrelerinin öznenin doğumundan itibaren kurmuş olduğu örüntülerin etkisi vardır. Bu yapısal sistem öznelliği de belirli bir oranda açıklayabilmektedir. Bu konuyu daha ayrıntıya indirgemeden önce görme işleminin arkakafa lobunda, işitme işleminin şakak lobunda ve bedensel duyumun yan loblarda işlendiğini belirtmek gerekmektedir. Fizyolojik sürecin işleyişi bağlamında bu kategorileştirme kabul edilirken, anlamlandırma örüntülerinin kuruluşunda bu ayrım kabul edilmemektedir. Çünkü anlamlandırma örüntülerinin oluşmasında hepsi birlikte işlevsel olmaktadır. Şöyle ki; görme duyusu ile oluşturulan örüntünün içerisinde diğer duyumların da var olmasıdır. Anlam örüntüleri çeşitli uzamsal özelliklerle kurulmaktadır. Bu örüntülerde uzamsal özelliklerin etkileri farklılıklar gösterebilmektedir. Şöyle ki; yolda giderken gördüğümüz bir binanın büyük olmasından dolayı görme duyumuzdan alınan bilgiler daha baskın olurken; bir lokantanın yanından geçerken aldığımız koku, görme duyumuza göre daha da baskın olabilmektedir. Bu ve bunun gibi özellikler öznenin anlam örüntülerine göre şekil alarak bütünsel bir anlam oluşturmaktadır.

Beyne ilk olarak gelen fizyolojik etkileşim bilgileri durum, zaman ve uzama göre beyin tarafından öznel algılama işlemi gerçekleşmeden ilk anlamlandırmayı yapmaktadır. Anlamlandırma mekanizmasında tanımlamış olduğumuz zihinsel sürecin ilk aşaması olan beyinsel işlem, dış bilgilerin ilk değerlendirildiği aşamadır. Örneğin ani bir gürültüde işitme duyumuz ile beyin, öznel algılamadan önce bütün vücudu hemen tehdide karşı savunmaya geçirir. Sesin duyulduğu ilk anda özne ne olduğu bilmeden içsel bir refleks ile yüksek sesin tehlikeye işaret olacağı varsayımı ile beyin vücudu uyararak gerekli tedbirleri almaya zorlar. Bu ilk savunmadan sonra ancak özne ne olduğunu anlayarak duruma anlam vermeye çalışmaktadır. Bu ilk tepki evrimsel süreç ile kazandığımız nöral haritalar sayesinde verilmektedir. Bu haritalar fizyolojik evrim sürecinde gelişmiş ve organizmanın varlığını sürdürmede hayati rol oynamıştır.

2.1.2. Algı

Algı kavramının ne olduğuna bakmadan önce kavramın tarihsel süreçte filozoflar tarafından nasıl ele alındığı ve hangi kavramlar ile ilişki kurularak incelendiğine bakmak gerekmektedir. Çünkü günümüz bilim literatüründeki anlamını alıncaya kadar birçok değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Algı kavramı Aristoteles'e kadar bilgi edinme anlamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte etkin rol oynayan birçok filozof vardır ama bizim için en önemlileri Empedokles ve Demokritos'tur. Bu iki filozoftan öncede algı kavramı farklı şekillerde ele alınmıştır.

Herakleitos, duyu organları ile bilgi almayı reddetmektedir. Çünkü Herakleitos felsefesini, evrenin sürekli değişim ve akış halinde olduğu argümanı üzerine kurmuştur. Bundan dolayı doğadaki her şeyin bir aklı ve ruhu olduğunu öne sürmekte ve duyu organları ile alınan bilgilerin özneyi yanılttığını savunmaktadır. Herakleitos, asıl algıyı

ruhun yaptığını ve duyusal algıların dışında kalan bir gerçeğin var olduğunu söylemektedir (Capelle, 1994, s. 190). Herakleitos'un bütün varlıkların akla sahip olduğu görüşü, bu çalışmanın temel argümanlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Herakleitos'tan sonra Parmanides'in algı konusunda ki görüşleri önemlidir. Parmanides'e göre öznelerin algıları ve deneyimleri sonucundaki şeylerin, temsilden başka bir şey olmadığını savunmaktadır. Ona göre; duyular ile elde edilen bilgiler sadece temsili niteliktedir ve gerçeğin kendisi ancak us ile anlaşılabilir (Denkel, İlkçağ'da Doğa Felsefeleri, 2011, s. 28). Parmanides, varlığı kabul etmekte ama oluşu kabul etmemektedir. Bu bağlamda düşünerek algılanan şeyleri var olarak kabul etmektedir. Çalışmanın giriş kısmında değinilen "*her şeyin temelinde maddi bir nesnelliğin yattığı düşüncesini*" Parmanides'te öne sürmektedir. Şu sözler ile "*Nereden başlarsam başlayayım, (söylediğim her şeyin) ortak temeli, var olandır ve öyle kalacaktır; çünkü dönüp dolaşıp hep ona geleceğim.*" düşüncesini açıklamaktadır (Capelle, 1994, s. 145). Kısaca Parmanides düşünme ve ruhun aynı şeyler olduğunu savunmaktadır.

Protagoras algı kavramına diğer filozoflardan farklı bir bakış açısı getirmiştir. Protagoras gerçekliği ret ederek, sadece görüntüyle yetinilmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü bir şey görünüyorsa aynı zamanda algılanıyordur. Özne, bildiği şeyi algıladığı için bilmektedir. Bundan dolayı algılayamadığı şeyi özne hiçbir zaman bilemeyecektir. Bu bağlamda Protagoras'a göre insan her şeyin ölçüsüdür ve herkese göre varlığın nasıl göründüğü ya da algılandığı, sadece onun için geçerlidir. Bundan dolayı kişinin algısı kendisine bağlıdır. Şeylerin varlığı, yokluğu ya da hakkında ne olacağına karar veren insandır. İnsan da ancak duyularının alanına giren şeyler hakkında karar verebilir. Duyularının alanına girmeyen şeylerde, töz biçiminde asla var olmayacağını Protagoras öne sürmektedir (Capelle, 1994, s. 214).

Protagoras'dan sonra algı kavramına çoğulcu terminoloji ile bakan filozoflar ele alınacaktır. Çoğulcu dönemin en önemli filozofları Empedokles ve Demokritos'tur. Empedokles varlığı açıklamak için önceden kullanılan su, ateş ve hava maddelerine dördüncü olarak toprak maddesini eklemiştir. Empedokles, varlıkların nelerden oluştuğunu belirledikten sonra bu varlıkların oluş ve yok oluşlarını incelemiştir. Bu inceleme sonucunda varlıkların, maddelerin karışımı ve ayrılışı ile var olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda varlığı tanımlarken nicel durumların etkili olduğu anlaşılmıştır (Arslan, 2008, s. 251). Kısaca varlıkların oluş ve yok oluşları, tanımlanan dört maddenin birleşmesi ve ayrılması ile gerçekleşmektedir. Empedoklesin önemli bir argümanı ise boşluğun var olmadığını öne sürmesidir (Arslan, 2008, s. 267).

Algı bağlamında diğer önemli bir filozof, atomculardan Demokritos'tur. Demokretos, doğayı deney dünyası ile açıklanacağını kabul eden görüşün en ileri gelenidir. Varlık bölünebilen bir şey olarak kabul edilirse, en son nereye kadar bölünebilir? Bu durum varlıkta bölünemeyecek bir noktaya geldiğinde, yokluk mu oraya çıkmaktadır? Bu ve bunun gibi soruları oraya koyan atomcular, varlığın sonsuza kadar bölünebileceğini ve bölünmenin fiziksel olarak belli bir düzeye kadar gerçekleşeceğini öne sürmektedirler. Bu bölünme sınırı sonucunda ortaya çıkan şeyi, atom olarak tanımlamaktadırlar (Arslan, 2008, s. 314). Bu atomlar doğaları gereği hareketi barındırmakta ve her ne olursa olsun atomlar hareket halindedir. Atomlar duyu organları ile doğrudan algılanamayacak kadar küçüktürler. Bu bağlamda algıyı, atomların bütünleşerek oluşturdukları duyu organları ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlamaktadırlar (Capelle, 1994, s. 179). Bu çıkarım doğrultusunda öznenin gördüğü, duyduğu, hissettiği her şeyin nesneler ile öznenin atomsal ilişkisi sonucu ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada da bu argüman temel olarak kullanılmıştır.

Platon'un algı kavramı bağlamında, varlık konusuna farklı bir ilke ortaya koymuştur. Kendisine kadar varlık konusu maddi şeyler ile açılanmıştır ama Platon

varlığı, madde dışı durumları ortaya koyarak açıklamıştır. Bu maddi dışı durumları da idealar olarak tanımlamıştır. İdealar ile ulaşılan bilgi var olduğu için bilinmektedir; var olmayan şeyin kesinlikle bilinemeyeceğini öne sürmüştür. Platon varlık kavramını ikiye ayırmıştır. İlki idealar dünyası, diğeri ise gerçekliğin gelip geçici olduğu nesneler dünyasıdır. Varlık ya görülerek anlaşılır ya da düşünceler dünyasında ki idealar ile algılanır. Platon, maddi dünyada algılanan şeylerin ancak idealar dünyası ile anlaşılacağını söylemiştir (Gökberk, 2016, s. 61).

Platon ideaları sadece düşünsel bir durum olarak görmez, ideaların doğanın gerçekliği olduğunu savunur. Bundan dolayı her şeyin bir ideası vardır. Duyularla elde ettiğimiz bilgilerin bizleri yanılttığını ve bu duyularla elde ettiğimiz bilgileri ayırt etmemiz gereğini düşünmektedir.

Platon duyumu; dış dünyadan gelen uyarıların, bedene ulaşması ile gerçekleşen süreç olarak tanımlamaktadır. Bedenin bu uyarımlar sonucu hissettiği; acı, soğuk, sıcak, sert gibi uyarımlar algıyı gerçekleştirmektedir. Platon duyulardan elde edilen bilgileri güvensiz bulur ve bu güvensiz bilgiyi düşünme ile güvenilir bilgiye çevrilebileceğini söylemektedir. Platon, hiç var olmayan bir şeyi ancak düşünce ve akıl ile anlaşılacağını düşünmektedir. Bu bağlamda gerçeğin ancak ruh sayesinde algılanabileceğini savunur ve duyuların bu ruh sayesinde algılayıp, anlamlandırdığını savunmaktadır. Varlık ve algı kavramlarında üretmiş olduğu bu kuramın tamamını matematiksel nesnelere dayandırmaktadır. Düşünsel olan şeylerin gerçek dünyada şaşmadan, tam olarak karşılık bulmasından dolayı, gerçekliği idealar dünyası olarak görmektedir. Bu idealar dünyasında uzlaşan şeyleri doğru, uzlaşım sağlayamayan şeyleri de yanlış kabul etmektedir (Arslan, 2008, s. 279).

Aristoteles algıyı, fiziksel nesnellikle açıklamaya çalışmıştır. Aristoteles'e göre algı, hissedilen bir şeyin maddesi olmaksızın algılanmasıdır. Algıyı ruhun yetisi olarak

görmekte ve sadece ruhun algılayabileceğini savunmaktadır. Platon'un savunduğu idealar dünyasını reddetmektedir. Çünkü ideaların karşılığının olmadığına inanmaktadır. Aristoteles, kendisini, algıyı öznelerin duyuları ile gerçekleştirdiği görüşü ile diğer filozoflardan ayırmaktadır.

Algının tarihsel süreçteki değişim ve dönüşümüne baktıktan sonra günümüz bilim literatüründeki tanımına ve ilişkilerine bakılacaktır. Algı, öznenin duyu organları ile aldığı bilgileri anlamlı örüntüler olarak deneyime çevirme sürecidir. Algının tanımını ve kapsamını belirlemek çok zordur. Günümüz bilim literatüründe ki paradigmalar doğrultusunda algı; bir yönüyle pozitif bilimlerin alanı iken, bir yönü ile sosyal bilimlerin alanındadır. Işık, ses vb. gibi uyaranlar bağlamında fizik biliminin, biyolojik göz sistemi olarak fizyoloji, biyoloji ve sinir bilimlerinin, anlamsal örüntüler doğrultusunda ise sosyal bilimlerin konusu olmuştur. Algılama aslında imgelemenin üzerinde şekillenmektedir. Bundan dolayı maddi karşılığı olmayan şeyleri tasarlamak ya da anlamlandırmak çok zordur. Algılama süreci bu bağlamda bir ilişkiyi barındırmaktadır. Bu ilişkinin temelinde özne-nesne bulunmaktadır (Bynum, 1987, s. 166). Bu bağlamda nesnel karşılığı ya da nesnesi olmayan bir anlam yaratmak çok güç ve imkânsızdır. Çünkü bütün anlamsal örüntülerin çözümlemesi yapıldığında temelinde bir nesnel karşılığı vardır.

Temel olarak algı duyusal bilgilerin öznedeki yansımasıdır. Özne çevreden aldığı duyumsal bilgileri, zihinsel örüntülere göre algılamaktadır. Bu mekanizmanın sorunsal temeli epistemolojinin alanı gibi görünse de ontolojinin de alanına girmektedir. Bu bağlamda algının tözsel olarak maddi mi maddi değil mi tartışması ortaya çıkmaktadır (Bynum, 1987, s. 165). Bu tartışma çeşitli bilim dalları tarafından farklı yöntemlerle ele alınarak sürdürülmektedir. Bu çalışmada algının tözsel temeli maddeye dayandırılmaktadır. Çünkü maddi olmayan şeylere dair örüntülerin çözümlemeleri yapıldığında tözünün maddeye dayandığı ortaya çıkacaktır.

Örneğin bir kitap okuması sırasında gerçekleşen işlemlerin ne kadarının farkındayız? Özne kitabı okumaya başladığında ilk olarak okuduğu kitaptaki metnin görüntüsünü görmektedir ama görünen görüntü zihinsel sürecin son halkası olan anlamlandırma aşamasıdır. Bu aşamadan önce göz ile gördüğümüz görüntü, sinir hücreleri ile beyne iletilmekte daha sonra iletilen bu bilgiler zihinsel süreçte gerekli işlemlerin yapılması ile özneye algılama olarak hissettirilmekte ve son olarak öznenin gördüğü şeyin bir kitaptaki metin olduğunu anlaması ile süreç son bulmaktadır.

2.1.3. Anlam – Bilgi

Anlam sorunu, çeşitli bilimler ve felsefenin çeşitli alanları ile tartışılan bir kavram ve sorun olmuştur. Felsefe alanında yapılan anlam tartışmalarının odak noktasında dil üzerine yapılan tartışmalar yer almaktadır (Grünberg, 1970, s. 1). Felsefede özellikle analitik gelenek akımında anlam sorunu, 19 yüzyılın sonlarında başlayarak odak bir sorun haline gelmiştir (Denkel, 1984, s. 8). Dilde kavramlar anlamlarla birliktedir ve bağımsız değildirler. Bu bağlamda analitik felsefede anlam sorunu, dil-bağlam-kavram bağlantısı şeklinde tartışılmıştır. Bu bağlamın en önemli ve genel sorunu, aynı atomsal yapı, varlık ya da dünyadaki şeylerin, durumların ve olayların farklı dillerde farklı sözcük yapıları ile adlandırılmasıdır. Bundan dolayı bir şeyin anlamını bilmek ve aydınlatmak zordur (Bloomfield, 1943, s. 102).

İnsanların yaşamına bakıldığında, anlam verme durumunun olmadığı bir an yoktur. İster nesnelere, ister durumlara, isterse sözcüklere olsun insan her şeye anlam verme ve tanımlama durumu içindedir. Bu durumlar karşılıklı iki özne tarafından yapıldığında bazen yapılanların çatıştığı bazen de çatışmadığı olmuştur. Aslında burada çatışan durum eylemlerden çok öznelerin eyleme vermiş olduğu anlamdır. Öznelerin

anlamlandırma mekanizmaları aynı olsa da anlamlandırmaları birbirinden farklıdır. Bu farkın temelinde ise anlamlandırmalarının merkezine konulmuş olan şey bulunmaktadır. Örneğin morfin maddesi öznelerin şahsi kullanımları açısından bakıldığında olumsuz ve zararlı bir anlamlandırması söz konusu iken, tıbbi açıdan bakıldığında kişilerin acı çekmemesi için verilen olumlu bir anlamı vardır (Mengüşoğlu, 2016, s. 290). Öncelikle anlamlandırmanın durum, uzam ve zamana göre değişkenlik gösterdiğini öne sürüyorum.

Konfüçyüs anlam sorunun temelini insanın bulunduğu yaşam ve durum koşullarına göre öznenin konumuna dayandırmaktadır. Temel öğretisinde daha iyi hayat koşulları ve yaşam temellerini oluştururken, anlama dair sorunsalını ise hayatın anlamına, kâinatın anlamına, insan olmanın anlamına dayandırmıştır (Guenon, 2013, s. 77). Konfüçyüs anlam sorunsalına cevaplar verirken kullandığı insan olmanın anlamı kavramında, insanca ifadesiyle her öznenin içinde bulunduğu toplum sayesinde bilgi ile bir ilişki ve düzenin kurulabileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda insan ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine dair tezler üretmiştir (Nisbett, 2005, s. 25).

Anlam kavramını, felsefe disiplininde ilk kez ele alarak tartışan Herakleitos'tur. Herakleitos anlam kavramını çok düzeyli bir kavram olarak ele almıştır (Kranz, 2009, s. 55). Felsefe alanında anlamı, insan ve yaşamla bağlantılı ele alan ilk filozof Sokrates'tir. Bu bağlamda anlam kavramını öznenin kendisiyle kurduğu ilişki ile bağlantılı olduğunu öne sürmüştür (Platon, 2016, s. 52).

Platon ve Aristoteles anlam sorununu, felsefe literatüründe etik olarak ele alıp değerlendirmişler ve temeline etik kavramını koymuşlardır. Platon anlam sorunsalını insanın bütünlüğünü koruyabilmesine bağlamış ve bu bütünlüğünü ancak eğitim ile gerçekleşebileceğini söylemiştir. Platon öznelerin yaşamlarında tercihlerine yön verecek arzu ve akıl olarak iki özelliğinden bahsetmiştir. Bu iki kavramın sürekli birbiri ile çatışma içinde olduğunu belirtir (Platon(Eflatun), 2019).

Anlam sorununu çözmek için Aristoteles iyinin ne olduğunu anlamaya ve çözmeye çalışmıştır. Çünkü o, iyiyi araştırarak erdemin bilgisine ulaşılacağını söylemektedir. Sonuç olarak iyinin sonunun mutluluk olduğunu açıklar ve mutluluğu erdeme giden yol olarak tanımlar (Aristoteles (Aristo), 2009). Bu doğrultuda mutluluğun nerede olduğu sorusunu sorar ve mutluğu öznelerin eylemleri ile gerçekleşeceğini belirtir.

Kısaca anlam sorunun tarihsel süreçteki gelişimine ve tartışılmasına bakıldıktan sonra günümüzdeki tartışmalarına bakmak yerinde olacaktır. Günümüz bilim literatüründe anlam sorunu birçok disiplin tarafından tartışılmış ve çeşitli çözümlemeleri yapılmıştır. Bu doğrultuda yapılan tartışmalarda yeni bir akım olan fenomenoloji, bir yöntem olarak gündeme gelmiş ve özne-nesne ilişkisini kendine konu edinerek farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Husserl, fenomenoloji ile nesneleri, öznelerin tecrübe ettiği şeyler olarak tanımlar ve bu doğrultuda insan zihninin nesnelere bir anlam vermesi ya da yorumlaması gerektiğini öne sürer (Husserl, 2014, s. 36). Önemli olan varlığın kendisi değil, öznenin kendisidir.

İnsanlar bu anlamlandırmalarını sembollere dayandırarak oluşturmaktadır. Kısaca insan kendi yarattığı semboller dünyasında var olmaktadır. Çünkü etkileşimde bulunduğu ya da bulunmadığı bütün şeyleri bu dünyada görünür kılmaktadır (Çotuksöken, 1993, s. 170). Günümüzde anlamlandırma sorunu giderek bilim dünyasının merkezinde cevap bekleyen bir soru haline gelmiştir. Varoluşçuluk, insan ve anlam sorununu ele alarak önemli çözümlemelerde bulunmuştur. Temel çözümlemesi, insanın varlığının özünden önce geldiği düşüncesidir. Varoluşçuluk görüşü insanın var olmasını ontolojik olarak tanımlamaktadır.

Bu bağlamda anlam sorunsalı üzerine günümüz felsefesinde önemli katkıları bulunan Maurice Merleau-Ponty, varlığımızın dışındaki bir varlığı algıladığımız anda kendi varlığımız başkaları ile çoktan temas haline geçtiğini öne sürer (Merleau- Ponty,

2014, s. 49). En önemli ortaya koyduğu argüman ise insanın iki ayrı varlık olarak ruh ve bendenden oluşmadığı, ruh ve bedenin tek varlıktan oluştuğu argümanıdır.

Bu çalışmada anlamlandırma denildiğinde öznenin dışsal uyaranlar ile beyinsel aktivitenin başlaması ve algılama ile devam eden sürecin son/bütün halkası anlaşılacaktır. Anlamlandırma birçok disiplin tarafından fizyolojik algılamanın öncülü olarak tasnif edilmektedir ama çalışmada tam tersi durum kabul edilmektedir. Fizyolojik temel algılama ve anlamlandırmanın öncülü olmaktadır. Özne fizyolojik özelliklerin sınırları ve kapsamı kadar algılamakta ve anlamlandırmaktadır.

2.2. Kent

Kentler, tarihsel süreç içerisinde çeşitli amaçlar doğrultusunda organize edilmiş ve ulusların siyasal kimlikleri noktasında simgesel bir rol oynamıştır. Özellikle kentlerin doğuşu Avrupa'nın siyasal organizasyonunda önemli değişime ve yeni bir dönemin doğuşuna neden olmuştur. Bu döneme kadar hâkim düzen içerisinde yer alan rahipler ve soylular sınıfı, toplumsal düzendeki ayrıcalıklı konumlarını yasal bir düzenleme ile daha ayrıcalıklı bir hale getirmiştirler. Kırsal kesimde dağınık bir şekilde yaşamını sürdüren toplumun diğer kesimleri, yeni kent düzeni içesine böylece girmiş oldular (Pirenne, 2014, s. 157). Bu bağlamda kent, topluluğun birçok dağınık organlarını bir araya getirmiştir. Sınırları belirlenen örüntünün (kent) içinde bu organların, karşılıklı ilişkiler kurarak, karmaşık örgütlenmelerin kurulmasına imkân vermiştir. Antik kentlerde bu amaçlar daha yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Mumford'da bu konuda şunları öne sürmektedir; "*Kent, o zamana kadar dile getirilmemiş insani özlemleri kutuplaştırarak ve onları merkezi siyasi ve dini çekirdekte birleştirerek, neolitik kültürün muazzam üretken bereketiyle başa çıkabilmekteydi*" (Mumford, 2007, s. 683). Kentin bu birleştirici özelliği

sayesinde büyük insan kitleleri tarihte ilk kez organize ve etkili bir iş birliği içinde çalışır olmuşlardır. Bu birliktelik, fiziksel ve kültürel gücün yoğunlaşmasına, yeni toplumsal ilişkiler ağlarının kurulmasına ve üretimlerin stoklanıp tekrar kullanılabilir bir hal almasına imkân vermiştir.

Kentin kökeni, bilinmeyen karanlık bir yapıda olup, geçmişinin büyük bir kısmı kayıp ve öğrenilemeyecek bir haldedir. Kentleri anlamak ve çözümleyebilmek için bu kaybolmuş ve gömülmüş tarihine bakmamız gerekmektedir. Kentin doğası gereği, geçmişini sürekli silen ve tarihini karanlık sayfalara gömen bir özelliği vardır. Bundan dolayı kentin tanımı nedir sorusuna verilebilecek bir yanıt olmadığı gibi her bilim dalı kendi bakış açısı ile bir kent tanımı yapmaktadır. Kent kavramı için genel bir tanım yapılırsa; öznelerin kamusal ve öznel işlerinin görüldüğü, mekânların bir arada organize şekilde örüntüler kurulmasını sağlan mekânlar bütünüdür.

Günümüzde birçok çalışma kentin kaybolan, gizli kalmış ve yok olmuş unsurlarını bulmaya çalışırken, kendilerini sadece fiziksel kalıntılarını ararken bulmaktadır. Yalnızca insanların içinde yaşadığı duvarları ararsak, kentin özü hakkında asli kimliğini kaybetmiş oluruz. Bundan dolayı kentin özünün oluşmasını sağlayan anlam mekanizmalarının deşifre edilerek, toplumsal normlar ile nasıl entegre edilip toplumların ya da ulusların simgesel kimlikleri haline geldiğinin çözümlemesi yapılarak, kentin gizli kalmış ve farkına varılamamış işlevselliklerin ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bunun içinde kentten önce var olan kutsal alanlar, köyler, mağaralar vb. yerleşim unsurları incelenmelidir. Bu yapılar sayesinde kentin var oluşu ve gizli anlam örüntüleri ortaya çıkartılabilir (Mumford, 2007, s. 16).

Mumford kentlerin kökenini, hayvanların davranışlarının olduğunu öne sürmektedir. İlk kentlerin ortak özelliği olan “kendini başkalarına karşı savunma biçimi”, kuşların bölgeci davranışların andıran bir yapıda olduğunu belirtmektedir (Mumford,

2007, s. 16). Mumford'un öne sürdüğü argüman, günümüz yapıları incelendiğinde haklılığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin, arıların yarattığı kovanlar ya da karıncaların oluşturduğu koloni tepeleri, kendi içindeki işlevselliği ile ele alındığında günümüz kentleriyle aynı örüntülere sahip olduğu görülecektir. Günümüz insanın yarattığı kentler, hayvanların ortak yaşam için oluşturdukları en iyi yerler ile kıyaslandığında, hayvanların yaptıkları çok ilkel kalmaktadır. Burada şu konuya dikkat emek gerekmektedir; hayvanların örüntülerinde biyolojik bir süreklilik söz konusu olmayıp, yaptıkları her şey evrimsel süreç ile paralellik göstermektedir. İnsanın izine bakıldığında, doğada başka hiçbir canlıda görülmeyen ilgi ve kaygıların olduğu görülecektir. Her ne kadar toplayıcılık ve avcılık yaparak yaşayan insanlar bir yerde uzun sürede kalamıyorsa da, toplumsal yapı pratikleri insanları belli bazı yerleri kalıcı olarak kullanmaya zorlamıştır. Bu yapı pratiklerinin başında ölü ve ölü gömme geleneği gelmektedir. Bazı toplumlar ölen atalarının gömüldüğü yerleri sahiplenmektedirler.

Canlıların kentinden önce ölülerin kenti vardı.[9]

İlk insanın ölüye olan saygısı ve bağlılığı, ilk yerleşim ve yaşamda bir mekânı daimi olarak kullanması yönünde önemli rol oynamıştır. Uygarlıkların tarihine bakıldığında ölülere atfedilen kutsallık ve önem görülecektir. Yapılan bilimsel çalışmaların büyük bir kısmı bu ölüler ve mezarlıklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılmıştır. Çünkü ilk kentler bu ölüm ve tanrı inancı etrafında organize edilerek karmaşık yapılar haline gelmiştir. Ayrıca mezarlık mekânları, geçmişten günümüze bütün kent/şehirlerin ortak örüntüsüdür. Kentler bu temel örüntü üzerinde yükselerek günümüzün karmaşık, devasa ve büyüleyici yapıları haline gelmiştir.

[9] Mumford, L. (2007). Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği. (G. Koca, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s18.

Kentler, insanı ele geçiren büyüleyici unsurları ile toplumların var olma noktasında belirleyici unsur haline gelmiştir. Uygarlığın ve gelişmenin göstergesi olarak anlamlandırılan ve içinde yaşayan öznelerin siyasal yapısıyla şekillenen kent, aynı zamanda kültürlerin simgesi haline gelmiştir. Zaman içinde teknoloji ile kültürel sınırlarını gevşeten kent, günümüzde çok farklı değerin harmanlanarak anlam bulduğu, "***Tanrısal***" bir hal almıştır. Kent fiziksel mekânları üretmeden öte toplumun politik, sosyal ve ekonomik işlevlerini çeken lokomotif haline gelmiştir. Kentin bu gizli iktidar gücü, öznelerin zihinsel haritalarını oluşturmalarında etkili bir güç olmuştur. Kentler, öznelerin anlam dizgelerinde edindiği yer kadar zihinsel haritalarında yer edinebilmektedir. İnsan, toplumsal yapı içerisinde oluşturduğu anlam örüntüleriyle kentleri algılamakta ve zihinsel haritalarını bu algılamalar sonucunda oluşturmaktadır. Günümüzde kentlerin devasa boyutlarda ve karmaşık örüntüler ağında olmasından dolayı öznelerin zihinsel haritaları ve haritalama yöntemleri sürekli olarak değişmektedir. Bu durumun başlıca sebebi, tüketim toplumunun yarattığı popüler merkezlerin artması ve bu popüler merkezlerin hızla tüketilerek yeni merkezlerin ortaya çıkmasıdır.

Özneler, zihinsel haritalarını oluştururken kentte kendisine aidiyet kurabileceği nesnel ya da nesnel karşılığı olabilecek, duygusal bir örüntüyü anımsatacak bir referans belirlemektedir. İlk kentlerde bu bağlamda referans olabilecek mekânlar ve noktalar çok kısıtlı ve az olmasından dolayı, öznelerin oluşturdukları zihinsel haritalar benzerlikler göstermektedir. Referans noktaları, zihinsel haritaların temelini oluşturmaktadır. İnsan zihninin çalışma mekanizması düz bir yolda ilerlemek gibidir. Zihni, bir apartmana benzetebiliriz; özne evine girmek için önce apartman kapısından geçecek, daha sonra varsa başka unsurları yerine getirecek ve en son dairesinin kapısından evine girecektir. Görüldüğü üzere öznenin eve girişinde bir olaylar hiyerarşisi mevcuttur. Bu sıralamaya uymadan eve ulaşmak çok zordur ama imkânsız değildir. Zihin, bu sıralama metodu ile bilgileri örüntüler halinde özne için oluşturmaktadır. Bu çalışma mekanizmasından dolayı

özneler kentleri algılarken kendilerine bir referans noktası belirlemektedir. Kısacası insanlar anlam üretmek ve örüntüler oluşturmak için temel bir bilgiye/noktaya ihtiyaç duymaktadır. Günümüz kentlerinde bu temel bilginin/noktanın çok fazla olması ve ihtiyaçların çeşitlenmesinden dolayı öznelerin zihinsel haritaları çok farklılık göstermektedir. Bu da kent üzerinde ortak birliktelik sağlamayı zorlaştırmaktadır. Ortak bilincin yaratılmasının zorlaşması gizli kargaşayı doğurmaktadır. Bu durum dile benzetilebilir; dilde kullanılan sözcülerin anlamları ne kadar çok bilinirse o kadar iyi bir iletişim sağlanır ama az sözcük anlamı bilinirse sağlıklı bir iletişim kurulamaz. Kentler de aslında bir dildir ve insanlar bu dili ne kadar iyi bilirse o kadar sağlıklı bir iletişim kurabilmektedir.

Zihinsel haritalar, kentlerin dil dağarcığıdır.

Zihinsel haritalar, hem kentle hem de özneler ile iletişim kurmanın temel noktasında görev almaktadır. Öznenin zihinsel haritası ne kadar karmaşık ve yoğun ise kentler, kişi için o kadar çok anlam ifade etmektedir. Şöyle bir metaforik bir benzetme yapılabilir; kent bir dil, mekanlar ise o dilin sözcükleri gibidir. Sözcüklerin anlamları ise öznelerin mekânlar ile kurdukları ilişkiler doğrultusunda oluşturdukları anlamlardır. Bu bağlamda kentler, her özne için zihinsel bir yansıma rolüne bürünmektedir. Özneler aynı nesnel gerçekliğe bakmış olsalar bile algılama ve anlamlandırma düzeyinde kentler farklılaşmaktadır. Bu durumu Merleau Ponty şöyle tarif etmektedir: *"Ressam örneğin bir manzaranın karşısına geçerken… gözünü ufka çevirir ve bakışını hangi noktaya odaklarsa öbür nesnelerin görünen boyutları da her seferinde ona göre farklılık gösterdiği halde ressam bu farklı görüntüler arasında bir uzlaşma zemini bulup tuvale yalnızca onu yansıtmaya çalışır"* (Ponty, 2014, s. 22). Ressam aynı görüntüye baktığı halde uzamsal olarak bakışı değiştiğinde aynı nesne farklı anlam dizgelerine bürünmektedir. Öznelerde kentte bakarken bir ressamın gördüğünü tuvale aktarır gibi gördüklerini zihin haritalarına aktararak kendi resimlerini yapmaktadırlar.

Kent/Şehir Nedir?

Kent/Şehir nedir? sorusuna cevap vermeden önce bu kavramların tarihsel geçmişine biraz değinmek gerekmektedir. Çünkü kent algısı ve yaşamı için günümüzde ki anlamını deşifre edebilmek ve anlamlandırabilmek için kentin geçmişten günümüze yaşamına bakmak ve günümüz ile kurulmuş yeni işlevlerini keşfetmemiz gerekmektedir (Mumford, 2007, s. 14). Kentlerin geçmişi deşifre edilmeden, günümüz kentleri anlamak ve anlamlandırmak mümkün değildir.

Kentler kuruldukları dönemden günümüze kadar devamlılığını sürdüren ve değişim yaşayan bir süreç içindedirler. Yaşadıkları bu devamlılık ve değişim sürecinde dönemin ekonomik, siyasal ve sosyal yapısı etkili olan başlıca faktörlerdir. Bundan dolayı kentlerin bir bağlamını ele alıp çözümleme yapmak yerine, kentlerin her yönü ile ele alınarak değerlendirilmesi hem kavramı anlamada hem de sürece doğru bir yaklaşım üretilebilmesi açısından daha doğru olacaktır. Bundan dolayı kentler, şekillendikleri dönemin baskın ideolojilerini ve tarzlarını yansıtmaktadırlar. Bu bağlamda kentler sadece fiziksel binalardan oluşan yapılar bütünlüğü olmayıp, yaşayan bir organizma gibi sosyal birer varlıktırlar. Kentlerin tarihsel süreçte ilk kuruldukları dönemlere bakıldığında; ticaretin hâkim olduğu kentlerden, dinin etkileri ile şekillenen kentlere doğru bir dönüşüm ve değişimin yaşandığı görülebilmektedir (Bumin, 2010, s. 47). Dönemin iktidar gücü kendisini her zaman kentteki fiziki yapılarda göstermiştir. Örneğin Türkiye genelinde yeni yapılan kamu kurum ve kuruluşlara ait binaların Osmanlı ve Türk-İslam üslubu ve tarzı ile yapılması bu duruma örnek gösterilebilir.

Kentlerin tarihsel süreçlerini incelemek ve açıklığa çıkartmak birçok faktörü birlikte ele almak gerekmektedir. Çünkü kentlerin oluşumunda hem mimari hem de sosyal birçok faktörün etkisi vardır. Ayrıca kentlerin tarihine ilişkin bulguların kaynakları da bu süreçte belirleyici olmaktadır. Antik kentlere dair tarihsel bulguların büyük bir bölümü arkeolojiktir ve bu arkeolojik bilgiler kesin net bilgiler olmasından öte birçok

kısmı da eksiktir. Ayrıca dönemin bütün kentleri hakkında aynı oranda bilgi ve dokümanın olmayışı da kentlerin tarihlerini ortaya koymanın zorluklarından biridir. Bundan dolayı birçok kentin bilgileri, bilgisi olan kentlere göre çıkarımlar doğrultusunda elde edilmektedir (Arslanoğlu, 2000, s. 22).

Tarihsel süreçte kentsel örgütlenmenin önemi ve gerekliliği her dönem toplulukları tarafından kabul edilmiş ve hissedilmiştir. Platon ve Aristoteles kenti, ideal toplumu oluşturabilecek en iyi ortam ve mekanizma olarak görmüşlerdir (Finley, 1977, s. 146). Antik kentler hakkındaki kaynaklar incelendiğinde Yunan kentlerinde yaşayan halk, ait oldukları kent ile sosyal statü elde etmekte ve bu statü ile toplumda hiyerarşik bir düzen kurdukları görülmektedir (Weber, 2010, s. 31). Kentlerin bu bağlamda oluşum aşamalarında toplumun farklı ihtiyaçları etkin rol oynamıştır. Kent ve köy ayrımı bağlamında köy doğa ile uyumlu daha basit ve temel ihtiyaçlar doğrultusunda organize olurken; kent doğaya ve diğer topluluklara karşı güvende olmak için daha iyi organize olmuş meslek gruplarını barındıran ve toplumun ihtiyaçlarını daha kolay ve erişilebilir sağlaması üzerine kurulmuş bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslanoğlu, 2000, s. 15).

Kısaca bir kentsel tarihe baktıktan sonra "Kent nedir?" ve "Şehir nedir?" sorularının cevaplarına bakılacaktır. Bilimsel literatürde her disiplin, kendi argümanları doğrultusunda bir kent/şehir tanımı yapmaktadır. Günümüzde bu kavramların bütüncül kabul edilen tanımları ağırlıklı olarak teknik açıdan yapılmış tanımlamalardır. Kısaca kentlerin tanımlanmasında ya da sınıflandırılmasında nüfusunun büyüklüğü, gelişmişlik düzeyi, coğrafi konum gibi niceliksel özellikler kullanılmaktadır (Takashi, 1989, s. 2-3). Mumford'da kentlerin hepsini kapsayan bir tanımın olmadığını söyleyerek, bu tanımların kentin çekirdek döneminden olgunluk evresine kadar geçirdiği karmaşık süreci karşılayamayacağını belirtmektedir (Mumford, 2007, s. 13). Kent kavramı da zihin kavramı gibi fiziksel mi yoksa tinsel bir yapımıdır tartışması bağlamında farklı görüşler

ile tanımları yapılmaktadır. Bazıları fiziksel derken bazıları sosyal ve kültürel bir durum olduğunu savunmaktadırlar (Cansever, 1998, s. 117).

Kent geçmişten günümüze değerlendirildiğinde, farklı anlam dizgelerinin ortaya çıktığı ve bu anlam dizgeleri etrafında farklı ayrım ya da tanımların yapıldığı görülecektir. Kısaca kent üzerinde hem bilimsel literatürde hem de toplumun kolektif hafızasında bir parçalanmışlık söz konusudur. Bu parçalanmışlığın ilk evresini "Kent/Şehir" sözcüklerinin farklı şekilde ele alınmasında görebilmekteyiz. Kent ve şehir kavramları aynı durumu temsil etseler de zihinlerde çağrıştırdıkları anlam dizgeleri farklılık göstermektedir. Şehir denildiğinde zihinlerde eskiyi çağrıştıran örüntüler belirirken, kent denildiğin yeni ve modernite akla gelmektedir (Uçan, 2009, s. 182). Aslında bu farklı anlayışın temelinde, ulusların şehir devleti olarak örgütlenmesi vardır. İnsanlığın ilk kurduğu mekânsal bütünler, kral ya da topluluğun otoriter gücü etrafında ekonomik, dinsel vb. gibi kaygılar neticesinde örgütlenmesi sonucunda ilk şehirler ortaya çıkmıştır (Hungtinton, 2008, s. 49). Bu ve bunun gibi durumlardan dolayı şehir sözcüğü eskiyi, kent sözcüğü moderniteyi anımsatmaktadır. Tarihte bu şehirlerin oluşumunda siyasal ve dinsel etki yoğun bir şekilde hissedilirken, gelişen teknoloji ile bu unsurlar etkilerini kaybederek, yerini ekonominin işlevlerine bırakmıştır. Şehir, artık üretim için bir araya gelmiş insanlar topluluğunun yerleşim yeri haline dönüşmüştür (Thorns, 2002, s. 12-13). Konuyla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmında şehir mekânı açıklamada, kent ise mekâna dair kavramlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmada bu ayrımlar dikkate alınarak, kent sözcüğü kullanılacaktır. Kent sözcüğü ile şehir denildiğinde ki anlam dizgeleri de ele alınacaktır.

Literatürde uzun süre kent, kırsalın karşıtı olarak konumlandırıldı ve bu doğrultuda tanım ve çözümlemeler yapıldı. Bu yaklaşımın temelinde Ferdinand Toennies'in ortaya attığı cemaat ve cemiyet kavramsallığı vardır. Tonnies'e göre cemaatler, büyük kültürel farklılığın olmadığı, küçük, homojen ve mahrem topluluklardır.

Cemiyet ise daha büyük kültürel farklılıkların bulunduğu, geniş ve heterojen topluluklardır. Bu kavramsallaştırmada cemaat köyü, cemiyet ise kenti temsil etmektedir. Ayrıca Tonnies cemaatlerin doğal bir süreç içerisinde kendiliğinden ortaya çıkacağını belirtirken, cemiyetlerin akıl tarafından şekillendirilerek kontrol edilen bir yapısının olduğunu söylemektedir (Bal H. , 2006, s. 27).

Kent ve kırsalın bu karşıtlığının yanında iş birliğinden de bahsetmek gerekmektedir. Kır ve kent, çeşitli ilişkiler ağı ile karşılıklı iş birliği içinde hem tüketen hem de üreten konumda yer almaktadır. Bu ilişkiler ağında kent, ticaret ve sanayi iş kollarında uzmanlaşarak tarımsal faaliyetlerden uzak kalırken, kırsal kesim de kentin yiyeceklerini üreterek karşılıklı hem ekonomik hem sosyal ilişkiler kurulmaktadırlar (Tanili, 2014, s. 69). Günümüzde kentler bu örüntüler sonucu ortaya çıkan özellikleri ile farklılıklar göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kentleri ve kentleşme biçimleri ile gelişmiş ülkelerin kentleri ve kentleşme biçimleri aynı yapıda olmamaktadır. Bu durum beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kentleşme oranı, gelişmiş ülkeler ile aynı düzeyde ilerlerken; az gelişmiş ülkelerde bu kentleşme olgusu göç çeken mekânlar ürettiği için kent yoğun bir nüfus baskısı altına girmektedir. Az gelişmiş ülkelerde nüfus baskısının hissedilmesinin en büyük unsuru istihdamın az olmasıdır. Gelişmiş ülkelerin kentsel organizasyonlarında kentin nüfusu istihdamla paralel bir şekilde ilerlemektedir. Bundan dolayı nüfus kentsel gelişmede dezavantajdan avantaj konumuna geçmektedir (Tosun & Tosun, 1995, s. 46).

Sanayi devrimi ile kentlerde yoğunlaşma başlamış ve iş gücünün artması ile günümüzdeki halini almıştır. Kent tanımlanırken bütün bilim dallarının kullandığı gelişmişlik kavramı, kentin ekonomik verilerine göre belirlenmektedir. Kentin her alanında etkisini gösteren ekonomi, günümüzde kentlerin isimlerini belirlemeye kadar etkisini artmıştır. *"Hiçbir uygarlıkta, kent yaşamı, ticaretten ve sanayiden bağımsız olarak gelişmemiştir. Ne antik çağda ne de modern zamanlarda bu kuralın dışında kalan*

bir durum olmamıştır." sözleri ile Henri Pirenne ekonominin kent için önemini vurgulamıştır (Pirenne, 2014, s. 99). Günümüzde bu durum daha da ileri giderek kentler özneler için yaşam alanı olmaktan öte iktisadi faaliyetlerin merkezi haline gelmiş ve bu yönde şekillenmiştir. Weber kenti, kentte yaşayanların geçimlerini nasıl sağladıkları durumuna göre tanımlamıştır. Bu bağlamda kenti tüketen ve üreten kent olarak ikiye ayırmıştır (Weber, 2010, s. 74-77). Her ulus devlet ya da topluluk yaşadıkları kentleri iktisadi yapılarına göre biçimlendirmektedir.

Kültür bir kent için ayrılmaz özellikler barındıran ve üreten bir kavramdır. Kentler barındırdığı kültürel öğeler ile özdeşleştirilmekte ve bu özellikleri ile tanınmaktadır. Mumford kenti kültür aktarımı olarak tanımlamakta ve dilden sonra gelen en önemli özellik olarak görmektedir (Mumford, 2007, s. 72). Bu bağlamda kentlerde kültürel öğeler toplumların gelişmişlik ölçütü olarak görülmektedir.

2.2.1. Kentsel Mekân ve Özellikleri

İnsanlar mutlaka bir yerde var olmakta, bu yer ile kurduğu ilişkiler ağı ile yeni anlam dizgeleri oluşturmaktadır. Bütün bu ilişkiler ve örüntüler, uzamsal olarak bir mekânda gerçekleşmektedir. Bu uzamsal mekân, öznenin algılama ve anlamlandırma mekanizması ile doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı uzaysal zaman içerisinde insanın her dakikası her saniyesi bir mekânda geçmektedir. Bu bağlamda özne tasavvur edemeyeceği çoklukta mekânlarla ilişki içinde olmaktadır. Özne hem mekânla ilişki içerinde hem de mekânla ilişki içerisinde olan diğer varlıklarla da ilişki içindedir. Richard Sennett bu bağlamda öznelerin bedenlerinin mekânsal ilişkilerinde farklılıklarının olduğunu söylemektedir (Sennett, 2008, s. 11).

Mekânın olmadığı bir yer var mıdır?

Bu sorunun cevabına hem evet hem de hayır diyen bilim insanları vardır. Kimisi mekânı mimari açıdan ele alarak hayır demekte, kimisi hem mimari hem de sosyal işlevi ile ele alarak evet demektedir. Bu bağlamda kentsel mekânlar, kentin gündelik mekanizmasının merkezinde yer almaktadır. Bu durum sadece fiziksel yapıları ile değil, imgeledikleri, simgeledikleri ile de kentsel örgütlenmenin merkezindedir. Gelişen teknoloji ile kentsel mekânların önemi hem toplumsal yapı için hem de özne için önemi artmış ve kentli olmanın birer sembolü haline dönüşmüşlerdir. Bu bağlamda insanlar ilişki kurduğu mekânlar ile aslında, toplumsal yapıdaki konumunu ve rolünü de belirlemektedir. Çünkü özneler gibi mekânlarında toplumsal yapıda birer kimlikleri vardır. Kentsel mekân kavramı çok geniş anlam dizgeleri barındırdığı için çalışmalarda farklı yönleri ve nitelikleri ele alınarak değerlendirilmiştir. Kimi çalışmada kentsel mekânlar, öznelerin gündelik yaşamını sürdürdükleri parçalar olarak tanımlanırken; kimi çalışmalar da ise öznelerin sosyal ve kültürel zeminini yansıtan mekânlar olarak görülmektedirler. Bundan dolayı bu çalışmada kentsel mekânlar denildiğinde, mekânların mimari ilişkiler ağından sosyal ilişkiler ağına kadar bütün unsurları ele alınacaktır. Bazen bu mekân bir tiyatro salonu olabilirken bazen bir otobüs durağı olacaktır.

Kentsel mekânlar, kentin içinde sadece fiziksel bir mimari eser değil, aynı zamanda kentin bir parçası olmasından dolayı yaşayan bir organizmanın parçasıdırlar. Kent bir yaşayan organizma ise mekânlar kentin birer organı/parçası gibidir. Kentsel mekânlar işlevleri, dizaynları ve konumları ile farklılıklar arz etmektedir. Bir kentte aynı hizmet için birçok mekân olsa da her biri özelliği itibari ile birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Örneğin, kentte birçok kafeterya olmasına rağmen, her kafeteryanın öznelerle kurduğu ilişkilerin farklı olmasından dolayı kafeteryalar birbirlerinden ayrışmaktadırlar. Mekânlar simgesel kimlikleri ile öznenin zihinsel haritasında yer almakta ve anlam dizgelerinde yerini bulmaktadır.

Kentsel mekânların zihinsel haritalardaki ve anlam dizgelerindeki yerini diğerlerinden ayrılan özellikleri, özene ile kurduğu ilişki ve kimliği ile belirlenmektedir. Kentsel mekânların bu nitelikleri birçok açıdan farklılaşır; mekânın mimari özellikleri ve ontolojik arka planına göre bu farklılaşmanın sınırları belirlenir. Mekânın bu niteliklerini belirlemedeki ontolojik arka planda en önemli şey, uzam ve zamansal olarak durumu ve konumudur. Modernizmle birlikte mekânlara atfedilen anlamlarda hızlı bir şekilde değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm, mekânın özne ile olan fiziksel ilişki ağından, kişinin zihinsel dünyasında kurguları ile oluşturduğu öznel anlam dizgesi boyutuna taşımıştır.

Zihinlere taşınan mekânlar, öznenin kurgulaması ile tekrar şekillenmektedir. Öznenin bakış açısı ile içinde bulunduğu durum ve uzam doğrultusunda yeniden varlık kazanan mekân; öznenin zihninde bu modelde sürekli değişim, dönüşüm ve oluşum süreçleri geçmektedir. Henri Lefebvre, bu durumu fiziksel ve algılanan mekândan farklı bir mekânın algılaması olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle öznenin fiziksel olarak bulunduğu mekânda, içinde bulunduğu durum ve uzam doğrultusunda ilk mekânsal algılaması ile ortaya çıkan mekân, ne fiziksel bir mekândır ne de kurgusal bir mekândır. Lefebvre, zaman ve uzamda o an var olan mekânı, hem gerçek hem de kurgusal bir mekân olarak tanımlar (Lefebvre, 1991, s. 180). Önceki paragraflarda da belirttiğimiz durumu Lefebvre sosyal mekânlar olarak tanımlamakta ve bu mekânların temsili nitelikte olduğunu söylemektedir.

Kevin Lynch kenti, öznelerin zihindeki yerlerini ve imajını, kentsel mekânlara dayandırır ve açıklar. Bu durumu "Kent İmgesi" adlı çalışmasında kent bileşenleri olarak beş grupta tanımlamaktadır. Bunlar; yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaretlerdir. Ama bu gruptaki bileşenleri genel kullanımlara yönelik olduğunu söylemektedir. Bu genel kullanımın dışında, çevresel imgelerin çok fazla olduğunu yazısında belirtmektedir (Lynch, 2016, s. 51).

Mekân, öznenin içinde bulunduğu ilişkilerin ve bu ilişkilerin getirdiği eklemlemelerin yer aldığı ve var olduğu toplumsal örgütlenmenin özelliklerine göre belirlenen uzamsal bir hacim olarak tanımlanabilir. Moholy-Nagy mekânı, objektif mekân ve sübjektif mekân olarak ikiye ayırmaktadır. Objektif mekân, fiziksel olarak üç boyutu ile ölçülebilendir. Sübjektif mekân ise fiziksel varlığı ölçülemeyen, boyutları tahmin edilen mekândır (Roth , 2006, s. 41).

Fiziksel şeklinin düzenlenmesine göre mekânlar esnek, yarı esnek ve katı olarak bölümlendirilmektedir. Bu bölümlendirme de mekân, bileşenlerinin keskin hatlar ve sert köşeler ile oluşmuş fiziksel düzenleriyle oluşmuştur. Ayrıca mekânlar kompozisyonlarına göre durağan ve dinamik olarak ikiye ayrılabilmektedir. Mekânın fiziksel yapısına göre diğer bir sınıflandırma ise doğrultusuz ve doğrultulu mekân ayrımıdır. Mekânın fiziksel özelliğine göre son sınıflandırma ise mekânın yönlendirme boyutu ile ilgilidir. Bu bağlamda doğrultusuz mekân ve doğrultulu mekân olarak ikiye ayrılmış bir sınıflama karşımıza çıkmaktadır (Roth , 2006, s. 49).

Noberg-Schulz, mekânı beş başlık altında sınıflandırmıştır. Bu başlıklar; yararsal, simgesel, varoluşsal, mimari yapısal ve soyut geometrik mekânlardır.

Yararsal mekan; yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiren ve kullan insanın, üremeye ilişkin davranış ve tutumları, yaşama ve çoğalma için gerekli ekolojik ve operasyonel ihtiyaçları için kullandığı mekandır. Öznelerin korunma, barınma, dinlenme vb. gibi ihtiyaçlarını giderdiği evler bu mekâna örnektir. Bütün mekânlar özne için yararsal faydalar taşıyabilir ama yararsal mekânlar öznenin doğrudan ihtiyaçları doğrultusunda, bireysel tutumlar ile şekillenen mekânlar olmasından dolayı diğer mekânlardan ayrılmaktadır.

Simgesel mekân; öznenin birebir algısal sınırlarının içerisinde olmayan, siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal yapıların simgesel boyuttaki yapısına bağlı olan;

toplumun kolektif hafızasında değerlendirmeler ile meyana gelen ve bireyi etkileyen mekânlardır. Örneğin Çanakkale'de Çanakkale savaşının yapıldığı yerlerin toplumsal hafızalarda ataların savaşarak canlarını verdiği yer olarak kodlandığı için özne için o yerin simgesel bir anlamı ve önemi vardır.

Varoluşsal mekân; bireylerin varlıksal olarak algıladıkları, uzamsal olarak içinde bulundukları, öznel değer ve tutumlar ile oluşturdukları mekânlardır. Bu mekânlar özne birey ikili ilişkileri ile doğrudan oluşturulan mekânlardır. Duyu organları ile algıladıkları bu mekânlar, öznenin yaşamında en çok dinamik ilişkiler ağı kurduğu mekânsal bütünüdür.

Mimari yapısal mekân; uzam ve zaman olarak özneyi barındıran ve üç boyutu olan sınırlandırılmış bir hacimdir. Bu mekânlar fiziksel varlık olarak özne ile doğrudan ilişki içinde olup biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılan mimari mekânlardır. Kentteki bütün binaları kapsayan çeşitli düzeydeki mimari varlıklardır.

Soyut geometrik mekân; öznenin zihinsel olarak soyutlaması ile elde ettiği mimari eserin kurgusu ve kompozisyonudur.

Mekân özelliğine göre doğal ya da yapay mekân; bulunduğu konum ve uzama göre iç ve dış mekân olarak sınıflandırılmaktadır. Fiziksel özelliklerine göre mekân, katı, esnek ve yarı esnek olarak sınıflandırılmakta ve mekânın bileşenleri eğri, düz, köşeli vb. gibi şeyler ile nitelikler ile nitelendirilmektedir (Gür, 1996, s. 19). Mekân sadece varlıksal olarak bir mimari eser olmadığına göre aktivitelerin ve hareketlerin gerçekleştiği bir yer olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda kentsel mekânların var olma nedeni olarak aktivite ya da eylemler gösterilebilir. Mekânın farklı yönleri ve özellikleri olması nedeni ile ortak bir tanım söz konusu olmamaktadır ama bütün tanımlamalarda aktivite, ortak bir paydadır. Bundan dolayı kentsel mekânların var olma nedeni, kentsel bir eylem olarak görülebilir.

Mekânlar mülkiyet durumlarına göre kamusal ve özel mekânlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Kamuya ait ve toplumun ortak kullanımları için var olan yapılara kamusal mekânlar, bireye ait olanlara da özel mekânlar denilmektedir. Bu iki mekânsal yapı kendi içlerinde yapılanmış ve yapılanmamış mekânlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapılanmamış mekânlar kentin dışsal mekânlarını oluşturmaktadır. Bunların başında caddeler, sokaklar, yollar, araziler, parklar vb. gibi yapılar ve yerler gelmektedir. Yapılanmış mekânların başında ise kamu binaları, sağlık kurumları, ticari faaliyet sürdüren kurumlar, eğlence vb. durumların gerçekleştiği mekânlar gelmektedir (Ashihara, 1981, s. 52).

Çeşitli anlam ya da ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan mekânlar öznelerin zihinsel haritasının sınırlarını çizmektedir. Bundan dolayı mekânların kapanması, değişmesi vb. gibi nedenlerden dolayı yok olması, öznenin zihinsel haritasında büyük bir muğlaklık yaratmakta ve kargaşaya neden olmaktadır. Mekânlar sürekliliği sayesinde özne için anlamlı olmaktadır. Sürekli olmayan kentsel mekânlar uzamsal zamanda özne için önem arz etmemektedir. Uzay zamanda uzun süre varlığı koruyan mekânlar geçen zaman ile öznel değerlerden kolektif değerlere dönüşür ve zihinsel haritalarda ortak bir referans nokta konumuna erişir.

2.2.2. Kentsel Mekân Algısı

Kentsel mekân algısı, bireyin ya da grubun bir yer, bölge ya da mimari yapıyla kurduğu karmaşık anlam örüntüleridir (Caroline, 2004, s. 215). Bu karmaşık örüntüler, mekâna dair duyusal girdiler sonucunda zihinsel süreçte oluşturulmaktadır. Bu örüntülerin karmaşıklığı, kalıcılığı ve öznede ki etkisi, öznenin mekânda geçirdiği süreye, duruma ve zamana bağlıdır. Örneğin bir kafeteryada kavgaya şahit olan bireyin mekâna

dair oluşturduğu örüntü yoğun ve kalıcı olacaktır. Kişi o mekâna bir daha gitmese de zihinsel haritasında mekâna dair algılamada kavganın örüntüsü ağır basacaktır. Bundan dolayı öznelerin mekânı algılamalarında dünya görüşü, bulunduğu durum, uzam ve zaman ve kültürü etkili rol oynamaktadır (İnceoğlu & Aytuğ, 2009, s. 133).

Öznenin mekânı algılamasında birçok etken, faktör ve işleyiş aktif olmaktadır. Mekânı algılamak sadece görme duyusu ile gerçekleşmemektedir. Mekânın algılamasında öznenin bütün duyuları aktif ve işlevsel olarak rol almaktadır. Çalışmamızda bu duyulardan görmeye özel bir yer verilmiştir. Çünkü zihinsel süreçte aktif olan bilgilerin büyük bir kısmı görme duyusu ile elde edilmektedir. Bazı çalışmalar mekânın algılanmasında duyu organlarının ne oranda etkili olduğuna dair yüzdesel oranlar tespit etmiştir. İlhan Altan "Mimarlıkta Mekân Kavramı" isimli çalışmasında mekânsal algılamada %70 görme, %25 dokunma ve %5 işitme ve koku alma duyularının etkili olduğunu belirtmiştir (Altan , 2017, s. 41). Bu çalışmada böyle kesin bir oranlama verilmeyecek ama görme duyusunun diğer duyulara daha baskın bir algıda rol aldığı kabul edilecektir.

Mekânsal algılama birçok bilim dalının ortak alanı olup, farklı bakış açıları ile ele alınarak değerlendirilmiştir. Cobb, mekânsal algılamayı insan ve mekan arasındaki ekolojik bir ilişki olarak tanımlamıştır (Lim, 2006, s. 13). Mekân ve özne arasındaki bu ilişki birçok bilim dalı tarafından soyut bir durum gibi tasvir edilse de bu çalışmada farklı bir tanımlama ve açıklama kabul edilecektir. Çalışmada zihinsel süreç olarak tanımlanan başlığın altında bu durum ayrıntıları ile açıklanmıştır. Mekânsal algılama zihinsel süreç mekanizması ile üç aşamadan geçmektedir. Duyular ile varlıklardan alınan bilgilerle başlayan aşama, zihinsel süreçte algılama ile devam etmekte ve son olarak anlamlandırma ile süreç tamamlanmaktadır. Bu mekanizma art arda gerçekleşen süreç gibi değil bir birine geçmiş halkalar gibi görmek gerekmektedir. Örneğin gidilen bir restoranın hatırlanmasında görülen şeyler, duyulan sesler, alınan kokular vb. gibi birçok duyum

bilgilisi kullanılmaktadır. Bu duyum bilgilerinin hatırlamadaki etkileri farklı yoğunlukta olsa da hepsi birlikte bir süreci gerçekleştirmektedir.

Mekân algısı ile ilgili yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak iki grup üzerinde yoğunlaşmakta ve yapılmaktadır. İlk grubu, mekânda doğmuş, büyümüş ve yaşayan insanlar oluştururken, ikinci grubu mekâna sonradan gelmiş ve dâhil olmuş kişiler oluşturmaktadır (Amsden, 2007, s. 8-10). Yapılan çalışmalarda mekân algısı, ev ölçeğinden şehir ölçeğine kadar geniş bir açıda ele alınmış ve mekânsal algıda rol oynayan sosyolojik, psikolojik, kültürel, coğrafi vb. gibi unsurlar değerlendirilmiştir.

Özneler, mekâna dair algıları birincil kayaklardan elde etmiş ise bu mekânlara dair daha özel ve belirgin mekânsal algılama örüntüleri kurmaktadır. Şöyle ki; keşfettiği bir mekâna dair öncül bilgilere sahip olmayan özne, yaşayarak tecrübe ettiği mekânları, başkaları tarafından anlatılan mekânlara göre daha çok benimsemektedir (Amsden, 2007, s. 9). Lefebvre, algıyı ikiye ayırmakta; geniş çerçeveli ve keskin/net çerçeveli olarak. Geniş çerçeveli algı dediğinde, yaşadığı, tecrübe ettiği vb. gibi durumlarda oluşturduğu zihinsel dünyası anlaşılmaktadır. Keskin, net algılama da ise daha özel, küçük ölçeklerde ilgi alanları ile ilgili algıdır (Lefebvre, 1991, s. 32).

Kentsel mekânlar, öznelerin ya da toplumların kültürel yapısı ile şekillenmektedir. Onu kentsel mekân olarak biçimlendiren mimari özelliğinden çok içinde yaşayan, ona anlam veren özne ya da toplumdur (Bal H. , 2003, s. 22). Bu mekânlar içinde yaşayan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için karşılıklı örgütlemeleriyle inşa edilmiştir (Ocakcı & Southworth, 1995, s. 81).

Kentsel mekânın fiziksel yapısı uzamsal olarak üç boyutlu bir yapıyken, özneler ile etkileşimi sonucunda yeni bir boyut eklenmektedir. Özneler tarafından eklenen bu boyut aynı fiziksel özellikler olsa bile, algılama ile farklı örüntüler oluşturulmaktadır. Bu algılamada öznenin kültürel yapısı, ekonomik düzeyi, inancı vb. gibi sosyal faktörler

etkili olmaktadır ama çalışmamızda bu söylemin tek başına yetersiz kaldığı savunulmuştur. Çünkü öznenin algılamasında sadece sosyolojik faktörler tek başına etkili olmamaktadır. Sosyolojik faktörler öznenin algılamasında fizyolojik süreçten sonra etkili olarak, anlam örüntülerini şekillendirmektedir. Örneğin, görme engelli bir kişi ile engeli olmayan bireylerin bir mekânı algılaması ve anlamlandırması büyük farklılıklar gösterecektir. Bu iki kişi aynı sosyolojik düzeyi paylaşsalar da algılamada öncül bilgileri sunan duyusal bilgilerdeki farklılık, algılamalarının değişmesine neden olacaktır. Bundan dolayı sosyolojik faktörlerden önce fizyolojik yapı, algılamada öncül olmaktadır.

İmge ve İmgelem

2.2.3. İmge

Varlık olarak insanın çevresinde gördüğü ilk şeyden günümüz insanına kadar imgeler, öznelerin yaşamında farklılıklar göstermiş ve bazen insandan öte bir konuma konularak, hayatın yönünü belirleyen bir güç olarak görülmüştür. Özellikle din, kültür ve dil alanında belirleyici konumda olan simgeler, farklı toplumsal örgütlenmelerin etkileşimlerinde ilk teması sağlayan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkileşimde bulunulmayan bir toplum ile simgeler sayesinde bazı mesajlar ve yapılar anlaşılabilmektedir. Ülkelerin bayrakları o toplumu yansıtan kısa ve öz bir simge ile kolektif hafızalarda imge olarak yerini almıştır. Bayrak, bir milletin ya da grubun simgesi olarak öznelerin zihninde imgelenerek yer almaktadır. İnsanoğlu, imgeleme ile doğayı şekillendirmeyi öğrenmiştir. İmgeleme ile özneler yeni çevreleri keşfetmiş ve önceki ile kıyaslama yaparak doğaya karşı ilerleme kaydetmişlerdir. Yeni keşfettiği yerlere göre alet üretmesi, yaşadığı yerleri simgeler ile işaretlemesi insanoğlunun topluluk halinde yaşamasının önünü açmıştır. Çeşitlenen yaşam tarzı yeni simgelerin yaratılmasına,

zihinde imgeleme ile oluşturulan anlam örüntülerin artmasına neden olmuştur (Book & Sun, 1994, s. 145).

Simgeler özne için artık farklılığın değil, aynılığın da imgesi olmaya başlamıştır. Böylece doğayı gözlemeyi ve daha karmaşık imgeler örüntüsü kurmayı öğrenmiştir. Güneşin zamansal batışı ve doğuşunu işaretleyen insanlar, çoğalan olaylara simgeleri gruplayarak çözümler üretmiş ve böylece ilk rakamsal çoğalmayı keşfetmişlerdir. Çıkardığı farklı sesler ile kuruduğu iletişim becerisi onun doğada ki başarısını arttırmış ve yeni yöntemleri geliştirmesine yardımcı olmuştur. Çıkardığı sesi tekrar çıkararak ona bir anlam katmış ve bunun sonucunda doğayı adlandırmaya başlamıştır. Adlandırma, simgelerin sayısını arttırarak, insanların karşılıklı iletişimini güçlendirmiştir. İnsanlar artık simgelerle, anlamları ve sesleri aktarmayı yapabilmektedir. Bu sonuç beraberinde birçok değişimi ve yeniliği getirmiştir. En büyük devrim seslerin işaretlere çevrilerek bir yerlere kazınması ile başlayan alfabenin keşfidir.

Tarıma geçiş ile topluluklar kentleşmenin temelini atmış ve simgelerin imgelenerek günlük yaşamda kullanılmasının hızını arttırmıştır. Günümüzde topluluklar ve özneler, kentleşme ile karmaşık imgeler ağında boğulmaktadırlar. Önceleri hayatı kolaylaştıran imgeler, gelişen teknoloji ile kentlerde hayatı büyük bir karmaşa ve zorluğa sürüklemiştir. Öyle ki geçmişe ait bulunan simgeler, günümüzde çok farklı anlam örüntüleri içerisinde imgelenerek kullanıldığı görülmüştür. Bunun sonucunda öznelerin zihinsel örüntüleri, yeni imgelerin ilişkide olduğu anlam örüntüleri ile değişmesine ve karmaşıklaşmasına neden olmuştur.

Duyuların biyolojik olarak işlevsellik kazanması ile dışsal şeyler algılamaktadır. Duyular ile algılanan bu şeylerin gerçeklikleri ile öznenin teması kesildikten sonra zihinde bu nesnenin tıpa tıpı olmasa da bir temsili izi, aslının yerini tutan bir imgesi kalmaktadır. Bu izler aynı uyaranlar sonucu tekrar zihinde belirerek, anlamsal örüntü

oluşturmada gerekli görevlerini yerine getirmektedir. Thomas Hobbes imgeyi kısaca, zayıflayan algı olarak tanımlar ve öznenin her durumunda ve başka pek çok varlıkta bulunduğunu söylemektedir (Hobbes , 2007, s. 25). İmge, gerçeği temsil eden, orada olmayan, gerçek dünyanın sadece bir görünümüdür.

İmgenin tarihi ilk insanla birlikte başlamıştır. İnsan, doğada açıklayamadığı olaylardan korkmuş ve bu korkuyu yenmek için büyüyü keşfetmiştir. Bilinmezi şekillendirerek totem haline getiren büyücüler, yaptıkları ritlerle korkuları ve bilinmezlikleri yenmek için çeşitli imgeler yaratmıştır. Yarattığı bu imgeleri tanrı ile

Fotoğraf 1: 2018 Ankara Kızılay Meydanı

Fotoğraf 2: 1930'lı Yılları Ankara Kızılay Meydanı

özdeşleştirmiş ve tanrının temsili gibi heykeller, renkler, sesler vb. şeylere sembolik değerler vererek tanrısal özellikler kazandırmıştır. Korkuyu imgeleyerek simgeye dönüştüren insan, deneme yanılma ile öğrendiklerini adlandırmış ve kendinden sonra gelenlere bu öğrendiklerini imgeleyerek aktarmıştır. Bu birikimsel imge, zamanla artarak günümüzde ki gibi büyük ve karmaşık bir yumak haline gelmiştir. İnsan, bu karmaşık imgeler ile yaşadığı dünyayı yaratmakta ve daha sonra yarattığı bu imgeler dünyasına kendisini bırakmaktadır.

Yukardaki resimlerde Ankara'nın merkezi sayılan Kızılay Meydanı'nın 1930 ve 2018 yıllarındaki durumları görülmektedir. Kent, gelişimi ile beraberinde büyük bir imgeler yığınını getirmiştir. Kızılay Meydanı 1930 yılında öznelerin zihninde imgeleme girecek çok az simgesel öğeler barındırırken, 2018 yılında her tarafı imgeler objesi ile dolmuştur. Özneler bu karışık simgeler yumağında, önünden sürekli geçip gittiği birçok simgeyi fark etmemektedir. Bu duruma en çarpıcı örnek; Sıhhiye'deki "Hitit Güneş Kursu Anıtı"nı kimsenin hatırlamaması ve zihinsel örüntülerinde yer vermemesi olmuştur. İmge ne kadar çok örüntüler ağında yer alırsa o kadar çok hatırlanır ve imgelenir. Sıhhiye'deki anıtın hatırlanamaması ya da örüntülerde az yer verilmesinin en başlıca sebebi, Sıhhiye'de çok fazla imge olacak simgenin bulunmasıdır. Özne simgeler yumağı içinde kaldığı zaman, beyin algıda seçicilik yaparak birçok simgeyi diğerinden geri plana atmakta ve özneyi simgelere karşı savunmaktadır.

Fotoğraf 3: 2018 Sıhhiye, Hitit Güneş Kursu Anıtı

Yaşayan organizmaların doğadaki yaşam mücadelesinde görme işlevi büyük bir ayrıcalık yaratmış ve diğer organizmalara göre daha başarı ve güçlü olmasını sağlamıştır. Görme işlevi, canlıya yaklaşan tehlikeyi diğer duyu organlarına göre daha net, hızlı ve ayrıntılı bir biçimde; nereden, nasıl ve ne boyutta geldiği gösterdiği için evrimsel süreçte hızlı bir gelişim ve değişim göstermiştir. Görme duyusu, insanın konuşma yetisi kazanmasından önce var olmuştur (Berger , 2016, s. 8). İnsanın duyu organları farklı evrelerde gelişerek, özne için işlevsellik kazanmıştır. Öznenin öncelikle duyu organları gelişmektedir; anne karnında bebek 17 haftada duymaya başlamaktadır. Görme işlevi ise ancak doğumla birlikte, gördüğü ilk ışıkla başlamaktadır. Evrimsel süreçte bu iki duyu, insanın doğadaki başarısına göre evrimleşmiş ve görme duyusu doğada insanın daha başarılı olmasını sağladığı için diğer duyu organlarına göre daha güçlü bir şekilde gelişmiştir. Görme işlevi

özneye, diğer duyu organlarından daha fazla bilgi sağladığı için günümüz insanın zihinsel örüntülerinin tamamına yakını görme işlevinin sonucunda oluşturduğu örüntülerden oluşmaktadır. Zihinde oluşturulan bütün örüntüler görme duyusundan elde edilen bilgiler ile oluşturulmuştur. Günümüzde birçok bilim dalı sesi görmenin önünde görerek, söz ve yazı ile insanın daha hızlı ve etkili olduğunu savunmaktadır.

2.2.4. İmgelem

İmgelem, duyusal bir uyarım ya da bilgi yokken bir varlığı, zihinde canlandırmadır (Koçak , 1996, s. 44). Özne varlığa dair yaşamında edindiği duyumsal bilgiler neticesinde, varlıkla fiziksel olarak bir etkileşimi olmasa dahi zihninde varlığa dair bir görüntü, iz ya da his canlandırabilmektedir. Aristo bu durumu imgeleme olarak tanımlamakta ve şöyle demektedir; hiçbir etkileşim olmasa da varlık zihinde belirebilmektedir. Aristo'ya benzer bir tanımı da Kant yapmaktadır; imlem, varlığın kendisi olmasa bile zihinde ve sezgide canlandırabilme gücü (Bozkurt, 1995, s. 122) demektedir.

Yürüyorum ve karşımda büyük bir bina görüyorum; biçimini, rengini, konumunu algılayabiliyorum. Binaya ne kadar yaklaşırsam algım o kadar derinleşmekte ve ayrıtlara boğulmaktadır. Binaya ait özelliklerin ortak bir örüntüsü sonucunda zihnimde bina algısı belirmektedir. Binanın varlığı hiçbir şekilde bana bağlı olmayıp, özellikleri ile varoluş biçiminde kendini ortaya koymaktadır. Ancak başkası da olmamaktadır; varlıklar birinin algısına ya da bilincine bağlı olmaksızın bağımsız bir şekilde varlıklarını ortaya koymaktadırlar. Özne olarak ben, bu varlığı kendiliğimden üretemeyeceğim kesindir. Bundan dolayı iki tür varoluştan söz edebiliriz. Şeyler eylemsiz oldukları için bilincin bağından kurtulurlar, hareketsizlikleri onların özelliklerini korumaktadır. Örneğin;

baktığım binadan bakışımı çevirerek başka bir yöne bakmam sonucunda binanın varlığı yok olmamaktadır. Binanın varlığı benim için son bulabilir ama gerçek varlığını hala orada sürdürmektedir. Bakışlarımı tekrar çevirdiğimde binayı görebiliyorum ama ilk gördüğüm bina ile aynı binayı mı görüyorum? Bu soruya hem evet hem de hayır diye cevap verilebilir. Evet; aynı özelliklere sahip, büyüklüğü, rengi vb. niceliksel özellikleri ile ilk gördüğüm binanın aynısıdır[10]. Hayır; yüzeysel ya da imgesel algıladığım özellikleri ile binalar tıpa tıp benzeyebilir ama öz olarak benzer mi olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceğim içindir. Bana kendini gösteren bina, başka bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Bina, görüş açımdan çıktığı halde, zihnimde varlığını bana farklı bir var oluş biçiminde kabul ettirmektedir. Fiilen varlığını algılayamasam da imgesel olarak zihinde varlığını hissetmekteyim (Sartre, 2017, s. 5-6).

İmgelem, oluşum sürecinde sadece imgeyi kullanmaktadır. Aynı zamanda simge ve göstergeyi de sürece dâhil etmektedir. İmge, imgeleneni anımsatır ve ona gönderme yapar ama gösterge ve simge ise sadece temsil ettiği varlığı gösterir. Bu bağlamda imgelemin oluşması için imgenin kesinlikle olması gerekmektedir. Bundan dolayı imgelemdeki önemli şey imgenin, simgenin ve göstergenin ne olduğu değil, çağrıştırdığı asıl varlığın ne olduğudur. Örneğin bir şehrin imgesi ya da simgesi dediğimiz şeylere imgesi diyebilmek için, onun ne kadar görsellik ya da simgesellik taşıdığının bir önemi olmayıp, asıl varlığı ne kadar anımsatıp, hatırlattığının önemi vardır. İmge bu bağlamda varlığın gerçekliği değil sadece bir temsilidir. İmgelemde, imgenin görevi, gerçek varlığın ortaya çıkarılmasına yardımcı olmasıdır (May , 2017, s. 120).

Varlık, imgelem için olmazsa olmazdır. Varlık olmadan imgelem gerçekleşemez. Bundan dolayı özne bütün varlıkları imgeleme gücüne ve yetisine sahiptir. Bunu

[10] Bu çıkarımda bilimsel literatürde en hassas ölçülebilecek bir varlıksal bir benzerlikten dolayı aynı bina denilmiştir. Eğer bilim ve teknolojide ki gelişmeler atomsal düzeyde bir binanın kıyaslamasına imkân verirse bu duruma hayır cevabı vereceğiz.

gerçekleştirebilmesi için öznenin varlık hakkında duyusal bilgilere ihtiyacı vardır. Öznenin çevresi hakkında edindiği duyusal bilgiler ile sürekli olarak hayatını imgelemede ve simgelemektedir. Özne, çevresi ile kuruduğu yeni etkileşimler ile önceki imgelemlerine eklemlemeler ve çıkartmalar yaparak, bu mekanizmayı dinamik tutmaktadır.

Fotoğraf 4: 2017 Ulus, İller Bankası Binası

Modernleşme ve gelişen teknoloji ile imgelemde imgenin etkisi gerçek varlığından daha çok etkili olmaktadır. Öznenin varlıkla etkileşimi söz konusu iken, imgeye ihtiyaç duymamaktadır ama varlıkla olan etkileşimi yok olduğunda zihninde sadece imgelemi kalmaktadır. Özne, uzam ve zamanın etkisinden dolayı varlıkla fiziksel olarak etkisi kısıtlı ve belirli bir süredir. Çünkü fiziksel olarak ancak bir varlıkla etkileşim içinde olabilir. Bundan dolayı varlığın kendisinden çok imgelemi, özne ile sürekli etkileşim halindedir. Bu durum da imgelemin gücünü, gerçek varlığının gücünden daha etkili kılmaktadır. Varlığın yokluğunda, imge yerine geçerek öznenin zihninde varlığın etkisini devam ettirmektedir. Zaman içinde yok olan varlıklar imgeler ile yaşamaktadır. Örneğin, Ulus meydanında Ankara'nın simgesel mimari yapıları arasında yer alan İller Bankası binası 2017 yılında alınan bir karar sonrası yıkıldı. İller Bankası artık varlık olarak özneler için yok olmuştur ama öznelerin zihninde imgesel olarak varlığını sürdürmektedir.

"*…benim babam iller bankasında çalışıyordu. Şimdi orayı yıktılar cami yaptılar. Eflatun binaydı… şeyde operada, gençlik parkının karşısında, orada taş bina vardı. Ek bina vardı. Sağlık merkeziydi o iller bankasının…"*[11]

Bu imgelem geçen zaman ile öznelerin zihninde zayıflayacak ve kaybolup gidecektir. Bu sürecin uzunluğu, öznelerin varlıkla kurduğu etkileşim süresine ve durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. İmgelemde varlık-imge ikiliği vardır. Tarihsel süreçte bu ikilemle varlığını hale sürdüren birçok şey vardır. İnsanlığa mal olmuş, liderler, kişiler ya da topluluklar, dünyanın tarihinde dönüm noktası olmuş olaylar zamansal olarak geçmişte kalmış olsalar bile öznelerin zihinlerinde yarattıkları imgeler günümüze kadar gelmiş ve devam etmiştir. Zihinsel haritalar için imgeler ve imgelemler en temel unsurlardır. Çünkü zihinsel haritalar imgeler ile yaratılmakta ve hatırlanmaktadır. Zihinsel haritada ne kadar çok imgelem varsa o kadar ayrıntılı ve hassastır.

2.3. Zihin Haritası

Zihin haritaları ile ilgili çalışmalar 1950'lı yıllarda başlamış olup özellikle batı ülkelerinde teknolojinin hızla gelişmesinden dolayı önemli bir konu haline gelmiştir. 50'li yıllara kadar haritalar ile ilgili çalışmalar coğrafyacıların alanında iken günümüzde artık farklı disiplinlerin ortak konusu haline gelmiştir. Çünkü aynı yer hakkında özneler ya da grupların algılamalarındaki farklılaşmalar coğrafyacıların dışındaki kişilerin de ilgisini çekmiştir. Bu alanın ortaya çıkmasına kadar öznelerin farklı algılamalarını sosyal bilimciler kültüre atfederek kolaycı bir çözüm yolu üretmişlerdi. Günümüzde bu cevap artık yetersiz kaldığı için konuyla ilgili farklı bakış açıların geliştirilmesi gerekmektedir.

[11] Kadın, 72 yaşında, Lise Mezunu, Emekli

Zihin haritaları kavramı birçok farklı disiplini kapsayan bir konu olmasından dolayı günümüze kadar bu alan ile ilgili yapılmış çok az çalışma vardır.

Zihin haritası kavramı "cognitive mapping" ilk defa 1948'de Tolman tarafından kullanılmıştır. İlk zihin haritaları kavramına ABD kasabalarında yapılan çalışmalarda yer verilmiştir. Downs ve Stea 1973 yılında çevre ve çevre algısı üzerine yazdıkları kitap, zihin haritaları konusunda doğrudan yapılan ilk çalışmadır (Downs & Stea, 1973). Bu çalışmanın ardından birçok yeni çalışmalar yapılmıştır. Gould ve White'n ABD, İngiltere, Kanada gibi birçok ülkelere ilişkin zihin haritalarını analiz edilerek yorumlamışlardır (Gould & White, 1993). Gould ve White yaptıkları bu çalışmada; zihinsel haritaların bütünsel olmadığı, gerçek haritalara göre daha bozuk olduğu, tamamen görsel imgelemlerden oluştuğunu ve muğlak bir yapısının olduğunu tespit etmişlerdir. Öznel değerler içerdiği için kişilerin söylemleri ile bir bütün harita oluşturulamamaktadır. Bir bina, yer tarifinde yer alırken bazı yerler ya unutuluyor ya da tarifin içine dâhil edilmiyor. Mesafe kavramları gerçekten çok uzak tanımlar içermektedir. Nesneler arasında ki mesafelerin tanımı, muğlak ve gerçekten uzak değerdedir. Oluşturulan haritaların tamamı görsel imgeler üzerine kurulmuştur. Bu görsel imgelemler ise kaba ve detaydan yoksun bir şekilde kodlanmıştır (Skagerlund, Kirsh, & Dahlbäck, 2012). Gould ve White tarafından tespit edilen bu durumlar araştırmanın saha çalışması bölümünde detaylı olarak ele alınıp tartışılacaktır. Bu çalışmayı Downs ve Stea tarafından 1977 yılında yapılan "Maps in Minds" (Zihinlerdeki Haritalar) isimli araştırma izlemiştir.

National Geographic Society ve Uluslararası Coğrafya Birliği (IGU)'nin destekleri ile Dünyanın Avrupa Merkezli Zihinsel Haritası Görünümü isimli, dünya çapında 52 ülkeden 4000 katılımcı ile zihinsel haritalar toplanmıştır. Bu çalışma sonucunda insanların, dünya algısında Avrupa merkezi bir konumda tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların çizmiş oldukları haritanın kalitesi; kişinin eğitimi, cinsiyeti, ülkesi ile paralel bir ilişki göstermiştir (Saarinen, MacCabe, & Morehouse, 1988).

Saarinen ve MacCabe, Almanya'nın birleşmesinden sonra Almanya'nın dünyadaki imgesini değerlendirmiş ve Almanya denildiğinde bir ülkeden çok bir bölgenin imgeselleştirildiğini tespit etmiştir. Bu çalışmalar insanların zihnindeki ülke algısının aslında tüm ülkeden öte daha minimize bir bölgeyi yansıttığını ortaya çıkarmıştır (Saarinen & MacCabe, The World Image of Germany, 1990). Aynı tespitleri Kore için yaptıkları çalışmada da yapmışlardır (Saarinen, Kim, & MacCabe, 1991).

Son elli yılda zihin haritaları konusunda yapılan başlıca çalışmalara yukarıda ayrıntıları ile değinildi. Birçok ülke zihin haritası konusunu ortaöğretim düzeyine indirgeyerek, bu kavram ışığında eğitim politikaları belirlemektedir. 1994 yılında ABD'de eğitimi iyileştirme ve performansı arttırmaya yönelik öğrencileri kapsayan ve dördüncü sınıftan itibaren uygulanan standart bir yapıya dönüştürülmüştür. Kısaca öğrencilerin yaşadıkları mekânları anlayabilmek için her yıl düzenli olarak öğrencilerden zihinsel haritalarını çizmeleri istenmektedir (Geography Education Standards Project , 1994). Türkiye'de ise bu kavram ilk kez Tümertekin kitabında genel hatları ile alıp değerlendirerek açıklanmıştır (Tümertekin & Özgüç, 2016, s. 52-63). Bu çalışmadan sonra belli başlı bazı çalışmalar yapılmıştır ama ülkemizde bu konuya ve kapsamına gereken ilgi ve alaka gösterilmemiştir. Konunun birçok bilim dalı ile ilişkisi olmasından dolayı, araştırmacılar için çalışması zor bir alan olmuştur.

Zihin haritası kavramı çok geniş olmakla beraber, öznenin çevresi ile ilişki kurduğu her şeyi kapsamaktadır. Çünkü insanın içinde bulundu her şey zihin tarafından organize edilmekte ve uygulamaya konulmaktadır. Zihin haritaları, günümüzde kullanılan kâğıt haritalardan farklıdır. Öznelerin yerler ile kurduğu sübjektif ilişki ve algının imgeleştirilmesidir ve ayrıca öznelerin mekânlara karşı oluşturduğu anlam örüntülerin kodlarının gösterilmesidir (Goodall, 1987, s. 301). Zihin haritalarında yönler ve mesafelerde değişkenlikler olabileceği için doğrulukları da farklılık göstermektedir. Toplumsal değişme öznelerin yapı pratiklerini ne kadar değiştirse de, zihinsel haritaların

değişime karşı direnç gösterdiği ve kalıcılığını toplumsal örüntülerden daha güçlü bir şekilde koruduğu tespit edilmiştir ama bu değişimin süresi toplumsal ve kültürel yapıya göre farklı uzunluklar göstermektedir (Gould P. R., 1973). Zihin haritaları, sanal ortamda kullanılan haritalar ile ortak bazı noktaları olsa da oluşturulmasından, okunmasına ve kullanılmasına kadar farklılıklar göstermektedir. Kâğıda basılı ya da sanal ortamda oluşturulmuş haritaların tamamı benzer ve ortak bir yapıya sahipken, zihin haritaları özneden özneye farklılıklar göstermektedir.

Zihin haritaların özneye özgü olmasının başlıca sebebi algılamadaki farklılıklardır (Downs & Stea, 1973, s. 184). Bent, zihin haritalarını; içinde yaşanılan ortam hakkında beyinde saklanan imgeler olarak tanımlamaktadır (Borden , 1999, s. 29). Zihin haritası, kâğıt ve kalem olmaksızın, öznenin zihninde oluşturduğu haritalar olup, algılamanın özel bir unsurudur (Tuan, 1975, s. 209). Bireylerin çevreleri ile ilgili bilgileri, tutumlarının zihinsel dönüşümü ve bu bilgileri tecrübe ederek ya da edinerek alması, öznenin zihninde zihinsel haritaya dönüşümünde etkilidir. Zihin haritası, öznenin dünyayı zamansal, durumsal ve uzamsal algılaması sonucu oluşturmuş olduğu mekânsal ilişkiler örüntüsüdür.

Bu haritalar imgelerden oluştuğu için gerçek haritalar gibi net bilgiler vermemektedir. Zihin haritalarının sağlıklı işleyebilmesi için diğer özneler ile aynı anlam örüntülerine sahip, grup imgelerinin oluşturulması gerekmektedir. Özneler kendilerine özgü anlam dizgelerine sahip zihin haritaları oluşturmaktadır. Bazen diğer özneler ile ortak grup imgelerine sahip olmasalar bile, değişik durum ve zamanda tümünü kapsayan bir anlam örüntüsü ortaya çıkabilmektedir. Şöyle ki; göç etmiş birey, yeni geldiği çevrede diğer kişiler ile grup imgelerini paylaşacak ortak bir anlam örüntüsüne sahip olmamasına rağmen, göç ettiği yerde zihinsel haritasını oluşturabilmektedir. Bu harita diğer kişiler ile ortak imgelem düzeyleri paylaşmasa da özne için işlevsel bir boyuttadır. Özgün olarak oluşturulan bu zihinsel harita, göç edilen yerde kurulan ilişkiler ile öznelden grup

örüntüsüne cevap veren bir değişimden geçerek, grup imgeleri ile tekrar oluşturulmaktadır.

Zihin haritaları her kişiye özel olup, öznenin neyi önemsediğine göre değişkenlik gösteren bir yapısı vardır. Kısaca öznelerin, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı ile paralellik gösteren bir özelliği vardır (Tümertekin & Özgüç, 2016, s. 56). Örneğin, tiyatroyu seven bir kişi, yaşadığı şehirdeki bütün tiyatro gösterim yerlerini çok iyi bilir ve bu noktalar zihinsel haritasının referans noktalarını oluşturur. Zihinsel haritasında kodlayacağı diğer yerleri bu tiyatro noktalarına göre konumlandıracak ve zihinde tanımlayacaktır. Bu ve bunun gibi birçok farklı durumlar zihinsel haritaların oluşturulmasında ve şekillendirilmesinde rol oynamaktadır. Bundan dolayı zihinsel haritalar öznel değer ile ortaya çıkartılan bir örüntüdür. Birçok çalışma zihin haritalarını gruplayarak ele alıp değerlendirmektedir. Bu gruplamalar pozitif paradigmanın öncülleri doğrultusunda yapıldığından dolayı zihin haritaları ile ilgili birçok soruya cevap bulunamamıştır. Özellikle kullanılan yöntemlerdeki yanlışlıklar zihin haritası konusunda çalışmaların başarısını düşürmüştür. Birçok çalışmada zihin haritası kapsamında görüşmecilerden belli bir bölgenin ya da mekânın haritası çizmesi istenilmiştir. Bu yöntem görüşmecilerin zihinlerindeki yapıyı kâğıda aktarmada eksik kalmaktadır. Çünkü kişinin çizim yapma yeteneği yok ise haritalar ayrıntıdan yoksun kalmaktadır. Bu durum zihin haritası konusundaki sorulara cevap bulmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca zihin haritası denildiğinde araştırmacılar tarafından bu kavram kâğıt üzerinde ki harita gibi görülmesinden dolayı konun dar ve sığ şekilde çalışılmasına neden olmuştur. Bütün insanlar kâğıda, mekânsal zihin haritalarını aktaramasalar da yaşadıkları bölgede istedikleri yere tek başlarına gidebilmekte ve çeşitli olasılıklar içerisinde tercihlerini yaparak yaşamlarına devam edebilmektedirler.

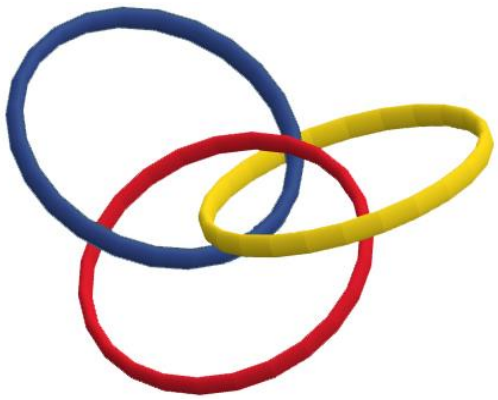
Zihin haritası konusunda yapılan bu terminolojik ve yöntemsel hatalar, çalışmamızda yapılmayarak yeni yöntem ve kapsam sınırları içerisinde araştırma

yapılacaktır. Zihin haritası, dışarıya aktarılamasa da her bireyin zihninde bu harita mevcuttur. Çalışmada eski yöntemlerden dolayı aktarılamayan bu haritalar, geliştirdiğimiz yöntemler ile deşifre edilecektir.

2.3.1. Zihin Haritası Nedir, Nasıl Oluşturulur?

Çalışmanın girişinde tanımlanan zihin haritası kavramı, bu başlık altında tekrar ele alınarak tanımlaması yapılacaktır. Zihin haritası; öznenin doğumdan başlayarak, ölümüne kadar insanın sürekli devam ettiği ve sürekli revize edilerek yeni uzamsal konumlara göre yeni değişkenlerin eklendiği dinamik, esnek ve sınırlarının belirlenemediği muğlak ve geçişken bir yapıya sahip olan; var olan özüne, bireysel tercihler sonucu yapılan eklemlemeler ile karmaşık örüntüler oluşturan, öznel ya da toplumsal dinamiklerin etkin rol oynadığı, iktidarın şekillendirmesine doğrudan kapalı ama dolaylı yollar ile açık ve savunmasız ve özellikle de kişilerin biyolojik yapısına göre anlam ve şekil bulan bir kavramdır.

Oluşturulan zihin haritaları gerçek ile bire bir örtüşmemektedir. Çünkü özneler bu haritaları oluştururken, zihnin çalışma mekanizması gereği duyu organlarından gelen birçok veriyi eleyerek algılamaktadır. Beyin, duyu organları aracılığı ile almış olduğu bilgileri, kendisinde birikimsel olarak oluşturduğu örüntüler doğrultusunda analizini yaparak, öznenin çevreyi ya da içinde bulunduğu durumu algılamasını sağlamaktadır. Zihinsel süreç olarak tanımlanan bu durum, dışsal bilgilerin kaba bir görüntüsünün zihinde kodlanarak

Çizim 1: Zihinsel Süreç Temsili

oluşturulmasıdır.[12] Bu süreç bir birine geçmiş üç halka gibidir; zihinsel süreç ile başlayıp, algılama ile devam ederek, anlamlandırma ile son bulan bir mekanizmadır. Her aşama diğer aşamaya içkin olup, biri diğeri olmadan ya da tek başına her hangi bir işlevselliği olmamaktadır. Bundan dolayı gerçek ile bire bir örtüşen mekâna/kente dair zihinsel haritalar oluşturulamaz. Çünkü bu haritaları oluşturacak bütün bilgilere zihinsel sürecin işleyişinden dolayı sahip olunamamaktadır. Zihinsel süreç, duyular ile elde edilen bilgileri, süzgeçten geçirerek ham halde kayıt[13] altında tutmaktadır. Ayrıca özne hiçbir zaman gerçek dünyayı tecrübe edememektedir. Tecrübe ettiği çevre, duyularının kendisine tanıdığı imkânlar ölçüsündedir. Bu sınırlı düzeyde elde ettiği bilgilerden oluşturduğu örüntüler zihinsel haritaları temsil etmektedir. Bu edinilen ya da tecrübe edilen bütün her şey ne kadar gerçeğin kendisi gibi görünse de, sadece gerçekliğin bir temsilidir.

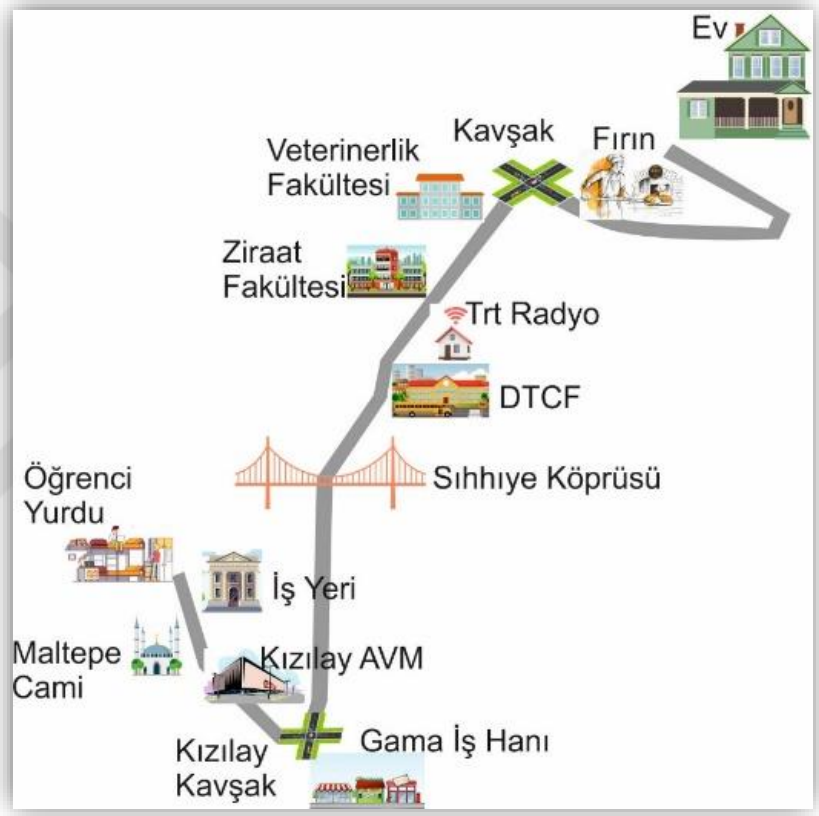
Çalışmamızda zihinsel süreç olarak tanımladığımız bu mekanizma şu şekilde gerçekleşmektedir; Özne öncelikle dışsal duyum bilgilerini duyu organları ile işleyerek, algılaya dönüştürülmek üzere beyne iletmektedir. Daha sonra bu bilgiler birikimsel oluşturulmuş anlam örüntüleri doğrultusunda işlenerek kullanılacak kısımlar daha baskın, kullanılmayacak bilgilerde bilinçaltına gönderilerek süreç başlatılmaktadır. Süzgeçten geçirilen bilgiler özne tarafından algılama olarak anlamlandırılmaktadır. Son olarak ise zihinsel sürecin bütüncül sonucu olarak özne, anlamsal dizgesini kurmaktadır.

Zihin haritaları öznenin çevresi ile olan ilişkilerinde etkin rol oynamaktadır. Örneğin, işe giderken hiçbir kimse harita kullanmamaktadır. Çünkü evden işe gidişi özne,

[12] Zihnin bu özelliği günümüzde birçok bilim insanı tarafından tartışılmakta ve bu durum kabul edilmemektedir. Bu konuyla ilgili birçok insan, nörologların araştırmalarına konu olmuştur. Bu araştırmalara konu olan en meşhur kişi Nima Veish'dir. Nima son 15 yılının her günün hava durumunu, giydiği giysisini vs. gibi bilgileri hatırlamaktadır.
(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160126_vert_fut_hafiza)

[13] Açıklama: Teorik olarak beynin kayıt etmediğine, var olan bilgileri açığa çıkarttığını savunmaktayım. Ama günümüz bilimsel literatüründe bu konuya dair henüz elle tutulur bir çalışma yapılmadığı için beynin kayıt yaptığı argümanı bu çalışmada kullanacağım.

geçen zaman ve tecrübe sonucunda, zihin haritasında kısa ve öz bir şeklini oluşturmuştur. Oluşturulan zihin haritaları öznenin gündelik yaşamını kolaylaştırdığı gibi yaşadığı çevre ile ilişkilerini düzenlemede birincil etken haline gelmiştir. Ayrıca beyin, öznenin durum, zaman ve uzamına göre hızlı karar vermesini sağlamaktadır. Özneler çevre ile etkileşimlerinde istekleri doğrultusunda, istedikleri şeylerin nerede ya da nasıl bulunduklarına dair zihninde oluşturdukları örüntüleme bir çeşit zihinsel haritalamadır (Anderson, 1986). Zihin haritasının en önemli noktası öznel değerler ile oluşturulması ve sadece öznenin kendisinin bilmesidir. Bireyler oluşturdukları zihinsel haritalarını diğer öznelere anlatarak, çizerek ya da başka yöntemler ile aktarmak istese de tam olarak hiçbir zaman gösteremeyecektir.

Çizim 2: Görüşmecinin evden iş yerine gidişin zihinsel haritası

Aktardığı şeyler sadece zihinde oluşturduğu haritanın kaba bir şekli olacaktır. Çünkü özne zihin haritasını ilerlemeci bir şekilde işleyerek kullanmaktadır. Şöyle ki; kişi bulunduğu ya da sıkça kullandığı bir çevreyi, zihninde kodlarken, parçalar halinde sıralayarak kodlamaktadır. Çevresinde gördüğü, duyduğu veya hissettiği şeyi haritaya eklemek için önce referans noktası olarak seçtiği şeye göre konumlandırır ve bu konumlandırma sonucunda örüntüler oluşturur. Çalışma için görüşülen bir kişinin anlatılarından kâğıt üzerine dökülen ev-iş yeri ikilisinin zihinsel haritası şöyledir; Kişi, evini her zaman

zihinsel haritasında merkeze koymaktadır. Çünkü en çok anlam örüntülerini evinin çevresinde oluşturduğundan dolayı kişiler yaşadıkları evleri referans noktası olarak kodlamaktadırlar. Özne işine gitmek için evinden çıktığında, sürekli iletişim halinde olduğu ekmek fırınını, evine ulaşmanın ve evden uzaklaşmanın belirteci şeklinde konumlandırmıştır. Çizim 2'de görülen haritadan da anlaşıldığı üzere kişi, yaşamında ilişki içinde olduğu ya da anılarında yer verdiği noktalar ile anlam örüntüsü kurmakta ve işyeri – ev zihinsel haritasında bu noktaları kullanmaktadır. Zihinsel haritalar görüldüğü gibi gerçek haritalardan tamamen farklı olup, öznenin yaşamı ile paralel bir şekilde oluşmaktadır. Bundan dolayı zihin haritaları çok açıklayıcı olmasa da, özne için okunması kolay olmaktadır.

Zihin haritaları sayesinde aynı yer, bölge, mekân ya da şeyler için farklı insanların nasıl düşündüklerini öğrenebilmekteyiz. Bu durumda çevre planlama için önem arz eden argümanların neler olduğu konusunda cevaplar bulunmasına yardım etmektedir. Zihin haritalarının ayrıntıları öznenin zaman-mekân ilişkisi ile paralellik göstermektedir. Kişi bir bölgede ya da çevrede ne kadar çok vakit geçirip, ilişkiler kurarsa o yere ait zihinsel haritası daha ayrıntılı ve akıcı olacaktır. Kişinin sürekli ilişki içinde bulunduğu çevreden ne kadar uzaklaşılırsa zihin haritası o kadar belirsizleşir ve bulanıklaşır (Hardwick & Holtgrieve, 1996). Bundan dolayı kişiler yaşadıkları evlerin çevresini, bina bina tanımakta ve zihinsel haritalarında bu şeylere daha çok yer vermektedirler.

Zihin haritaların oluşmasında; öznenin yetişmiş olduğu çevre, cinsiyet, yaş, vb. gibi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı etken konumdadır. Çalışmalarda, ekonomik düzeyi düşük gruptaki kişilerin zihin haritalarının daha yüzeysel ve basit şekilde olduğu tespit edilmiştir (Hardwick & Holtgrieve, 1996). Bu tespitin yanlış olduğunu ve argümanlarının yanlış ele alınarak değerlendirildiğini savunmaktayım. Çünkü zihinsel haritalar öznel değerler ile oluşturulmaktadır. Bundan dolayı zihinsel haritalar herhangi bir şekilde diğerleri ile kıyaslanamaz ya da eşleştirilemez. Zihinsel haritaların kavramsal

oluşum argümanları göz önüne alındığında, çalışmada kullanımının yanlış olduğu görülecektir. Zihinsel haritalar öznenin zihninde kendi değer yargıları ile oluşan ve şekillenen bir yapıda olmasından dolayı, indirgemeci bakış açısı ile zihinsel haritalar aşağı ya da yukarı şeklinde gruplandırılamazlar. Kişilerin zihinsel haritaları kolektif hafıza boyutunda ancak birleştirilerek, ortak örüntüler oluşturulabilir.

3. SAHA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

3.1. Ankara'nın Kent İmgeleri ve Bileşenleri

Her kentin öznelerin zihninde, temsili imgelerden oluşan bir zihinsel haritası vardır. Öznelerin zihinlerinde yer verdikleri imgeler farklılıklar göstermektedir. Bu imgeler farklılıklar gösterse de bütünsel bir yapıda kurulabilmektedir. Kolektif hafıza olarak ya da kolektif imgeler diyebileceğimiz bu yapılar, öznelerin çevreleri ile iletişim kurmalarında ve diğer özneler ile etkileşim içinde olabilmeleri için gereklidir. Öznelerin imgeleri, kolektif imgeler ile aynı olmayabilir ama anlamlar düzeyinde bir yakınlık söz konusudur. Şöyle ki; Kızılay meydanındaki Kızılay AVM, Ankara'da yaşayan bütün kişilerin neredeyse hepsinin bildiği, gördüğü ve etkileşimde bulundu bir yapıdır. Bu yapısal simgeye karşı özneler farklı imgelemler kurarak, zihinsel haritalarında yer vermektedir. Kimisi için AVM, bir eğlence yeri iken kimisi için kaybolan bir tarihi yapının üzerinde yükselen gereksiz bir binadır. Öznelerde Kızılay AVM imgesine dair oluşturulmuş anlam dizgeleri farklılıklar gösterse de, imgelemin fiziksel yapısı öznelerde ortak bir etki uyandırmaktadır. Farklı anlam dizgeleri ile kurgulanmış olan Kızılay AVM, bütün öznelerin zihninde Kızılay meydanında büyük bir yapı, alışveriş merkezi, yemek yeri vb. gibi anlamlandırmalar ile yer almaktadır.

Fotoğraf 5: 2018 Kızılay AVM Binası

Fotoğraf 6: 1980 Kızılay Binası

Algılanabilir fiziksel varlıklar ile oluşturulan imgeler ve zihinsel haritalar, sosyal ilişkiler ile farklı boyutlar kazanmaktadır. Bir varlığın sosyal ilişkiler bağlamında anlamı

birçok etkenin devreye girmesi ile oluşturulmaktadır. Çalışmada fiziksel ve sosyal bağlamı ile bir mekânın anlamsal dizgesi çözülecektir. Fiziksel ve sosyal bağlam unsurları ile ortaya konulan Ankara'nın kent bileşenleri, beş farklı başlık altında değerlendirilecektir. Bu konuda önemli bir yeri olan Kevin Lynch, Kent İmgesi adlı eserinde kentin bileşenlerini; yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak beş başlık altında tanımlamıştır. Lynch'in tanımlamış olduğu kent bileşenleri çalışmamızda Ankara için tam karşılık sağlamadığı için yeni bileşenler tespit edilmiştir. Bazı bileşenler Kevin Lynch'in yapmış olduğu bileşenler ile paralellik gösterse de çalışmamızda Ankara için oluşturulmuş bileşenler üzerinden çözümlemeler yapılacaktır.

Bileşenler olarak tanımladığımız öğeler keskin hatlar ile birbirlerinden ayrılmamaktadır. Çünkü bir yer, hem cazibe noktası olabiliyorken hem de tarihi noktada olabilmektedir. Bundan dolayı bu bileşenler arasında bir geçişkenlik söz konusudur. Ankara'nın zihinsel haritasında bu geçişkenlikler görülecektir. Bu bileşenler parça parça ele alınıp değerlendirilse de çalışmanın zihinsel haritası bölümünde bütüncül bir şekilde ele alınıp değerlendirmeler yapılacaktır. Bu açıklamadan şu durum çıkarılmamalıdır: Tanımladığımız kentsel bileşenler Ankara'nın tamamında işleyecek bir mekanizma olduğu anlaşılmamalıdır. Bu bağlamda Ankara'nın kentsel bileşenleri; tarihi mekânlar ve noktalar, kamusal mekânlar ve alanlar, bölgeler/yerler, yollar ve cazibe noktalarından oluşmaktadır.

3.1.1. Tarihi Mekânlar ve Noktalar

Ulus devlet mekanizması ile toplumsal yapıda birçok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Kentler, yaşanan dönüşüm ve değişim ile tarihsel süreçten simgeselliklerle donatılarak, öznelerin zihinlerinde yerlerini almıştır. Hangi kent vardır ki tarihsel süreçte bir kahramanlık ya da destansı bir hikâyesi olmasın? Neredeyse bütün kentlerin, tarihsel sayfasında bir kahramanlık hikâyesi ya da kahramanı vardır. Bu kahramanlık ya da destansı hikâye ile kentlerin mimari, sosyal ve kültürel yapıları dizayn edilmekte ve toplumun kullanımına sunulmaktadır. Bu durumu Ankara'nın başkent yapıldığı Cumhuriyet yıllarında yoğun bir şekilde görebilmekteyiz. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Ankara büyük bir kentsel yapılanma sürecine sokulmuş ve Cumhuriyetin değerleri ile kentsel planlama harmanlanarak, tarihi mekânlar ve noktalar yaratılmıştır. Ulus ve Kızılay bu bağlamda en önemli iki noktadır. Ulus, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulus devlet kimliğinin temsili olması için mekânsal dizaynı yapılmıştır. Kızılay ise Jansen'in Ankara için oluşturduğu plan ile tarihsel bir konum kazanmış ve Cumhuriyet'in kuruluş döneminde modernleşmenin simgesel mimari noktası olmuştur.

Bu tarihi mekânlar ve noktalar görüşmeciler tarafından zihinsel haritalarında sabit değişmeyen referans noktalar olarak tespit edilmiştir. Tarihi mekân ve noktaların değişmeyen sabit bir yapısı olması, kentsel imgelerde önemini arttırmaktadır. Ankara'nın cumhuriyetin ilk yıllarında girmiş olduğu kentleşme planı doğrultusunda, kolektif hafızalar için büyük imgeler yaratılmıştır. Bu imgeler zihinsel haritalarda sıkça kullanılmış ve görüşmelerde sıkça dile getirilmiştir. Ulus meydanı zihinsel haritalarda tarihi mekânlar imgesi bağlamında merkezde yer almaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ulus ve Anafartalar bölgesinde bu bağlamda devletin gücünü ve kudretini göstermek için hükümet tarafından yaptırılan yapılaşmalar bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda dizayn edilen Ulus ve çevresi, özneler için Cumhuriyet döneminde politikanın ve ticaretin merkezi olarak zihinlerde imgelenirken, günümüzde ise tarihteki anlam dizgelerinin etkisi

Fotoğraf 7: Eski Kızılay Meydanı

Fotoğraf 8: Eski Ulus Meydanı

ile öznelerin zihinsel haritalarında Cumhuriyet'in kurulmasının imgelemi haline dönüşmüştür. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde iktidar, ulus devlet kimliği ve yeni kurulan devletin kudretini göstermek için girişmiş olduğu bu yapılaşma politikasını öznelerin tam olarak nasıl algıladıkları konusunu bilememekteyiz ama günümüzde anlaşılan anlam dizgeleri ile olmadığını bilebilmekteyiz. Tarihi mekân ve noktalar kentlerde iktidarın gücünü gösterdiği en önemli yapılaşmalardan biridir. Görüşmeciler için Ulus, Cumhuriyet'in doğumunun bir simgesel temsilidir.

> *"... Ulus'a alışveriş için giderim... o Atatürk heykeli, eski meclis binası, iş bankasının binası beni çok etkiliyor... ne zaman o heykeli görsem sanki tarihte bir gezintiye çıkıyorum... Ulus bana göre Ankara'nın merkezidir. Eskiden 29 Ekim kutlamaları orada yapılırdı. Meşaleler ile orada yürüyüş yapılır, törenler gerçekleşirdi..."*[14]

Tarihi mekânlar farklı bağlamlar ile özneler için bir imgesel mimari yapıya dönüşmektedir. Kentte birçok tarihi mekân ve noktalar bulunmaktadır ama özneler tarafından sadece bazıları hatırlanmakta ve bilinmektedir. Bunun en başlıca sebebi, temsil ettiği tarihi olayın özne için önem taşıması ve kolektif hafızada bu tarihi olayın yaratmış olduğu baskının değerli olmasıdır. Örneğin eski meclis binası, özneler tarafından tarihsel geçmişinden öte bir anlam dizgeleri ile harmanlanmış ve kodlanmıştır. Bu binanın özneler tarafından bilinmemesini görüşmeciler, Cumhuriyete ve atalara saygısızlık olarak

[14] Erkek, 66 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

tanımlamışlardır. Bu bağlamda toplumsal mekanizma kolektif hafızalarda tarihi mekân ve noktaların önemi arttırmaktadır. Toplumsal baskı ve tarihsel geçmiş, yapıların özneler tarafından unutulmasını ya da zihinsel haritalarında yer vermemesini engellemektedir. Görüşme yaptığımız herkes Ulus ile ilgili anlatılarında Atatürk heykeli ve Eski Meclis binasından bahsetmiştir. Özellikle Ulus'tan gar yönüne yapılan yol tariflerinde Eski Meclis binası sıkça kullanılmaktadır. Bazı tarihi mekânlar yapısal özelliklerinden öte temsil ettikleri manevi değerler ile kentin bir bileşeni haline dönüşmektedir.

Bazı tarihi mekânlar öznede kötü anıları ve duyguları çağrıştırmaları ile zihinlerde yer edinmektedir. Tarihi geçmiş olarak atfedilen durumlar sadece resmi tarihi kapsayan tarihi süreçler değildir. 2015 yılında Ankara Tren Garı önündeki patlama, öznelerin zihninde kötü bir anı olarak kodlanmıştır. Ankara Garı'nın tarihi anlam dizgelerinden daha baskın bir olayın gerçekleşmesi, yeni bir tarihi nokta yaratmıştır. Garın önündeki gar kavşağının adı bu olay sonrasında "Demokrasi Meydanı" olarak değiştirilmiştir. Her hangi bir kavşak, yaşanan iyi ya da kötü durumlar sonucunda öznelerin zihinsel haritalarında baskın bir tarihi nokta konumuna dönüşebilmektedir. Bu tarz oluşmuş tarihi noktalar, resmi tarih ile oluşturulan tarihi noktalardan daha baskın olabilmektedirler. Demokrasi meydanını görüşme yaptığımız herkes, Ankara Garı'ndan bağımsız bir şekilde

Fotoğraf 9, 10: 2015 yılında gerçekleşen gar patlaması anı ve sonrası

tanımlamış ve tarif etmiştir. Ankara'da bunun gibi birçok patlama ve saldırı gerçekleşmiştir ama tren garı patlamasına çalışmamızda yer vermemizin en başlıca

sebebi, olayın gerçekleşme günü ve sebebidir. Zihin aynı örüntüler ile farklı yer ve şekilde gerçekleşen olayları genelleştirerek hatırlamaktadır. Örneğin Ankara'nın farklı bölgelerinde farklı şekillerde bombalı saldırılar gerçekleşmiştir ama büyük bir kısmı aynı anlam örüntüleri etrafında gerçekleştiği için özneler tarafından ayrı ayrı hatırlanmamaktadır. Patlamaların büyük bir kısmı kamu binaları ya da kamu çalışanlarına yönelik gerçekleştiği için özneler tarafından hatırlanmaları zorlaşmaktadır. Çünkü olaylardaki anlam örüntüleri bir birileri ile benzerlik göstermektedir. Ankara Garı patlamasının herkes tarafından hatırlanmasının en başlıca nedenleri, yakın bir tarihi geçmişe sahip olması ve özellikle patlamanın sivillere yönelik yapılması gelmektedir. Algılar, tekrarlar ve öğrenmelerdeki baskın bilgi sayesinde kolay hatırlanmakta ve kodlanmaktadır. Bazen baskın bilgi çok sevdiğimiz bir şey olabileceği gibi hiç sevmediğimiz bir şeyde olabilmektedir.

> *"... büyük bir faciaydı. Bu olayı tarif edecek bir kelime bulamıyorum. Her gün o yoldan minibüsle geçiyordum... o yol benim için artık değişti... her geçişimde o gün olanları hatırlıyorum ve üzülüyorum. Patlama haberini duydum gün ki korku ve üzüntüyü hiçbir zaman unutamıyorum... yaklaşık dört ay patlamadan sonra o yolu kullanmadım. İnsan zamanla alışıyor ve kanıksıyor..."*[15]

Kentin birçok bileşeni sadece kentte yaşayan kişilere hitap etmektedir ama tarihi mekân ve noktalar bütün bireylere hitap edebilmektedir. Bu bağlamda tarihi noktaların ya da mekânların toplumsal yapıda kolektif hafızalardaki anlam dizgeleri sayesinde ortak bir imgelem olabilmektedir. Anıtkabir, görüşme yapılan birçok kişi tarafından aynı sözcükler ve anlam dizgeleri ile tarif edilmiş ve zihinsel haritalarında aynı ortak imgelem etrafında konumlandırılmıştır. Tarihi mekân ve noktaların bu özelliklerinden dolayı

[15] Erkek, 57 Yaşında, Üniversite Mezunu, Çalışan

öznelerin zihinsel haritalarında sıkça referans noktalar olarak kullanılmaktadır. Özneler zihinsel haritalarında iki farklı amaç doğrultusunda referans nokta belirlemektedir. İlk olarak sık kullandıkları ve sürekli olarak iletişim içinde oldukları noktaları, ikinci olarak ise değişmesi ya da yok olması imkânsız olan noktaları referanslar olarak seçmektedirler.

Bazı tarihi kentsel mekânlar taşımış olduğu tarihsel geçmişinden öte yapısal özellikleri ile öznelerin zihinlerinde baskın bir öğe haline gelmiştir. Yapısal özelliklerin görsel imgelem bilgileri taşımasından dolayı sözlü tarihi bilgilerden daha kalıcı olabilmektedir. Öznelerin bir yer ya da mekân için imgelem yaratabilmesinde görsel uyaranlar daha baskın olduğu için mekânlar yapısal özellikleri ile daha çok hatırlanmaktadır. Ulus'ta Atatürk Bulvarı üzerindeki İş Bankası, Ziraat Bankası, Eski Osmanlı Bankası, PTT Pul Müzesi, Yunus Emre Enstitüsü binaları bütün görüşmeciler tarafından bilinmektedir ama binaları tarif eden görüşmecilere isimleri hakkında bilgiler ya da tarihleri hakkında sorular sorulduğunda pek az kişiden cevap alına bilinmiştir. Bu durumun başlıca sebebi ise görsel imgelemlerin daha kolay hatırlanmasıdır. Tanımlanan bu beş binada görsel imgelemin çok fazla olması ve

Fotoğraf 11: Ziraat Bankası Binası

Fotoğraf 12: İş Bankası Binası

Fotoğraf 13: Osmanlı Bankası Binası

çevresindeki yapılardan farklı bir estetik değer taşıması özneler tarafından daha kolay hatırlanmalarına neden olmuştur.

Fotoğraf 14: PTT Pul Müzesi Binası

"...İş Bankası, Ziraat Bankası onun karşısındaki bina, bide tam köşedeki Garanti bankası olarak kullanılan bina çok güzeller. Artık böyle binalar yok. Dümdüz, kutu gibi binalarda insanlar yaşama zorlanıyor... bu caddede yürürken azda olsa geçmişte yürüyorum hissine kapılıyorum. Yaşım gelmiş yetmişe eskilerden bir şeyler görmek istiyor insan... isimleri bilmiyorum ama bu binaların resmini nerede görsem bilirim... aaa o bina PTT müzesi mi? Her gün görüyorum ama bilmiyordum. Bu bina benim aklımda sütunlu bina olarak kalmıştır. Kime anlatmak istesem o sütunlu binayı geçince derim..."[16]

Fotoğraf 15: Yunus Emre Enstitüsü Binası

Tarihi mekânlar ve noktalar özneler tarafından çeşitli özellikleri ile zihin haritalarında sıkça yer verilmektedir. Bazı mekân ve noktalar tarihi özellikleri ile algıda baskın olurken, bazıları gündelik ihtiyaçlarını karşıladıkları yer olmasından dolayı baskın bir imgelem olmaktadır. Bu ve bunun gibi çeşitli özellikleri ile tarihi mekanlar ve noktalar, ayrıca değişme ya da yok olma ihtimalleri diğer imgelere göre daha düşük olmasından dolayı zihin haritalarının ana referans noktalarıdır.

[16] Erkek, 66 Yaşında Lise Mezunu, Emekli

3.1.2. Kamusal Mekânlar ve Alanlar

Kamusal mekân ve alanlar hangi statüden ya da kültürden olduğuna bakılmaksızın, bütün kişilerin kullanımına sunulmuş alan ve mekânlardır. Bu bağlamda kamusal alanlar fiziki ve sembolik olarak iki gruba ayrılmaktadır. Sennett kamusal alanı maddi bir varlık olarak tanımlamakta ve kentin ruhu olarak görmektedir. Çünkü kamusal alanlar bireylerin kolektif değerler etrafında buluşup, iletişim haline gelebildiği yerlerdir. Kamusal alanlar hem fiziksel hem de sembolik taşıdıkları değerler ile öznelerin ihtiyaçlarını karşıladığı hareket noktaları olarak, kentin bileşeni konumunda yer almaktadır. Kenti kent yapan temel unsur olmasından dolayı kamusal alanlar, öznelerin zihin haritalarında baskın bir öğe olmuştur. Ulus devlet ile birlikte gelişen kentsel modeller, kamusallıkları ile anlamlandırılmakta ve yönetilmektedirler. Kısaca kamusal alan, herkese açık ve herkesin eşit şekilde faydalandığı, yönetimi ve düzenlemesinin resmi kararlarla yapıldığı yerlerdir. Kamusallık bir siyasi ve politik anlam örüntüleri ile ortaya çıktığı için özne ve iktidar arasındaki geçişken sınırın simgesel bir halidir.

Kamusal alanların tarihsel süreçte edindikleri değişim ve dönüşüm incelendiğinde kentlerin siyasal organizasyonları hakkında bilgiler edinilmektedir. Milattan önce tarım kentleri olarak organize olan toplulukların yaşadığı kentlerde; evlerin toplu olarak yapıldığı, yapılaşmanın belirli bir alanda yoğunlaştığı ve bu kentlerde cadde, sokak gibi kamusal alanların olmadığı, sokak olarak evlere ulaşımı sağlayan konuta özel yolların olduğu görülmektedir. Kamusallaşma teknoloji ile birlikte artmış ve kentlerde ticaretin etkisi ile farklı kamusal alanlar yaratılmıştır. Özellikle ticaretin yoğun olduğu kentlerde kamusal alanlar daha hızlı bir şekilde artmış ve çeşitlenmiştir. Antik Yunan'da ilk kamusal alan olarak "akropol" gösterilmektedir. Akropol Antik Yunan'da bir toplanma alanı olarak kullanılmaktadır. Toplulukların gelişmesi ve artan nüfusla beraberinde kentler karmaşıklaşmakta ve kamusal alanların ihtiyacı daha çok hissedilmektedir. Toplum olmanın getirmiş olduğu zorunluluk, kamusal alanın temelini oluşturmaktadır.

Ortaçağ'da kentler surlar ile çevrelenerek bir savunma hattı şeklinde organize edilmiştir. Bu dönemde kentlerdeki giriş kapıları kamusal alanlar olarak kullanılmaktadır (Gökgür, 2017, s. 2).

Kamusal alanlar her dönem farklı şekil, yapı ve ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkmıştır ama bütün dönemlerde yaratılan kamusal alanlarda bir ortak nokta vardır; kamusal alanlar iktidarın otoritesini ve gücünü gösterdiği bir kent bileşenidir. Bu durum bütün kamusal alanlarda görülmektedir. Bazı yerlerde mimari yapısı ile etkisini gösterirken bazı yerlerde sembolik gücü ile varlığını göstermektedir. Örneğin, pazar yerlerinde bir alışveriş mekanizmasının kusursuz bir şekilde işlemesi, iktidarın koymuş olduğu otorite ile sağlamaktadır. Bütün bireyler iktidarı fiziksel olarak görmese de pazar alanın, iktidarın bir temsili olduğunu ve burada yapılan kuralsızların iktidara karşı yapıldığını bilmektedirler. Kamusal alanların gizli iktidar gücü, özneler üzerinde baskın bir güç olmaktadır.

Kamusal alanlar kullanımlarına göre yarı kamusal yarı özel olarak ayrılmaktadır. Sokak, cadde ve meydanlar gibi bazı kamusal alanlar herkesin kullanımına açıkken, bazı kamusal alanların herkesçe kullanılması mümkün değildir. Kamusal alanın biçimi kentteki diğer mekânlara ve hizmetlere ulaşma açısından önem teşkil etmektedir. Çünkü kamusal alanlar kentte bir bütünlüğü sağlamaktadır. Kamusal alanlar birbirleri ile ilişki kurulamayacak kadar dağınık ve kullanıma uygun olmaması kentte bir kargaşaya neden olabilir. Kent planlamalarında bundan dolayı kamusal hizmetler için yapılacak kamusal binalar ve alanlar belirli bir bölgede değil kentin tamamını kapsayacak bir şekilde dağıtılarak belirlenmektedir. Çünkü kamusal alanlar kenttin hinterlandını belirlemekte ve kentin hangi bölgede gelişeceğini yönlendirmektedir. Kentte bir bölgeye hastanenin kurulması, o bölgenin yerleşim binaları ile çevrelenmesine ve insanlar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kamusal alanlar kenttin en önemli bileşenleri arasındadır.

Kamusal mekân ve alanların büyük bir kısmı herkesin erişimindeki yerlerdir. Her yaştan ve cinsten herkesin kullanımına açık olan kamusal alanlar, özneler tarafından fiziksel özellikleri ile değil taşımış oldukları sembolik anlam dizgeleri ile hatırlanmaktadır. Görsel imgelemler, algılamada ne kadar baskın olsalar da bazı kamusal mekânlarda ikinci planda kalmaktadırlar. Bu alanlar öznelere bekleme, toplanma, dağılma vb. gibi eylemleri gerçekleştirme imkânı tanıyan yerlerdir. Herkesin kullanımına açık kamusal alanlar yoğunlukları ile de öznelerin zihinlerinde baskın olabilmektedir. Özellikle kentin önemli kavşak ve noktaları ve otobüs durakları bu yoğunlukları daha da belirgin kılmaktadır. Kızılay'daki hem yaya hem de araç trafiğinin kontrolünü sağlayan Kızılay Meydanı, taşıdığı birçok kentsel donanım ile öznelerin zihinlerinde baskın bir kamusal alan olmuştur. Buradaki yaya ve araç yoğunluğundan dolayı görüşmeciler tarafından bu meydan, yol ve mekân tariflerinde sıkça dile getirilmiştir. Kızılay'daki otobüs durakları bu yoğunlukları ile özneler tarafından hatırlanmaktadır. Bazı görüşmeciler Kızılay'da bir yer taraf ederken bu yoğunluğu kullandığını söylemiştir.

Fotoğraf 16, 17: Ziya Gökalp Caddesindeki Bir Otobüs Durağı - Kızılay Kavşağı

Yoğunluk zihinlerde bir görsel imgelem yarattığı için kalabalık otobüs durakları ya da uzun kuyrukların olduğu kamusal alanlar, özneler tarafından daha kolay algılanmakta ve hatırlanmaktadır. Özellikle uzun kuyruklar, beklenen kamusal hizmet daireleri bütün görüşmeciler tarafından ilk hatırlanan kamusal alanlardan olmuştur.

> *"... kimliğimi değiştirmek için gitmiştim. Aman yarabbim ne sıra bekledim öyle... güya randevu almıştık. Nüfus dairesinin içinde adım atacak yer yok,*

dışarısı da öyle kalabalık. Herkes beni uyarmıştı Kızılay'daki nüfus dairesi çok kalabalık oluyor saatlerce beklersin demişlerdi. Bende yakın diye buraya gelmiştim ama keşke gitmeseymişim…"[17]

Kentsel yapılanmada çeşitli hizmetler için farklı kamusal alanlar vardır ama bazı alanlar diğerlerine göre özneler tarafından daha çok bilinmektedir. Törenler, mitingler, konserler vb. gibi faaliyetlerin yapıldığı kamusal alanlar, fiziksel yapısından çok kullanım amacından dolayı özneler tarafından kolay hatırlanmakta ve zihinsel haritalarda da baskın olabilmektedir. Bu duruma en büyük örnek Kızılay Meydanı gösterilebilir. Kızılay Meydanı birçok kentsel bileşenin özelliklerini gösterebilir ama geniş kitleler için bir toplanma noktası olması bağlamında özneler için baskın bir kamusal alan olmaktadır. Özellikle törenlerin yapıldığı kamusal alanlar bütün görüşmeciler tarafından tanımlanmıştır. Atatürk Kültür Merkezi birçok görüşmeci tarafından Cumhuriyet etkinliklerinin yapıldığı yer olarak bilinmiştir. Bu kamusal alanın adı hatırlanmasa da özneler tarafından içinde yapılan faaliyetler ile hatırlanmaktadır. Seçim dönemlerinde meydanlarda yapılan mitingler bu kamusal alanları simgeleştirmekte ve anlam dizgelerini yoğunlaştırmaktadır. 2018 yılında Tandoğan (Anadolu) meydanında yapılan seçim mitingi bu duruma örnek gösterilebilir.

Fotoğraf 18: 2018 Yılında Tandoğan Meydanında Yapılan Miting

[17] Kadın, 59 Yaşında, Üniversitesi Mezunu, Emekli

"…torunlarımı götürüyorum şimdi… özellikle uçaklar ile yapılan gösteriyi çok seviyorum. Sabah erken saatte kalabalık başlıyor, yer kapmak için hep bir saat önceden giderdik alana… ilk gittiğimiz zamanlar alanın adını sürekli unutuyordum. Şoföre sürekli şu kutlamanın yapılacağı yerde beni indirimisin derdim. O alan benim aklımda hep Cumhuriyet kutlamalarının yapıldığı yer olarak kalmıştır… şimdi orada gösteriler yapılmıyor. Birde ulus meydanında eskiden geçitler olurdu, çelenk koyma törenleri yapılırdı. Bizim gençliğimizde bu meydan Cumhuriyet kutlamaları ile özdeşlemişti…"[18]

Bazı kamusal alanlar sosyalleşme alanları olup, insanların etkileşimde bulunduğu, buluştuğu, selamlaştığı vb. gibi eylemleri gerçekleştirdiği yerlerdir. Özellikle bazı kamusal alanlar bir buluşma noktası olarak hatırlanmaktadır. Kamusal alanların özneler tarafından bir buluşma noktası olarak kullanılmasının en önemli özelliği mekânların kalıcılıkları ve uzun süre kaybolmadan simgesel bir yer olarak kentte varlığını sürdürmesidir. Buluşmalarda birçok alan ya da bölge söylenmektedir ama kalabalığın olduğu bölgelerde buluşma için ayrıntılı bir mekân ya da yer belirlenmektedir. Belirlenen bu noktaların büyük bir kısmı kamusal mekânlar olmaktadır ama bütün kamusal mekân ve alanlar bu özelliği taşımamaktadır. Toplumdaki bütün bireyler tarafından kullanılan kamusal yerler bu özelliği taşımaktadır. Örneğin Sıhhiye'deki Ankara Adalet Sarayı bütün görüşmeciler tarafından bilinmektedir ve gündelik yaşamlarında yön ve konum belirtmek için sıkça da kullanılmaktadır ama Ankara Adalet Sarayı'nın karşısındaki Dil ve Tarih-Coğrafya

Fotoğraf 19: Ankara Adalet Sarayı

[18] Kadın, 49 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

Fakültesi adalet sarayı gibi hatırlanmamaktadır. Bunun başlıca sebebi ise Ankara Adalet Sarayı'nın vermiş olduğu hizmetten faydalanan kitlenin büyük olmasıdır.

Kamusal alanlar, kimlikleri ile özneler tarafından kategorize edilmekte ve hatırlanmaktadır. Bu bağlamda kamusal alanlar, kamusal olmasından ötürü kazanmış oldukları kamusal kimliğin ötesinde bazı kamusal alanlar özel kimlikler üretebilmektedir. Taşıdıkları mimari ve fiziksel formları, kamusal kullanım amaçları, hitap ettiği kamusal kesim gibi özellikleri, kimliklerini oluşturmada etken olmaktadır. Bu durumu en iyi kolluk kuvvetlerine ait kamusal alanlar ve dini mabetler olan camilerde görebilmekteyiz. Görüşmecilerden hepsi polis ve askeriyeye ait olan alanları kimlikleri ile tanımlamışlardır. Özneler kolluk kuvvetlerine ait mekânların fiziksel formlarına dair çok az bilgi ve tanımlamada bulunmuşlardır. Bu mekânları hatırlamalarında en büyük etken, mekânların taşıdıkları simgesel kimliklerdir ama bu kimlikler de görüşmecilere göre farklılaşabilmektedir. Bazı görüşmeciler kolluk kuvvetlerine ait kamusal alanların kimliklerini tehlike ile özdeşleştirirken, bazıları tam tersi güvenin göstergesi ile eşleştirmektedir. Öznelerin kolluk kuvvetleri ile gündelik yaşamlarındaki etkileşimleri bu durumun şeklini ve yönünü belirlemektedir.

3.1.3. Bölgeler/Yerler[19]

Bölgelerin/Yerlerin kentin diğer öğelerine göre farklı bir yapısı ve işleyiş mekanizması vardır. Bu öğe ile oluşturan imgeler özneler için önemlidir. Bölgeler/Yerler büyük kent öğeleri olup, ortak özelliklere sahip öznel ya da kolektif anlam dizgeleri ile oluşturulmuş, sınırları yüzeysel olan kentsel öğelerdir. Bu öğeler içinde yaşanıldığında algılanabilir ve anlamlandırılabilir. İçten algılanamadıklarında sadece dışsal bir bilgi olarak bilinir ve özneler için dışsal bir imgelem olmaktan öteye gidemezler. Kentin yerlileri tarafından kolektif hafızalarda yer edinmiş birçok bölge, kendileri için bile anlaşılması zor mekanizmalar barındırabilmektedir. Bölgelerin en büyük belirleyici kaynağı; birincisi öznelerin birincil tecrübeleri sonucunda elde etmiş olduğu bilgiler, ikincisi ise başka kişiler tarafından verilen bilgiler sonucunda oluşturulan imgelemlerdir. Bu iki kaynak bölgeler için temeldir ama başka kaynaklarda bu algılamada etkilidir. Bölgeler hakkında en çok kullanılan kaynak ikincisidir. Kişiler kentin tamamı hakkında bilgi sahibi olmadığı için bilmediği yerler hakkında diğer kişilerden edindiği bilgiler ile bir imgelem yaratmaktadır.

Bölgelerin birçok farklı imgelem yaratma boyutundan söz edilebilir. Bölgeler bazen bir nesnel simge ile bazen bir sosyal ilişkiler ağı ile imgelenebilmektedir. Ankara'da Çinçin Mahallesi mimari yapısı ile gecekondu bölgesi, sosyal yapısı ile yasa dışı işlerin merkezi olarak öznelerde yer edinmiştir. Bölgelerin oluşturulmasında mimari yapı etkilidir ama daha da etkili olan şey sosyal yapısıdır. Bu bağlamda Çinçin Mahallesi Ankaralıların zihninde tehlikeli, bütün yasa dışı işlerin yapıldığı, gece kondu bölgesi

[19] Bölge/Yer başlığındaki iki kavram bu çalışmada aynı anlamda ele alınacaktır. Bu alanda yapılmış çalışmalarda bu iki kavram farklı tanımlar şeklinde kullanmışlardır ama biz bu çalışmada eş anlamlı olarak kullanacağız. Sadece bölge dememizin sebebi Ankara'da hem bölge hem de yer olabilecek parçaların olmasındandır. Bölge, belirli özdeş özellikler ile oluşturulmuş sınırları geçişken ve net olmayan bir sınırlanmış alandır. Yer, bölgeye göre daha küçük ya da tek bir özelliği kapsayacak bir alanı tanımlamaktadır. Bu iki ayrı kavram özellik ve büyüklükleri farkından dolayı iki farklı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışmada bu iki farklı tanımlardaki özellikler çalışmamız için bir anlam ifade etmediği için bu kavramlar birlikte ele alınmıştır.

olarak kodlanmıştır. Bu bilgi özneler tarafından tecrübe edilerek kazanılmış bir bilgi değildir. Bölge ikincil kaynaklardan alınan bilgiler ile bir bölgesel tanımlama yapılmıştır.

> *"... polis bile giremiyor. Hayatta gitmem ben oraya, tanıdığım kimsenin gitmesini istemem. Bence orası biran önce kentsel dönüşüm ile tekrar yapılanmalı... televizyonda, gazetelerde duyuyoruz, her gün polisler mahallede operasyon yapıyor..."*[20]

Fotoğraf 20: Çinçin Mahallesinin Google Görsel Aramalarında İlk Sıralarda Çıkan Profili

Bölgeler öznelerin yönlerini bulmalarında etkili olduğu için görüşmeciler tarafından Ankara için birçok bölge tanımlaması yapılmıştır. Bu bağlamda görüşmecilerin zihin haritalarında bölgelere atfettikleri anlamlar, zihinsel haritalarının yapısını belirlemektedir. Bazı görüşmeciler trafiği, bazı görüşmeciler güvenliği öne sürerek belirli bölgelerden uzak durulması gerektiğini söylemektedirler. Gündelik yaşamında kullandıkları yolları, mekânları ya da buna benzer ilişkide olduğu yapıları zihinsel haritalarında kodlarken bu bölgeleri dâhil etmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum görüşmecilerin yaşları ile paralel bir ilişki göstermektedir. Görüşmecilerin yaşı arttıkça güvenlik sebebi ile birçok bölgeyi zihinsel haritalarından çıkartarak, hayatlarını bu bölgeler dışında sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda bölgeler, öznelerin

[20] Erkek 49 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çalışan

yaşamında büyük bir yer teşkil etmektedir. Kentte geçirilen süre arttıkça, Ankara'da bölgeler daha iyi tanımlanmakta ve sınırları belirlenebilmektedir. Ankara'da çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemini kesintisiz yaşamış görüşmeciler Ankara'nın bölgelerini tanımlayabilmiş ve genelden uzaklaşarak daha ayrıntılı bilgiler verebilmişlerdir. Ankara'nın hem mimari hem de sosyolojik yapısına dair ayrıntılı bilgilere sahip görüşmeciler, Ankara'yı geniş ölçekli bölgelere ayıramamıştır. Çünkü genelleştirerek tanımlanan bölgelerdeki küçük ince ayrım farklarını bilmektedir. Bu sebepten ötürü ne mimari olarak ne de sosyolojik ya da etnik kökensel bir bölgesel tanımlama yapamamışlardır.

Özneler tarafından bölgelerin belirlenmesinde birçok etken ve unsur kullanılmaktadır. Bölgeler iki farklı etken unsuruna göre belirlenmektedir; fiziksel etkenler ve sosyal etkenler olarak. Fiziksel etkenlerin başında; mekânlar, topografik yapı, alan, konum, sembol ve işlevsel özellikler gelmektedir. Sosyal etkenlerin başında ise güvenlik, etnik yapı, ekonomik seviye, kültürel yapı ve sınıfsal özellikler gelmektedir. Bu iki ana etken ayrı ayrı etkili olabildiği gibi bir bölge için aynı anda da etkili olabilmektedir. Mimari yapısal özelliklerine göre görüşmeciler tarafından Kurtuluş ve çevresi eski yapılar bölgesi olarak tanımlanmıştır. Çayyolu, Oran, İncek, Ümitköy, Bilkent gibi yerleşim yerleri görüşmeciler tarafından hem mimari hem de sosyal yapısına göre elit ve lüks yerler olarak tanımlanmıştır. Bu ve buna benzer birçok bölge görüşmeciler tarafından Ankara için tanımlanmıştır. Sıkışık yapıları, dar sokakları ve tek yön yolları ile tanımlanan Bahçelievler, hem fiziksel hem de sosyal özelliklerine göre büyük bölgeleri tanımlamada kullanılan bazı etkenlerdir.

> *"...bizim burası zamanında şehir dışı gibi az evlerin olduğu bir yerdi. Önceleri çok lüks mekanlar vardı. Çukurambar denildiğinde vekillerin falan geldiği yerler olarak anılırdı. Balgat restoranlar bölgesi olarak ün salmıştır.*

Şuan artık eski özelliği kalmadı tek tek kapanıyorlar. Ama önceleri herkes dışarıda yemek yemeye çıktığında bir Balgat'a gidelim derdi…"[21]

Bazı bölgeler sadece görsel imgeleri ile sınırları belirlenmemektedir. Bazen yaymış olduğu koku, gürültü gibi unsurlarda bölgeleri belirlemede kullanılmaktadır. Bu unsurların özellikleri öznelere göre farklılıklar göstermektedir. Bazı görüşmeciler için kaybolmaları ya da kafa karışıklıkları bölgenin belirlenmesinde bir unsur olabilmektedir. Yaş gruplarına göre Ankara'da kayboldukları bölgeler farklılıklar göstermektedir ama görüşmecilerin büyük çoğunluğu Ankara'da kaybolmanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Bunu da her yolun Kızılay'a çıktığını söyleyerek açıklamaktadırlar. Bölgeler genellikle tematik özellikleri ile imgelenerek zihin haritalarında yer almaktadır. Ulus eski hal civarı, Anafartalar Caddesi, Posta Caddesi sıkışık sokaklar ve eski yapılar ile Ulus bölgesinin karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır. Ayrıca buradaki satış yerlerinin hizmet verdiği kişilerin profili ile bölgenin belirlenmesinde bir ipucu olmaktadır. Bazı tematik özellikler kentin genel teması ile uyum göstermediğinden dolayı özneler tarafından hemen fark edilir ve algılanır. Örneğin Hamamönü Ankaralılar için birçok farklı özelliği ile bir bölge oluşturmaktadır. Bu bölge hem tarihten gelen anlam dizgeleri ile bir yer edinmekte hem de binaların yapısal özellikleri ile de fark edilmektedir. Ankara'nın yerlisi için

Fotoğraf 21, 22, 23: Hamamönü'nden Farklı Açılardan Kesitler

Hamamönü tarihsel bir geçmişi ile Ankaralıların zihinlerde yer alabilir ama Ankara'nın yerlisi olmayanlar için ise binaların farklılıkları ile zihinlerde yer edinmektedir. Binaların

[21] Kadın, 68 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

dokusu, mimari özelikleri, yapısal farkları hem bölgeleştirme hem de referans olma niteliği kazandırmaktadır.

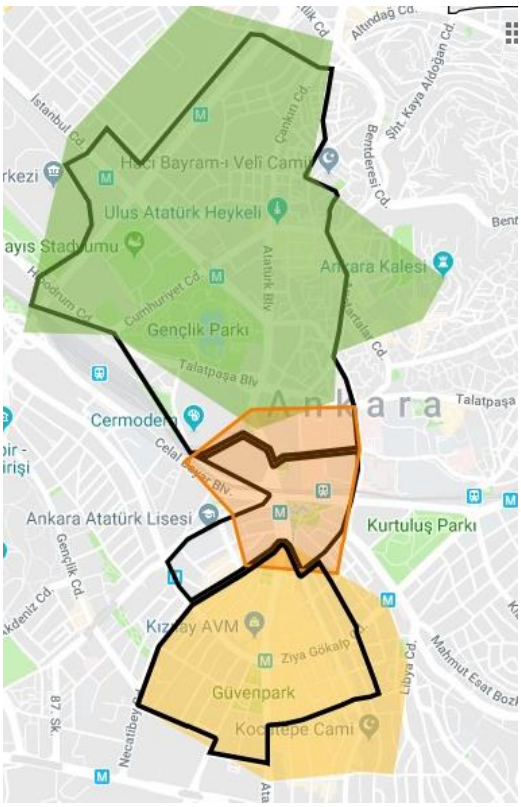
Kentsel bir imgenin oluşturabilmesi için farklı yan unsurların desteğine ve özelliğine ihtiyaç vardır. Bir bölgeye imge oluşturmak için yapılmış levhalar ya da işaretler tek başına bölgesel bir imge oluşturmak için yetersiz olmaktadır. Bu levhalar ve işaretler görsel imgeler ile desteklenerek özneler için bölgesel bir imgelem oluşturulabilir. Kenti tanıyanlar için levha ya da işaretler bir anlam üretebilir ama imgelem üretmesi bağlamında görsel destekleyiciler olmazsa zayıf kalabilir. Örneğin özneler Eryaman'a geldiğini TOKİ binaları ve levhalar ile anlayabilmektedir ama çoğu görüşmeci tarafından karıştırılmaktadır. TOKİ binaları güçlü bir imgelem yaratmaktadır ama bütünsel bir imgelem yaratmaya yetersiz kalmaktadır.

Görüşme yapılan görüşmecilerin büyük bir kısmı, sosyal temellere dayanan bölgelerin tanımını yapmıştır. Bu tanımlamaların temelinde ise öznelerin kendi yaşamından kesitler yer almaktadır. Kimisi kendisi ile özdeşleştirmekte kimisi kendisi ile hiçbir uyumu olmayacak şekilde zihninde kodlamaktadır. Yerliler için anlam ifade eden bölgelerin, yabancılar tarafından anlamlandırılması ve algılanması yerlilere göre daha zor olmaktadır. Örneğin, Ankara'da Keçiören ilçesi birçok görüşmeci için muhafazakâr kişilerin yaşadığı yer olarak tanımlanmaktadır. Sosyal yapılara göre yapılan bölgesel tanımların büyük bir kısmı geniş ölçekli bölgeleri kapsamaktadır. Bu yapısal işleyişi özneler abartarak, bölgeleri geniş sınırlar içerisinde çok uç noktalarda ayrıştırmalara götürmektedir.

Bölge oluşturmak için gerekli olan temel gereksinimler yaratıldıktan sonra, kişisel değerlerin etkisi azalmaktadır. Bazı görüşmeciler bölgelerin imgelerini güçlendirmek için çeşitli mekânları bölgeler ile özdeşleştirmektedir. Ayrıca bölgelerin sınırlarını belirlemede de öznel değerler ile oluşturdukları imgeleri kullanmaktadırlar. Örneğin

Sıhhiye özneler tarafından hastaneler bölgesi olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalarda Sıhhiye'deki diğer imgesel mekânların birçoğu özneler tarafından bilinmemekte ya da hatırlanmamaktadır. Birçok görüşmeci hastaneler bölgesi olarak tanımlanan yerde Etnografya Müzesi'nin olduğunu bilmemektedir. Müzeyi gezen kişiler bölgeyi tanımlarken bu imgeden hiç yararlanmamışlardır. Kolektif hafıza ile oluşturulan çeşitli bölgelerde, bölgenin tanımlanmasına ters düşen birçok mekân, özneler tarafından göz ardı edilmiştir.

Bölgeler oluşturulduğu kaynağa göre çok farklı sınırları vardır. Bazı bölgeler keskin ve net sınırlara sahip olabilirken, bazıları öznelerin algılamalarına göre muğlak ve değişken bir sınıra sahip olabilmektedir. Görüşmeciler tarafından Kızılay tarif edilirken çok farklı bölgelemeler ve sınırlandırmalar söylenmiştir. Bazı görüşmeciler Sıhhiye'yi de içine alan bir Kızılay tanımlaması yaparken, bazıları sadece Kızılay Meydanı ve çevresini kapsayan tanımlamalar yapmıştır. Bölgelerin keskin ve net sınırları, fiziksel mekânlarla oluşturulan imgelerle oluşturulmaktadır. Örneğin Kurtuluş Parkı'nın nereden başlayıp nerede bittiğini görüşmeciler bilebildiğini belirtirken, bakanlılar bölgesi olarak tarif edilen bölgenin nereleri kapsadığını ve sınırları nerelerde bittiği konusunda net bir bilgi söyleyememişlerdir. Özneler bölgelerin sınırlarını önem derecelerine göre bilmektedirler.

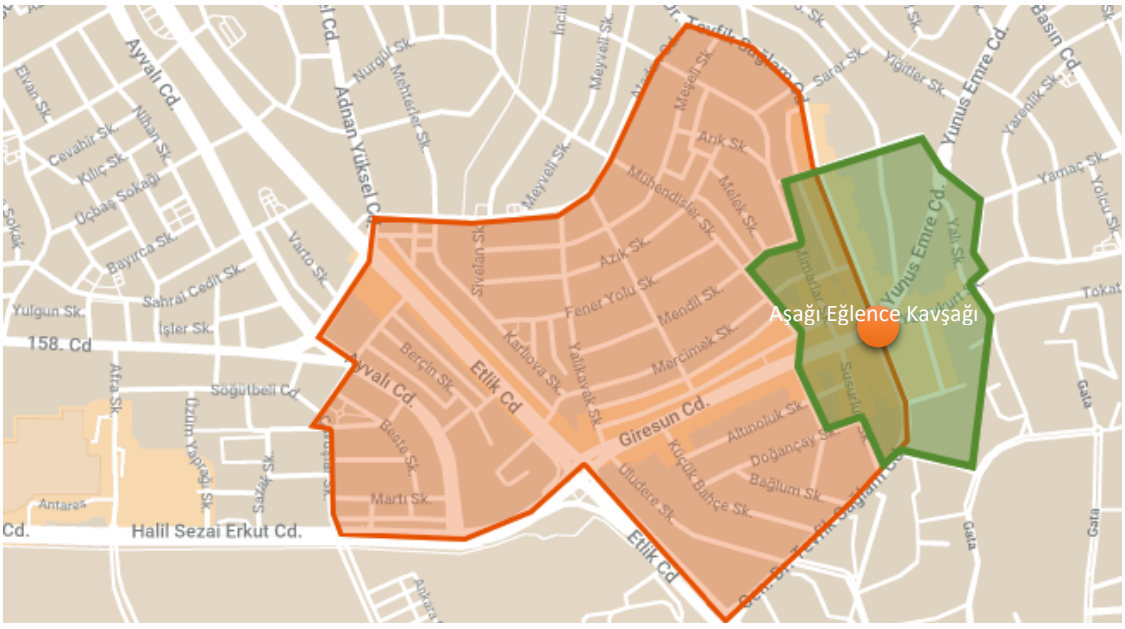

Harita 1: Kızılay, Sıhhıye, Ulus bölgelerinin görüşmeciler tarafından oluşturulmuş sınırları

Görüşmecilerden Kızılay, Sıhhiye ve Ulus bölgelerini tarif etmeleri istenilmiştir. Taralı alanlar özneler tarafından verilen bilgiler sonucunda oluşturulmuştur. Bölgelerin haritada görüldüğü gibi çok farklı sınırları

vardır. Öznelerin tarifleri sonucunda Kızılay Turuncu, Sıhhiye Kırmızı, Ulus Yeşil renkle boyanmıştır. Siyah çizgilerle belirtilen sınırlar, bölgelerin resmi kayıtlarını göstermektedir. Resmi sınırlar ile görüşmecilerin tarifleri arasında bazı yerler çakışmakta, bazı yerler ise farklılıklar göstermektedir. Gerçek sınırlar ile görüşmecilerin tarifleri sonucunda ortaya çıkan sınırlar arasındaki farkın temelinde, imgelemlerin türü ve şekli vardır. Sınırları çakışmayan yerlerde sınırı belirlemeye yarayacak net imgelemlerin olmaması bu farklılıkları ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı sınırlar bütün görüşmeciler tarafından net bir şekilde bilinmiştir. Necatibey Caddesi bütün görüşmeciler tarafından Kızılay ve Sıhhiye'yi ayıran sınır yolu olarak doğru bir şekilde bilinmiştir.

Özneler tarafından oluşturulan bu sınırlar, bölgeleri tanımlamada ve kimliğini belirlemede kullanılmaktadır ama bölgelerin oluşmasında öncül referanslar değildir. Bazı bölgeler tematik ilerlemeler ile güçlü bir sınır oluşturmaktadır. Ulus'ta pavyon olarak isimlendirilen eğlence mekânları, devamında gelecek bir bölge için tematik bir sınır bölgesi oluşturmaktadır. Birçok görüşmeci Ulus'taki bir yeri tarif ederken *"...pavyonları geçince...", "...pavyonların bulunduğu o caddeden..."* gibi yön belirtmede pavyonların konumunu kullanmıştır. Pavyonlar bölgesi, komşusu olan yer için tematik bir sınır

Harita 2: Aşağı Eğlence mahallesinin gerçek sınırları ve öznelerin zihnindeki sınırlarının karşılaştırılması

Gerçek Sınırlar *Öznelerin Sınırları*

oluşturmaktadır. Bazen bir yol keşişimi çevresinde bölge oluşturabilmektedir. Bu kesişime uzaklığına göre özneler algılarında bir bölge yaratmaktadır. Birçok görüşmesi Aşağı Eğlence Mahallesini, Aşağı Eğlence kavşağı ve çevresi olarak tanımlamışlardır. Aşağı Eğlence olarak bilinen bölge ile gerçek sınırları arasında bu kadar farkın olmasının en başlıca sebebi; Aşağı Eğlence bölgesinin sadece kavşak ile imgelendirilmesidir. Görüşmeciler için Aşağı Eğlence kavşağı, bir geçiş güzergahı olması ve meydan işlevi görmesinden dolayı çevresinde bir bölge yaratmıştır. Bu bölge özneler tarafından zihinsel haritalarında referans nokta olarak kullanılmaktadır.

Bazı bölgeler bir birlerine çok yakın ve sınır komşusudurlar. Bu yakınlık sonucunda farklı bölgelerin bir birileri ile bağlantısız bir şekilde oluşturduğu bütünsel bir bölge ortaya çıkmaktadır. Kısaca bölgeler mozaiği şeklinde bir bütüncül bölge algısı ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir ana yol aksının üzerinde ticaret merkezi, alışveriş merkezi, kamu alanları bölgesi gibi bölgelerin art arda gelmesi özneler tarafından bir bütünsel bölge olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu durumu tanımlayacak en iyi örnek Atatürk Bulvarı'dır. Kuğulu kavşağından başlayıp, Ulus Atatürk heykeline kadar devam eden bulvar, birçok bölgeyi bir birine bağlayan bir konumdadır. Bu bağlamda özneler bu aks üzerinde nerede olduğu çok rahat tanımlayabilmekte ve tarif edebilmektedir. Özneler tarafından bu bölgeler mozaiği algısı "Ankara'nın merkezi…" sözleri ile tanımlanmaktadır. Ayrıca Kızılay ve Kuğulu Park arasındaki kısım, özneler tarafından elçilik/konsolosluklar bölgesi olarak tanımlanmıştır.

3.1.4. Yollar

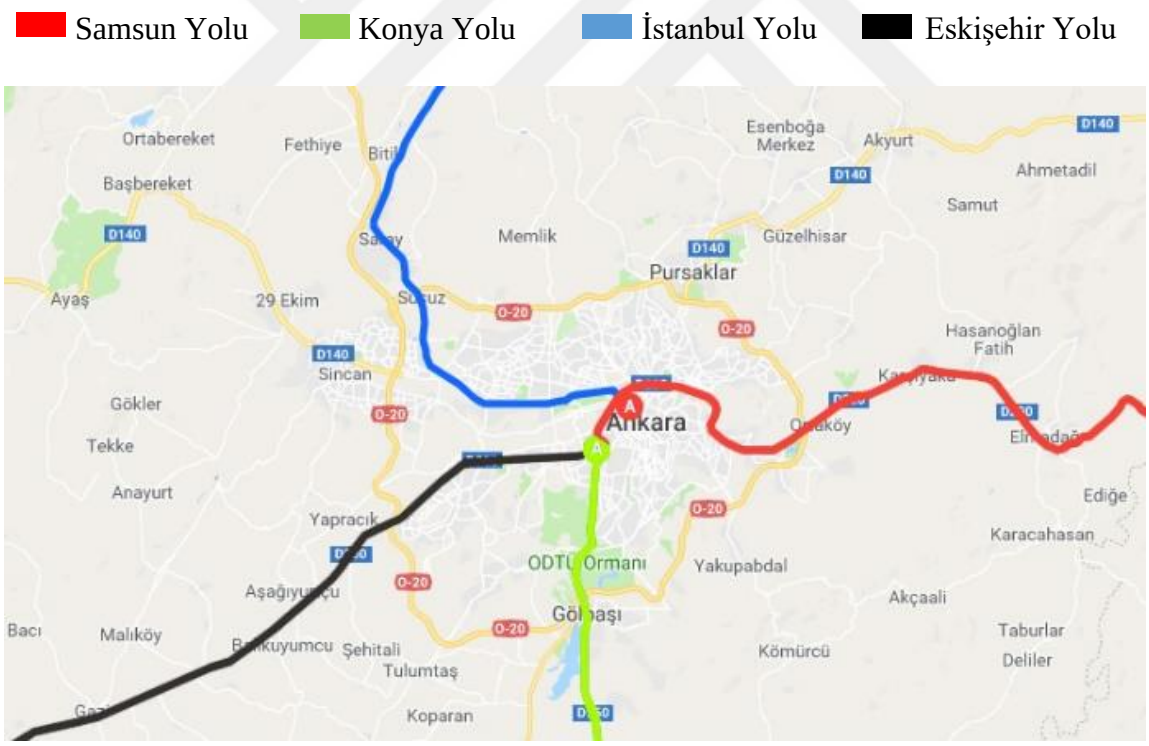
Kentin imgeler bütününe göre farklı değerlerde olan yollar, Ankara'nın zihinsel haritası bağlamında görüşme yapılan kişilerde baskın bir öğe olarak karşımıza çıkmıştır. Ankara, görüşmecilerin zihninde dört ana yol üzerinde kurgulanmış ve tanımlanmıştır. Ankara'nın coğrafi konumu ve topografik yapısından dolayı bütün kenti kapsayacak bir imgesel öğeye sahip değildir. Sahile kıyısı olan bir kentte, sahil, kente dair oluşturulacak zihinsel ya da mimari planda en önemli imge olarak kullanılacaktır. Kentin mimari planı sahile paralel bir yapıda şekillenerek, bu aksa göre diğer sokak ve caddeler konumlandırılacaktır. Aynı durum öznelerin zihinlerinde oluşturdukları haritada da geçerlidir. Kentte bir yeri tarif ederken ya da giderken sahil, özneler için bir referans nokta olmaktadır. Ankara'da böyle bütüncül bir imge olmadığı için yollar, Ankara'da bütüncül imge olarak özneler tarafından kullanılmaktadır.

Ankara'da araba kullanan görüşmeciler yollara göre kenti daha ayrıntılı tanımlamakta ve tarif etmektedir. Kenti, yolların konumuna ve aralarında kurmuş olduğu ilişkilere göre algılamaktadırlar. Ankara'da araba kullanmayan görüşmeciler kenti daha büyük bölgeler ve genelleştirmeler ile tarif etmektedirler. Yollar, kenti öznelerin zihinlerinde doğrusal bir yapıda kodlamalarında yardımcı olmaktadır.

> *"... bu yol saat beşten sonra çok kalabalık oluyor. Tam iş saati çıkışı hiç çekilmiyor ama bu yoldan başka da bir imkânımız yok. Eskişehir yolu giderek çekilmez bir hal alıyor. Bu yol üstünde lüks binalar ve iş yerleri giderek artıyor… iş yerimden dönerken Eskişehir yolundan samsun yoluna dönüyorsunuz. Oradan Keçiören sapağından girdiğinizde… bu güzergah hayatımın bir parçası oldu. 25 beş yıl bu yolda gidip geldim. İşe ilk*

başladığım seneler bu yollar böyle değildi. Bakanlıkların bu yol üstüne taşınması ile Eskişehir yolunun çevresi değişti…"[22]

Anlatıdan da anlaşıldığı üzere, bilindik ve sık kullanılan güzergâhlar özneler için çok önemli olup, imgelerin oluşmasında büyük rol oynamaktadırlar. Ankara coğrafi olarak iç bir bölgede olmasından dolayı dört tarafı da kara parçasıyla çevrilidir. Herhangi bir denize kıyısı olmadığı için bütünsel bir imgesi yoktur. Doğal bir imgelemin olmayışından dolayı yollar, doğal imge rolünde görev yapmaktadır. Ankara dört ana arter yol ile çevrelenmiş ve kent bu yollara göre planlanmıştır. Bu yollar kentte yaşayanlar tarafından yön tayininde ve imgelemede daha anlamlı sonuçlar üretebilmesi için özneler yollara yeni isimler vermişlerdir. Ankara'da Konya, Samsun, Eskişehir ve İstanbul yolu isimleri ile dört ana arter yol bulunmaktadır.

Harita 3: Ankara Ana Arter Yolları

[22] Kadın, 45 Yaşında, Üniversite Mezunu, Çalışan

Ankara için bilinen bu dört ana yol, Ankara'ya dair genel bir zihinsel harita oluşturmak istenildiğinde önemli işlevselliği bulunmaktadır. Yürüme mesafesi dışında kalan bir noktaya gitmek için yol tarifi istenildiğinde bu dört yol, konumlama ve yönlendirme için görüşmeciler tarafından sıkça kullanılmaktadır. Ankara'nın bu kent bileşeni, Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturmada özneler tarafından kullanılan en önemli bir kent imgesidir. Yolların önemi isimlerinden anlaşılabilmektedir; Samsun yolu Mevlana Bulvarı, Turgut Özal Bulvarı ve 19 Mayıs Bulvarı'ndan; Konya Yolu Mevlana Bulvarı ve Ankara Konya Yolu'ndan; Eskişehir Yolu Dumlupınar Bulvarı ve Ankara Eskişehir Yolu'ndan; İstanbul Yolu Fatih Sultan Mehmet Bulvarı ve İstanbul Yolu'ndan oluşmaktadır. Özne imgeleme yaparken her zaman zihinde referans olarak kalmış imgeler üzerinden yenilerini üretmektedir. Şöyle ki, yollara atfedilen şehirlerin nerede olduğu bilgisi özneler tarafından çok iyi bilindiği için yolların gerçek adları ile tekrar kodlama ve hatırlama yapmak yerine, var olan imgelem üzerinden yollar adlandırılmakta ve zihinsel haritada yön tayininde kullanılmaktadır.

Bir faaliyetin ya da işlevselliğin bir yol veya cadde üzerinde yoğunlaşması, o caddenin önemini arttırmakta ve öznelerin imgelem düzeyinde önemli bir yere sahip olmasına neden olmaktadır. Kent, caddeler üzerinde bulundurduğu mekânların ya da faaliyetlerin özellikleri ile özdeşlemekte ve o özellikleri ile özneler tarafından hatırlanmaktadır. Bahçelievler denildiğinde görüşmecilerin neredeyse hepsi 7. Cadde'yi hatırlamaktadır. 7. Cadde görüşmeciler için nezih mekânların ve kafeteryaların bulunduğu bir yer olarak zihinlerinde kodlanmıştır. Bu tarz özleştirmeler farklı caddeler ve bölgeler içinde yapılmıştır. Birçok görüşmeci Sakarya Caddesi'nde eğlence mekânlarından farklı mekânların olduğunu bilmemektedir. Çoğu görüşmeci bu caddede ki eğitim kurumları ve resmi kurumları ilk etapta hatırlayamamaktadır. Birçok cadde ya da sokak yaşanan yoğunluğu ile özneler tarafından tanınmaktadır. Tunalı Hilmi Caddesi, Sakarya Caddesi, 7. Cadde, Bestekâr Sokak, Arjantin Caddesi, Karanfil Sokak, İzmir

Caddesi, Yüksek Caddesi ve Park Caddesi için görüşmeciler yaya ve araç trafiği yoğunluğu olan caddeler ve sokaklar olarak tarif etmişlerdir. Bu caddelerde ki insan yoğunluğunun sebebi bir birlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu caddeler Ankara'nın simgesi olmuş ve özneler için bazı aktivite ve faaliyetlerin merkez adresi konumuna gelmiştir.

Bahçelievler'deki 7. Cadde, gençlerin yoğun olarak gittiği ve ilgi gösterdiği bir caddedir. Bu cadde hem araç trafiği hem de yaya trafiği ile öznelerde baskın bir imgelem haline gelmiştir. Cadde yoğunluğunun yaratmış olduğu imgelemden öte cadde de bulunan mekânlarda baskın imgelem olmayı arttırmış ve özneler için vazgeçilmez bir bölge olmuştur. Aynı durum Tunalı Hilmi Caddesi içinde geçerlidir. Bu cadde de mekânları, araç trafiği ve yaya yoğunluğu ile özneler tarafından bilinmektedir. Görüşmecilerin büyük bir kısmı nezih mekân denildiğinde birinci Tunalı Hilmi Caddesi üzerindeki yerler, ikinci olarak 7. Cadde'deki mekânlarını söylemektedirler.

> *"...kendinizi güvende hissedeceğiniz ve nezih bir yer diyorsanız Tunalı'ya gitmelisiniz. Şimdi artık çok bir güzelliği kalmadı. Eskiden orası çok güzel ve nezih bir ortamı vardı. Herkes oraya gitmezdi. Gelen kişiler belirli bir grupta olanlardı. Şimdi herkes oraya gidiyor. Ondan dolayı eski o havayı yakalayamıyorsunuz ama Ankara'da tek gidilecek yer orasıdır. Belki 7.Cadde de olabilir... ben artık Tunalı'ya ve 7.Caddeye gitmiyorum. Çok kalabalık ve aşırı ses var. Arabalardan geçilmiyor artık buraları. Çok insan olduğu içinde güvenli bulmuyorum..."*[23]

Yaya yoğunluğu ile özneler tarafından tanınan bir diğer yer Karanfil Sokak'tır. Bu sokakta her türden satıcının bulunmasından dolayı her kesimden insanların uğradığı bir sokaktır. Farklı türlerde satıcıların bulunduğu bu sokak ayrıca bir geçiş güzergâhı

[23] Erkek, 66 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

olmasından dolayı özneler için baskın bir imgelemdir. Özellikle sokaktaki kitapçılar buranın yoğunluğunu arttırmaktadır. Ayrıca sokakta gösterilerin yapılmasından dolayı özneler için ayrı bir imgelem boyutu vardır.

Binaların cephelerinde kullanılan özel tasarım ve dizaynlar yolları anımsamada ve tanımlamada yardımcı olmaktadır. Yol üstündeki binalarda uygulanan karakteristik dış cepheler, öznelerin algılarında baskın olmakta ve diğer binaları algının gerisine iterek yol-bina özdeşliğinin kurulmasına yardımcı olmaktadır. Ulus Atatürk Heykeli'nden başlayan Atatürk Bulvarı bu özellik sayesinde de hatırlanmaktadır. Atatürk Bulvarı birçok farklı imgelem ile hatırlanmaktadır ama Ankara'nın yerlisi olmayan kişiler tarafından bulvar, üzerinde ki binaların dış cephelerindeki karakteristik özellikleri sayesinde hatırlanmaktadır. Bulvar üzerindeki İş Bankası, Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası ve PTT binaları ile bu bulvar öznelerin zihinlerinde yer edinmiştir. Cumhuriyetin kuruluş döneminden kalan bu binalar ayrıca tarihsel bir dokusunun olmasından dolayı da hatırlanmaktadır.

Bazı yollar özel bölgelere göre konumundan dolayı da önem kazanmaktadır. Bir parkın çevresini çevreleyen ya da kent için önemli bir bölgenin yakınında geçen yol, öznelerin zihinsel haritalarında baskın olmaktadır. Kurtuluş Parkı'nın iki kenar sınırlarını oluşturan Celal Bayar Bulvarı ve Ziya Gökalp Caddesi bu özellikleri gösteren bir yoldur. Bu gibi özellikler, yollar üzerinden kentin diğer yapısal ya da imgesel alanlarının görülebilmesine imkân tanımasından dolayı yolları özneler için önemli kılmaktadır. Görüşmecilerin büyük bir kısmı yolların isimlerini ilk etapta hatırlayamıyorlar ama yolun bulunduğu bölgedeki bir binayı, parkı ya da buna benzer bir öğeyi hatırlayınca yolun ismini hatırlayabilmektedirler. Bu durumu insan zihnin görsel imgelem ile yoğun bir şekilde anlam örüntüleri oluşturmasına dayandırabiliriz. İmgeleme ile özdeşleştirilmiş adlar ya da sözel bilgiler, özneler tarafından daha aktif bir şekilde kullanılmakta ve hatırlanmaktadır. Zihinsel haritalamada bu durum açık ve net bir şekilde ortaya

çıkartılmıştır. Özneler görsel imgelemi olan birçok şeyi, olmayan nesnelere göre daha ayrıntılı bir şekilde tanımlamışlardır. Bundan dolayı yollar, imgeleme boyutunda önemli olmaktadır. Yollar sadece görselliği ile değil konumu ve durumu da hatırlanmasında etkili olmaktadır.

> *"...önceleri çok kötüydü bu park. Rahat yürüyemiyorduk, tinerciler falan oluyordu. Şimdi düzeldi, rahatça gidip oturabiliyoruz. Çocukların oynamasına imkan veriyor ondan dolayı bu park Ankara'nın bir doğaya açılış kapısı... şöyle tarif ederim. Kızılay meydandan ... göbeğe geldiğinizde sağınızda kalıyor. Sağa doğru bir cadde daha gidiyor. Park köşedeki alan ama arkaya doğru baya bir gidiyor... göbekteki fıskiyenin çaprazında kalıyor..."*[24]

Harita 4: Kurtuluş Parkının, Celal Bayar Bulvarı ve Ziya Gökalp Caddesinin Kesişim Noktasından Bir Kesit

Bazı yollar sürekliliği, değişmezliği ve kalıcılığı ile özneler için önemli olmaktadır. Bu değişmeyen bilgileri sağladıkları için insanlar bu özelliklere her zaman güvenmekte ve zihin haritalarında temel referanslar noktaları olarak kodlamaktadırlar. Ankara'daki ana aks yollar bu özellikleri gösterdiği için bütün görüşmeciler tarafından ayrıntısı net verilemese de genel olarak bilinmektedir. Konya Yolu'nun hangi yönü gösterdiğini ya da hangi bina hangi yolun üzerinde gibi yüzeysel bilgileri bütün görüşmeciler söyleyebilmiştir. Bu ana aks yollar, uzamsal özellikleri, konumsal durumları ve sosyal etkileşimleri ile zihinlerde kalıcı olmuşlardır. Bu yollar Ankara'nın

[24] Kadın, 61 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

yerlileri tarafından çok iyi bilinmekte ama belirttiğimiz özelliklerden dolayı yabancılar tarafında da işlevsellikleri bilinmektedir. Elbette yabancılara tabelalar bir fikir vermektedir ama yabancıların ilk etkileşimden sonra ikinci etkileşiminde tabela olmasa da yolların konumu, durumu ve üzerlerinde ki simgesel mimarileri sayesinde tanınabilmektedir. Yolların sürekliliği ve değişmezliği kent için bütünsel bir imgelem yaratmaktadır. Birçok görüşmeci Konya Yolu ve Samsun Yolu'nu AŞTİ ile tanımlamakta ve konumlandırmaktadır. Yolların yönsel tarifini şöyle tarif etmektedirler.

> *"... eğer Aşti'nin önünde ki yoldan geçiyorsanız samsun tarafından gelip konuya tarafına doğru gidiyorsunuzdur. Ama Aşti'nin karşısındaysanız konya tarafından gelip samsun tarafına gidiyorsunuzdur. Ben bir Ankara'lı olarak bu yolların yönlerine Konya ya da Samsun demiyorum ama İstanbul'dan misafirlerimiz geldiğinde onlara böyle tarif ediyorum... onlarda hiç karıştırmadan tek başlarına evimizi bulabiliyorlar..."*[25]

Yolun imgelem gücünü arttıran sürekliliği etkileyen bazı farklı faktörlerde vardır. Ankara için bu özel bir durum olsa da yolların sürekliliğinde etken bir konumdadır. Trafik kural ve kuralları yolların baskın olmasını etkileyen en önemli faktördür. Ankara'nın dört ana arteri olan yolların hepsinde yolun belirli yerlerinde 82 km. hız sınır uygulamasının

Fotoğraf 24: İstanbul yolundaki radar levhası

[25] Erkek, 44 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

olması sürücüler ve kullananlar için baskın bir imgelem olmaktadır. Bu hız sınırı ile yolda konumlama özneler ve sürücüler tarafından çok net bir biçimde tarif edilebilmektedir. Aslında bu hız sınırları özneler için ayrı bir anlam örüntüsüne sahiptir. Bu hız sınır bölgelerini geçtikten sonra "*Ankara'nın merkezine girildi"* gibi tarifler görüşmeciler tarafından söylenmiştir.

Bir imgeyi güçlendirmek için başka imgeler kullanılmaktadır. Ankara'nın ana arter yollarının imgelemesinde birçok farklı özellikler etkili olurken, hız sınırı yaptırımı imgelemi güçlendiren en büyük etken olmaktadır. Bu imgelemin unutulmasından dolayı öznenin ceza alma durumu olduğu için öznelerin zihninde bu imgelem diğer imgelemlere göre daha baskın olmaktadır. Örneğin Konya Yolu'nun üzerinde, yolun, imgelenmesine yardımcı olacak birçok okul ya da bina vardır ama görüşmecilerden araç kullanan kişiler yol üzerinde birçok kurum binasını hatırlayamamasına rağmen hız sınırı bölgesindeki binaları çok iyi tanımlamışlardır. Hız sınır bölgesinin hangi çevresel imgeden sonra başlayıp bittiğine dair çok ayrıntılı tanımlamalar yapılmıştır.

> *"…Gölbaşı'ndan gelirken üst geçit benim için radar bölgesinin başlangıcıdır. Çünkü üst geçitten sonra ki virajdan sonra kameraların açısına giriyorsunuz… Taurus AVM'nin oradan gelirken AVM'yi geçtikten sonra ufak bir rampa geliyor, Petrol Ofisini geçiyorsunuz ondan sonra radarın sınırına girmiş oluyorsunuz… yolun sağıda yolun bariyer duvarı ama karşıdan geliş tarafında size yardımcı olacak bir çok bina var. Yeni yapılan Yıldırım Kule ya da Opet'i geçtikten sonra gelen virajdan sonra başlıyor…"*[26]

Yolun sürekliliği ile oluşan imgesine birçok farklı imgeler etken olmaktadır. Bu bağlamda Ankara'nın dört ana arter yolları ile ilgili genel bir değerlendirme Konya Yolu üzerinden yapılacaktır. Konya Yolu Ankara'nın ana çıkış yollarından birisidir. Yol

[26] Erkek, 57 Yaşında, Lise Mezunu, Çalışan

Ankara Şehirler Arası Terminal İşletmesi (AŞTİ)'den başlamakta ve Mevlana Bulvarı'ndan devam ederek Gölbaşı'na kadar gitmektedir. Ana arter yol olmasından dolayı trafik, mesainin başlama ve bitiş saatlerinde çok yoğun olmaktadır. Yoğun trafik özne için ayrı bir imgeleme yapısı barındırmaktadır. Bu yapı sayesinde yol üstündeki yapılar, görüşmeciler tarafından çok ayrıntılı bir şekilde tarif edilmektedir. Dumlupınar Bulvarı Konya Yolu Kavşağı Ankara'da yönü belirlemede merkezi bir rolü vardır. Bu kavşak ana arter yolların bir başlangıcı niteliğindedir. Buradan yapılan her dönüş kentte bir yönelimi ve yönü belirlediği için öznelerin zihinlerinde baskın olarak yer almaktadır. Ayrıca her yol üstünde baskın imgelem yaratacak yapıların bulunması, öznelerin zihin haritalarını yaratmada kolaylık sağlamaktadır.

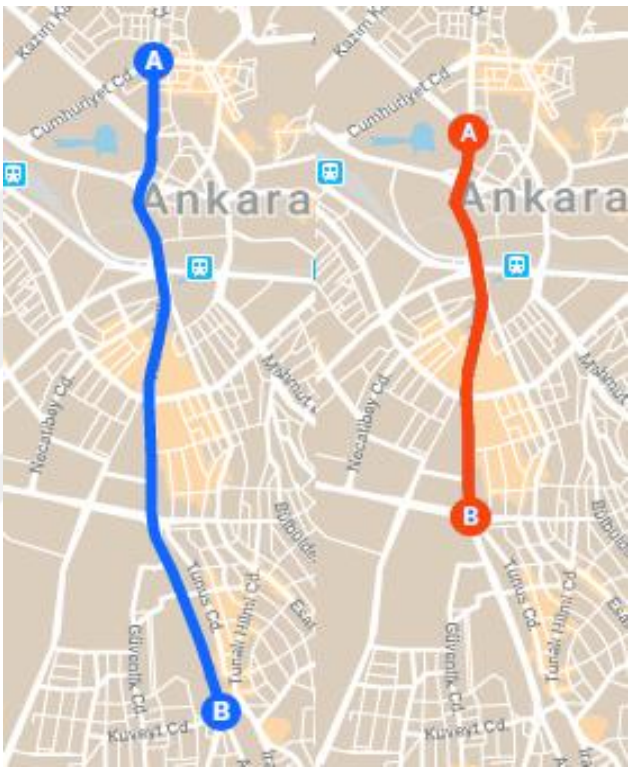
> *"... arabayla giderken bu yol bana birçok şeyi hatırlatmaktadır... Otobüste kışın camlar çok buğulandığı için dışarıyı göremezdik. Ama arabanın gidişi ve dönüşünden nerede olduğumu bilirdim. Eskişehir yolunda AŞTİ'den sonraki kavşağa kadar düz gelirdi minibüs, sonra kavşakta bir tur dönerek Konya yoluna çıkıyordu. Camlardan dışarıyı görmesem de minibüsün bir tur böyle döndüğünde AŞTİ'nin oradaki kavşağa geldiğimizi bilirdim..."*[27]

Bazı yollar, istikametindeki yönelimsel şekline göre algıda baskın olabilmektedir. Uzun ya da kısa bir viraj, rampalar, inişler, yoldaki aşırı engebeler ya da çukurlar gibi özellikler yolların, öznelerin algılarında baskın olmasına neden olmaktadır. Uzun ya da dar virajları görüşmeciler, çevrelerindeki imgeler ile bütünleştirerek zihinlerine kodlamışlardır. Bunun sebebi olarak çok fazla uzun ya da kısa virajın olması gösterilebilir. Kişiler bu uzamsal özellikleri, çevrelerindeki imgeler ile özdeşleştirerek, hangisinden bahsettiğini daha kolay bir biçimde açıklayabilmektedir. Görüşmeciler tarafından yolların bu özellikleri kullanılarak bir yerin tarif edilmesi çok az görülmüştür.

[27] Kadın, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

Yolların bu yapısal özellikleri, görme duyusu sağlıklı olan kişiler tarafından daha az kullanılmaktadır ama görsel imgelemin az olduğu yerlerde bu algılamadan sıkça bahsedilmiştir. Özellikle toplu taşıma kullanan görüşmeciler, kışın otobüste camların buğulanması ya da otobüste gözlerini kapatıp uyuduğu durumlarda bu durumu sıkça kullandığını belirtmiştirler. Devinduyumsal algı, görme engelli bireyler tarafından yolların algılanmasında daha çok kullanılmaktadır.

İnsanlar algıladıkları yolların nerede başlayıp nerede bittiğini bilmek isterler ama bu konuda net bir bilgiye ulaşamadığı için öznel bir başlangıç ve bitiş noktaları belirlemektedir. Bu durum yolun algılanmasını ve imgeleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Böylece zihinsel haritalarda daha net anımsanacaklar ve kullanılacaklardır. Kimi görüşmeci yolları, zihinlerinde kodladıkları imgelemler ile bir istikametin simgesi yaparken, kimisi bir mekâna ya da bölgeye giden istikametin tanımlayıcı olarak görmektedir. Görüşmecilerin büyük bir kısmı, Ankara'nın en işlek ve herkes tarafından kullanılan Atatürk Bulvarı'nın nerede başlayıp, nerede bittiğini net bir şekilde bilmediğini söylemiştirler. Bu bulvarın başlangıç ve bitiş noktasının bilinememesinin en büyük sebebi sürekliliğinin devam etmesidir. İnsanlar, yolların başlangıç ve bitiş noktalarını belirten levhalar, dönüşler ya da imgeler göremediği zaman, kendisi yol için başlangıç ve bitiş noktası tespit etmektedir. Bu noktaları belirlemek için sürekli işlevsel olarak kullandığı mesafeyi de kapsayan bir bina,

Atatürk Caddesi'nin Doğru Başlangıç ve Bitişi
Atatürk Caddesi'nin Görüşmeciler Tarafından Bilinen Başlangıç ve Bitiş Noktaları

Harita 5: Atatürk Caddesi

dönüş, heykel, park ya da buna benzer bir simgeyi kullanmaktadır. Görüşmecilerin büyük bir kısmı Atatürk Bulvarı'nın Akay kavşağından (Kırmızı A noktası) başlayıp, Necmettin Erbakan Meydanı'nda (Kırmızı B Noktası) son bulduğunu söylemişlerdir ama bu tanım eksiktir. Atatürk Bulvarı, Kuğulu Kavşağı'ndan (Mavi A Noktası) başlayıp, Ulus Atatürk Heykeli'nde (Mavi B Noktası) bitmektedir. Konuşulan kişiler tarafından Atatürk Bulvarı için yapılan tanımların eksik olmasının en büyük sebebi net bir başlangıç ve bitiş noktalarının olmayışıdır.

Fotoğraf 25: Atatürk Buları, Cinnah Caddesine Bağlayan Geçit

Başlangıcında ve bitişinde imgesi olan yollar, özneler tarafından doğru ve tam bir şekilde hatırlanmaktadır. Cinnah Caddesi için görüşmeciler, nereden başlayıp nerede son bulduğuna dair ayrıntılı ve tam bilgi vermişlerdir. Bu caddeyi öznelerin zihinlerinde diğerlerinden daha baskın ve farklı kılan şey; Cinnah Caddesi'nin iki büyük imgem nokta arasında olmasından dolayıdır. Hangi noktanın başlangıç ya da bitiş olduğunun bir önemi olmadan Cinnah Caddesi, Kuğulu Park'tan başlayıp Atakule'ye kadar devam eden yoldur. Bu yol, iki imge arasında konumlanmasından dolayı caddenin ismi, başlangıç ve bitiş noktaları, Ankara'nın neresinde yer almakta vb. gibi birçok bilgisi özneler tarafından doğru bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca caddenin Atatürk Bulvarı ile bağlantısını sağlayan

Fotoğraf 26: Cinnah Caddesi, Kuğulu Park Yanındaki Girişi

Fotoğraf 27: Cinnah Caddesi, Bitişindeki Ata Kule

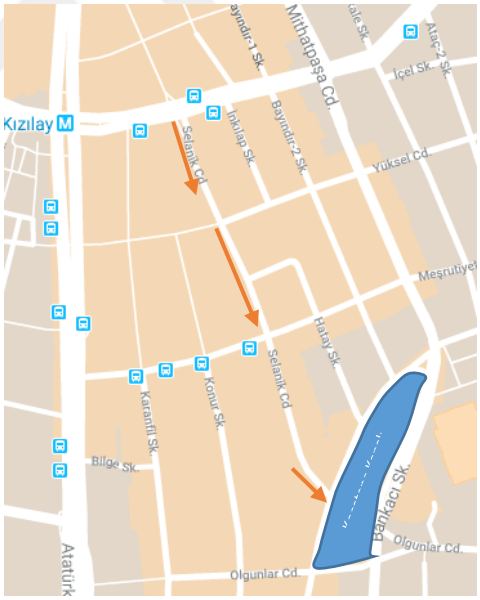
alt geçidin duvarlarındaki fayanslarda süreklilik arz eden bir şekilde suda yüzen kuğuların olması ve yolun yokuş olmasından dolayı kışın kar yağışı ile arabaların sürekli kaydığı bir yer haline gelmesi yolun kalıcılığında etkili olmuştur.

Bir yolun yönsel imgelemleri belirlendikten sonra, yolun özneler tarafından uzamsal olarak ölçeklendirilebilmesi mümkün olmaktadır. Kişiler yolun toplam mesafesini, imgelere göre konumlandırarak kavramakta ve yolda hangi konumda ya da mesafede olduğunu anlayabilmektedir. Birçok görüşmeci sık kullandığı yolları uzam ve zamansal olarak zihinlerine kodlamakta ve yol üzerinde ki imgelerin bir birbirlerine konumunu, mesafesini ve zamansal olarak süresini bu kodlamaya dâhil etmektedir. Özneler sıklıkla bu kodlamada, bilinen bir işareti ya da kavşağı referans noktası olarak zihinlerinde işaretlemektedirler. İnsanlar bazı bölgeleri yönsel belirteç olarak imgelemekte ve yolu zihinde daha güçlü anlam örüntüsü kurmak için imge, yön ve zaman üçlüsünü kullanmaktadır. Gençlik Parkı'na Gar girişinden giren bir kişinin Atatürk Bulvarı'na ve Necmettin Erbakan Meydanı'na çıkacağını biliriz. Hangi girişten girdiği bilinen bir kişinin hangi yönde hareket edeceğini görülmese de bilinecektir. Bu durum diğer özneler ile kurulacak iletişimde net bilgiler sunmasına imkân tanımaktadır.

Harita 6: Gençlik Parkının Girişleri

Özneler yolun yönünü belirledikten sonraki aşamada bu yolun bir üst mekanizmadaki yönüne ve başka hangi yollar ile bağlantılı ya da ilişkili olduğunu tespit etmeye çalışmaktadır. Ankara'nın cadde ve sokakları topografyasından dolayı paralel ızgara sistemi şeklinde sistematize olmamıştır. Cadde ve sokakların bir birini paralel bir şekil izlemediği için kıvrılma ve dönüşler ile düz bir yönelim görülmemektedir. Bu durum öznelerin algısını etkilemekte ve kavislerden dolayı algılarında yanılmalar gerçekleşmektedir. Atatürk Bulvarı'ndaki birçok kavisi görüşmeciler hatırlamamakta ya da bilmemektedir. Bunun en büyük sebebi kavislerin küçük ve uzun olmasıdır. Bundan dolayı özneler tarafından oranın bir kavis olduğu fark edilmemektedir. Ama net ve keskin yön değişimleri, uzamsal algılamada baskın olmakta ve görsel algılamayı daha net yapmaktadır. Çünkü bu keskin ve net hatlar yola bir başlangıç ve bitiş imgeleri yaratma imkânı vermektedir. Ayrıca uzamsal algıya bir sınır getirdiği için algıyı güçlendiren mekânlar ortaya çıkmaktadır. Düz giden bir yolda doksan derecelik bir dönüş, dönüşün yapıldığı köşede baskın bir imge yaratır. Köşede hangi yapı varsa özne için baskın imgeler kategorisine geçen bir yapı haline gelir. Kızılay'daki Selanik Caddesi, Ziya Gökalp Caddesi'nden başlayarak küçük kıvrımlarla devam ederek Kocatepe Kapalı Otoparkı'na ulaşması ile son bulmaktadır. Selanik Caddesi'nin başlangıcı belli olsa da bir otoparkla sonlanmaktadır. Caddenin bu noktada keskin bir dönüş ile başka bir caddeye bağlanmasından dolayı, Kocatepe Kapalı Otoparkı özne için özgün bir yapı olarak zihninde baskın bir imge olmaktadır.

Harita 7: Selanik Caddesinin Başlangıç ve Bitiş Noktaları

Kent içindeki ulaşım ağlarının algılanmasında birçok faktör kesinti yaratmaktadır. Bunların başında metro sistemi ve demiryolları gelmektedir. Ankara'da beş metro hattı

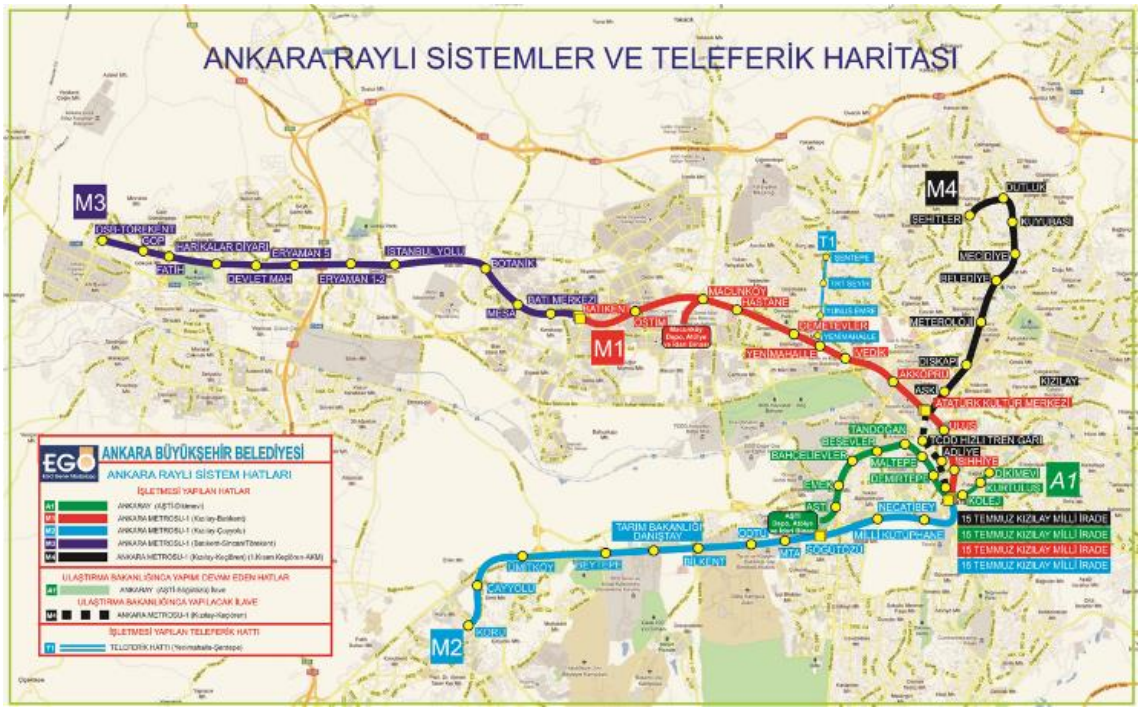
bulunmaktadır. Metrolar yer altında kaldıkları için özneler çevreleri ile ilişki kuramamaktadır ama özneler metronun yüzeye çıktığı ya da istasyonların girişlerindeki çevreler ile anlamsal örüntüler kurmaktadırlar. Bazı istasyonların girişleri, kentin merkezi cazibe noktaları olabilmektedir. Ankaray olarak isimlendirilen Kızılay-Batıkent Hattı on iki istasyondan oluşmaktadır. Bu istasyonların yedi tanesi yer altında, beş tanesi yerüstündedir. Görüşmecilerin bu iki farklı istasyon tipine dair anlatıları ve tanımlarında büyük farklar ortaya çıkmıştır. Yer üstünde bulunan Atatürk Kültür Merkezi, Akköprü, İvedik, Yenimahalle ve Macunköy istasyonları öznelerde baskın imgelem olarak yer edinmiştir. Bu istasyonların referans olduğu yol tarifleri çok ayrıntılı ve net bir şekilde yapılmıştır.

> *"...metrolarda giderken kalabalık olduğunda ne yapacağımı bilemiyorum. Kızılay'dan bindiğimde üstüme bir ağırlık çöküyor... ama metronun camlarından böyle yavaşça güneş ışığı sızmaya başlayınca içime bir ferahlık geliyor. İlk ışıklanma Atatürk Kültür Merkezinde oluyor. Burayı gördüğümde mutlu oluyorum. On dakika kadar çevreye bakarak gideceğim için... metro bir karanlıktan bir aydınlığa daha girip çıktığında Batıkent'e bir durak kaldığını biliyordum. Bazen metro öyle kalabalık oluyor ki camlardan dışarıyı göremiyorsunuz. Birde sesli uyarıları çalışmıyorsa hangi durakta olduğunuzu bilmeniz imkânsız oluyor... ama metronun karanlıktan aydınlığa çıkış sayıları sayesinde hangi durakta olduğumu bilebiliyordum..."*[28]

Yukarıdaki paragrafta Kızılay-Batıkent metro hattı için açıkladığımız durumlar diğer metro hatları içinde geçerlidir. Metrolar kentlerin ayrı birer dünyası olup, kentin gizli yeraltı dünyasıdır. Metro sisteminde özneler algılama konusunda çok farklı yöntem ve teknikler geliştirmişlerdir. Çünkü görsel imgelemden mahrum oldukları için nerede

[28] Kadın, 67 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

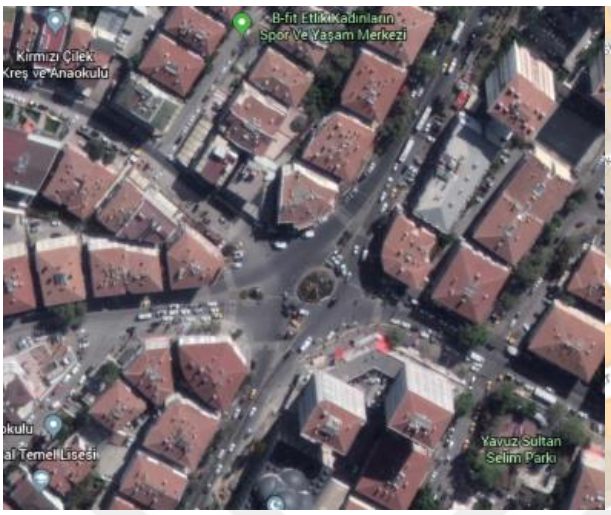
olduklarını bilebilecekleri bir görsel uyaranda yoktur. Bu durumda özneleri başka imgeler üretmeye yöneltmiştir. Bazı metrolar yer üstüne çıktığı noktalarda özneler için bir bilgi verebilmektedir ama Çayyolu metrosu olarak bilinen metronun bütün istasyonları yer altındadır. Bu metroda da bazı görüşmeciler yeni imgelemler ürettiklerinden bahsetmişlerdir; metroda ses sisteminin çalışmadığında metronun yoğunluğundan ve iki durak arasındaki mesafesinden nerede olduklarını bilebildiklerini belirtmişlerdir.

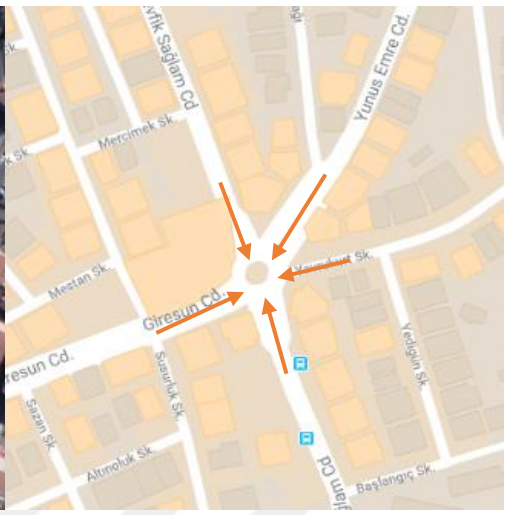

Harita 8 Ankara raylı sistem ve Teleferik haritası
(http://www.ankarametrosu.com.tr/img/ankara_rayli_sistemler_haritasi.jpg)

Bazı yolların kesişimleri ile meydana gelmiş kavşaklar, yollardan daha baskın bir imgelem yarabilmektedir. Bu durum öznelere göre farklılıklar gösterebilir ama büyük bir kısmı yol tarifinde bu kavşakları sık olarak kullanmaktadır. Eğer kavşağı oluşturan yolların yönleri tam olarak anlatılamıyorsa, kavşağın çevresindeki bütün mekânlar özneler tarafından daha ayrıntılı bilinmektedir. Yol tariflerinde sağa, sola, yukarı, aşağı gibi net yön tayin eden tanımlamalar kullanılamadığında bunlara karşılık gelecek yeni yönelimsel imgeler yaratılmaktadır. Keçiören ilçesi Aşağı Eğlence Mahallesi'nde bu özellikleri taşıyan bir kavşak vardır. Aşağı Eğlence kavşağı olarak isimlendirilen bu kavşak beş yolun kesişiminden meydana gelmektedir. Belirsizliğin getirdiği kargaşa,

öznelerin zihninde kavşağı daha baskın kılmış ve bağlantı yollarını daha bilinir yapmıştır. Beş kesişimden oluşan bu kavşak, özneler tarafından zorlanılan bir yer olarak tarif edilmiştir. Bu kavşaktan giden toplu taşıma otobüslerinin güzergâhlarını tarif ederken

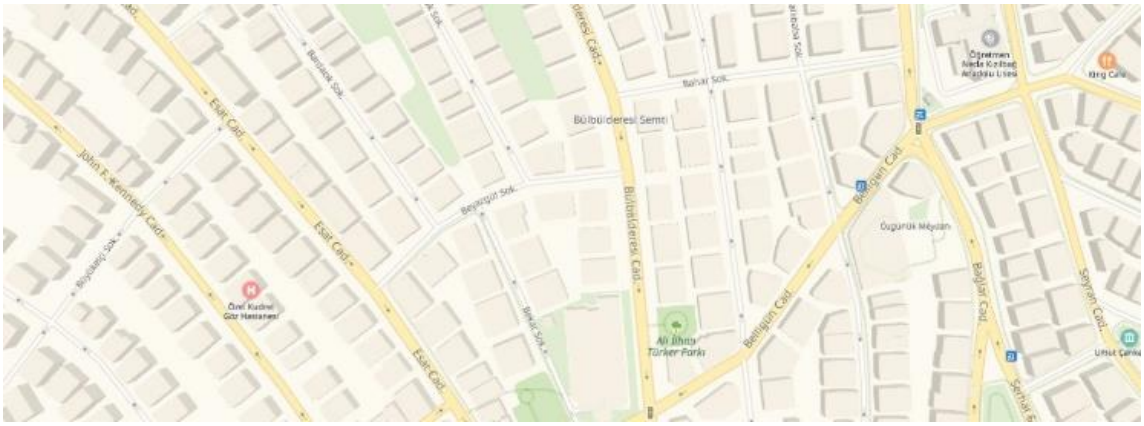
Fotoğraf 28- Aşağı Eğlence Kavşağı Havadan Görünümü *Harita 9: Aşağı Eğlence Kavşağı*

özneler çok zorlanmışlardır. Ancak kavşakta başka imgelerden yararlanarak hangi yolun nereye gittiği tarif edebilmiştir. Bu kavşak bir karmaşa haline gelmiştir ama yolların tanımlamasında kolaylık ve netlik kazandıracak imgelerin olması kargaşayı ortadan kaldırmıştır.

> *"...etlik caddesinden GATA'ya dönüyorsunuz. Oradan sonra Aşağı Eğlence durağı geliyor. Duraktan sonra ışıklardan direk yukarı çıkıyorsunuz... yolun köşesinde Garanti Bankası ve Moda Vizyon isminde bir giyim mağazası var. Onun bulunduğu yoldan yukarıya doğru gidiyorsunuz..."*[29]

> *"... Aşağı Eğlence durağından sonra Keçiören'e doğru giden yolu takip ediyorsunuz... ben burada biraz karıştırıyorum yolu tarif ederken, yol böyle sağa doğru gidiyor ama tam sağa olan yol değil... yolun üstünde şimdi hatırladım Akbank var. Akbank'ın bulunduğu yol Keçiören'e giden yoldur..."*[30]

[29] Erkek, 51 Yaşında, Üniversite Mezunu, Çalışan
[30] Kadın, 44 Yaşında, Ön Lisans Mezunu, Çalışan

Harita 10: Küçükesat Mahallesinden Yol Haritası

Araç kullanan görüşmeciler için yolların çıkılmaz olduğu en büyük sorun tek yönlü yollardır. Tek yönlü yollar bölgesel bir imgelem oluşturmada etkili bir yapısal özellik olmaktadır. Bu yol sisteminde görüşmecilerde oluşan tek imge "Küçükesat ve civarı" çok karışık ve karmaşık olduğudur. Yollar ayrıntılı tarif edilmediğinde genelleştirmeler ile özneler kendilerine bir farklı imgelem oluşturmaktadır. Yayalar için tek yönlü yol sistemi çok önemli olmazken, sürücüler için önem arz etmektedir. Ana caddeler üzerindeki binalardan dolayı çeşitli imgelemler ile sürücüler tarafından tanımlanabilmektedir ama ara sokaklarda böyle bir durum söz konusu olmadığı için sürücüler içinden bu yollar bir kâbus olmaktadır.

3.1.5. Cazibe Noktaları

Cazibe noktaları, yer, konum ve mekânına göre bazı karakteristik özelliklerin yoğunlaştığı yerlerdir. Öznelerin farklı ihtiyaç ve tutumlarına göre şekil ve konum alan cazibe noktaları, bireyler tarafından kullanılmaktadır. Kentsel organizasyon içindeki imgelem boyutları küçük ve etkisiz gibi görünebilir ama gerçekte büyük alan ve bölgeleri kaplayabilmektedir. Gerçek boyutlarında düşünüldüğünde büyük alanlar, meydanlar ya da daha büyük düşünüldüğünde bütün kenti kapsayacak alanlar olabilmektedirler. Boyutlarının sınırları daha da genişletildiğinde kentsel boyuttaki büyüklük, ülkenin tamamını kaplayacak bir alana dönüşebilmektedir. Bu boyutlar öznenin hangi ölçekte anlamlandırma yaptığına göre farklılaşmaktadır. Örneğin Ankara'da Sakarya Caddesi eğlencenin merkezi olarak tarif edilmektedir. Bu cadde bir cazibe noktasıdır ve gerçek ebatları düşünüldüğünde küçük bir alandır.

Cazibe noktaları birçok farklı durum ve etkenden dolayı ortaya çıkabilmekte ve özneler tarafından unutulmayan bir imgelem olarak zihinlerinde kalabilmektedir. Bazen bu bir kavşak ya da ulaşım aksının kesintiye uğradığı nokta olabiliyorken, bazen ulaşımın çok kolay olduğu bir mahalle olabilmektedir. Cazibe noktaları kolektif olduğu gibi

Fotoğraf 29: Kızılay Meydanı Kavşağı

öznelde olabilmektedir. Cazibe noktalarında özneler çevrelerine daha çok dikkat etmekte

ve çevresel imgelemleri daha net bir şekilde algılayabilmektedir. Kişi bir kavşağa geldiğinde hangi yönden gitmesi gerektiğine hızlı şekilde karar vermesi gerektiği için kavşak ve çevresindeki imgelemlere daha çok dikkat etmektedir. Bu durum yoğun bir şekilde yaşandığı için kavşaklarda özneler, düşünmeden gördükleri imgeleme göre hemen karar vererek yönlerini tayin etmektedirler. Ankara'nın en önemli ve işlek kavşağı olan Kızılay Meydanı kavşağında bu durumları görebilmekteyiz. Görüşmeciler tarafından meydanın bağladığı dört yol, ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiştir. Ulaşım aksları üzerindeki bu tür kırılma noktaları özneler tarafından önemli görülmektedir. Bu noktalar öznelerin durum, zaman ve konumuna göre farklı şekillerde oluşabilmektedir ama ana ulaşım aksları üzerinde bu tarz kırılma noktaları sıkça tarif edilmiş ve bu cazibe noktaları çeşitli imgelemlerle güçlendirilmiştir.

Kızılay Meydanı ve Ulus Meydanı kavşakları bütün görüşmeciler tarafından cazibe noktası olarak tanımlanmıştır. Kızılay ve Ulus kavşakları hem araçlar hem de yayalar için bir geçiş güzergâhı olması ve kentin bu iki nokta arasındaki aks üzerinde planlanmasından dolayı Ankara için önemli iki cazibe noktasıdır. Bu kavşaklar gibi

Fotoğraf 30: Ulus Meydanı

Ankara'da pek çok geçiş noktası vardır ama bu iki kavşağın taşıdığı özellikleri taşıyan başka kavşak yoktur. Ayrıca bu iki kavşağı görsel imgelem olarak destekleyecek çevresel

unsurların çok olması da en önemli cazibe noktaları olmalarını etkilemektedir. Kavşaklar fiziksel form olarak bir anlam ifade etmese de çevresel imgelemler görünürlüklerini arttırmaktadır. Kızılay ve Ulus kavşaklarında bu durumu açık net olarak görebilmekteyiz.

Kentte ulaşımı yer altında görünmez bir şekilde sağlayan metro ağları, kent için önemli cazibe noktaları yaratmaktadır. Metro istasyon durakları bu önemli cazibe noktalarını oluşturmaktadır. Ankaray ve Metro olarak bilin iki metro sistemi, Ankara'da ulaşım sisteminde öne çıkmaktadır. Bazı görüşmeciler Ankara'yı bu metro ağlarına göre konumlamış ve tanımlamıştır. Bu öneminden dolayı metroların durakları da kentte cazibe noktaları olmaktadır. Kentteki yerleşim mekanlarının yapılaşmaları bu metro ağları güzergahında ve metro istasyonlarının konumlarına göre gerçekleşmektedir. Birçok görüşmeci kiralık ya da satılık ev aradığında meskenin, metroya konumsal uzaklığı ve yakınlığına baktığını söylemiştir. Bu durum, metro ağı güzergahı ve duraklarının çevresindeki emlak fiyatları ile görülebilmektedir. Metronun önemli istasyonları, kette önemli noktalar ile bağdaştırılmış ve planlanmıştır. Ankara'nın en önemli metro istasyonu Kızılay istasyonudur ve bu istasyonun on tane çıkışı bulunmaktadır. Bu istasyonun çıkışları çok kolaylıkla tanımlanmakta ve tarif edilebilmektedir. Çünkü her çıkışı diğerinden ayıracak, çıkışlarında baskın imgelemler vardır. Metro sistemlerinin yeryüzü ile bağlantısını sağlayan bu istasyonların hepsi aynı oranda hatırlanmamaktadır. Çoğu istasyonun yüzeydeki çıkışı her hangi bir şey ile ilişkilendirmek mümkün değildir. Bundan dolayı yüzeyle ilişkisi kurulan istasyonların algılanması ve hatırlanması daha kolay ve kalıcı olmaktadır.

Kentler, hızlı bir şekilde nüfusa oranla gelişmekte ve yeni metro sistemleri ile donatılmakta ve bu metro sistemleri kent için önemli cazibe noktaları yaratmaktadır. Kızılay istasyonu Ankara'nın en önemli cazibe noktalarından biridir. Bu cazibe noktası, özneler tarafından her gün ihtiyaçlar doğrultusunda kullanıldığından dolayı Ankara için

hayati önem taşımaktadır. Hem ulaşım hem de bir geçiş güzergâhı olmasından dolayı bu meydan ve istasyon çeşitli imgelemler ile güçlendirilmiştir.

> *"... işe metro ile gitmeyi tercih ediyorum. Hızlı ve trafiğe takılmadan daha rahat gidiyorum. Önceleri çevreyi izlemek için işe giderken otobüs kullanıyordum. Metro ile giderken hiçbir şey göremiyorsunuz... Kızılay istasyonunda yoğunluk hiçbir zaman bitmiyor. İlk zamanlarda metronun doğru çıkışını bir türlü tutturamıyordum. Çünkü çıkacağım caddelerin ismini gösteren levhalar vardı ama ben caddeleri isimlerinden çıkartamıyordum. Birkaç kere böyle yanlış çıkınca, yolumun üstündeki dükkanları ezberlemeye başladım. Hangi dükkandan nereden döneceğimi ezberlemiştim... hala metrodan Kızılay AVM girişini zor bulurum..."*[31]

Amaçsal yoğunlaşmalara göre oluşmuş cazibe noktaları kentlerde sıkça bulunmaktadır. Ulus'taki Gençlik Parkı bu durumun en önemli bir temsilidir. Gençlik Parkı kentte imgesel bir iz bırakan ve özneler tarafından çeşitli özellikleri zihinsel haritalarda sıkça kullanılan bir cazibe noktasıdır. Yoğun mekânsal binalar içinde açık alanı, yapay gölü ve göl çevresi bitkilendirmeleri ile kentte öne çıkan bir noktadır. Özellikle Atakule-Dışkapı köprü kavşağı aksı cazibe noktası bakımından çok zengindir. Bu aks üzerinde Kuğulu Park, Kızılay Meydanı, Ulus Meydanı ve Gençlik Parkı öne çıkan cazibe noktalarıdır. Bazı cazibe noktaları küçük bir alandaki yoğunluktan meydana gelmektedir. Örneğin Olgunlar Caddesi üzerinde çeşitli küçük cazibe noktaları vardır. Olgunlar Kitap Çarşısı olarak geçen meydanda bulunan küçük kitap satıcıları burada bir cazibe noktası yaratmıştır. Bu cazibe noktası kitap satıcıları ile ortaya çıkan bir kentsel yoğunlaşma ile ortaya çıkmıştır. Ankara'da kitapseverlerin ve öğrencilerin kesinlikle bir

[31] Kadın, 63 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli

Fotoğraf 31: Olgunlar Çarşısı

kitap almak için uğradığı önemli bir kentsel cazibe noktasıdır. Ankara'nın sembolik bir cazibe noktasıdır.

Akay kavşağından başlayarak devam eden Atatürk Bulvarı ve Kuğulu'dan Cinnah Caddesi'ni de içine alan bir elçilikler cazibe noktası vardır. Bu cazibe noktası bölge olarak tarif edilse de öznelerin zihninde bir cazibe noktasıdır. Bütün ülkelerin neredeyse tamamına yakınının büyükelçiliklerine ulaşılabilecek bu bölge kentte baskın bir cazibe noktası yaratmaktadırlar. Bu bölgenin ayrıca üst gelir grubuna hitap etmesinden dolayı da bir imgeselliği söz konusudur.

3.2. Ankara'nın Zihinsel Haritası

3.2.1. Buralarda Çocukluğumun Anıları Var!

3.2.1.1. Çankaya, Küçükesat, Büyükesat

Kurtuluş Savaşı'na kadar Çankaya üzüm bağları ile kaplı, bir yazlık bölgesi olarak kullanılıyordu. Ankara'nın ileri gelenleri ve varlıklı kişileri yazları buradaki bağ evlerinde kalmaktaydı. Eskiden bu bölgede resmi binalar, elçilikler ve bağlar dışında her hangi bir şey bulmak mümkün değildi. Günümüzde Ankara'nın en yoğun ve büyük ilçelerinden olan Çankaya, eskiden Ankara'nın sıcağından kaçıp, nefes almak ve piknik yapmak için Ankaralıların uğrak bir yeriydi. Yenişehir olarak adlandırıldığı dönemlerde bürokratların, siyasilerin ve Ankara'nın ileri gelenlerinin yaşadığı bir bölge halindeydi. İsmet İnönü tarafından yaptırılan Pembe Köşk o günlerden günümüze kalan bir eserdir. Günümüzde Çankaya'nın modern ve işlek bölgesini oluşturan kısmı eskiden Yenişehir olarak biliniyordu. Özneler için Çankaya, Ankara'nın merkezi olarak görülmektedir ama özellikle Kızılay ve çevresi bu tanımlamayı kapsamaktadır. Çankaya'nın tam sınırları sorulduğunda görüşmecilerin hiç biri tam olarak tarif edememiştir. Tariflerin temelinde Kızılay Meydanı, Sıhhiye, Cebeci, Kurtuluş, Küçükesat ve Tunalı bölgeleri bulunmaktadır.

> *"Otobüsle sürekli geçtiğimiz yerlerdi oralar. Çankaya çok değişti… yeni iş yerleri açıldığı, adını bilmediğimiz markaların dükkanları açılmış. Önce bir Gima'mız vardı. Hemen meydandaydı. Bir buluşma yeriydi orası. Gima'nın önündeyiz dediğimizde herkes bilirdi nerede olduğumuzu… şimdi o kadar çok şey var ki etrafıma bakıyorum ve şuradayım diyecek bir şey bulamıyorum…Her şey gençlere hitap ediyor, anılarımdaki Kızılay'ı*

göremiyorum, bulamıyorum. Rant uğruna yok ettiler… hiç unutmuyorum Kızılay metro inşaatının yapıldığı dönemi rezillikler…"[32]

Hem tarihi geçmişi hem de günümüzün modernleşmesinin merkezinde yer alan Çankaya, kolektif belleklerde hem Cumhuriyet'in hem de modernleşmenin simgesi olarak yer almaktadır. Özellikle zihinsel haritalarda referans olması bakımından önemlidir. Çünkü Ankara'nın kültürel, sosyal, siyasi ve ticari hayatına yön veren kurum ve kuruluşların büyük bir kısmı Çankaya bölgesindedir. Eskiden Çankaya denildiğinde küçük bir semt olan Yenişehir akla gelmekteydi ama günümüzde Ankara'nın nüfus yönünden en büyük ilçesi akla gelmektedir.

"…ben göremedim ama annem anlatırdı o günleri. Kızılay binasının önündeki büfeden meşrubat alıp, parkta oturduklarını ve çekirdek çitlediklerini… Buralarda çocukluğumun anıları var… o dönemlerde bu yerlerde üst düzey devlet yöneticileri ve bürokratlar yaşarmış. Bahçeli iki katlı evlerin olduğunu söylerdi annem… Şuan bakıyorum iki kat mı, bahçe mi diye soruyorum. Hiç inanasım gelmiyor…"[33]

Fotoğraf 32, 33: Kızılay'ın 1930 ve 2018 Yıllarının Görünümü

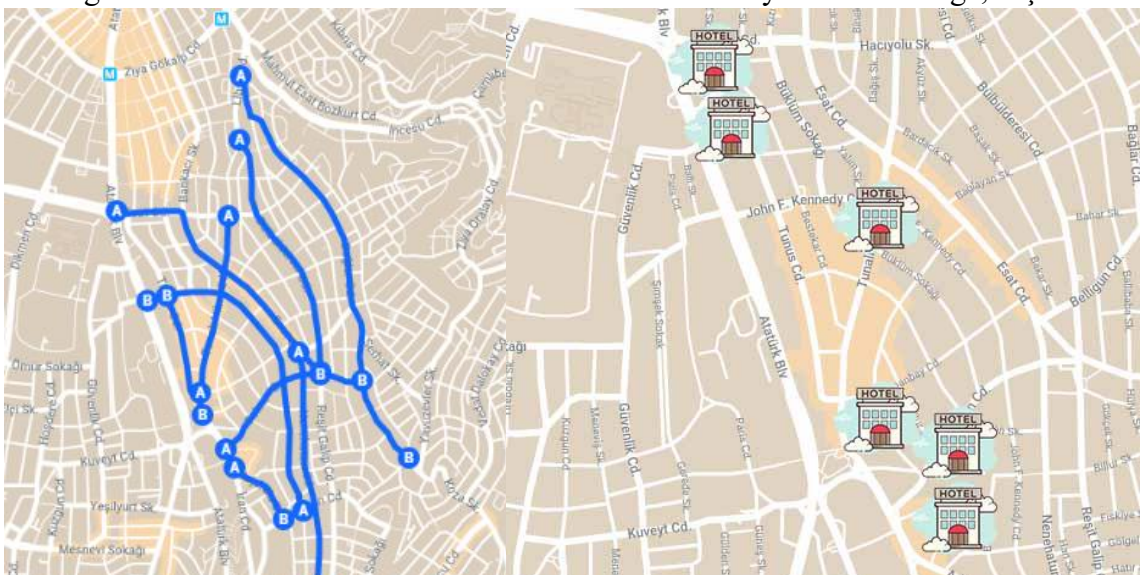
Yenişehir Cumhuriyet'in kalkınma ve gelişme göstergesi olarak planlı yaratılan bir semttir. Döneminde Ankara'nın hem konut ihtiyacını karşılamak hem de yeni kurulan Cumhuriyet'in modernleşme hareketini göstermek için yaratılan bir bölgeydi. Ulus –

[32] Kadın, 69 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli
[33] Erkek 41 Yaşında, Üniversite Mezunu, Çalışan

Yenişehir aksı Ankara'nın gelişmesini göstermesi bağlamında önemli bir güzergâhtır. Öncelikle Yenişehir bir konut alanı projesi olarak gelişmiş ve daha sonra adını da aldığı şekli ile Ankara'nın ilk planlı yapılaşma bölgesi olmuştur. Bu alanda konutların yanı sıra önemli kamu binaları ve özel binalar yapılmıştır.

> *"Meşrutiyet caddesi, Ziya Gökalp caddesi, Mithatpaşa caddesi, gençliğimizde sıkça gezdiğimiz ve kullandığımız caddeler olmuştur. O dönemlerde buralarda açık hava sinemaları ve konserler oluyordu. Adını tam hatırlamayacağım ama Meşrutiyet caddesine yakın bir yerde Zeki Müren çıkardı. Onu dinlemeye gelirdik. Ama günümüzdeki gibi gazino, pavyon gibi değildi. Ortam çok nezihti ve insanlar çok saygılıydı…"*[34]

Kennedy Caddesi, Gaziosmanpaşa, Bülbülderesi ve Kocatepe'ye kadar olan bölge eskiden Esat ve Seyran Bağları diye bilinmekteydi. Bu bölgeler eskiden bağlarla kaplı bir alandı ve Ankaralıların sıklıkla pikniğe gittiği bir yerdi. Ankara'nın hızla gelişmesi ve nüfusunun artması sonucu bu bölgeler, konut ihtiyacı doğrultusunda yapılaşmaya açılmıştır. Yapılaşmaya açılması ile bölge seçkin sınıfların konut yeri olmuştur. İlk zamanlarda Ankaralılar için Esat Bağları uzak, tenha, şehrin dışı olarak görülmekteydi ama günümüzde Ankara'nın nezih mahallerinden sayılan bu bölge, içerisinde

Harita 11: Küçükesat ve çevresi

[34] Erkek, 71 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

Ankaralıların unutamadığı mekânları bulundurmaktadır. Bu bölgeye Tunalı Hilmi'yi de dâhil etmek gerekmektedir. Görüşmecilerin büyük bir kısmı Esat ve Tunalı Hilmi bölgelerini net bir şekilde ayıramamıştır. Görüşmeciler Tunalı Hilmi, Esat Caddesi, Dört Yol, Bülbülderesi Caddesi, Arjantin Caddesi, Nenehatun Caddesi, Tahran Caddesi, Jonh F. Kennedy Caddesi, Bağlar Caddesi ve Tunus Caddesini bu bölgeye dair anlatılarında sıkça kullanılmışlardır.

> *"eskiden burası çok nezihti… babam bize buradaki hikayelerini anlatırken hayranlıkla onu dinlerdik. Eskiden bahçeli villalar varmış. Şimdi ise keşme keş bir kargaşa halinde, Akay yokuşu desen trafikten kilit oluyor… eskiden iki katlı villalar varken şimdi kocaman binalar oteller dikildi…babamın oralarda çektirdiği fotoğraflara bakıyorum şimdi bakıyorum dağlar kadar fark var. Eskiden buradan akan suyun etrafı parkmış şimdi o sudan eser yok… eskiden çocuklar boş arazilerde oyun oynuyorlardı…"*[35]

Görüşmeciler bu bölgeye dair oluşturmuş oldukları zihin haritalarında ilk olarak caddeleri daha sonra da otelleri ve elçilik binalarını sıkça kullanmışlardır. Caddelerden sonra en çok dile getirilen simgesel mimarilerde; Ramada, Sheraton, Ankara HiltonSA, Divan, Holiday Inn ve Grand Ankara Otelleri gelmektedir. Bu otellerin çeşitli özellikleri

Fotoğraf 34, 35, 36: Ramada Oteli, Sheraton Oteli, HiltonSa Oteli

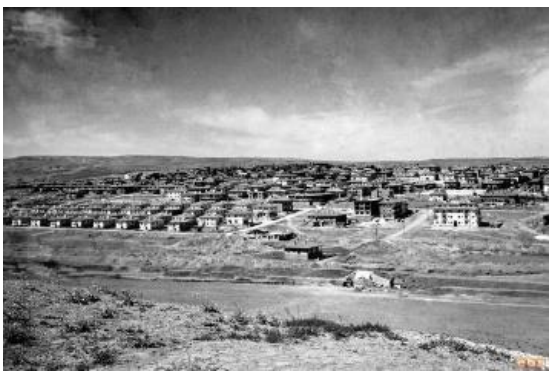
[35] Kadın, 49 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

ile özneler için bir birlerinden ayrılmaktadır. Sheraton otel büyüklüğü ve mimari tasarımı ile özneler tarafından algılanmakta ve zihinsel haritalarında yön tayin edici bir kent öğesi olarak kodlanmaktadır. Saydığımız bu oteller o bölgede adres tarifinde kullanılan temel referans noktalarıdır. Bölgedeki diğer bütün noktalar özenler tarafından saydığımız caddeler ve otellere göre konumlandırılmakta ve anlamlandırılmaktadır. Bunlardan farklı simgesel öğeler tabi ki de kullanılmaktadır ama bu iki unsur en yaygın olarak kullanılanlardır.

3.2.1.2. Bahçelievler

Cumhuriyet'in kurulması ile Ankara'nın başkent olma sürecinde nüfus kısa sürede artmıştır. Artan nüfusu karşılayacak yeterli konutun olmaması sonucunda yeni konutların yapımı için 26.01.1935 yılında Atatürk'ün isteği ile "Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi" kurulmuştur. Bu doğrultuda Bahçelievler'in konut yerleşkesinin planı için uluslararası bir yarışma düzenlendi ve Hermann Jansen bu yarışmayı kazandı (Kansu, 2009). Bu olay Türkiye Cumhuriyeti tarihi için planlı kentleşme yönünde atılan adım olması ve ilk bahçe şehir uygulaması olması bağlamında çok önemlidir. Geçen süre içerisinde Jansen tarafından çizilen plandan vazgeçilerek yerine daha büyük ve lüks konut tipleri içeren planlar uygulanmıştır. 1960 yıllarına gelindiğinde ilk etapta amaçlanan

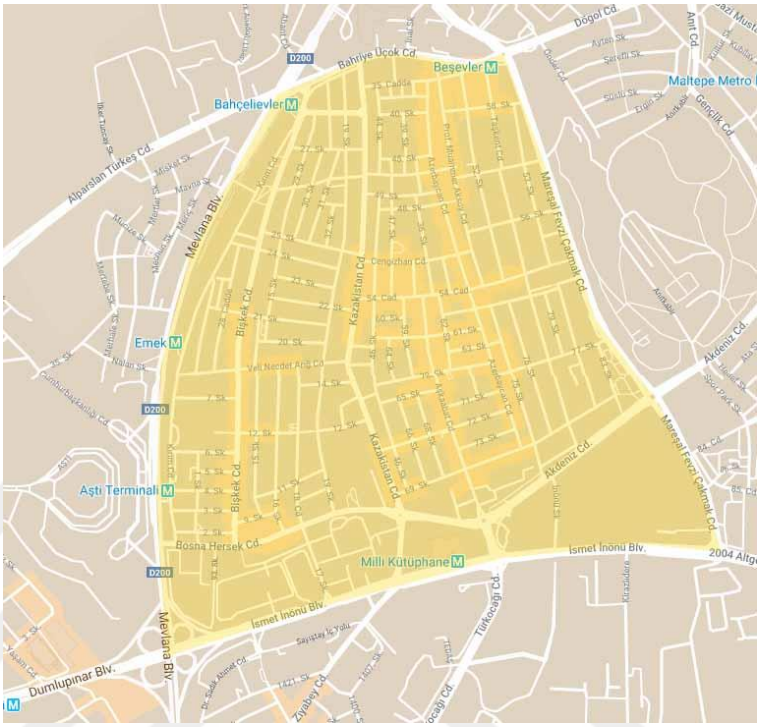
Fotoğraf 37, 38: Bahçelievler

bahçe şehir planından eser kalınmadığı dönemin haritalarında görülmektedir. O dönemden günümüze Bahçelievler İlkokulu (Nebahat Keskin İlkokulu) kalmıştır.

> *"...bizim gençliğimizde bu kadar sıkışık ve her tarafı binalarla çevrili değildi. Çocukluğumuzda bahçeli evler henüz tamamen yıkılmamıştı. Arkadaşlar ile komşunun bahçesinden meyveler aşırdığımız günleri unutamıyorum... o kadar çok anılarımız var ki... şimdi ufacık bir yeşil alan kalmadı. Hatırladığım kadarı ile müteahhitler kat karşılığı ev sahiplerinden arsalarını aldılar ve o güzelim iki katlı bahçeli evler yıkıldı yerine apartmanlar yapıldı. Bahar ve yaz aylarında iğde çiçeklerinin kokusuna bayılırdık... şimdi bilmiyorum duruyor mu 3. Caddeden ilerleyince ziraat bankasına ait ikramiye evleri vardı... çocukluğumda bu semtte hep bürokrat ve varlıklı kişiler oturuyordu...Şimdi eski gibi tamamen nezih değil, yeni açılan*

mekanlar artık gençlere hitap etmektedir. Eskiden burada çok güzel pastaneler vardı…"[36]

Bahçelievler'in günümüzde kuzey sınırını Tandoğan Meydanı'ndan Üçok Caddesi, Batı sınırını Konya Yolu, Güney sınırını İsmet İnönü Bulvarı ve Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi oluşturmaktadır. Bu bölgenin en önemli ve herkes tarafından bilenen yeri 7. caddesidir. Bu caddede bulunan mekânlar ve yerler büyük çoğunluğu gençlere hitap ettiği için orta yaş üstü kişiler tarafından isim olarak bilinmemektedir. Görüşmecilerin iştiraklı oldukları mağaza, kuru temizlemeci, ayakkabıcı vb. gibi iş yeri sayesinde bahçeliyi tanımlamaktadırlar. Ayrıca bu bölge geceleri geç saatte herkesin rahatça dolaşabileceği bir yer olarak görülmektedir. Görüşmeciler bahçelide bir yer tarif ederken; Milli Kütüphane, Anıtkabir, Tandoğan Kavşağı, Başkent Üniversitesi Hastanesi, Bahçelievler Anadolu Lisesi ve Yunus Emre Parkı'nı sıkça kullanmaktadırlar. Bahçelievler'de Cumhuriyet dönemi ile başlayan planlı

Harita 12: Bahçelievler

[36] Kadın, 75 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

yapılaşma günümüzde yerini çarpık yapılaşmaya bırakmıştır. Zamanında bahçeli evler olarak inşa edilen konutlar yerini bahçesi olmayan binalara bırakmıştır.

3.2.1.3. Yenimahalle

Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan imarlaşma süreci, Ankara için çeşitli planların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İster Cumhuriyet'in ilk yılları olsun isterse ilerleyen dönemlerinde olsun yapılan imarlaşma planlarının hepsinde ortak bir eksiklik söz konusuydu. Bütün yapılan planlamalarda Ankara'nın nüfus artışı tahminleri yanlış ve gerçekten çok uzak tahminler barındırmaktaydı. Bu yanlış, Ankara'da hızla çarpık kentleşmeye ve büyük bir konut sıkıntısı yaşanmasına neden olmuştur. 1950'lilere gelindiğinde bu sıkıntı iyice artmış ve nüfus 500.000'e dayanmıştı. Artan nüfus beraberinde birçok sorunu getirmiş ve Ankara'nın başkentleşme sürecinde büyük bir sıkışma yaratmıştır. Yaşanan bu sıkıntılar doğrultusunda dönemin Ankara Belediye Başkanı Ragıp Tüzün'ün girişimleri ile Yenimahalle adıyla bir konut programı başlatılmıştır. Bu doğrultuda 5218 sayılı kanunun 1.Maddesi ile belediyeye mülkiyetindeki arsa ve arazilere mesken yapmak isteyenlere izin verme yetkisi belediyeye verilmiştir. Bu kanun ile belediye taksit ile halka arsa temini sağlamış ve belediyenin belirlemiş olduğu konut planına sağdık kalmak koşulu ile birçok orta gelirli hane ev sahibi olmuştur (Yenimahalle Belediyesi, 2020).

İlk olarak Ucuz Arsa Evleri adıyla başlatılan bu konutlaştırma projesi ilerleyen zamanlarda burada yaşayan kişiler tarafından proje isminin hoş karşılanmamasından dolayı adı Yenimahalle olarak değiştirilmiştir. Bu bölgeye ulaşım ilk zamanlar İstanbul Caddesi ile Akköprü üzerinden yapılmaktaydı. Belediyenin belirlemiş olduğu sabit konut planları halk tarafından sefertası tabiri ile tarif edilmekteydi.

> *"çocukluğumuzda başlamıştı evlerin yapımı… mahalleler bir bir ev doluyordu. Bazı bankalar buralarda banka evleri ismiyle konutlar yaptırdı…*

evlerin önlerinde bahçeleri vardı, oturanlar bu bahçe ile uğraşır vakitlerini değerlendirirlerdi… her taraf toz toprak içindeydi ve kışın berbat oluyordu buralar…eskiden evlerimizin bahçesine soğan, domates, fasulye gibi şeyler ekerdik. Boş vaktimizde bahçe ile uğraşır günümüzün yorgunluğunu atardık…akşamları evlerimizin balkonlarında çay keyfi yapar çekirdek çitlerdik…annem hiç unutmam biz sokakta oynarken evde hazırladıkları börek ya da kadayıfları pişmesi için fırına yollardı. Birçok kişi o dönemde tepside yapılanları pişirmek için fırına gönderirdi…fırının önünde uzun kuyruklar olurdu…"[37]

Yenimahalle Ankara'nın hızla artan nüfusuna bir konut çözümü sağlamış ve geçen süre içerisinde bu bölgede yetersiz kalmıştır. Görüşmeciler tarafından Yenimahalle denildiğinde; Atatürk Orman Çiftliği, Milli İstihbarat Teşkilatı, Ostim, İvedik Organize Sanayi, Gimat, Toptancılar Sitesi ve alışveriş merkezleri akla gelmekteydi. Özellikle İstanbul Yolu, Ostim, Gimat, Atatürk Orman Çiftliği, İvedik Caddesi, Ragıptüzün Caddesi, Akköprü ve Ankamall Yenimahalle'nin zihinsel haritasında referans noktaları oluşturmaktadır. Ayrıca Yenimahalle'de bulunan teleferik, yön ve yol tariflerde önemli bir konumdadır.

3.2.1.4. Keçiören, Etlik, Ayvalı

Bu yerleşim yerleri Ankara'nın çok eski dönemlerinde önemli yerleriydi. Bu bölgelerde Cumhuriyet'in kuruluş döneminde Ermenilerin yoğun bir şekilde yaşadığı bilinmektedir. Ankaralılar yaz sıcağından kaçmak için Keçiören, Etlik ve Ayvalı'daki bağ evlerine eşeklerde taşıdıkları erzaklar ile gelirlerdi. Bağ bozum döneminde buraları

[37] Kadın, 73 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli

yoğunlaşır, kışın ise hiç kimse bulunmazdı. Dönemin şartları düşünüldüğünde bu bölgelerde gayrimüslimlerin yoğun olmasının en büyük nedeni ekonomik gelirlerinin düşük olmasıdır. Ayrıca bağların yoğun olduğu, Milli Mücadele döneminde bu yerler,

Fotoğraf 39, 40: Etlik Bağları'ndan bir görünüm (0573/1493)

gizli âlem yapmak için kaçamak mekânı olarak kullanılmıştır. Bağ evlerini yoğun olarak mebuslar oturmak için tercih ediyorlardı. Çünkü Ankara'nın en temiz ve sakin, huzur veren yerleri olarak görülmekteydi. Ankara'nın artan nüfusu ile ortaya çıkan konut ihtiyacını karşılamak için bağ evleri, gelen memurlara kiralanmıştır.

Bu bölgedeki bağ evleri döneminin efsanevi evleri olarak Ankaralıların zihinlerinde kalmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan memur göçü, evlere olan rağbeti arttırmıştır. Cumhuriyet'in ilk yılları memurların konut sıkıntısı çekmesinden dolayı ev bulamayan memurlar Keçiören, Etlik ve Ayvalı bölgelerindeki bağ evlerini tercih ediyorlardı. Bu bölgelerde yerleşimin yoğunlaşmasının bir diğer sebebi ise havasının temiz olmasıdır.

1960'lı yıllara gelindiğinde kentleşmeyle birlikte gelen rantlaşma Ankara'nın meşhur bağ evlerini de yok etmiştir. Günümüzde Ankara'nın en yoğun semtleri olarak geçen bu bölgelerin hepsi Keçiören ilçesi sınırları içindedir. Artık bu bölgeler eski tenhalığını kaybetmiş ve Ankara'nın en yoğun nüfuslu yerleri olmuştur. Görüşmeciler büyük bir kısmı Keçiören denildiğinde muhafazakâr kesimin yoğun yaşadığı bir bölge olarak tanımlamışlardır. 1950 ve sonrasında Ankara'ya yaşanan hızlı göçlerin sonucunda

bu bölgeler gecekondulaşma için ilk tercih merkezi olmuştur. Özellikle Taşocağı, Sanatoryum ve Kalaba semtleri yoğun gecekondulaşma bölgesi olmuştur. Bu durum yıllar geçtikçe dönüşüme uğrayarak üç dört katlı apartmanların yerine minimum on beş katlı blok apartmanlar almıştır. Kat karşılığı arsalarını ya da gecekondularını veren Ankaralılar, bu rantlanşmanın hızını arttırmıştır.

> *"...Keçiören'ni seviyorum. Çocukluğum burada geçti, özellikle gazino tarafı benim için ayrıdır... Keçiören için muhafazakar kesimin yeri tabiri var yanılışta sayılmaz ama her tarafı muhafazakar değil ki... bazı yerleri var tehlikeli gerçekten, biz gençken çok bıçaklı kavgalara karıştık. Bu semtin gençlerinde bir kavgacı ruhu var... Bizim zamanımızda çok kavga ederdik, mahallelerin gençleri ne baktın bilmem sudan sebepler yüzünden bir birilerini bıçaklıyordu... ilk zamanlar bu kadar yoğun nüfus yoktu. Bizim oturduğumuz ev iki katlıydı. Şimdi her taraf çok katlı bina oldu, pencereden baktığımızda karşı tepeler gözüküyordu şimdi bina oldu her taraf..."*[38]

Bu semtler içerdiği yoğun nüfus ve trafik ile Ankaralıların zihninde ayrı bir yeri vardır. Keçiören ilçe olarak Etlik ve Ayvalı semtlerini kapsamaktadır. Yazıda ayrı başlık olarak yer verilmesinin başlıca sebebi Etlik ve Ayvalı'nın hem tarihsel bir imgelem olması hem de günümüzde görüşmeciler tarafından bu iki semtin imgeleminin yoğun olmasıdır. Keçiören, semt isimleri ile özneler tarafından ayrıntılı olarak bilinmiştir. Keçiören denildiği zaman Etlik, Gazino, Ayvalı, Bağlum, İncirli, Hacıkadın semtleri bütün görüşmeciler tarafından bilinmiştir. Keçiören Kaymakamlığı bölgenin en önemli referans noktasıdır. Yerli ve yabancılar için kaymakamlık binası hem yönelim hem de konum için referans nokta olarak kullanılmaktadır. Büyük bir ilçe olmasına rağmen nüfus bazı önemli caddeler üzerine yoğunlaşmıştır. Ankaralıların zihinsel haritasında Keçiören

[38] Erkek, 66 Yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli

Etlik, Sanatoryum, Ayvalı, Giresun ve Fatih caddelerinden meydana gelmektedir. Ayrıca Gülhane Eğitim ve Araştırma, Keçiören Eğitim ve Araştırma, Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastaneleri Keçiören'in simgeleri olarak tarif edilmiştir. Son olarak Keçiören Kaymakamlık binasının yanında bulunan Estergon Kalesi, Şelale ve Cumhuriyet Kulesi cazibe noktası olarak tarif edilmiştir. Cumhuriyet kulesi Keçiören ilçesi için konumlama ve yön tayin etmede önemli bir simgedir.

Fotoğraf 41: Cumhuriyet Kulesi

> *"... temeli tam olarak hatırlayamayacağım ne zaman atıldı. İlk yapımına başlanıldığında çok heyecanlıydık ama hala inşaat bir türlü bitiremediler. Bildiğim bir sürü davası falan oldu... evet Keçiören'in bir simgesi bence, her taraftan görülüyor... yol tariflerinde ilk zamanlar çok kullanıyorduk ama artık çevresi o kadar yoğun ve sıkışık ki kullanmaz oldum... evet kaymakamı çevresi çok yoğun, bir tarafı avm, bir tarafı şelale, bir tarafı işlek bir cadde... mesai saatleri çıkışı buraları hınca hınç trafik, artık çok bıktım bu trafikten..."*[39]

[39] Erkek, 55 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

3.2.2. Huzura Açılan Kapılar Buraları…

3.2.2.1. Hacıbayram Camii

Mekânların toplumların devamlılığının bir göstergesi olarak toplumsal organizasyonda önemli bir konumu vardır. Bu mekânlar toplumu düzenlemede etkili oldukları için işlevsellikleri ile geçmişten geleceğe bir kültür aktarıcı olmaktadır. Özellikle kutsal mekânlar bu durumu daha yoğun ve etkili bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bu durumu kutsal mekânların yapım malzemesinden tutunda içeriğinin göz alıcı süslemeleri ve dizaynında görebilmekteyiz. Ankara'da da bu tanımlamalar doğrultusunda birçok cami bulunmaktadır. Özellikle Ankara'da yapı malzemesi yönünden binalara bakıldığında bütün binalar neredeyse kerpiçten yapılırken, camilerin hepsi taştan yapılmıştır. Hacıbayram Camii ve eşrafı geçmişten günümüze dinin merkezi olmuştur.

Hacıbayram Camii yukarıda sayılan özelliklerden öte Cumhuriyet için ayrı bir anlam ve önem taşımaktadır. 23 Ekim 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadan önce Atatürk ve arkadaşları Hacıbayram Camii'nde Cuma namazı kılıp daha sonra meclisi açmışlardır. Bundan dolayı Hacıbayram Camii bir inanç mabedi olmasından öte Cumhuriyet'in temellerinin atılmasında önemli bir anlam örüntüsü ve değeri vardır. 23 Nisan günü caminin bahçesi ve içerisi siviller, askerler ve din adamları ile tıklım tıklım dolmuştur. 23 Nisan günü Ankara'da bütün camilerdeki cemaat ve din adamları Hacıbayram Camii'ne gelmiştir. Bir

Fotoğraf 42: Hacı Bayram Camii ve Augustus Tapınağı (1897)

ulusun kuruluşuna destek ve iman etmek için koşan bütün Ankara'lılar için Hacıbayram Camii farklı bir anlam dizeyine geçmiştir.

> *"...Hacıbayram türbesine bir kere gittim. Tadilat yapılmadan önce gitmiştik, böyle geniş değildi avlusu...eskiden çevresi kötüydü ve tehlikeliydi. Şimdi tadilattan sonra biraz daha rahat gidiliyor... buranın tarihini okuyuncaya kadar sadece bir cami olarak biliyorduk ama cumhuriyetin kuruluşunda oynadığı rolü öğrenince daha çok anlam kazandı benim için..."*[40]

Hacıbayram Camii Ulus'ta Augustus mabedinin yanındadır. Cami adını bahçesinde bulunan Hacı Bayram Veli Türbesi'nden almaktadır. Cami yapılaşmalar yüzünden binalar arasında sıkışıp kalmıştır. Cami çeşitli dönemlerde tadilat ve genişletme çalışmaları görmüştür ama asıl genişletme ve tadilat çalışması yakın bir dönemde yapılmıştır. Camiye genişletme çalışmaları yapılmadan önce giriş çıkışlar Hacıbayram Caddesi'nden yapılmaktaydı. Hacıbayram Camii çeşitli anlam örüntüleri ile Ankaralıların zihinde her yönü ile referans bir nokta konumundadır. Cami yol tarifi ya da mekân

Fotoğraf 43: Hacıbayram Camii

tarifinde işlevsel olarak kullanılmamaktadır ama bir yerin yönünü göstermek için kullanılmaktadır. Ulus bölgesindeki bir mekân ya da noktayı tarifi etmek için Hacıbayram

[40] Erkek, 65 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

Camii bir yön gösterme işlevindedir. Birçok görüşmeci camiyi ziyaret etmediğini söylemektedir ama konumunu ayrıntılı olarak tarif edebilmektedirler.

> *"...caminin iç kısmındaki ahşap süslemelerine hayran kaldım...ahşap üzerine yapılan o boyamalar, çiniler mükemmel ötesi... bu kadar yıldır Ankara'da yaşıyorum ama bir türlü gelip ziyaret edememiştim. Yakınlardan çok geçtim ama içine hiç girmemiştim...dışından gördüğümde sade bir camii ve türbe sanıyordum ama içini geçinde yanıldığımı anladım... eşim çok giderdi, türbeye sürekli adak adardı..."*[41]

Anafartalar ve Benderesi caddelerinin kesişiminde (bölgesel olarak) kalan Hacı Bayram Camii ve Türbesi hem yerliler için hem de yabancılar için simgesel bir mimari eserdir. Yerliler için hem inanç hem de cumhuriyetin manevi ruhunu taşımasından dolayı çok önemli bir imgesel yapıdır. Yapıyı doğrudan görmeyen özneler bile yapının taşımış olduğu kolektif anlam dizgelerini bilmekte ve önemine dair söylemlerde bulunmaktadır. Ayrıca yapının çevresindeki park ve açıklık alan topografik olarak da öznelerin zihninde baskın bir imgelem olmaktadır.

3.2.2.2. Kocatepe Camii

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Ankara'da inşa edilen en büyük cami Kocatepe Camii'dir. Eski başbakanlardan Adnan Menderes'in talimatı ile Kocatepe'de cami ve diyanet sitesi yapımı başlatılmıştır. Bu talimat doğrultusunda başlayan inşa süreci 1986 yılında bitirildi ve ibadete açıldı. Bu caminin yeri ve yapım amacı bir ibadet yeri olmasından daha öte anlamlar barındırmaktadır. Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan kuruluş dönemi ve modernleşme çabaları birçok kurum ve kuruluşlarda revizyonlara gidilmesine neden olmuştur. Yüksek memur ve bürokratlar arasında bu modernleşme çabaları inanç boyutunda bir sınır çekme olarak algılandı ve toplumda böyle görülmeye

[41] Kadın, 59 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı

başlandı. Özellikle dinin siyasete alet edilmemesi hususundaki görüş ve fikirler bazı çevreler tarafından yanlış empoze edildi. Bu durumu toplum nezdinde bir çatışma doğuracak boyutlara taşıdılar. Bu algı ve görüşü yıkmak için dönemin iktidarında olan CHP, bu doğrulta ilahiyat fakülteleri kurdu. Ayrıca Yenişehir'de bir cami yaptırma amacı altında "Türkiye Diyanet Sitesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği" 1947 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile faaliyete geçirildi (İltuş & Topçuoğlu, 1976, s. 66).

1954 yılında Demokrat Parti siyasi bir ideoloji bağlamında caminin yer seçimi ve projesi için bir yarışma başlatmıştır. Bu bağlamda Türkiye bir İslam ülkesi olduğu ve laik olunsa da başkentte büyük bir camiye ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır. Cumhuriyet'in modernleşme hareketi bağlamında kurulan Yenişehir'in nüfusu hızla artmakta ve artan nüfusla birlikte yeni ticari alanları da o derece hızlı bir şekilde çoğalmaktadır. Ticari faaliyetleri sürdüren esnafların geleneksel bir yapıda olmasından dolayı Yenişehir'de cami ihtiyacı siyasi bir ideoloji için kullanılmıştır. Her ne sebeple olursa olsun Kocatepe Camii'nin varlık sebebi siyasi bir amaçtır.

Fotoğraf 44: Kocatepe Cami İnşasısı- 18695

> *"...Kocatepe cami çeşitli görüşler etrafından yapıldığını biliyorum. Babam anlatırdı, biz çocuktuk caminin yapıldığı dönemde... kimisi Anıtkabirden daha yüksek bir yerde ondan daha büyük bir cami yaptırıyor diyordu kimisi laik demokratların dine karşı yaptığı baskıyı yenmek için... benim şuan anladığım bir cami üzerinden çeşitli çıkar çatışması yaşandığıdır. Caminin yapıldığı dönemler oraları yeşillikti. Şimdi ise her tarafı bina sıkışık trafik*

bilmiyorum hala yoğun mu cemaati…tahminim bayram namazında bile cami tamamen dolmuyordur… camiler her zaman halkımıza siyaset yapmak için kullanılmıştır… en son örneği güzellim iller bankası binasını yıkıp yerine ulusun göbeğinde bir camide görebiliriz. Neden yıktık ki o binayı, onu yıkmadan camiyi yapamıyor muyduk? Dine karşı değiliz, camiler elbette yapılmalı ama illa orası, o cami için tarihimizi neden yok ediyoruz…"[42]

Cami dönemin hem siyasi hem de toplumsal bir simgesi haline gelmiştir. Bazı gruplar modern yapılmadığını, yobaz düşüncülere sahip kişilerin taklit bir cami inşa ettirmeye çalıştığını, yeşili olmayan, sadece büyüklükle övünülen bir yer yaratmaya çalıştığını söylemekteydiler. Görüşmecilerden birçoğu caminin yapım amaçlarını ve siyasi ideolojilerini bildiği için caminin yapımını gereksiz görüşmüştür. Yapım amacının ne olmasından öte Ankara için günümüzde bir simgesel mimari haline gelmiştir. Birçok görüşmeci Kocatepe Camii'ni yol ve yön tarifi için sıkça kullanmaktadır. Camiye gitmeyen görüşmeciler bile Kocatepe Camii ve çevresini ayrıntılı olarak tanımlamışlardır.

Fotoğraf 45: Kocatepe Camii

[42] Erkek, 68 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

Özellikle caminin altındaki alışveriş ve otopark görüşmecilerin cami ile olan ilişkilerini farklı bir boyuta taşımız ve şekillendirmiştir.

> *"...hatırladığım kadarı cami yapılmadan önce bom boş bir arazi vardı, biz top falan oynardık. Yağmur yağdığında gölet olurdu bizde orada oynar kağıttan kayık yapar yüzdürürdük...havanın rüzgarlı olduğu zaman uçurtmalar yapar uçururduk...cami için buldozerler geldi oyun alanımızı kazdılar ve betonla doldurdular. Tam olarak hatırlayamıyorum ama altı yedi yıl böyle kaldı...caminin yapımında burada cami yok deniliyordu, ihtiyaç diye en büyük yapılmalı sloganları vardı. Şimdi görüyorum ki bu kadara büyük camiye gerek yokmuş... çok sık gitmem ama camiye bayramdan bayrama gidilen bir camiye neden bu kadar para yatırılır, onu geçtim neden güzel yeşilliği yok ederiz..."*

3.2.3. Haftada Bir Giderdik… Kadınların Günü Farklıydı!

3.2.3.1. Karacabey Hamamı

Günümüzde Ankara'da faal olarak hamam hizmeti veren hamamların büyük bir kısmı, Osmanlı ve Anadolu Selçuklu dönemi yapılarıdır. Karacabey Hamamı da bu dönem yapılarındandır. Ankara'da yapılan hamamların hepsi bir vakfa gelir sağlamak için yapılmış ve kullanılmıştır. Bu hamamlar bir külliyenin ya da bir caminin parçası olarak değil de tek müstakil binalar halinde yapılmışlardır. Karacabey Hamamı döneminde aynı adı taşıyan cami ve tekkeye gelir sağlamak için Hamamönü semtinde yaptırılmıştır. Ayrıca Hamamönü adı da bu hamamdan gelmektedir. Karacabey Hamamı, İbn-i Sina Hastanesi önünden Talatpaşa Bulvarı'ndan Cebeci'ye giderken yolun solunda kalmaktadır.

Karacabey Hamamı çifte bölümlü kadınlar ve erkekler için ayrı bölümleri olacak şekilde yapılmıştır. Erkekler bölümüne caddeye açılan kapıdan girilmektedir. Soyunma bölümünde duvar tarafında ahşaptan yapılma kabinler bulunurken orta kısmında fıskiyeli havuzlar vardır. Erkeklerin bölümleri kadınlarınkine göre daha süslü dizayn edilmiştir. Hamamın duvarları ve yerlerinin hepsi mermer kaplamadır.

Fotoğraf 46, 47: Karacabey Hamamı

> *"…eskiden arkadaşlar ile toplaşarak giderdik. Şimdi artık gitmiyoruz. Gençliğimizde hafta bir giderdik ve çok eğlenirdik… hamama gitmek bir faaliyetten çok bizim için eğlence kaynağıydı. Özellik kalabalık gittiğimizde…Karacabey hamamı çok meşhurdu ama bize biraz uzak olduğu*

için oraya ayda bir gidebilirdik. O dönemde hamamönü böyle değildi, oraları bu kadar trafik yoğunluğu olan bir yer değildi. Bana hamamönü denildiğinde aklıma ilk gelen şey Karacabey hamamı olur… günümüzde eskisi gibi bir ayrıcalığı kalmadı ama tarihi geçmişi olmasından dolayı bu hamamın bende ayrı bir yeri vardır…" [43]

Hamamın yapımının hızlanması ve öncelikli olması için bir işçinin yaşadıkları etkili olmuştur. Karacabey Camii; imaret, saman deposu ve at ahırı olarak başlayan külliyede bir işçinin çalışması dikkatini çekmiştir. Yapılan külliyenin temelleri Ankara taşları ile yapılmıştır. Ankara taşlarını inşanın temeline taşıyan bir işçi, hamamın önünde depolanmış Ankara taşlardan bir tanesini alıp temel için kazılmış olan çukura götürüyor ve koyman geriye getiriyor. İşçinin yaptığı bu hareket Karacabey'in dikkatini çekmiş ve işçinin huzuruna getirilmesi için mimarına emir vermiştir. Karacabey işçinin bu hareketini kendisine sormuş ama işçi ancak yalnız kaldıklarında söyleyebileceğini belirtmiştir. İşçi fakir biri olduğunu buraya külliyede para kazanmak için geldiğini ve gece uykusunda ihtilam olduğunu söylemiştir. Yaşadığı bu durum sonucunda abdest alamadığını ve sabah ezanından öğle ezanına kadar işçilerinin arasında utandığını söyler ve bundan dolayı caminin temeline taş koymak istemediğini anlatır. Bunun üzerine Karacabey mimarına cami inşaatının durdurularak hemen bir hamam inşa etmesini ister. Hamamın bitmesi ile cami inşaatına tekrar geri döneler (Tarihçe, 2019).

"…hamamın girişinde yazan tarihçesini okuyunca çok şaşırdım… bir işçinin yaşadıkları üzerine bu hamamın ilk olarak inşa edildiğine ilk okuduğumda inanamadım ve kendim kitaplardan tekrar araştırdım… Ankara dışından misafirim geldiğinde Ankara'nın birçok yerlerini gezdiriyorum ve kısa hikayelerini anlatıyorum. Ama o kadar yer ve eser için bu hikayenin

[43] Kadın, 71 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı

farklılığından dolayı anlattığım hiçbir kimse bu hamamı unutmadığını söylemektedir… herkes şu işçinin hamamı değil mi diye hatırlamaktadır…"

Hamam günümüzde hem hikâyesinden hem de geçmiş tarihinden dolayı bütün Ankaralılar tarafından bilinmektedir. Çoğu görüşmeci hamama gitmediğini belirtmektedir ama gitmemesine rağmen hamamın yerini bilmekte ve nasıl bir yapıda olduğunu ayrıntılı olarak tarif edebilmektedir. Hamam hem bulunduğu bölgenin tarifi ve konumu için hem de Ankara için ayrı anlam dizgeleri taşımaktadır. Hamamın çevresinde bulunan iki katlı yapılar bölgenin zihinsel haritalarda yer almasına ve hatırlanmasında etkili olmuştur.

3.2.3.2. Şengül Hamamı

Ankaralı Mehmet Efendi adını taşıyan medreseye gelir sağlamak amacı ile Şengül Hamamı satın alınmıştır. Hamam günümüzde Anafartalar Caddesi ile Denizciler Caddesi arasındaki sokakta yer almaktadır. Yapının çeşitli alanları farklı tarihlerde yapıldığı bilinmektedir. Soğukluk, sıcaklık ve halvetler diğer bölümlere göre daha eski olduğu ve tahminlere göre 16-17 yüzyıllarında yapıldığı düşünülmektedir. Erkekler ve kadınlar için ayrı bölümleri bulunan çifte hamamdan oluşmaktadır. Hamamın en büyük onarımı 2009 yılında yapılmıştır (Duygun, 2015, s. 152).

Fotoğraf 48: Şengül Hamamı

"…Şengül hamamını ilk gittiğimizde sahibinin bir kadın olacağını düşünmüştük. Genelde hep erkek isimleri ile olan bu tarz yerlerde bir kadın ismi dikkatimizi çekmişti…Ulus'ta merkezi bir yerde olması işimize geldi. O dönemler hamam ücretleri baya

yüksekti, ondan dolayı hamam hamam gezip parasına göre değerlendiriyorduk. Anafartalar caddesinde hemen paralel bir yerdeydi… şuan bildiğim hala faal…"[44]

Onarımdan sonra hamam hala hizmet vermekte ve Ankaralıların zihninde geçmişin bir hatırası olarak yer edinmektedir. Özellikle Anafartalar Caddesi üzerinde bir yer tarif etmek istenildiğinde, bu hamamı aktif olarak kullanmış birisi ilk olarak bu hamama göre önce ya da sonrası şeklinde tarif edeceği yeri konumlandırmaktadır. Günümüzde Anafartalar Caddesi ve Anafartalar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi arasında yer almaktadır. Hemen önündeki Acıçeşme Sokak takip edildiğinde Leblebicioğlu Camii'ne çıkılmaktadır. Bu bölgede birçok simgesel mimari bulunmasına rağmen bu hamamı kullanmış kişiler yer ve yol tariflerinde bu hamamı kullanmaktadır. Örneğin hamamla aynı konumda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının İl Müdürlük binası olmasına rağmen, hamam yol tariflerinde daha çok kullanılmaktadır. Hamamın imgeselliği tarihi geçmişi ve yapısal farklılığından gelmektedir. Hamam ve çevresine dair bölgesel imgelem olarak bakıldığında hamamın bir imgesi yoktur ama daha mikro ölçekli alan olarak ya da Anafartalar Caddesi üzerinde bir yer tarif etmek için önemli bir referans noktası olmaktadır.

Fotoğraf 49: Şengül Hamamı

[44] Erkek, 77 Yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli

3.2.3.3. Eynebey Hamamı – Ankara Hamamı

Eynebey Hamamı, Ankara merkezinde en eski Osmanlı hamamı olma özelliğindedir. Günümüzde Adnan Saygun Caddesi üzerindedir. Hamam görüşmecilerin zihninde Ulus'ta önü boş, kırmızı levhalı yer olarak kalmıştır. Hamam Sultan Murad'ın Subaşılarından Eyne Bey tarafından yaptırılmıştır. Eyne Bey İsa Çelebi ile Ulubat'ta giriştiği muharebe sonucunda öldürülür. Balıkesir'in Tekke köyünde türbesi yaptırılır ve oraya defnedilir. Hamam tek bölümden oluşmaktadır. Uzun süre kullanılmadığı için harap durumda kalan hamam, 1928 öncesi bir süreliğine Ankara Belediyesi'nin gaz deposu olarak kullanılmıştır. 1992 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bünyesine

Fotoğraf 50: Eynebey Hamamı

geçmesi ile restorasyonu yapılır ve bir işletmeciye çalıştırılması için kiralanır (Erdoğan, 2013, s. 32).

Hamam bulunduğu konum itibari ile Ulus'ta bir referans nokta görevi görmektedir. Birçok görüşmeci Ulus'ta bir konumu ya da yeri tarif ederken Ulus'u ayrıntılı bilmeyenlere "kırmızı levhalı bir bina var onun önünde geçince…" diye şeklinde hamamı bir konumlayıcı referans nokta olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca öznelerin zihninde bu kadar baskın olmasının en önemli sebebi zamana karşı kalıcılığının olmasıdır.

> *"…her gün önünden geçerim ama hiç günümüzde gitmedim…dışardan gördüğüm kadarı güzel gözüküyor ama artık o kültürümüz kalmadı ki…*

eskiden çok giderdik, ta etlikte ki Osmanlı hamamı var ona giderdik. Şimdi artık herkesin evinde sıcak suyu var… benim arkadaşlar gitmişti bu hamama, onlar anlattıktan sonra dikkatimi çekmeye başladı. Önceleri kırmızı levhasıyla hatırlıyordum…"

3.2.4. Artık Yürüyemiyoruz… Mayın Tarlası Gibi!...

3.2.4.1. Atatürk Bulvarı (Yenişehir)

Cumhuriyet'in kurulmasıyla başlayan planlı kentleşme çabaları etkisini ilk olarak bataklık alanların kamulaştırılması ile göstermiştir. 1925 yılında çıkarılan bir yasa bu kamulaştırma konusunu planlı yapıldığının göstergesidir. Nüfusu hızla artan başkente yeni konut ve yaşam alanları için kentin güneyinde günümüzde Kızılay ve çevresini kapsayan 400 hektarlık bir alan kamulaştırılmıştır. Lörcher Planı ile bu bölge başkentin gelişim yönünü belirlemiş ve yeni kurulan Cumhuriyet ideolojilerinin sergileneceği, Eski şehir ile yeni şehri bir birine bağlayan, kentin ana omurgası olarak görülen Atatürk Bulvarı ortaya çıkmıştır. Lörcher Planı'nda; kent bölgelere ayrılmış ve bu doğrultuda hastane, eğlence ve kültür, mezarlık vb. gibi alanlara bölünmüş ve Kızılay ve Ulus'u birbirine bağlayan Atatürk Bulvarı kentin hem gelişim yönü hem de ana aksı olmuştur.

Fotoğraf 51: Yenişehir

Bu cadde, döneminde Gazi Bulvarı olarak bilinmekteydi. Atatürk Bulvarı denildiğinde akıllara hep Yenişehir (Kızılay) gelmektedir (Keskinok, 2009). Çünkü bu

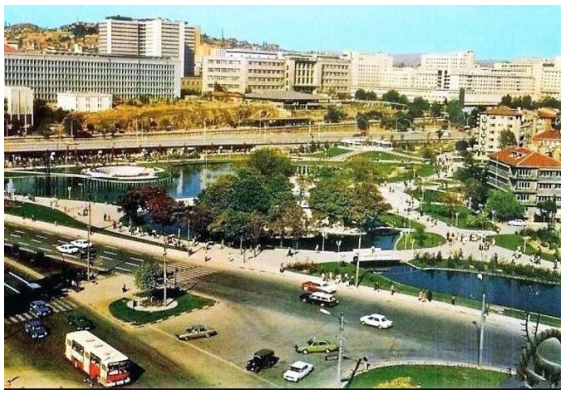
ikisi bir birini var eden kentsel öğeler olmuş ve Cumhuriyet ideolojilerinin mimari temellerinin birer örnekleri olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Mithatpaşa Caddesi, Ziya Gökalp Caddesi, Necatibey Caddesi ve Atatürk Bulvarı Yenişehir'in fiziksel sınırlarını oluşturmaktaydı. Planlamadan önce bu bölge bataklık, kışları çamur ve sel, yazları ise tozdan geçilmeyen bir yerdi. Cumhuriyet'in ilk yılları şehrin Çankaya yönündeki sınırı günümüzdeki Türk Hava Kurumu'nun bulunduğu yer olarak görülmekteydi.

Günümüzde Atatürk Bulvarı, Ulus Meydan'ından başlayarak, Çankaya Caddesi'ne kadar uzanır. Bu uzun bulvar üzerinde birçok kırılma noktaları oluşmuş ve Cumhuriyet'in modern kent dokusunu oluşturan bir yapıya bürünmüştür. 1930'lara gelindiğinde bulvar üzerine yapılan parklar, meydanlar, anıtlar ve binalar başkentinin yeni modern yüzünün simgesi olmuştur (Renda & Durukan, 2004). Bulvarın Ulus ile Opera Binası arasındaki kısmına ilk zamanlar; Sümer Bank, Ziraat Bankası, Etibank ve Osmanlı Bankası'nın binalarının bulunmasından dolayı Bankalar Caddesi denilmekteydi. Bu dönemde bulvar günümüzdeki gibi geniş olmayıp iş hanlarının yapılacağı zaman genişletilmiştir. Bulvar Cumhuriyet'in modern yüzünü temsil etmesinden dolayı bulvarın her iki tarafında en kaliteli ve meşhur mağazalar bulunmaktaydı.

> *"…evet bankalar caddesi diye geçtiğini biliyorum. Ankara tarihi ile ilgili bir kitap okurken aklımda kalmıştı… vakıflar genel müdürlüğü binasının eti bank, hemen yanındaki Osmanlı bankası olduğunu öğrenince çok şaşırmıştım… bu binalar gibi bina kalmadı artık, her taraf betonla biçimsiz binalar doldu. Ziraat bankasının binasına her bakışımda hayranlık duyuyorum… benim bildiğim iş bankası binasından meclisinin önüne kadar olan kısma Atatürk Bulvarı deniliyor… Kızılay gerçekten bu gösterdiğiniz fotoğraftaki gibi mi? İnanamıyorum gerçekten… benim bildiğim bulvar üzerinde kamu kurumları ağırlıklı… iş bankası, gençlik ve spor bakanlığı*

binası, 100. Yıl çarşısı, gençlik parkı, iller bankası, Trt Radyo binası, Ankara Adalet Sarayı, Enerjisa binası, Zafer Çarşısı, Ordu evi, Kızılay Avm…"[45]

Bulvar başkentin modern yüzü olduğu için çeşitli mekânsal yapılanmalara ev sahipliği yapmıştır. Özellikle yeşil alan ve park konusunda planlı bir girişimin göstergesi olan bulvar, üzerinde dört tane Ankara için önemli parklar barındırmaktadır. Bulvar, hem parklar ile hem de yolun sağlı sollu kenarında iğde ağaçlarıyla özneler tarafından hatırlanmakta ve anlamlandırılmaktadır. Ulus-Sıhhiye kısmında Gençlik Parkı, Sıhhiye-Kızılay arasında Zafer Parkı, Kızılay'da Kızılay Bahçesi ve Güven Parkı bulunmaktadır. Bulvar üzerinde barındırdığı bu yeşil alanlardan dolayı günlük yaşamda Ankaralıların dinlenme ve yürüyüş alanı olmuştur. Sıhhiye ve Kızılay meydanına kadar olan kısım akşamüstü gezilerinde sıkça kullanılmaktaydı. Bu bulvar Ankaralıların kolektif hafızalarında yeşil yol olarak kalmıştır. Günümüzde bu parklardan Kızılay Bahçesi ve Zafer Parkı'ndan eser kalmamıştır. İlk yapılanlardan hariç günümüzde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Sağlık Bakanlığı arasında Abdi İpekçi Parkı ve Opera Binası ile Ankara Adalet Sarayı arasında Cumhuriyet Parkları yapılmıştır.

Fotoğraf 52: Apdi İpekçi Parkı

Fotoğraf 53: Apdi İpekçi Parkı Uzaydan Görünümü

"...parka gündüzleri havuzun kenarında oturmak için gidiyorum ama kışın kar yağdığında çok güzel oluyor... Sıhhiye artık çok sıkışık ver karışık, her

[45] Kadın, 72 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

tarafta kocaman binalar, kendinizi içinde kaybediyorsunuz… bence burası eskiden daha sade ve güzeldi. Özellikle Sıhhiye köprü altı çok kötü, inanılmaz kalabalık, bide otobüs durakları iyi sıkışık… orası neresi ilk defa duydum… haa Trt radyosunun karşında ki parkın adı Cumhuriyet park mı? İnanın orayı polisler 15 temmuzdan sonra barikat kurdukları yer olarak biliyordum…"[46]

Ulus'tan başlayarak bankaların olduğu kısımda Akba Kitapevi, Kiğılı Mağazası, ve Merkez Bankasının orada Karpiç Lokantası bulunmaktaydı. Bu dükkânların arasında bulunan kapıdan Millet Bahçesi'ne girilirdi (Özalp, 2016, s. 104). Günümüzde Kızılay yönünde gidişin solunda sırasıyla Ulus Çarşısı, Akbank Binası, PTT Genel Müdürlüğü, Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Yunus Emre Esntitüsü ve PTT Pul Müzesi bulunurken; sağında ise 100.Yıl Çarşısı, Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Garanti Bankası'nın şubesi bulunmaktadır. Bu binalar bulvarın bu kısmını öznelerin zihninde baskın imgelem yapmıştır. Özellikle binaların hem tarihi olması hem de yapısal özelliklerinden dolayı algıda baskın olmaktadır.

Bulvar üzerine Ankara'nın planlı kentleşmesi doğrultusunda kamu binaları yapılmıştır. Bulvar üzerindeki yapılaşmalar 1950'li yıllarda tamamlanmıştır. 1957 yılında bulvar yeni çıkan imar planı ile yeniden inşa sürecine girmiş ve eski yapıların yerine birçok çok katlı yapılar yapılmaya başlanılmıştır. Bulvar Löcher Planı ile önemli noktaları belirlenmiş, Jansen Planı'yla planlanan yapıların inşası başlanmış, Uybadin-Yücel'in planlarıyla rantsal yapılaşmanın önü açılmış ve Ankara Nazım Planı ile günümüzdeki haline almıştır. Kısaca bulvarın kronolojik olarak geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm bu şekildedir.

İlk olarak iki katlı binalar yıkılarak yerine beş ve yedi katlı binaların inşası başlatılmıştır. Bu dönüşüm çok hızlı gerçekleşti ve Cumhuriyet döneminde yapılan iki

[46] Erkek, 67 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli

katlı binaların tamamı yıkıldı. Bir zamanların yeşil yolu ile tahrif edilen bulvar ve Yenişehir, betona gömülerek eski dokusundan izlerin tamamı yok edildi. Özellikle gökdelen tipi TÜBİTAK, Ankara Oteli ve Sanayi Odası gibi binalar bulvarın görünümünü tamamen değiştirdi. Bulvarın Ulus Çarşısı'ndan Akbank şubesinin bulunduğu binaya kadar olan kısmında ilk zamanlarında ahşaptan yapılmış iş yerleri vardı. Akbank'ın bulunduğu yerde ise Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde önemli otelleri arasında yer alan Lozan Oteli bulunmaktaydı. Akbank şubesinden Sıhhiye Meydan'a kadar olan kısmında TİKA

Fotoğraf 54: Eski TİKA Binası

Fotoğraf 55: Ulus İller Bankası Binası

binasının yıkılması, Postane binası yerine yeni postane binası ve İller Bankası yerine de Melike Hatun Camii'nin yapımı dışında her hangi bir değişiklik olmamıştır. En önemli değişim ve dönüşüm Sıhhiye ve Kızılay arasındaki kısımda yaşanmıştır. 1950'li yıllarda caddenin bu kısımda daha dardı ve yolun kenarındaki kaldırımlarda çeşitli ağaçlar daralan bu caddede sıkışıp kalmışlardı. Bu ağaçlarda serçelerin çok fazla olmasından dolayı

serçelerin caddede yürüyen kişilerin üstlerini pisletmemesi için belediye kaldırımın üstüne branda germiştir (Özalp, 2016, s. 105).

Necmettin Erbakan Meydanı'ndan Sıhhiye'ye kadar olan kısmın sağında Gençlik Parkı, Opera Binası, Cumhuriyet Parkı ve Adalet Sarayı; solunda ise İller Bankası yıkılarak yapılan Melike Hatun Camii, Kültür Bakanlığı, Türk Hava Kurumu, TRT Radyo, Olgunlaştırma Enstitüsü, Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi ve Abdi İpekçi Parkı bulunmaktadır. Bulvarın bu kısmı özneler için baskın imgelem olacak önemli yapıları barındırmaktadır. Sayılan bütün yapılar kendine has özellikleri ile öznelerin zihinsel haritalarında yer almakta ve referans nokta olarak görev yapmaktadır. Özellikle bulvarın bu kısmı konum ve yönelim belirtme için sıkça kullanılmaktadır.

> *"... ya çok güzel bir bina değildi ama gençliğimizden kalan bir yapıydı. Elbette üzüldüm, neden yıktılar ki Tika binasını anlamadık, hala yerine de bir şey yapılmadı... iller bankası daha üzücü benim için... ben o bölge içinde ağaçların ardına gizlenmiş bir hazine gibi görüyordum... ama şimdiki o büyük cami yapıldı. Cami çevresindeki yeşillikler güzel oldu ama ne biliyim binaların yıkılması beni çok üzdü... cami çok güzel bu meydana çok yakıştı..."*[47]

Sıhhiye Kızılay arasındaki bulvar üzerinde o dönemden günümüze Soysal Apartmanı ve Kocabeyoğlu Apartmanı gelebilmiştir. Günümüzde bulvarın bu kısmında bulunan binalarda imgelenecek ne yapısal ne de anlamsal bir yönünün olmamasından dolayı özneler tarafından ayrıntılı olarak tarif edilememiştirler. Bulvarın bu kısmında yönelim ve konum için İş Bankası ve Sıhhiye Ordu Evi kullanılmaktadır. Bu iki binanın bulunduğu yere göre yukarı ya da aşağı şeklinde yönelim belirtilmektedir.

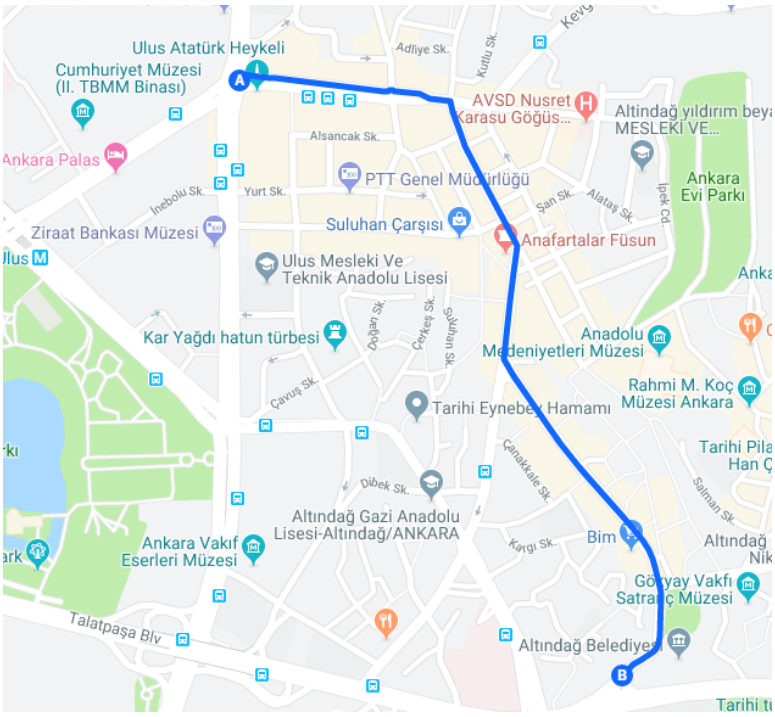
[47] Kadın, 67 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

Bulvarın Kızılay Meydanı'ndan Akay kavşağına kadar olan kısmında Cumhuriyetin ilk dönemlerinde konut ihtiyacı doğrultusunda yapılan iki katlı bahçeli evler bulunmaktaydı. Günümüzde ise bu binaların yerini çok katlı iş yerleri almıştır. Bulvarın Güvenpark tarafında ilk yapılan kamu binaları günümüzde de durmaktadır. Kızılay'dan Kavaklıdere kavşağına kadar olan kısım eskiden günümüz kadar işlek değildi. Cumhuriyet'in iki katlı ilk yapılaşma hareketi olarak yapılan Yenişehir Konutları yerine yüksek katlı binaların yapılması ve son meclisin açılması ile bulvarın bu kısmının işlevi değişmiştir. Eskiden bulvarın bu kısmı Sefaretler Caddesi olarak adlandırılmaktaydı. Bu kısımda günümüzde ağırlıklı kamu binaları olduğu için görüşmeciler tarafından ayrıntılı olarak binalar tanımlanamamışlardır. Tanımlanamamasının en başlıca sebebi bulvarın bu kısmının yürüyüşe uygun olmaması ve kaldırımların dar olmasıdır. Sadece olgunlar çarşısının girişi ve LCW mağazası bulvar üzerinde bir konumlama noktası olarak kullanılmıştır.

Akay kavşağından Kuğulu Park'a kadar olan kısım ise birçok görüşmeciler tarafından binaların konumları ve isimleri net olarak tanılanmıştır. İnönü Bulvarı ile Atatürk Bulvarı'nın kesişimindeki köşede bulunan Milli Egemenlik Parkı birçok görüşmeci tarafından biliniyor ama isim olarak hatırlayan bir kişi bile olmamıştır. Bu kısımdaki binaların hatırlanmasındaki en önemli etken binaların büyüklükleridir. Akay kavşağından Kuğulu Park'a doğru gidişin solunda kalan binaların büyük bir kısmı görüşmeciler tarafından tanımlanmıştır. TESK'in binası ile başlayan binalar sırası Sıemens, Türkiye Belediyeler Birliği, Cumhuriyet Vergi Dairesi, Rixos Grand Ankara Oteli, BDDK, ATO, Vakıfbank Genel Müdürlüğü, Türk Dil Kurumu, TÜBİTAK ve Akün Sahnesi binaları ile devam etmektedir.

3.2.4.2. Anafartalar Caddesi

Anafartalar Caddesi Atatürk Bulvarı gibi Cumhuriyet'in kuruluşunda çok önemli imgesel anlamları vardır. Ankara'nın en önemli yeri olan Ulus'u ve Samanpazarı'nı birleştiren uzun bir çarşı olan Anafartalar Caddesi, döneminden günümüze birçok değişim dönüşüm geçirerek günümüze gelmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile cadde Ankara'ya gelenlerin konakladıkları ve alışveriş yaptıkları bir merkeze dönüşmüştür (Işın, 2009, s. 185). Caddenin iki ucu aşağı yüz ve yukarı yüz olarak ayrılmıştır. Aşağı yüzü Taşhan, Hacıbayram, Tabakhane ve civarı oluştururken, Yukarı yüzü Samanparazı, Denizciler Caddesi çevresi, Ulucanlar, Koyunpazarı, Hacımusa ve Öksüzce Mahallesi oluşturmaktadır. Cadde, Ulus meydandan başlayarak, Ankara Kalesi yönünde Hükmet Caddesi ve Susam Sokağı'n kesişiminden devam eder, Ankara Esnaflar ve Sanatlar Odaları Birliği'nin binasından sağa döner, Çıkrıkçılar yokuşunun başlangıcından hafif sağa kıvrılarak, Denizciler Caddesi'nin başlangıcına kadar düz devam ederek sola doğru hafifçe kıvrılır, Ulucanlar Caddesi'nin başlangıcından geçer ve sağ doğru kıvrılarak Talat Paşa Caddesi'ne ulaşır. Önemli noktalardan geçmesinden dolayı cadde üzerinde dönemin ileri gelen iş yerleri kurulmuş ve Ankara'nın ticaret merkezinin ana aksını oluşturmuştur.

Harita 13:Anafartalar Caddesi

Döneminde çok işlek olan cadde, günümüzde Kızılay'da iş yerlerinin açılması ile ikinci plana düşmüştür. Cadde Milli Mücadele'de başarının olmasından sonra yapımına başlanmıştır. Caddenin üzerindeki

binalar Cumhuriyet döneminde yapılmış olup, o dönemin mimari izlerini taşımaktadır. Bu binalar içinde iki önemli kamu binası vardır; bunlardan ilki Atatürk İlkokulu, ikincisi ise Adalet Sarayı'dır (Dinçer, 2014, s. 45).

Günümüzde Sosyal Bilimler Üniversitesi olan eski Sümerbank Binası'ndan Zincirli Camii'ye kadar olan kısım 1960 yıllara kadar Cumhuriyet dönemi etkisini korumuştur. 1960 yılında bu kısımdaki yapılar yıkılarak günümüzdeki binalar yapılmıştır. Görüşmeciler bu kısımda Ulus Şehir Çarşısı ve Anafartalar Çarşısı'nı hatırlamaktadırlar. Zincirli Camii'den sonra Anafartalar Caddesi'nin dönüşünün sağ köşesindeki Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği'nin binası, Anafartalar Caddesi'nde bir referans nokta niteliği taşımaktadır. Birçok görüşmeci bu binanın kurumsal kimliğini bilmiyor ama tariflerde "köşedeki yuvarlak yapı ya da köşede bir bina var büyük, altında bir lokanta var…" gibi sözler ile zihinlerde kodlandığı görülmektedir.

> *"…evet burada çok gezerim. Hala buradan geçerim. Aşağıda meydanda inerim caddeden yukarıya doğru yürürüm… ama burası çok kalabalık gündüz, minibüslerden arabalardan yürünmüyor. Anafartalar Çarşısı'nın önünden geçiçeksiniz… sağa doğru döneceksiniz, ışıklar var zaten ha bide lokanta mı ne var hemen köşede oradan döneceksiniz… buralar çok değişti biz eskiden böyle korkarak yürümezdik buralarda, çok meşhur pastaneler vardı. Meşhur Baklavacı Karagöz, İstanbul Pastanesi Bozacı Akman vardı. Akman'a hafta bir kesin giderdik…"*[48]

Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği'nin binasından Çıkrıkçılar kavşağına kadar olan kısımda çeşitli tanınmış mağaza ve iş yerleri bulunmaktadır. Bu tarz iş yerleri genellikle binaların giriş katları olup, üst katlarda konut çok azdır. Binaların büyük bir kısmı iş yeri olarak kullanılmaktadır. Bu binalarda her türden iş koluna ait mağaza,

[48] Erkek, 75 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli

dükkân, iş yeri ya da ticarethane bulunmaktadır. Cadde üstünde girişte bulunan iş yerleri genellikle zengin mekânlar olup, ağırlıklı olarak kuyumcu dükkânlarıdır ama bankalarında şubeleri bulunmaktadır. Çıkrıkçılar kavşağına kadar caddenin üzerindeki mağazaların kuyumcu olması ekonomik sebeplerden dolayıdır. Cadde ki binaların üst katları ve arka katları ucuz olduğu için diğer iş kollarının kullanımına daha uygun olmaktadır. Caddenin bu kısmında görüşmeciler bir yeri tarif ederken bankaların şubelerini referans nokta olarak kullanmaktadırlar. Cadde üzerinde o kadar bir birine benzeyen iş yeri var ki konum ve yön tarif etmek için kullanılabilecek baskın bir imgesel özellik taşıyan iş yeri bulunmamaktadır. Budan dolayı bankalara yol tariflerinde ya da zihinsel haritalarda sıkça yer verilmektedir.

> *"... oğlumun düğünü için çok geldik buraya... şu cadde üzerinde girmediğimiz kuyumcu kalmamıştır. Boydan boya gittik gezdik ama hiç biri indirim yapmadı... köşede vakıf bankasının bir şubesi var, onun yanındaki kuyumcudan almıştık. Halden çıkan sokağında sonunda hemen banka... valla kuyumcunun adını tam hatırlayamayacağım... secan mı seril mi öyle bi ismi vardı... bildiği cadde üzerinde başka vakıf bankın şubesi yok, varsa da halden gelen sokağın köşesindeki derseniz o zaman rahat bulunur..."*[49]

Bu cadde üzerinde Vakıf Hanı'nın altında Kuyumcular Çarşısı bulunmaktadır ama görüşmecilerden kimse bunu bilmiyor ve görmediğini söylemektedirler. Bütün görüşmeciler cadde üzerindeki kuyumcu mağazaları ile etkileşimde bulunmuş ve onları bilmektedirler. Çıkrıkçılar kavşağı diğer çarşı caddelerine bir geçiş güzergâhı görevindedir. Çıkrıkçılar yokuşundan Denizciler Caddesi'ne kadar olan kısım terzi, tuhafiye, dikiş makineleri mağazaları ve Ankara'nın simgesi olan Eyüp Sabri Tuncer'in iş yeri bulunmaktadır. Denizciler Caddesi'nden Samanpazarı'na kadar olan bölümün

[49] Kadın, 56 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı

başlangıcındaki kavşaktan, doğru bir yönelim belirlemede kavşağın köşesindeki Gülhane İşhanı önemli bir rol oynamaktadır. Birçok görüşmeci bu kavşakta caddenin doğru yönüne dönmek için iş hanını zihinsel haritasında bir yönelim referans noktası olarak kodlamıştır. Ayrıca caddenin bu kavşaktan sonraki başlangıcından başlayan tek katlı kemerli mimari özellikleri olan iş yerleri, caddenin simgesel referansı olmaktadır. Bu dükkânlarda çeşitli tuhafiye işi yapan mağazalar bulunmaktadır. Denizciler Caddesi'nden Kurşunlu Camii'ye kadar caddenin bu kısmının tamamında çeşitli tekstil mağazaları vardır. Görüşmeciler tarafından caddenin bu bölümünde baskın imgelem ile hatırlanan bir mağaza ya da mekân bulunmamaktadır. Caddenin Kurşunlu Camii'nden Samanpazarı'na kadar olan kısmında öznelerin etkileşimde bulunduğu mekân ve iş yeri olmadığı için bir tek PTT ve Altındağ Belediyesi binaları hatırlanmıştır.

3.2.4.3. Ziya Gökalp Caddesi

Ziya Gökalp Caddesi Kızılay meydandan başlayıp Kurtuluş Meydanı'na kadar devam etmektedir. Cadde 1927 yılında açılmış ve ilk olarak Kazım Özalp ismiyle isimlendirilmiştir. Yakın döneme kadar bu caddenin her iki tarafında villa tarzı yapılar bulunmaktaydı. Caddenin Kızılay'dan başlayan bölümünde ilk zamanlarda günümüz kadar iş yeri ve katlı yapılar yoktu. İlk zamanlarda yüksek katlı bina olarak Sosyal Apartmanı ve Ulus Sineması vardı. Günümüzde caddenin Kızılay'dan Kurtuluş yönüne doğru başlangıcın sağ tarafında Kahramanlar İş Merkezi, Koton ve Bolulu Hasan Usta sol tarafını da Yapı Kredi Bankası binaları bulunmaktadır. Özellikle caddenin Kızılay Meydan'dan Mithat Paşa Caddesi kesişimine kadar olan kısmı hem araç hem de yaya trafiği açısından çok yoğundur. Caddenin bu kısmına bağlanan sokaklar, önemli bölgelerden ve mekânlardan gelmesinden dolayı hem geçiş güzergâhı hem de Ankara'nın çeşitli yerlerine giden otobüslerin kalkış noktasıdır.

Caddenin başlangıcında ki Koton Mağazası ve Bolulu Hasan Usta Pastanecisi'ni geçtikten sonra gelen Karanfil Sokak, Ankara için simgesel bir anlamı vardır. Bu sokak

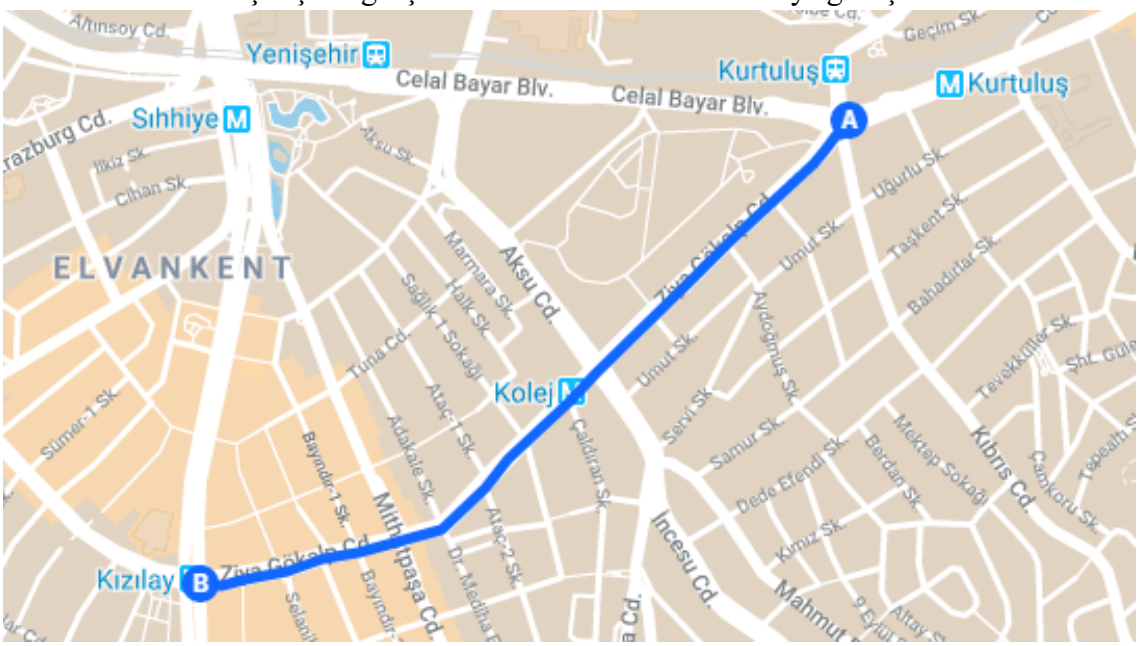
Fotoğraf 56: Ziya Gökalp Caddesi

Ankaralıların, öğrencilerin, işportacıların sıkça kullandığı işlek bir yerdir. Sokakta kafeteryaların olması ve diğer işlek sokaklara geçişi sağlamasından dolayı görüşmeciler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Caddenin Karanfil Sokak ile Selanik Caddesi arasında kalan kısmında Ankara'nın çeşitli semtlerine giden otobüslerin kalkış duraklarının olmasından dolayı bu kısmın imgesel anlamı çok farklıdır. Bu kısım görüşmeciler tarafından beklenen otobüs kuyrukları ile hatırlanmaktadır. Bu kuyruklar neticesinde yaşanan yaya yoğunluğu bir kişi tarafından Ankaralı olmanın bir simgesi olarak tarif edilmiştir. Caddenin bu kısmının karşı tarafı ise Halkbank şubesi ve LCW mağazası ile hatırlanmaktadır. Bu bölüm, zihinsel haritalar için algılamanın önemli bir yönünü deşifre etmesi bağlamında değerlidir. Caddenin bu kısmında ki binalar dokuz on katlı yapılardan oluşmaktadır. Görüşmecilerin hepsi bu binaların sadece ilk katındaki iş yerleri hakkında bir bilgi verebilmiştir. Bunun en başlıca sebebi kişilerin binalara konumundan dolayı algılarına giren bölümün kısıtlı ve küçük olmasıdır. Kişilerin binaların üst katındaki reklamları ve iş yerlerini görmek istediklerinde özel bir çaba göstermeleri gerekmektedir.

Bundan dolayı binaların ilk katlarındaki iş yerleri ve mağazalar ayrıntılı bir şekilde tarif edilebilmiştir.

> *"... genelde Sakarya tarafından yürüyerek geliyorum. Köprünün oradan çıkıp karşıya geçiyorum. Çok kalabalık burası artık çekilmiyor... Emekli olmadan önce buradaki duraklarda çok sıra bekledim. Hele ki kışın kar yağdığında burası eziyet ve çekilmez bir yer olurdu... ege mahallesi otobüs kuyrukları hala aynı ve değişmiyor. Anlayamadığım nasıl çözülmüyor bu sorun... önceleri Lcw mağazası yoktu. Başka bir şey vardı tam hatırlayamadım şimdi... hayır hiç bilmiyorum. Gelinlik mağazasının Kızılay'da olmasına şaşırdım, genellikle onlar Ulus tarafında biliyordum... artık o bölge o kadar sıkışık ve yüksek binalar ile dolu ki insanın kafasını kaldırmadan görebileceği bir şey kalmadı... hemen meydanın köşesindeki o büyük bina nedir ne yaparlar hiç bilmem... o bina bana reklam panosu olmasından başka bir şey ifade etmiyor..."*[50]

Çankaya belediyesinin binası ile Mithat Paşa Köprüsü'ne kadar olan kısımda önemli sokakların çıkış ve giriş noktaları olmalarından dolayı görüşmeciler tarafından

Harita 14: Ziya Gökalp Caddesi

[50] Kadın, 49 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. Çankaya Belediyesi'nin binası bu kısımda bir referans nokta görevi görmektedir. Ayrıca belediye binasının altında ilçe nüfus idaresinin olması kişilerin bu alandaki mekân ve yerlerle ilişkilerinin artmasına imkân vermiştir. Mithatpaşa Köprüsü'nden koleje kadar olan kısımda çeşitli iş kollarında dükkânlar bulunmaktadır. Kolej meydanının çevresinde önemli imgesel noktaların olması kavşağı daha önemli bir konuma getirmiştir. Kızılay yönünden gelindiğinde kavşağın sağ ve sol tarafından TED Üniversitesi'nin kampüsü, kolej kavşağını geçtikten sonra yolun solunda bulunan Kurtuluş Parkı bu bölgenin ve caddenin önemli referans noktalarıdır. Kurutuluş parkı yapılmadan önce parkın bulunduğu yer küçük bir fidanlıktı. Caddenin sonunu oluşturan Kurtuluş Meydanı çeşitli imgesel öğeler barındırmaktadır. Bu meydan Kurtuluş İlkokulu, Kurtuluş Parkı ve kavşak ortasındaki fıskiyeli havuzu ile imgelenmektedir. Kavşağa bağlanan Celal Bayar Bulvarı, Dumlupınar ve Kıbrıs caddeleri kavşağının yön haritasını oluşturmaktadır.

3.2.4.4. Talatpaşa Bulvarı

Demokrasi Meydanı'ndan başlayan bulvar TCDD binasının önünden geçerek solda opera binası, sağda yeni yapılan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'na ulaşır, buradan İbn-i Sina Hastanesi'nin önünden Samanpazarı ve Altındağ Belediyesi binalarını gerisinde bırakarak Dikmen kavşağına kadar devam etmektedir. Bulvar hem bağladığı noktalar hem de Cumhuriyet'in kuruluş döneminden kalan anlamından dolayı Ankaralılar için önemli bir yoldur. Üzerinde bulunan çeşitli yapılardan ve geçtiği tarihi noktalardan dolayı görüşmeciler tarafından zihin haritalarında sıkça yer verilmiştir. Özellikle bulvarın TCDD binası önünde başlayan kavşakta yaşanan patlama, bulvarı Ankaralıların zihnine farklı bir anlam örüntüsü ile kazımış ve imgelemiştir.

> *"…benim isim hafızam çok iyi değildir. Ondan cadde sokak isimlerini hemen öğrenemem, uzun süre o yolu kullanmam gerekir öğrenmek için… hayatım ilk*

defa adını bilmediğim bir caddeyi kullanmadığım halde hala ismini hala unutmadım. TCDD önündeki patlamayı duydum… o gün bu gündür o yolun adını hiç unutmam, unutamam… bütün haber ajansları haritalar ile patlamayı anlatıyor ve sürekli yolların isimleri söyleniyor… birçok yol söylendi ama patlamanın olduğu meydan ve caddenin adını unutamıyorum…"[51]

TCDD binasından İbn-i Sina Hastanesi kavşağına kadar olan kısım, kamu binaları ile hatırlanmaktadır. Bulvarın, Atatürk Bulvarı'na kadar olan bu kısmının sol tarafının tamamını Gençlik Parkı oluşturmaktadır. Bu kısım yaya kullanıma çok uygun olmaması ve öznelerin etkileşimde bulunacağı mekân ya da binaların bulunmamasından dolayı yaya olarak çok sık kullanılmamaktadır ama bir geçiş güzergâhı olduğu için toplu taşıma ya da sivil araç ile sıkça kullanılmaktadır. Görüşmeciler, bulvarın sağ tarafında sadece TCDD binasını hatırlamaktadır. Atatürk Bulvarı kesişiminden İbn-i Sina Hastanesi kavşağına kadar olan bölümde önemli tarihi binalar ve hastanelerin olmasından dolayı zihinlerde baskın bir yeri vardır. Ayrıca yoğun trafik, alanın imgeselliğini güçlendirmektedir. Köprüden sonra Türk Hava Kurumu, Etnografya Müzesi, Resim Heykel Müzesi, Ankara

Fotoğraf 57: Talatpaşa Bulvarından Görünüm

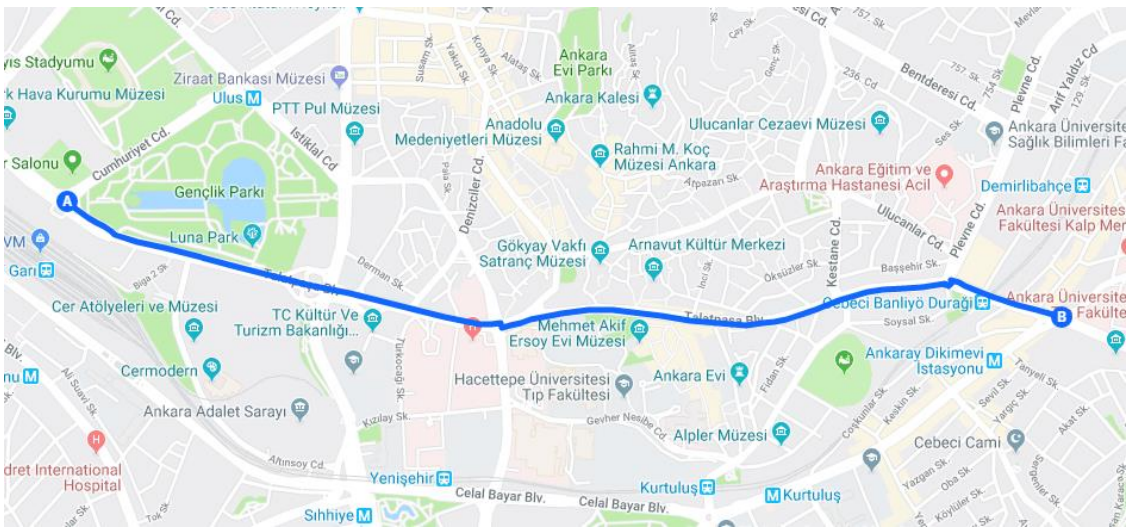
Numune ve İbn-i Sina hastaneleri gelmektedir. Bu kısım görüşmeciler tarafından hastaneler bölgesi olarak tarif edilmiştir. Ayrıca bulvarın köprüden sonra İbn-i Sina

[51] Erkek, 49 Yaşında, Lise Mezunu, Çalışan

kavşağına kadar olan kısmının yokuş olması, algılarda daha baskın olmasını sağlamaktadır. Bulvarın bu kısmında yer alan hastanelerin karşısını medikal ürünler mağazası ve eczaneler doldurmuştur.

> *"…eşimin ayaklarındaki ağrılar için İbn-i Sina hastanesine geliyorduk… bir yıl buraya gidip geldik benim için ayrı bir yeri vardır buranın… sabah iş gidişi bu İbn-Sina yokuşu tıklım tıklım araç doluyor, trafikten araçlar ilerlemiyor. Hep bu yokuşu yürüyerek çıktık trafik yüzünden… hastanenin hemen köşesindeki kavşak bu trafiğe neden oluyor…ben bildiğim bileli burası böyle, hemen Hacettepe hastanesinin girişinin orası da böyle… düz gittiğinizde Hamamönü, kavşaktan sola dönerseniz itfaiye ye, sağa dönerseniz Sıhhiye'ye çıkarsınız…"*[52]

İbn-i Sina Hastanesi kavşağından sonra hemen sağda Hacettepe Hastanesi, solda da Altındağ Belediyesi'nin binası gelmektedir. Belediye binasının devamında restore edilmiş Hamamönü Konakları sıralı halde bulvarı doldurmaktadır. Restore edilen konaklar çeşitli iş kollarına hizmet vermektedir. Görüşmeciler kavşaktan Hamamönü Meydanı'na kadar olan kısımda bir tek Karacabey Hamamı'nın ismini

Harita 15: Talatpaşa Bulvarı

hatırlayabilmişlerdir. Karacaybey Hamamı ve Saat Kulesi'nin bulunduğu Hamamönü

[52] Erkek, 57 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

Meydanı, bulvarın bu kısmında zihinsel haritalarda bir referans nokta özelliği taşımaktadır. Kişiler bu binalara göre yukarı ya da aşağı olarak yönelim belirlemektedir. Bulvarın Saat Kulesi'nden Plevne Caddesi'ne kadar olan kısmında Zekai Tahir Burak Hastanesi ve Cebeci Ortaokulu imgelem olarak hatırlanmıştır. Bu iki yapıdan hariç imgelem olarak kodlanacak her hangi bir yapı ya da nokta belirtilmemiştir. Bulvarın Plevne Caddesi'nden Mamak Caddesi'ne kadar olan kısmında çeşitli iş yeri ve konut olarak kullanılan binalar bulunmaktadır.

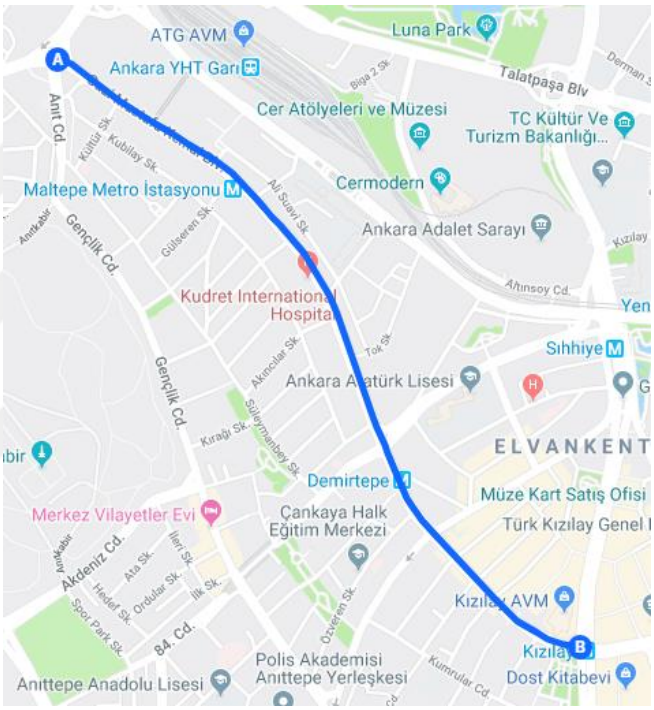
3.2.4.5. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı

Bulvar Kızılay Meydanı'ndan başlayıp, Demirtepe'den geçerek Tandoğan Meydanı'na kadar ulaşmaktadır. Ankara için önemli bir bulvar olup Kızılay Meydanı'nı Tandoğan'a bağlayan bir aks görevi görmektedir. Kızılay Meydanı'nda bu bulvarın yönü İzmir Caddesi tarafı şeklinde kodlanmış ve anlamlandırılmıştır. Birçok görüşmeci bulvarı Tandoğan Meydanı'na çıkan yol olarak değil de İzmir Caddesi'ne giden yol olarak zihinsel haritalarında kodlamışlardır. Bu duruma en başlı sebebi ise kişilerin etkileşimde bulunduğu alanın İzmir Caddesi ve çevresi olmasıdır. Bulvarın Kızılay Meydan girişinde Kızılay AVM ve Milli Piyango Genel Müdürlüğü'nün binası bulunmaktadır. Ayrıca Kızılay Meydan'dan Maltepe yönüne doğru girişte Güven Park'a geçiş sağlanmaktadır. Bulvarın özellikle Kızılay Meydan ile Devlet Personel Başkanlığı'nın binasına kadar olan kısmı ayrıntılı olarak bilinmektedir. İzmir 1 caddesi bu kısmın hatırlanmasında önemi büyüktür.

> *"o zaman gençtik, iş yerim Maltepe'deydi. Her gün sabah Aydınlıkevler'den Maltepe'ye işe gidiyordum. O dönemde bulvarda troleybüs vardı ama ben minibüs kullanıyordum… o dönemden günümüze hatırlayabildiğim Maltepe*

Camisi var, birde Vehbi Koç öğrenci yurdu var hatırladığım… çok değişti bulvar…öğrenci yurdunu gördüğümde iş yerime geldim diyordum…"[53]

Bulvarın Kızılay Meydanı'ndan Strazburg Caddesi'ne kadar kısmında çeşitli iş kollarında iş yerleri bulunmaktadır. Görüşmeciler tarafından bu kısımda baskın olarak Maltepe Camii hatırlanmış ve azda olsa Demirtepe metro istasyonu tariflerde yerini almıştır. Strazburg Caddesi'nin bulvar üzerinden geçen köprüsü bulvar üzerinde konumlamaya ve yol tarifinde yön belirteci olarak kullanılmaktadır. Strazburg Caddesi'nden Tandoğan Meydanı'na kadar olan kısımda öznelerin zihinsel haritalarında kullandığı bir imgelem niteliği taşıyacak bir unsur bulunamamıştır. Tandoğan Meydanı tarafında meydan hatırlanmış ve yeni açılan TİKA binası bulvarın tanımında kullanılmıştır. Ayrıca bulvar gündüzleri yoğun trafiği ile hatırlanmaktadır.

Harita 16: Gazi Mustafa Kemal Caddesi

Bulvar Ziya Gökalp Caddesi ile aynı zamanda kullanıma açılmıştır. Açıldığı dönemde bulvar üzerinde Maltepe Camii'ne kadar birkaç bina dışında her hangi bir yapı bulmuyordu. Camiden Tandoğan Meydanı'na kadar havagazı ve makarna fabrikasından başka bir yapı yoktu. Bulvar üzerinde geçmişten günümüze İkramiye Apartmanları gelmiştir. Bulvar geçen zaman içerisinde hızlı kentsel yapılaşma sürecine girerek günümüzdeki halini almıştır. Bulvara bağlanan sokaklar bu yapılaşma sürecinde

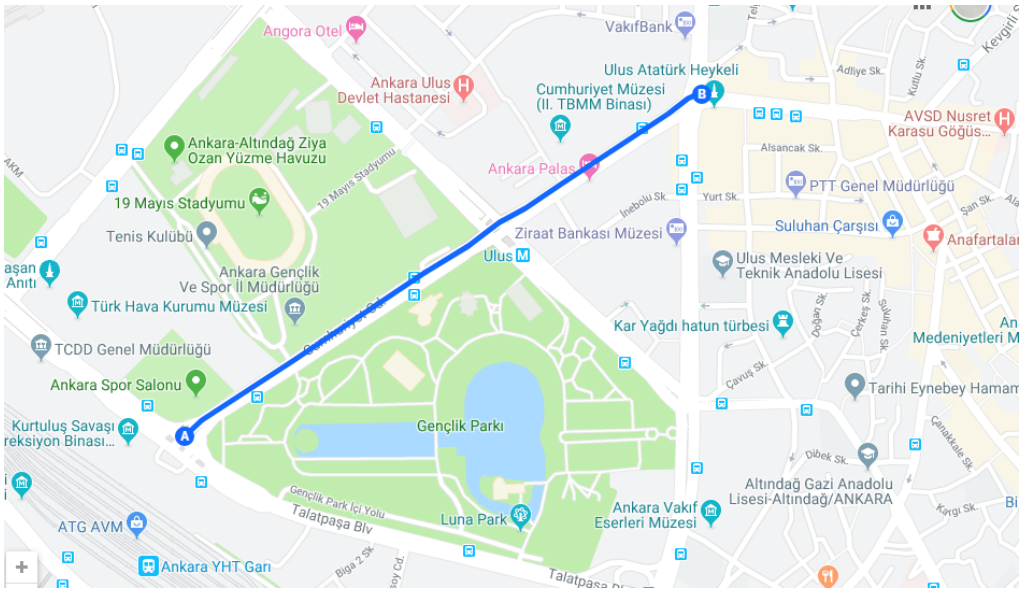
[53] Kadın, 62 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

gazinolar, barlar, eğlence mekânları ve düğün salonların olduğu bir eğlence bölgesi haline dönüşmüştür (Özalp, 2016, s. 126).

> *"...ya burası artık çok kötü oldu. Önceleri Ulus'ta olan pavyon ve gazinolar şimdi buralarda... sokaklarda bu insanları görüyorsunuz. Hele ki akşam saatleri buraları iyice tehlikeli oldu... evet İzmir Caddesini sıkça kullanıyorum ama eskisi gibi artık değil..."*[54]

3.2.4.6. Cumhuriyet Bulvarı (İstasyon Caddesi)

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde İstasyon Caddesi olarak isimlendirilen Cumhuriyet Bulvarı kurulduğu dönemde yazları tozdan, kışları ise çamurdan geçilmeyen bir haldeydi. Ulus Meydanı'ndan başlayan bulvar Gençlik Parkı'nın yanından geçerek, Ankara Spor Salonu'nun bulunduğu Hipodrom Caddesi'ne ulaşır ve Talatpaşa Bulvarı'nın kesişimine kadar gider. Bulvar, kısa olmasına rağmen Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli anlara tanıklık etmiştir. Ayrıca Ankara'yı etrafa bağlayan tren garına ulaşımın ana güzergâhı olasından dolayı Ankaralılar için ayrı bir önemi vardır. Günümüzde ki 19 Mayıs Stadyumu'nun yanından geçen İncesu Deresi'nin üzeri kapatılmadan önce ilkbaharda taşmasından dolayı çevresi bataklık haline gelirmiş. Henüz

Harita 17: Cumhuriyet Bulvarı (İstasyon Caddesi)

[54] Erkek, 58 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Çalışan

kurulmayan Gençlik Parkı'da bataklık olduğu için bulvar çevresi ıslah edilinceye kadar yazı da kışı da eziyet bir yol olmaktaydı.

Bulvar kurulduğu dönemden günümüze en az değişikliğe uğran cadde olarak gelmiştir. Bulvarın Ulus Meydan'dan Gar'a doğru gidişinin tarafında I. (Kurutuluş Savaşı Müzesi) ve II. (Cumhuriyet Müzesi) Meclis binaları ve 19 Mayıs Stadyumu; sol tarafında ise 100. Yıl Çarşısı, Ankara Palas, RadisSon Blu Hotel Ankara, Ulus Metro İstasyonu ve Gençlik Parkı bulunmaktadır. Bulvarın iki kısımı da görüşmeciler tarafından zihinsel haritalarına kodlanmış ve tarif edilmiştir. Meclis binalarından sonra gelen minibüs durağı bu caddenin işlevini arttırmış ve özneler tarafından çevresi zihinsel haritalarında ayrıntılı olarak kodlanmıştır. Ayrıca 19 Mayıs Stadyumu'nun olduğu kısımda Ankara'nın ilçelerine giden otobüslerin kalkması da bu güzergâhın önemi arttırmıştır. Bulvar taşıdığı tarihi anlam dizgesinden, üzerinde bulunan tarihi önemli binalardan, bağlandığı meydanlardan ve günümüzdeki kullanım işlevlerinden dolayı bütün görüşmeciler tarafından tanımlanmıştır. Görüşmeciler tarihi geçmişe vurgu yapsa da bulvarı zihinsel haritalarında yer edindiren en önemli etken, bulvar üzerinde ki toplu taşıma noktaları olmuştur. Bazı görüşmecilerin bulvar üzerindeki tarihi yapıları gezmediği tespit edilmiştir. Bulvar üç önemli ulaşım ağını barındırdığı için hem sürücüler hem de yayalar için önem arz etmektedir.

> *"yazın gençlik parkına oturmaya çok geliyorum… hem halden alış veriş yapıyorum hem de parkta biraz oturup eve gitmek için stadyumun yanındaki duraklara gitmeye yakın oluyor… yağmur ya da kar yağdığında burası çok kötü oluyor, trafik öyle sıkışıyor ki anlatamam… kışın kar yağmıştı. Ulus'ta bir işim vardı. Hallettim meclisin önünden geçip eve giden otobüsün durağına gittim. Otobüs hatırlamıyorum tam ama on dakika gibi bekledikten sonra*

hareket etti ama kavşaktan çıkıp gitmemiz hiç unutmuyorum bir saatten fazla sürmüştü. Kardan dolayı araçlar kayıyor, ilerleyemiyor…"[55]

Bulvar stadyumda maç olduğu zamanlar ayrı bir kalabalıklığa ev sahipliği yapmaktadır. Bulvarın özellikle Ulus Meydan ile Metro İstasyonu arasındaki kısmı diğer kısımlara göre daha çok kullanılmaktadır. Görüşmecilerin bazıları metro istasyonu ile Gar Meydanı'na kadar olan yeri güvenli görmediğini belirtmiştir.

3.2.4.7. Çankırı Caddesi

Ulus meydandan başlayan cadde Yıldırım Beyazıt Meydanı'nda son bulmaktadır. Günümüzde Yıldırım Beyazıt Meydanı ismi çok bilinmese de Dış Kapı Kavşağı olarak bilinmektedir. Kurulduğu dönemde Kapı Caddesi olarak adlandırılmaktaymış. Bu ismi Ankara Kalesi'nin, Ankara'nın çeşitli bölgelerine açılan kapılardan birinin Çankırı Caddesi'ne açılmasından dolayı almıştır. Caddenin Ulus'tan başlayan kısmı Cumhuriyet'in kuruluş döneminde yapılan binalardan oluşmasından dolayı diğer caddelere göre daha hızlı gelişmiştir. Caddenin Ulus girişinde Sümerbank, Türkiye İş Bankası, Eski Başbakanlık ve Maliye Bakanlığı ve Hükümet Konağı binalarının bulunması caddenin Ankaralılar nezdinde önemini arttırmıştır. Günümüzde caddenin çehresi çok değişmiş olmasına rağmen Ankaralılar tarafından cadde bilinmekte ve zihinsel haritalarında yer edinmektedir. İlk zamanlar siyasetin ve kamunun merkezi olarak kodlanan cadde ve çehresi, günümüzde pavyon ve gazinoların bulunduğu bir yere dönüşmüştür.

"…100.Yıl Çarşısında iş yerim vardı. Artık emekli oldum ama o yıllarımı unutamam hiç… bizim zamanımızda Ulus böyle değildi, kaliteli insanlar olurdu… Rüzgarlı sokak öyle işlek ve güzel bir yerdi ki şimdi ise pavyon gazino kaynıyor. Tarihimize ayıp bu durum, yediremiyorum. Devlet bende bu

[55] Erkek, 57 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

işe el atmalı Cumhuriyet'imizin tarihini taşıyan bu yerler pis insanlar yüzünden gezilemez bir hal aldı… bazen yürümek için Roma Hamamı'nın orada inerdim. Mutlu olurdum bu arada yürümekten… şimdi ise kimseye gitmeyin diyorum, hele ki akşam kesinle gitmeyin diye uyarıyorum… ben orayı doğanları (doğan model araba) parkı olarak görüyorum…"[56]

Cadde önemli kamu binalarına ev sahipliği yapmasına rağmen planlı bir gelişme gösterememiş ve düzensiz yapılaşmanın yaşandığı bir cadde haline dönüşmüştür. Ulus Meydan'dan Dışkapı yönüne doğru gidildiğinde caddenin sağ tarafı kentsel ranta yenik düşmüş ve eski binalar yıkılarak yerine çok katlı binalar yapılmıştır. Hemen İş Bankası binasından sonra eski Maliye Bakanlığı'nın arka bahçesi yer almaktaydı ama günümüzde bu yer Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin binası haline dönüştürüldü. Yeni Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin binasından Yıldırım Beyazıt Meydanı/Dış Kapı kavşağına kadar olan kısım eskiye nazar çok değişmiş durumdadır. Günümüzde pavyon ve gazino gibi eğlence mekânları ile dolmasından dolayı bu kısım birçok Ankaralı tarafından gidilmemesi gereken yerler olarak görülmektedir. Geç saatlerde caddenin bu kısmı eğlence mekânlarından çıkan kişiler ile dolu olmaktadır.

Caddeye Ulus Meydanı yönünden girildiğinde sol tarafı günümüze kadar pek değişmeden gelmiştir. Caddenin sol girişi Koç Han ve Koçak iş merkezleri ile başlamaktadır. Günümüzde bu hanlarda çeşitli iş kollarına ait iş yerleri bulunmaktadır. Hemen bu iş merkezlerinden sonra Ankara'nın önemli sokaklarından biri olan Rüzgârlı Sokak gelmektedir. Çankırı caddesinden İstanbul Caddesi'ne bağlanan bu sokak ilk zamanlar Ankara'nın gazetecilik sektörünün merkezi konumundaydı. Günümüzde de aynı konumunu korumakta ama çeşitli iş kollarının değişmesi ile yeni bir çehre kazanmıştır. Caddenin sol tarafı Rüzgârlı Sokak'tan Dış Kapı Kavşağı'na kadar Atatürk

[56] Erkek, 68 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli

Meslek Lisesi, Roma Hamamı ve Yiba Çarşısı hariç otel, pavyon, gazino ve çeşitli iş kollarının yerlerinden oluşmaktadır.

Görüşmeciler caddenin Ulus Meydan tarafındaki girişinde bulunan binalar hariç Rüzgârlı Sokak, Roma Hamamı, Enerjisa ve Yiba Çarşısı'nı hatırlamakta ve tariflerinde kullanmaktadırlar. Ankaralılar için bu cadde korkulan ve gidilmemesi gereken bir yer olarak zihinlere kodlanmıştır. Günümüzde bu algıyı yavaş yavaş değişime uğratacak yeni bir yapılaşma hareketi başlamıştır. Özellikle Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin merkezi Ulus'ta bulunmasından dolayı Çankırı Caddesi üzerinde ki binalar üniversitenin kullanımına dâhil edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Etlik Caddesi ile Çankırı Caddesi'nin kesişimindeki köşede Ankara Adalet Sarayı'nın ek binasının açılması Çankırı Caddesi'ndeki korkulan boyutunun değişmesine etkisi oluştur. Bu kurum ile Ankaralılar Çankırı Caddesi ile daha çok etkileşim kurmak zorunda kaldığı için kolektif bellekteki Çankırı Caddesi korkusu yumuşamaktadır.

3.2.4.8. Cemal Gürsel (Cebeci) Caddesi

Cumhuriyetin kurulması ile başlayan yapılaşma hareketi sonucu Sıhhiye bir plan doğrultusunda gelişmektedir. Gelişen Sıhhiye'yi Dikimevi'ne bağlamak için 1930 yılında eski adı Cebeci olan Cemal Gürsel Caddesi açılmıştır. Cadde Celal Bayar Bulvarı, Ziya Gökalp, Dumlupınar ve Kıbrıs caddelerinin kesiştiği kavşaktan Dikimevi Kavşağı'na kadar devam eder. 1930 yılında Cebeci ismi ile açılan cadde 1960 yılında cumhurbaşkanı olan Cemal Gürsel'in adını almıştır. Planlı yapılaşmada Cebesi semti Ankara Üniversitesi kampüsü olarak düşünülmüştür. Bunun sonucu olarak da cadde üzerinde iki katlı binalara izin verilmiştir. Cadde açıldığı dönemde Ankara Üniversitesi'nin Hukuk ve Siyasal Bilgiler fakülteleri bulunmaktaydı. Bu iki bina dışında cadde ve çevresinde günümüzdeki gibi bir yapılaşma yoktu. Kurulduğu dönemden günümüze kadar cadde Hukuk ve Siyasal Bilgiler fakülteleri hariç büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Caddedeki iki katlı

villa tipi evlerin bahçelerinde çeşitli ağaçlar ekilmiş ve bahar aylarında açtığı çiçekleri ile meşhur olmuştur.

> *"bende burayı çok seviyorum… merkezi bir yer, Kızılay yürüme mesafesinde… ilk zamanlar Kurtuluş Parkına giremiyorduk. Çok kötü bir haldeydi. Tinerciler falan vardı. Şimdi eskiye göre düzeldi, gidip güzel havalarda oturabiliyoruz, yürüyoruz. Caddeyi sorarsınız ben çok yoruluyorum artık. Metro olmasa burası çok rezil olurdu. Mesai saatlerinde cadde keşme keş bir trafik, yay yürüseniz aynı araçla gitseniz aynı… ben sürekli metroyu kullanıyorum…"*[57]

Cadde planlı yapılaşma ile başlayan tarihi, 1950 yıllarında kat iznin değişmesi ile değişikliğe uğramıştır. İlk değişim etabında üç ve dört katlı binalar yapıldı daha sonra ise bu yapılan binalar yıkılarak ikinci etap yapılaşması olan günümüzdeki çok katlı binalar yapılmıştır. Bu bölge ve cadde özellikle üniversite öğrencilerinin kullandığı bir yer olarak döneminin zihinsel haritalarına kodlanmıştır. Günümüzde de bu algı çok değişmedi ama

Harita 18: Cemal Gürsel (Cebeci) Caddesi

çevresel düzenlemeler ve yapılaşmalar üniversite öğrencileri dışında bir sosyal çevre

[57] Erkek, 57 Yaşında, Lise Mezunu, İşçi

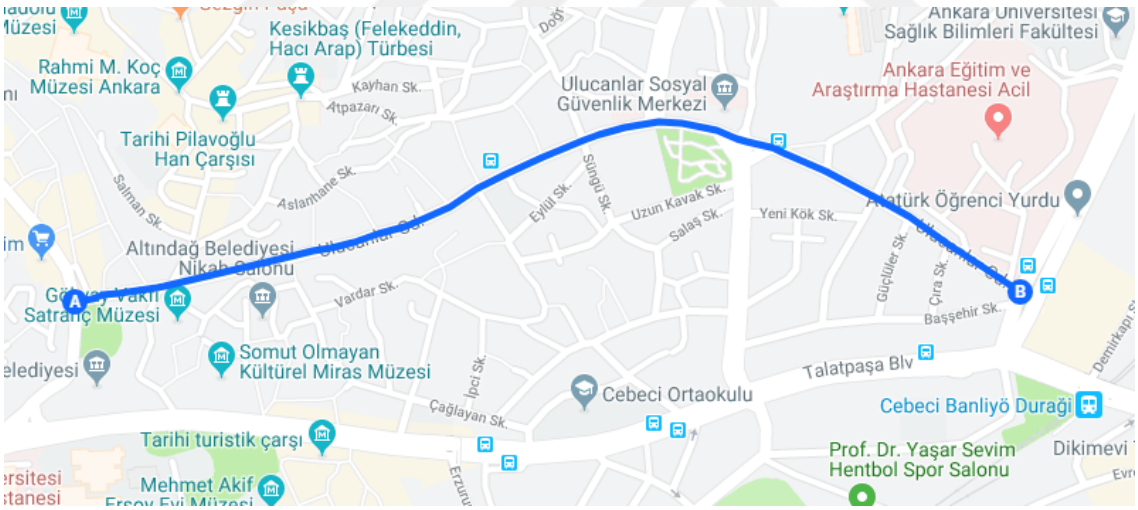
yarattı. Günümüzde caddenin Kızılay yönünden gelindiğinde girişi Kurtuluş metro istasyonu ile imgeleştirilmiştir. Caddenin girişinin sağ tarafında Kurtuluş Anadolu Lisesi bulunmaktadır. Okulun devamında Cebeci ile özdeşleştirilen yükseköğretim öğrenci yurtlarının binası gelmektedir. Özellikle yurt yapma rantı ile eski iki katlı binalar yok edilmiş ve yerlerine yüksek katlı apartmanlar yapılmıştır. Yurtların devamında Hukuk ve Siyasal Bilgiler fakültelerinin binalarının bulunduğu Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü gelmektedir. Kampüste Dikimevi Meydanı'na kadar cadde üzerinde sağlı sollu yüksek katlı binalar bulunmaktadır. Aynı şekilde Kızılay'dan geliş yönün solunda caddenin girişinde Opet Akaryakıt İstasyonu cadde için bir imgesellik taşımaktadır. Opet ve Cebeci Kampüsü'nün dengine kadar olan kısmında açıktan giden tren rayları bu alan için önemli bir imgelem olmuştur.

3.2.4.9. Ulucanlar Caddesi

Ulucanlar, Kurşunlu Camii'nin bulunduğu konumdaki kesişiminden başlayıp, Ankara Hastanesi'nin önünden geçerek, Plevne Caddesi'nde biten caddedir. Cadde Ankara Kalesi'nin eteklerinde olmasından dolayı Ankara'nın en eski yerleşim yerlerinden birini oluşturmaktadır. Hemen caddenin altında ve üstünde bulunan Şükriye ve Kayabaşı mahalleleri, yapıldığı dönemdeki gibi günümüze ulaşabilmiş nadir yerlerdendir. Cadde Gross, Gimat gibi büyük marketler açılmadan önce Ankara'nın gıda ve temizlik malzemelerinin satıldığı, her türlü malzemenin bulunduğu bir yerdi. Günümüzde açılan büyük marketlerden dolayı eski albenisini kaybetmiş ama hala aynı özellikte iş yerleri bulunmaktadır. Cadde ilk açıldığı dönemde, günümüzdeki halinden daha da dardı. Çarpık yapılaşma sonucunda caddede, genişletme çalışmaları başlamış ve cadde üzerinde bulunan tarihi yapılar gerekli çalışmaları yapılmadan yıkılarak caddenin genişletilmesi yapılmıştır.

"hala gezerim buralarını, ama eskisi gibi her şey bulunmuyor. Cadde boyunca yürümek zor oluyor o zamanlar, elimizde poşetler yoruyordu… Ulucanlar Cezaevine torunlarımı götürdüğümde tekrar caddeden yürümek istedim ama çok zor oldu. Bir zamanlar burası alış veriş poşetleri ile dolu insanlar vardı. Şimdi de var ama eskiden daha çok kişi vardı… göz için bu caddeye geliyorum artık, Ankara Hastanesi biraz kalabalık oluyor ama gene de iyi bir hastane… cadden alışveriş yapılır Samanpazarı'na gider oradan da hale uğrardık…"[58]

Caddenin, Plevne Caddesi ile kesiştiği köşede Ankara Hastanesi bulunmaktadır. Hastaneden dolayı caddenin Kestane Caddesi ile kesişimine kadar olan kısmı karşılıklı olarak eczane, medikal ürün mağazaları ve optik satış yerlerinden oluşmaktadır. Caddeden Kurşunlu Camii yönünde doğru gidişte Kestane Caddesi ile kesişiminin

Harita 19: Ulucanlar Caddesi

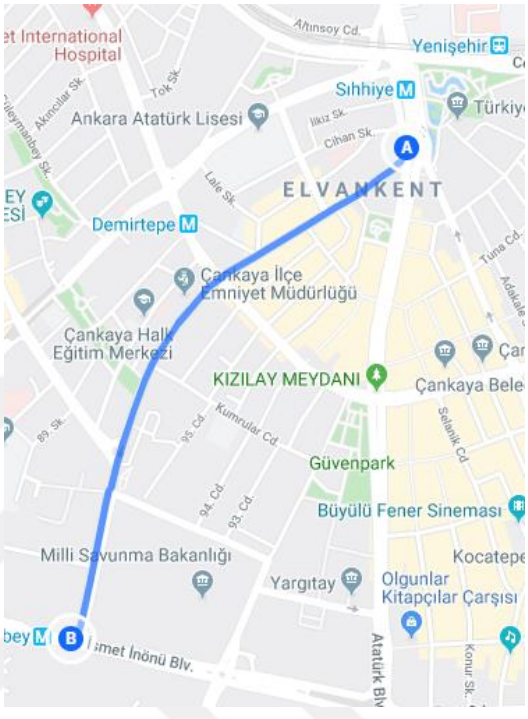
solunda Ulucanlar Çocuk Parkı, sağında ise Ulucanlar Cezaevi Müzesi bulunmaktadır. Cadde görüşmeciler tarafından Ulucanlar Cezaevi Müzesi ile özdeşleştirilmiş ve imgelenmiştir. Ankaralı olsun ya da olmasın birçok kişi caddeyi Ulucanlar Cezaevi Müzesi ile bilmekte ve hatırlamaktadır. Caddenin eczaneler sırasından sonraki

[58] Erkek, 61 Yaşında, İlkokul Mezunu, İşçi (çalışmıyor)

Samanpazarı'na kadar olan kısmında ağırlıklı olarak ayakkabıcı mağazaları bulunmaktadır.

3.2.4.10. Necatibey Caddesi

Cumhuriyet'in kuruluş döneminde planlı yapılaşma doğrultusunda konut ihtiyacını karşılamak için Necatibey Caddesi'ne sağlı sollu iki katlı bahçeli evler yapılmıştır. Caddeye Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necatibey'in adı verilmiştir. İlk Memurlar Kooperatif evleri bu cadde üzerine yapılmıştır. Sıhhiye'den başlayan cadde İsmet İnönü Bulvarı'na kadar devam etmektedir. Bulvarın girişi Sıhhiye'den olduğu için özneler tarafından sık ve işlek olarak kullanılmaktadır. Özellikle girişindeki telefoncu mağazaları ve bu tarz teknoloji ürünleri satan dükkânların çok olması imgeselliğini güçlendirmektedir.

Harita 20: Necatibey Caddesi

Caddede baştan sona kadar yüksek katlı binaların olmasından dolayı öznelerin algılamalarında giriş katlardaki mekânlar daha baskın olmaktadır. Caddeyi üsten kesen Gazi Mustafa Kemal Bulvarı caddede yürüyen ya da yol tarifi eden özneler için bir konumlama noktası olmaktadır. Cadde boyunca imgelem yaratacak yapısal bir öğe olmamasından dolayı özneler tarafından cadde için bir tanımlama çok yapılamamıştır. Caddenin sonunda bulunan Milli Savunma Bakanlığı bir bitiş imgelem noktası olarak konumlandırılmıştır. Necatibey Caddesi'nin başlangıcı ve sonu olan noktalarda algılanabilir baskın bir imgelem olduğu için görüşmeciler tarafından caddenin uzunluğu tam bir şekilde tarif edilmiştir.

"... cadde çok sıkışık, ben fazla uğramazdım ama İzmir caddesinden yürüdüğümde Sıhhiye'ye geçmek için kullanıyordum... bu cadde üzerinde aklımda kalan polis karakoludur. Birde Sıhhiye'den girişinin başındaki askeri malzemeler satan dükkânları hatırlıyorum. Bu dükkânlar çok meşhur, askere gidenler bilirler. Caddeye girişteki binanın altında bu dükkânlar..."[59]

[59] Erkek, 57 Yaşında, Ortaokul Mezunu, İşçi

3.2.5. Küçüle Küçüle Kalmadı… Eskiden Buralarda Çok Güzel Kutlamalar Oluyordu!...

3.2.5.1. Ulus Meydanı

Cumhuriyet'in kurulması ile başkent olan Ankara, yeni devletin gereksinimleri için çeşitli yapılaşma planları başlatılmış ve belirli bölgeler bu gereksinimleri karşılamak için merkez olarak teşkilatlanmıştır. Özellikle Ulus, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde çeşitli ihtiyaçlar için; siyasetçilerin, yazarların, aydınların vb. birçok kişinin kullandığı önemli bir yer olmuştur. Meydan Ulus adını alıncaya kadar birçok isim değişikliği yaşamıştır. İlk adını, meydanda bulunan Taşhan binasından almıştır. Taşhan, döneminin mimari yapı anlayışının çok ilerisinde bir yapı olduğu için Cumhuriyet'in kuruluş döneminde çeşitli ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Binanın dış duvarları Ankara taşından, iç kısımlar ise kerpiçten yapılmıştır. Bina iki katlı, ortasında geniş bir avlu ve bu avluda hayvanlar için yapılmış ahırlardan oluşmaktadır.

Fotoğraf 58: Taşhan

Taşhan yapıldıktan sonra Ankara'ya demir yolunun gelmesi ile Taşhan Meydanı İstasyona yakınlığından dolayı Ankara için daha da önemli bir hale gelmiş ve Cumhuriyetin kamusal yüzünün bir göstergesi olmuştur. Özellikle Cumhuriyet'in

kurulması sonucunda İttihat ve Terakki için yapılan binanın Meclis Binası olarak kullanılması, Ulus'un kamusallığını daha da arttırmıştır (Batuman, Akış, Kılınç, Yalım, &

Fotoğraf 59: Ulus Meydanı'nda Cumhuriyet Kutlaması

Cengizkan, 2017, s. 157). Taşhan, meclisin açılması ile Ankara dışından gelen vekillerin konakladığı bir mekân olmuştur. Döneminin ilerisinde bir konfor ve rahatlıkta olmasından dolayı çeşitli hizmetler için kullanılmıştır. Hanın cadde yönündeki üst katları iş yeri, alt katları ise esnaflar için dükkân olmuştur. Bu iş yerlerinden en önemlisi Nuri Bey tarafından işletilen Karpiç Lokantası'dır.

> *"... ayrıntılarını bilmesem de okuduklarımda meydan çok değişmiş... internette eski fotoğraflarından gördüm bom boşmuş çevresi... gençliğimizde o kadar çok gelirdik ki, Cumhuriyet kutlamalarında burası çok güzel olurdu. Fener alayları falan geçerdi. O günlerden eser kalmadı. Bir zamanlar ne kadar elit ve önemli bir yer bugün varoş yerler ve tehlikeli yerler olarak görülüyor... özellikle bu Çankırı Caddesi, Bent Deresi tarafları..."*[60]

Ulus meydanı, Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan planlı yapılaşma sonucunda Lörcher Planı'nda gerekli düzenlemeleri yapılarak Hâkimiyeti Milliye Meydanı ismiyle resmi törenlerin kutlandığı bir meydana dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm ile meydan

[60] Erkek, 69 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

kamusal bir kimlik kazanmış ve Cumhuriyet'in temsili bir simgesi haline gelmiştir. Meydan'ın İstasyon ile bağlantılı olması, konumunu daha da önemli kılmış ve bürokrasinin ve kamusallığın merkezi olarak uzun süreler yerini korumuştur. İkinci Meclis Binası'nın inşa edilerek kullanılmaya başlanması ile Meclis ve Taşhan birlikteliği oluşmuştur. Bu birliktelik Ankara Palas Otel'in açılmasına kadar sürmüştür. İstasyon Caddesi ve Ulus Meydanı'nın öneminden dolayı çevresinde hızlı bir yapılaşma hareketi başlamıştır. Bu doğrultu hazırlanmış olan Lörcher Planı ile Ulus Meydanı'na Zafer Anıtı yapılmıştır. Ulus Meydanı'nın Cumhuriyet'in modern yüzünü ve gücünü simgeselleştirmesi için çeşitli kamusal binalar ve yapılar inşa edilmiştir. Bunların ilki İş Bankası'nın genel müdürlük binasıdır (Bayraktar, 2013, s. 23).

Ankara Palas'ın yapılması ile önemini yitiren Taşhan, 1935 yılında Sümerbank Genel Merkez Binası'nın yapımı için yıktırılmıştır. Devletçilik politikasının göstergesi olması için Sümerbank'ın binası inşa edilmiş ve Cumhuriyet'in kurumsal yapılaşma hareketini göstermesi açısından da önemli bir pozisyona bürünmüştür. Meydan, Ankara Valisi Reşit Bey tarafından genişletilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Ulus'un yapısı 1950'li yıllardan sonra Ulus İş Hanı inşaatı için eski yapıların yıkılması ile büyük bir değişime uğramıştır. Yeni yapılaşmalar ile Ulus ve çehresi değişime uğramış ve 1980 sonrası alt gelir grupların kullandığı ticari bir nokta haline gelmiştir. Kurulduğu dönemde Cumhuriyet'in siyasi ve politik merkezi olan Ulus, eski gücünü ve etkisini kaybederek günümüzde tarihi simgeselliğiyle hatırlanmaktadır.

> *"…evde durmuyorum. Emeklilikte insan yapacak bir şey bulamıyor, gençliğimizde gittiğimiz bütün yerler yok oldu, bir Ulus kaldı o da kaldı ise… gelip hali geziyorum, oradan çarşılara bakıyorum sonra meydanda ki otobüs duraklarından eve gitmeye çalışıyorum. Yaşlılar için yapacak hiçbir şey kalmamış Ulus'ta… o kadar çok araba var ki karşıdan karşıya geçemiyoruz… gençliğimden meydan denildiğinde bana Ulus Çarşısı, Heykel, Meclis Binası*

ve 100.Yıl Çarşısı'nı hatırlıyorum… hale gidiş bile eziyet haline geldi artık…[61]

Yeni yapılanma süreci ile Ulus Meydanı yeni işlevsellikler kazanarak, farklı kesimin ihtiyaçlarına cevap veren bir yere dönüşmüştür. Birçok görüşmeci Ulus Meydanı bir geçiş güzergâhı ve yaşlıların çok olduğu bir bölge olarak tanımlamaktadır. Zafer Anıtı çevresindeki yapılar, günümüzde yeni ihtiyaçlar doğrultusunda tekrar yapılandırılarak

Fotoğraf 60: Ulus Meydanı'ndan Görünüm

kullanıma sunulmuştur. Meydan günümüzde İş Bankası Binası, eskiden Sümerbank binası olan günümüzde Sosyal Bilimler Üniversitesi Binası, Meclis Binası, 100. Yıl Çarşısı, Spor Genel Müdürlüğü Binası ve Ulus Çarşısı ile özdeşleşmiştir.

Meydan geçmişten günümüze Cumhuriyet'in simgesi olarak kurgulanmış ve hala aynı anlam dizgelerini korumaktadır. Özellikle resmi kutlamalarda meydanın imgelemi daha çok güçlenmiştir. Ayrıca yaya ve araç trafiği için geçiş güzergâhı olması da etkilidir. Ankaralıların zihinsel haritasında Ulus yaşlıların tercih ettiği bir yer olarak kodlanmıştır. Meydanda bulunan otobüs duraklarında yaşanan yoğunluk meydanın özneler tarafından

[61] Erkek, 71 Yaşında, İlkokul Mezunu, İşçi (çalışmıyor)

daha ayrıntılı incelenmesine imkân tanımıştır. Meydanda geçirilen sürenin artması zihinsel haritalarında algılarını güçlendirmektedir.

3.2.5.2. Kızılay Meydanı

Kızılay Meydanı, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde yeni devletin hem simgesel hem de sosyo-kültürel yapısının temsili amacı ile ulus devlet olmanın bir süreci haline gelmiştir. Kızılay planlı kalkınma amacı doğrultusunda Lörcher Planı ile başkentin konut ihtiyacını karşılamak üzere kurgulanmış bir bölge ve meydandır. Kızılay ve çevresi ile ilgili konutsal gelişim ve yapılaşma hakkında bilgi Atatürk Bulvarı başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde Kızılay Meydanı'nın bir ulus devletin ve toplumun simgesel yapı taşı oluş süreci ele alınacak ve günümüze kadar meydanın geçirdiği anlamsal değişime bakılacaktır. Meydan öncelikle yeni kurulan devletin gücünün ve modernleşme yüzünün temsili olması için Kızılay Parkı ve Güven Anıtı yapılmıştır. Yeni kurulan devletin konut ihtiyacından dolayı meydanın çevresindeki konutlarda bürokratlar ve dönemin üst gelir grubu kişilerin kalması, meydana ayrıca bir önem ve anlam katmaktadır. Planlı kentleşme ile yaratılan Kızılay Meydanı hem döneminin hem de günümüz başkentinin bütün yolların çıktığı bir konumdadır.

Fotoğraf 61: Kızılay Meydanı'ndan Görünüm

"...Güven Park'ta eskiden ne güzel oturabiliyorduk. Şimdi minibüslerden ve polislerden geçilmiyor, anlamıyorum Türkiye'nin merkezi olan bir yer nasıl böyle bu kadar güvensiz olabiliyor... burası çok değişti. Hemen şu parkın karşısında Gima vardı. Alışverişlerimizi oradan yapardık... eskiden kavşağın ortasında havuz varmış, onu duydum şaşırdım. Şuan araçtan başka bişi yok... hele şu metro yapımını hatırlıyorum aman yarabbim ne rezillikti o dönemler... metro önemli bir ulaşım aracı ama biz hala tam olarak kavuşamadık. Şuan Kızılay'a gelmeye o kadar çok korkuyorum ki, mecbur olmadıkça gelmek istemiyorum...[62]

Kurulduğu dönemde kamusal alanları ve modernitenin temsili bir yaşam stilinin yaşandığı yer olarak kodlanan meydan, bugün de birçok alan ve aktivitede Ankara'nın en önemli meydanı ve bölgesi olarak zihinlere kodlanmıştır. Meydan, Ankara'nın bütün bölgelerine geçisin ana noktasını oluşturmaktadır. Bundan dolayı Ankaralıların toplu taşıma ya da çeşitli ulaşım araçları Kızılay Meydan'dan geçmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda kimileri için araç ile geçilen bir kavşak, kimileri için buluşma ve vakit geçirme alanı, kimileri için sosyal aktivitelerin yapıldığı bir merkez olarak görülmektedir. Meydanın ve çevresinin birçok farklı alanları etkileyen bir yönünün olmasından dolayı, Ankaralılar için meydan farklı anlam dizgelerine bürünmektedir. Bu anlam dizgelerinin içerisinde öznel değerlerin ötesinde kolektif değer ve siyasi bir temsiliyet noktası da vardır.

Meydan, kurulduğu dönemde Hürriyet Meydanı olarak isimlendirilmiştir. Meydan, Jansen Planı'nda Güvenlik Anıtı (Güvenpark) ile Kızılay Binası (Kızılay Alışveriş Merkezi) arasında kalan bölüm olarak tasarlanmıştır. Günümüzde Ulus Meydan'dan Kuğulu Park'a kadar giden Atatürk Bulvarı, yapıldığı dönemde Ankara'nın

[62] Kadın, 57 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı

ana omurgası olarak dizayn edilmişti. Bu omurga bir bulvar olmadan öte yeni kurulan Cumhuriyetin hem mekânsal hem de sosyo-kültürel yapısının gelişimini ve dönüşümünü

Fotoğraf 62: Kızılay Meydan'ından Görünüm

yansıtan bir simgesel eser olmuştur. Meydanın ismi çeşitli değişikliğe uğramış ve günümüzdeki ismini Kızılay Alışveriş Merkezi'nin olduğu yerdeki yıkılan Kızılay binasından almıştır. Kızılay, planlı kalkınma doğrultusunda konut ve yaşam alanı olarak dizayn edildiği için ticari merkezlerin olmamasını 1930'lu yıllarda hissetmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren yavaş yavaş küçük ticari dükkânlar açılmıştır. Ayrıca bu tarihten sonra meydan çevresinde ve Atatürk Bulvarı üzerinde inşasına başlanan kamusal binalar hizmete girmiştir. Kızılay Parkı, etrafında açılan kamu binaları neticesinde canlı bir sosyo kültürel yapının yansıtıldığı ve sergilendiği noktaya dönüşmüştür. Çünkü bu dönemlerde Kızılay Meydanı yeşil alanları, düzenli yapılaşması ile bilinmekteydi. İş çıkışı Ankaralılar için Kızılay Meydan'dan Sıhhiye'deki Orduevi arasında kalan kısım bir yürüyüş parkuru olmuştur. Meydan hem yeni kurulmuş Cumhuriyetin simgesel bir temsili hem yeni gelişmekte olan burjuva sınıfının yaşam alanı olmuştur.

Kat mülkiyeti ile Meydan ve çevresi büyük bir dönüşüme uğradı ve amaçlanan konut bölgesi olmaktan uzaklaşarak, ticaret merkezi haline dönüşmüştür. Yüksek katlı binaların yapımı ile başlayan ticarileşme hareketi, binaların alt katlarının pasajlara dönüştürülmesi ile hız kazanmıştır. 1960 ve sonrası meydan bir sosyal etkileşim alanı olmanın yanında siyasi bir merkez haline gelmiştir. 1960 sonrası yaşanan birçok olaylarda Kızılay Meydanı protestolarının ve yürüyüşlerin odak noktası ve temsili olmuştur. Meydan günümüzde bu özelliklerinin birçoğunu kaybetmiş olsa da hala Ankara'nın merkezi olma özelliğini sürdürmektedir.

Meydana bağlanan caddeler öznelerin konumlama ve yönelimleri için sıkça kullanılmaktadır. Ayrıca Kızılay Meydanı'nın altında ki metro istasyonu meydanın işlevsel kullanımı ve anlamsal dizgesini değiştirmiştir. Meydan hem üste hem de altta farklı yapısal işlevsellikleri ile öznelerin zihinlerinde kodlanmıştır. İstasyondan çıkışı sağlayan çıkış kapıları özneler tarafından ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiş ve her çıkış dışındaki bir imgesellik ile eşleştirilmiştir. Çıkış noktalarındaki mekânsal bağlamlar öznelerin zihinsel haritalarında önemli bir yönelim ve referans nokta olmaktadır.

3.2.5.3. Sıhhiye Meydanı

Meydan, cumhuriyetin kuruluş döneminde planlı yapılaşma doğrultusunda Lörcher planında Sağlık Bakanlığı'nın yapılacağı bölge olarak tanımlanmıştır. Bakanlığın bu bölgeye yapılması kararı Sıhhiye Meydanı ve çevresini yapılaşmaya açmış ve bataklık olan alanlar kurutulmaya başlanmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın bulunduğu alan ilk zamanlar bataklık bir bölgeydi. Bataklıkların kurutulması ve yapılaşma çalışmaları ile beraber meydana dönemin belediye başkanı tarafından bir havuz yaptırılmıştır. Meydanın ilk düzenlenmesinden çevresinde en yüksek bina Etibank binasıydı.

"...sıhhiye meydan çok kalabalık ve yoğun bir yerdir. Özellikle mesai saatleri çıkışı bir eziyet noktası oluyor. Mesaiye geliş gidiş bana öyle bir eziyetti ki,

trafik o kadar yoğun olurdu ki Sağlık Bakanlığı için Adalet Sarayı önündeki durakta iner yürürdüm… öğle arasında Abdi İpekçi Parkında oturur vakit geçirirdik. Şimdi de güzel ama bizim çalıştığımız dönem daha bir farklıydı burası… şimdi o kadar kullanılmıyor."[63]

Fotoğraf 63: Zafer Parkı ve Sıhhiye'den Görünüm

Günümüzde meydan, kurulduğu döneme göre çok değişikliğe uğradı ve yoğun bir yapılaşmanın ortasında kaldı. Meydanının boşluğu Sıhhiye Köprüsü tarafından ikiye bölünmektedir. Meydan Atatürk Bulvarı üzerinde bir kırılma noktası olup, çevresinde çeşitli iş yerleri ve merkezler oluşturmuştur. Meydanın simgeselliğini üç ana mimari öğe taşımaktadır; bunlardan ilki Hitit Güneş Kursu, ikinci Sıhhiye Köprüsü, üçüncüsü ise Abdi İpekçi Parkı'dır. Köprü özellikle toplu taşımada yoğun olarak kullanılan durakları barındırması bakımından Ankaralılar tarafından sıkça yol tariflerinde kullanılmaktadır. Köprünün altı ve üstü işlek bir güzergâh olması ve Ankara'nın çeşitli bölgelerine gidişine imkân vermesi, birçok yönüyle öznelerin zihinlerinde baskın bir rolü olmuştur. Meydanın çevresinde çeşitli iş kollarında hizmet veren mekânlar

[63] Erkek, 69 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

bulunmaktadır. Meydanın Kızılay'a gidiş yönünde bulunan Büyükşehir Belediyesi'nin Alo 153 şikâyet hattına ait bina bir referans nokta işlevi görmektedir.

Fotoğraf 64: Sıhhiyeden Görünüm

Sıhhiye Meydanı görüşmeciler tarafından tarifte belirli imgeleri kullanmışlardır. Buna başlıca sebep meydan ve çevresinin yoğun bir imgelemler bütününden oluşmasıdır. Örneğin Hitit Güneş Kursu yol tariflerinde ilk kullanılan bir simgesel öğe olmamıştır. Çünkü bu imgelem görüşmeciler ile doğrudan bir etkileşim kurmamaktadır. Ayrıca yönelim ve konumlamada muğlaklık yaratması tercih edilmemesine neden olmuştur. Bundan dolayı ulaşılabilir ve etkileşim içinde bulunan simgesel öğeler kullanılmaktadır. Meydan ve çevresinde Ankara Adalet Sarayı, Sağlık Bakanlığı, Abdi İpekçi Parkı ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin binası bulunmaktadır. Meydan bir ulaşım aksının merkezi olup, duraklarda bekleme sürelerinin uzun olmasından dolayı meydan ve çevresindeki binalar ayrıntılı olarak bilinmektedir.

> *"parkın cadde tarafındaki havuzlar çok güzel ama hiç bakım yapılmıyor. Bakım yapılsa o kadar güzel bir park ki… Kışın bu havuzlar buz tutuyor, çok güzel bir görüntü oluyor… bu kış çok soğuktu, kırk iki yaşında falanım tam*

hatırlamıyorum ama öyle bir kar yağmıştı ki, hava çok soğuktu. Parktaki havuzlar buz tutmuştu. Çocuklar üzerinde korkmadan kayıyorlardı. Bir gün yine işe giderken parkın yanından yürüyorum, çocuklar havuzun buzunda kayıyorlardı. Çocukları gören bir yetişkinde kaymak istedi ama havuzun dibini gördü… buz ağırlığını taşıyamayıp adam içine düşmüştü. O an çok güldük ama adam korkudan çığlıklar atıyordu… eski tren köprüsü yıkıldı, şimdi Hızlı Tren için yeni bir köprü yapıldı. Her şey çok değişiyor hem de hızla değişiyor…"[64]

Meydan ve çevresinde çok fazla imgesel yapı ve noktaların olması öznelerin zihinsel haritalarında kolektif bir anlam düzeyin yakalanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumda öznelerin, Sıhhiye bölgesinde kargaşa yaşamasına neden olmaktadır. Bölgenin her noktası yoğun bir şekilde kullanıldığı için tarifler net ve kesin olmak zorundadır. Bir minibüsün nereden kalktığını öğrenmek için anlatılan imgelemler çok fazla olmaktadır. Çünkü tarif edilen noktalar bir birilerine yakın ve sıktır. Örneğin Sıhhiye Köprüsü üzerinde bir minibüsün yerini tarif etmek için köprü üstünde beş metre aralıklarla konumlanmış imgelemler kullanılmıştır.

3.2.5.4. Tandoğan Meydanı

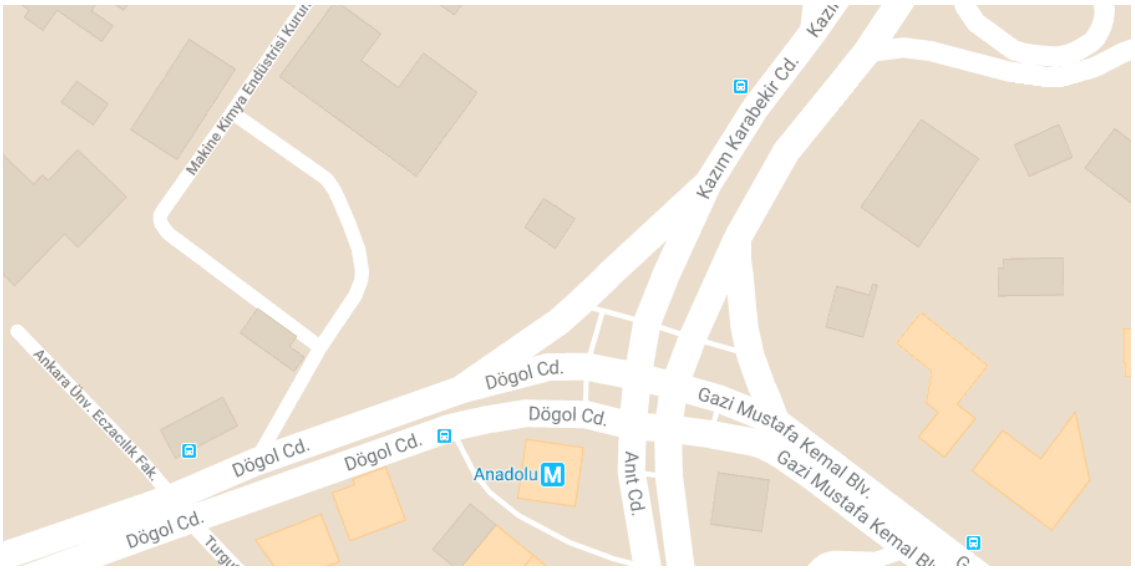
Tandoğan Meydanı, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde planlı kentleşmenin ilk yapılaşma planını çizen Herman Jansen tarafından havaalanı olarak hesaplanmıştır. Planlı yapılaşmada Ankara'nın başkent olmasından sonra nüfusunun bu kadar hızla artacağı tahmin edilememiştir. Planlı yapılaşmada Tandoğan Meydanı'nın havaalanı olarak düşünmesi de bunun kanıtıdır. Meydan adını dönemin valisi Nevzat Tandoğan'dan almıştır. Meydan adını aldığı dönemde, günümüzden daha küçük ve çevresi çok farklıydı.

[64] Kadın, 71 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli

Tandoğan Meydanı günümüzde birçok toplu gösteri ya da kutlamanın adresi olarak Ankaralıların zihinlerinde yer edinmiştir.

> *"...yıllarım geçti bu meydanda... makine kimyada işe başladığımda buralar böyle yoğun değildi. Üniversitenin olmasından dolayı gençlerin yoğun olduğu bir yer... metro durağına bakın hep genç, üniversite öğrencisini görürsünüz. Çevre hızla değişiyor TİKA taşındı, trafik çilekeş oldu. Eskilerden hatırladığım ordu evi var bir de Ankara Üniversitesi'nin kampüsü... eskiye dair her şey çok hızlı yok ediliyor. Artık meydanda yapılan mitingler yapılıyor. En son Cumhurbaşkanlığı seçiminde CHP'nin adayının mitinginde gördüm, o kadar kişinin nasıl sığdığını anlayamamıştım. Her gün önünden geçtiğim ve gördüğüm yerin boyutlarını hiç bilmiyormuşum..."*[65]

Meydan, Dögol, Anıt ve Kazım Karabekir caddeleri ile Celal Bayar Bulvarı'nın kesişiminden oluşmaktadır. Meydanın Kazım Karabekir Caddesi yönünden bağlandığı kısmın solunda Tandoğan Orduevi ve Ziraat Bankası'nın binası, sağında ise Makine Kimya Endüstrisi Genel Müdürlük Binası bulunmaktadır. Dögol Caddesi yönünden gelişin solunda Ankara Üniversitesi Eczacılık ve Mühendislik fakülteleri bulunmaktadır.

Harita 21: Tandoğan Meydanı

[65] Kadın, 67 Yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli

Anıt Caddesi'nin meydan ile bağlantısı Anıtkabir ile özdeşleştirildiği için cadde üzerindeki binalar görüşmeciler tarafından hatırlanmamaktadır. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ise TİKA ile imgelenmiş ve konumlandırılmıştır. Çalışmada görüşmeci olmasa da caddeyi sıkça kullanan öğrencilerle yapılan ankette caddenin ismini bilmedikleri ortaya çıkmıştır. Cadde Ankara Üniversitesi ve Makine Kimya Endüstrisi'nin binası ile özdeşleştirilmiştir. Caddenin ismi yerine bu iki kurumun binalarının adları kullanılmaktadır.

Meydan fakültelerin bulunmasından dolayı yoğun olarak öğrencilerin kullandığı bir bölge olup, ayrıca miting ya da kutlamalarda sıkça kullanılmaktadır. Günümüzde meydanın adı Anadolu Meydanı olarak değiştirilmiştir. Meydanın adının değişmesi ayrı bir imgelemi ortaya çıkarmıştır. Görüşmecilerin birçoğu Tandoğan olarak bildikleri yerin isminin değişmesinde bir anlam göremedikleri için bu durumun yarattığı tepkinin bir imgeleme dönüştüğü tespit edilmiştir. Özellikle tariflerinde "*ya şuan adı Anadolu Meydanı mı ne diye değişen bir yer var ya"* gibi söylemleri kullanarak hem yakınmalarını hem de tariflerini yapmaktadırlar. Değişimin getirmiş olduğu etki yeni bir imgeleme aracı olarak özneler tarafından kullanılmıştır.

Fotoğraf 65: Tandoğan (Anadolu) Meydanı'ndan Görünüm

Meydan iki önemli noktanın geçiş güzergâhı olmasından dolayı çeşitli imgeler ile görüşmeciler tarafından imgelenmiştir. Bahçelievler ve Anıtkabir'e geçişin güzergâhı olmasından dolayı özneler meydan ile farklı ilişkiler kurmuştur. Ankaralı olmayan kişilerin bile Anıtkabir'i ziyaret ederken kullandığı bir güzergâh olmasından dolayı meydanın ismi görüşmeciler tarafından bilinmektedir. Ayrıca meydana Kazım Karabekir Caddesi yönünden gelirken bir bat çık kavşağının olması meydanın yönelimine imgelem olmaktadır. Kazım Karabekir Caddesi yönünden meydana bağlantı noktasının rampa olması sürücüler tarafından ayrı bir şekilde imgelenmiştir.

3.2.6. Doğaya Açılan Kapılar

3.2.6.1. Güvenpark

Güvennpark hem Ankara'nın hem de Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli bir yeri ve konumu vardır. Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde bataklık olan Yenişehir bölgesi konut ihtiyacı için imara açılmış ve Ankaralılara konut sağlamak için yapılaşmalar başlamıştır. Bu doğrultuda hem Cumhuriyet'in hem de yeni kurulan devletin modernleşen yapısının temsili için Güven anıtı inşa edilmiştir. Planlı kentleşme çalışmaları doğrultusunda Ulus-Sıhhiye-Yenişehir (Kızılay) aksı oluşturulmuş ve bu aks üzerinde Atatürk'ün emri ile Avusturalyalı Clemens Holzmeister'e anıtın heykellerini yapma görevi verilmiştir. Anıtın Cumhuriyetin bir vitrini olarak kurgulan anıt ilk olarak Güven Anıtı ismiyle anılmış daha sonraları ise söylemler sonucu Güvenpark'a dönüşmüştür. Bu söylemin temelinde ise Atatürk'ün "Türk, Öğün, Çalış, Güven" sözünde yer alan güven sözcüğü etkili olmuştur (Aslanoğlu, 2010, s. 388).

Fotoğraf 66: Kızılay meydanı 1930 yılı görünümü

1935 yılında yapımı biten heykeller anıtta yerini almıştır. Anıt, park ile Ankara'nın gözde bir mekânı haline gelmiş ve Kızılay binasının önündeki Kızılay parkının önemini kaybetmesine neden olmuştur. Park sık ağaçlar ile bezenmiş ve yürüyüş yollarının uygun kesimlerine konulan mermer banklar ile döneminde Ankaralıların sıkça gittiği bir yer haline gelmiştir. Döneminde Cumhuriyet'in simgesi bağlamında kurgulandığı için anıt titizlikle temizlenmekte ve bakımı aksatılmaksızın yapılmaktaydı. Dönemin imgesi haline gelen anıt okul gezilerinin başlıca uğrak yeri olmuştur. Kat mülkiyeti kanunu ile başlayan yapılaşma hareketi bölgenin çevresini hızla değişirmiş ve Cumhuriyet'in simgesi olarak kurgulanan anıtın binaların içinde kaybolmasına neden olmuştur.

Harita 22: Güvenpark

"...her şeyi o kadar hızlı kaybediyoruz ki, artık yetişemiyorum buna... işe giderken bir Gima'mız vardı oraya uğrardık. Alışveriş yaptıktan sonra Güvenpark'a gelir durakta beklerdik. Eskiden bu kadar kaybolmamıştı. Hiç unutmuyorum o metro çalışmasında Kızılay'ın halini, bence bu parka en büyük zarar bu metro verdi... eskiden oturup bir şeyler içerdik, otobüs beklerden iyi oluyordu. Yazın çok sık olmasa da gelir otururdum... torum her gün oradan geçiyor okula gidiyor ama eminim ki parktaki heykellerin taşıdığı anlamı bilmiyordur... hele ki o minibüsler berbat ötesi bir durum. Biran önce onları kaldırmalılar, tamamen trafiğe kapalı bir alan yapmalılar. Güzel park

bir tarafta araçlar ile yok edildi… Cumhuriyet'imize sahip çıkamıyoruz, kaybediyoruz bir bir değerlerini…"

Geçen zaman ile anıt ve park çeşitli yapılaşma ile talan edilmiştir. İlk talan Milli Müdafaa Caddesi tarafına yapılan bir benzin istasyonu ile başlamıştır. Daha sonra bu istasyon kaldırılarak yerine günümüzdeki minibüs ve otobüs durağı yapılmıştır. Bu durumlar yetmezmiş gibi birde bakımsızlıktan kuruyan ağaçlar ve çimler ortaya çıkmıştır. Park son darbeyi metro inşasında almış ve böyle günümüzdeki haline gelmiştir. Metro ile yapılan çıkışlar, havalandırmalar ve reklam panoları anıtın yapımındaki ihtişamını yok etmiştir. Günümüzde park bir geçiş güzergahı olmaktan başka bir anlam dizgesine sahip değildir. Özellikle metro çıkışları bu durumu daha da perçinlemiş ve parkın neredeyse bir önemi kalmamıştır. Birçok görüşmeci anıttaki heykellerin şeklini ve konumunu tarif edememiştir. Her gün içinden geçip gittiğini söyleyen görüşmeciler heykellerin şekline, kaç tane olduklarına ve nasıl bir pozisyonda durduklarına dair bir bilgi verememişlerdir. Bu durumda en etkili sebep ise referans olacak imgelemlerin Kızılay'da artması ve parktan daha baskın imgelemlerin ortaya çıkmasıdır. Kuruluş döneminde bulunduğu bölgenin tek imgelemi olmasından dolayı öznelerin zihinsel haritalarında baskın bir konumdaydı ama günümüzde bu konumu değişmiş ve özneler için sadece Atatürk Bulvarı yönünde ve metro çıkışında yönelim bildiren bir imgelem haline dönüşmüştür.

"…korkuyorum artık buraya gelmekten… hem kalabalık hem adım atacak doğru düzgün bir alanı kalmamış parkın. Her taraf araç… yaşlılar hiç düşünülmüyor. Işıklardan geçmek zaten çok zor, hadi geçtiniz bir de kaldırımları kötü… zaten parkın girişinde yaya yürüme alanından çok taksiler için yapılmış alanlar var. Neden buraya bir taksi durağı yapmışlar onu da anlamıyorum. Liseye giderken çok gelirdik buraya. Çekirdek kola alıp bankta saatlerde oturduk. Şimdi mümkün mü iki dakika oturuyorsun sürekli birileri gelip bir şeyler satmaya çalışıyor. Önce ne güzel kuşların sesini

duyuyorduk. Şimdi araba sesinden başka bir şey yok… evet biliyorum tabi, Türk, Öğün, Çalış, Güven yazıyor. Ama parka bakmıyorlar… anıttaki heykellerin yem yeşil olduklarını bilirim…"

Fotoğraf 67: 2018 Kızılay Meydanı

Anıt ve park günümüzde insandan çok araçlar ile işgal edilmiş ve yayaların yürümekte zorluk çektiği bir park haline gelmiştir. Ayrıca yaşanan güvenlik sebebi ile parkın bakanlıklar köşesi polis barikatı ile çevrili olmasından dolayı yayalara kapatılmıştır. Parkın Kızılay AVM yönünden gelişteki girişinin taksiciler için kapatılması parkın imgelemini iyi baskılamış ve yok etmiştir.

3.2.6.2. Gençlik Parkı

Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan planlı yapılaşma hareketi ile Ankara'nın ilk kentsel planını çizen Jansen, çizdiği planda Ankara'nın topoğrafik yapısını göz önünde bulundurarak, doğal yapısını bozmadan birçok yeşil alan yaratmıştır. Yarattığı bu alanlar Cumhuriyet'in modern ve gelişen yüzünü yansıtmıştır. Gençlik Parkı, Ankara'nın çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmış bir yeşil alandır. 1924 yılında Ankara'daki konut sıkıntısını çözmek için Bahçelievler'de Amerikan tarzı konutların yapımı planlanmış ve bu doğrultuda Gençlik Parkı gibi büyük bir suni gölde plana dâhil edilmiştir.

Jansen Gençlik Parkı'nın alanını, kendisine verilen öneriler ile seçmiştir. Park kurulmadan önce alanın bir kısmı mezarlık bir kısmında sivrisineklerin hastalık saçtığı bataklıktı. Bölgenin ayrıca istasyon caddesine paralel bir konumda olması da ayrı bir etken olmuştur. İstasyon Caddesi dönemin önemli iki noktasını bağlamasından dolayı Ankara'nın dünyaya açılan bir vitriniydi. Yağmur yağdığında, Gençlik Parkı'nın bulunduğu alandaki bataklık iyi içinden çıkılmaz bir çamura dönüşmekteydi. Bu ve buna benzer sebepleri etkisi sonucunda Ankara'ya büyük bir yeşil alan kazandırmak için Atatürk'ün emri ile Jansen 1934 yılında Gençlik Parkı'nın planı çizer ve 1935 yılında da proje uygulanmaya konulur. Jansen, parkın dizaynında Ankaralıların denize olan

Fotoğraf 68: Gençlik Parkından Bir Görünüm

özlemini gidermek için büyük bir havuza yer vermiştir. Gerekli çalışmaların yapılması ve tamamlanması ile Gençlik Parkı Ankaralıların kullanımına açılmıştır. İlk zamanlar titizlikle bakımı yapılan park, 1950 gelindiğinde bakımsızlıktan havuzundaki su kokmaya başlamıştır. 1953 yıllarında bir bakım ve onarım yapılarak çevresi tekrar dizayn edilmiştir. Günümüzde ki kafeler ve lunapark o dönemlerde kurulmuştur. 1957 yılında parkın tamamını dekovilde dolaşan minyatür tren yapılmıştır.

"... babam iller bankasında çalışıyordu. Hastalandığımda iller bankasının yanında bir polikliniği vardı. Babam beni oraya getirirdi. Daha sonrada Gençlik Parkına girerdik... çok eğlenirdim o zamanlar. Hiç unutmam o trene ilk bindiğim anı... çok güzeldi o zamanlar, aileler akşamları gelir yemeklerini burada piknik gibi parkta yerdi. Şimdi çok tehlikeli görüyorum. Akşam kesinle durmam orada... gölün kenarında oturmak o kadar güzeldi ki, o zaman bu kadar kafe yoktu. Herkes yiyeceğini içeceğini kendisi getiriyordu... evet

Harita 23: Gençlik Parkı

Ulus'ta bir yeri tarif edeceğimde burayı sıkça kullanıyorum. Ne biliyim bulvardaki girişin hemen karşısından giriyorsun, sonra sola doğru gidiyorsun gibi tariflerde kullanırım. Çünkü herkes orayı biliyor..."

Park günümüzde Atatürk Bulvarı, Talatpaşa Bulvarı, İstanbul Caddesi ve Cumhuriyet Caddesi'nin kesişiminde kalan alanda yer almaktadır. Bütün görüşmeciler Ulus ve çevresini tarif ederken Gençlik Parkı bir referans nokta olarak kullanmışlardır. Ayrıca park içindeki çeşitli sosyal ve kültürel faaliyet alanları parkın önemi arttırmıştır. Parkın toplamda altı farklı girişi bulunmaktadır. Bu girişlerin hepsi simgesel bir noktaya çıktığı için görüşmeciler, tariflerinde bu girişleri tek tek kullanmışlardır. Parkın stadyum

girişinden sonraki yolu takip ettiğiniz de yol Sağlık Müzesine ulaşılır. Aynı yolun sağında Açık Hava Tiyatrosu bulunmaktadır. Park çeşitli özellikleri ile öznelerin zihinsel haritasında önemli bir noktadır. İçinde bulunan lunapark hem parkın imgeselliğini güçlendirmekte hem de yüksek bir simgesel imge yaratmaktadır. Ankara'ya dair çekilen tanıtım fotoğraflarında lunaparktaki Başkent Güneşi isimli alet, parktan ayrı bir imgesellik üretmiştir. Gündüz çok az belli olan bu alet akşamları Ankara'nın en belirgin simgelerinden biri haline gelmektedir.

> *"... lunapark güzel ama eski, bir türlü yenileri gelmiyor. Yazları gençlik parkına gelirim çok güzel oluyor. Göl kenarında çay içerken gençlerin çığlıklarını duyarsınız. Lunapark ışıl ışıl oluyor. Atatürk bulvarında ki giriş çocukluğumun anısıdır... Bulvardaki kapı itfaiye gidişin bir göstergesi bana göre... işe giderken sürekli parkın önünden geçerim. Kışın parkın girişi karlardan çok güzel bir görüntüsü oluyor... aracımı park etmek için arkadaki girişini kullanıyorum. Bu girişi bilmeyen tarif etmek o kadar zor ki, ilk zamanlar bende çok zor buldum... parkın içinde bir yeri tarif etmek gerçekten çok zor, hep dış kapıları kullanarak yön tarifi ediyorsunuz. Bir gün hiç unutmam arkadaşlarla buluşacaktık parkta inanın yarım saat içerde bir birimizi aradık durduk..."*

Parkın Atatürk Bulvarı üzerindeki sütunlu giriş kapısı bütün Ankaralılar için bir simgesellik taşımaktadır. Birçok görüşmeci çok sık gitmediğini belirttiği halde parkta ve çevresinde her şeyi ayrıntılı olarak tanımlamıştır. Parkın metro girişi tarafındaki bölge ve Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan önemli toplu taşıma noktaları parkın imgeselliğini güçlendirmektedir. Toplu taşıma noktaları parkın yönsel tayininde çok önemlidir. Çünkü Gençlik Parkı, yüzeysel olarak büyük bir alana sahip olmasından dolayı tariflerin net ve kesin bir şekilde yapılması zorunlu olmaktadır. Yanlış bir tarif yüzünden özneler çok fazla yol yürümek zorunda kalabilmektedir.

3.2.6.3. Atatürk Orman Çiftliği

Atatürk Orman Çiftliği bir çiftlik olmaktan öte yeni kurulmuş Cumhuriyet'in ekonomik kalkınmasının bir vizyonu olmuştur. Bu bağlamda ülkenin modernleşen yüzünü göstermek ve örnek kent bağlamında Ankaralıların dinleme ihtiyacını gidermek için dizayn edilmiştir. Bu çiftlik yeni rejimin gelişimini yansıtması açısından tüm ülkeye öncülük edecek yeni tarımsal modellerin üretim yeri olacaktır. Ayrıca yeni kurulan Cumhuriyet'in başkenti Ankara'nın, İstanbul'a karşı cazibesini arttırması yönünden de bu çiftlik çok önemli değerleri barındırmaktadır. Bu bağlamda çiftliğin içerisine Marmara Köşkü, İzmir Köşkü, havuzlar ve mesire alanları yapılarak, Ankaralılar için bir sosyalleşme alanı yaratılmıştır. Bu mekânsal biçimler ile hızlı kalkınma ve aydınlanma

Fotoğraf 69: Atatürk'ün Atatürk Orman Çiftliğinde Ziyareti

amaçlanmıştır. Mustafa Kemal, Ankara'nın bozkır olan topraklarından medeniyet inşasının modern yüzünü göstermek için Atatürk Orman Çiftliği'ni açmıştır.

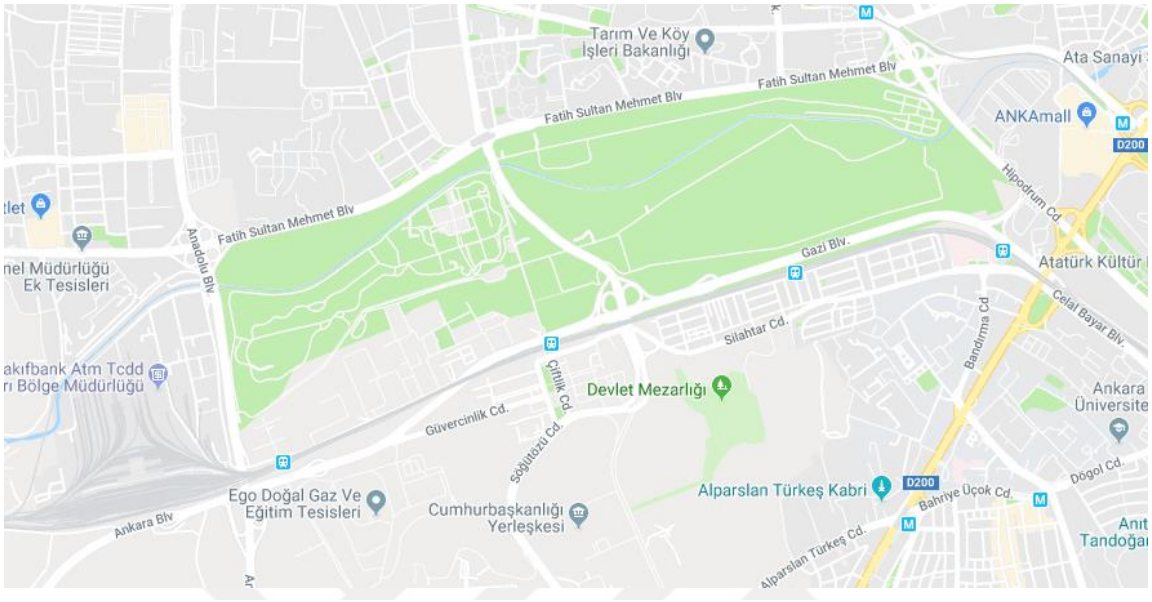
Mustafa Kemal makineli tarım tekniklerini uygulamak ve yeni kurulan devletin gelişen yüzünü göstermek için tasarladığı çiftliği, şehrin dışında bozkır bir tepeye kurmayı uygun görmüştür. Bu alan o kadar çorak ki üzerinde ne bir ağaç ne de bir yeşillik alan vardı. Gazi Mustafa Kemal bu alanı seçmesinin başlıca sebepleri şehre yakın olması ve tren yolunun geçmesidir. Gazi bu alana çiftlik kurmak için oluşturduğu tarım

uzmanları alanın hem bataklık olması hem de çorak olmasını öne sürerek bölgenin uygun olmadığını söylemişlerdir. Bu görüşlere rağmen Gazi çiftliğin kurulmasını ister ve alan dışardan alınan iki traktör ile sürülmeye başlanır. Ölü toprak sürüldükçe bataklıklar kurumakta ve birkaç yıl geçmeden yeşillik alanlar oluşmaya başlamaktadır. Böylece Gazi, bilimsel ve makineleşme ile neler gerçekleştirilebileceğini herkese göstermiş oldu. Bu çiftlik bir tarım alanı olmaktan öte halkta uyandırdığı algı bakımından çok önemlidir.

> *"... dedem anlatırdı. Bu olay çiftliğin kayıtlarında da varmış... dedemin o dönemde çiftliğe sınır bir tarlası varmış. Dedem tarlayı işlerken çiftliğin arazisine girmiş ve farkında bile değil... bu durumu Atatürk görmüş ve bunla ilgili dedem espirili bir şekilde Atatürk olduğunu bilmeden Atatürk ile tartışmış... cumhuriyetimizin gelişen yüzünü gösteren güzelim çiftlik yok edildi. Ne güzel hayvanat bahçesi vardı onu da kapadılar. Şimdi her taraf kokoreççi olmuş, o güzel nezih lokantalar kaybolmuş... çocukluğumda çiftlik daha yeşil ve sessizdi..."*

Günümüzde Gazi banliyösü istasyonu çevresinde yer alan yüzme havuzu, konaklama tesisleri, oyun parkları, gazinolar ve lokantalar ile Ankaralılara hizmet vermektedir. Çiftliğin içerisinde şarap, süt, ve meyve suyu fabrikaları bulunmaktadır. Çiftlikte bir önemli yapı da içerisinde çeşitli hayvanların bulunduğu bir hayvanat bahçesidir. Zaman içerisinde hayvanat bahçesi 32 hektarlık alana ulaşarak Türkiye'de en büyük hayvanat bahçesi olma özelliğini kazanmıştır. Çiftlik kurulduğu zamandan günümüze kadar çeşitli kanun ve kurum değişikliği ile arazileri küçülmüş ve talan edilmiştir. 1937 yılında 52 bin dekar arazisi ve taşınmazları ile Hazine'ye bağışlanmıştır. 1950'den sonra çıkarılan kanunla ile çiftliğin arazisi çeşitli kurum ve kuruluşlara kiralanmıştır.

"... çocukken babam, annem ile giderdik. Havalar güzel olduğunda apartmandakiler ile birlikte piknik yapmak için giderdik... özellikle hafta sonları hava güzelse babam bizi hayvanat bahçesine götürürdü... hiç

Harita 24: Atatürk Orman Çiftliği

unutamam o günlerimizi, şimdi ne olduğu belli bile değil. Atamızın hatırasını tek tek yok ettiler. Kocaman bir saray yaptılar ne gerek var ki... madem yapılacaktı bari başka bir yere yapılsaydı... en son saray yapıldıktan sonra gittik, oğlum götürdü beni ama çok zor bulduk. Girişi sanırım değişmiş araba ile bir türlü bulamadık. Artık çiftlik değil saray ön planda..."

3.2.6.4. Kuğulu Park

Kuğulu Park park olmadan önce içinden dere geçen, kavak ağaçlarının bulunduğu bir alandı. Bu alana bağlı Kavaklıdere semti adını bu alandaki kavak ağaçlarından almıştır. 1960'larda parkın içinden Özdemir Caddesi geçtiği için günümüzdeki gibi geniş değildi. Parkın güneyinde Polonya Büyükelçiliği'nin bahçeleri bulunurken güneyinde meşhur Kavaklıdere Şarapları'nın sahibi olan Cenap And'ın evi bulunmaktadır. Belediye, kalan küçük su birikintisini ve çevresini 1958'de park olarak dizayn etmiştir. İlk zamanlar parkın seviyesi bulvardan bu kadar aşağıda değildi.

"...park bu bölgenin bizim için en önemli yeridir. Yazları oturmasanız bile yürümek yetiyor... arkadaşlarla buluşma noktamızdan öte buraya gelenlerin bir tarif noktasıdır. Tunalı tarafına her hangi bir yol tarifinde kesinlikle bir Kuğulu Park vardır. Ben çok sık kullanırım. Bu bölge oturmayanlar bu alanı çok karıştırıyorlar... o beyaz kuğular buranın simgesi bence... daha iyi bakılarak çoğaltılabilir ama anlamıyorum bu tarz parklarımız neden yok. Yazın torunumla geldiğimizde o kuğular ile oynama sevincini her şeye değer... ayrıca tam dönüş güzergahının köşesinde yer olması bence çok önemli..."

Fotoğraf 70: 2018 Kuğulu Parktan Bir Görünüm

Park açıldığı dönem günümüzdeki gibi popüler ve ilgi çekici değildi. 1973'de dönemin belediye başkanı Vedat Dalokay tarafından park tekrar dizayn edildi ve halkın kullanımına sunuldu. Park adından da anlaşıldığı gibi havuzunda Viyana Belediyesi tarafından hediye edilen kuğulardan almaktadır. Polonya Caddesi'nin açılması sonucu

parkın seviyesi iyice aşağıda kalmıştır. İlk zamanlarında günümüzdeki Kuğulu Kafe'nin yerinde bir kahvehane bulunmaktaydı. Parkın girişine Tunalı Hilmi'nin heykeli 2006 yılında dikilmiştir. Parkta birçok kuş çeşidi gibi ağaçlarda bulunmaktadır. Görüşmecilerin büyük bir kısmı parkı biliyor ama oturmak ya da dinlenmek için kullanmadıklarını söylemişlerdir. Park görüşmecilerinin zihinde kuğulardan dolayı bir referans noktası olmuştur. Özellikle Atatürk Bulvarı'nda konumlama ve tarif için bu park çok sık kullanılmaktadır.

> *"... kışın biraz sakin olsa da park her zaman bizim için çekici olmuştur. Gençliğimizde bir buluşma noktasıydı, 'neredesin Kuğulu'da seni bekliyorum' gibi arkadaşlar arasında anlaşırdık. Şimdi yine aynı ama çok trafik var, araçlardan adım atamıyoruz... elbette buranın simgesi bu park, o güzel kuğular buradaki yaşayanların ruhlarını yansıtmaktadır. Bence bir çok kişi bu kuğuların anlamını çok farklı görüyor ama bence bu kuğular bölgede yaşayanların ruhlarını göstermektedir..."*

Harita 25: Kuğulu Park

Kuğulu park o bölgede bir yön tarif ve konumlandırma için sıkça kullanılan bir imgelem olarak kodlanmıştır. Parkın üç girişi, konumlama ve yönelimde görüşmeciler tarafından cadde tariflerinde kullanılmıştır. Bütün görüşmeciler kuğularla ilgili çok ayrıntılı bilgi verebilirken, parkın geneli hakkında çok ayrıntılar verememişlerdir. Park, Tunalı'da buluşmak için kullanılan referans bir noktadır. Hem yayalar için hem de araçlar için bir yönelim ve konum belirlemede önemli bir imgelem olarak Ankaralıların zihninde kodlanmıştır.

3.2.6.5. Kurtuluş Parkı

Kurtuluş Parkı Ankaralılar için yazları doğaya açılan bir kapıya dönüşmektedir. Park eskiden Özel İdare kurumunun fidanlığıydı. Fidanlıktan önce ise ekin tarlası olarak kullanılmaktaydı ama Atatürk yeşil alan yaratılması için bu alana fidan dikilmesini emretmiştir. Bu doğrultuda alana yaklaşık 50 bin tane fidan ekilmiştir. Geçen zaman ile 1950'lere gelindiğinde bakımsızlıktan ağaçların çoğu kurumuş ve neredeyse fidanlık yok olmuştu. İlk yapıldığı dönemde çevresi günümüzdeki gibi yoğun yapılaşma olmadığı için parkta tek gezmeye çoğu Ankaralı korkardı.

> *"... evet ilk açıldığı zamanı hayal meyal hatırlıyorum. Ne çok ağaç vardı, Ankara'nın göbeğinde bir ormanlık alan yaratılmıştı... evet tariflerimde parkı kullanıyorum ama bölgede yaşamayan birilerine anlatırken çok zorlanıyorum. Parkı uzun süre kullanmış kişiler parkın kapılarını bildiği için nereye çıkacağını çok iyi biliyorlar ama bilmeyene burada yol tarifi bir ızdırap oluyor... parktan geçerek diyorsunuz neresinden geçeceğim gibi sorular soruyorlar... kışın çok tehlikeli bu park, tekin olmayan kişiler olur. Özellikle tinerciler, kağıtçılar istila ediyor..."*

Celal Bayar ve Ziya Gökalp caddelerinin kesişiminde bulunan Kurtuluş Parkı, görüşmeciler tarafından yol tariflerinde bir imgelem olarak kullanılmaktadır. Çoğu

görüşmeci parkın içindeki tesisleri tarif edememiştir ama parkın çevresindeki yapılaşma ve yolları, parka göre ayrıntılı tarif edebilmişlerdir. Bu duruma en büyük etken parkın içerisini güvenli olmadığına dair söylentilerdir. Park son iki yıl öncesine kadar güvenlik sorunu yaşamaktaydı ama son zamanlarda artan güvenlik önemleri ile Ankaralılar tarafından daha çok kullanılmaya başlanmıştır.

Harita 26: Kurtuluş Parkı

3.2.6.6. Gölbaşı-Mogan Parkı

Ankara'nın güney girişişinin bir imgelemi olan bu park, bütün görüşmeciler tarafından Konya Yolu'nun bir yönelimidir. Asıl adı Mogan Gölü olan park bütün görüşmeciler ilk olarak Gölbaşı parkı olarak isimlendirmişlerdir. Park Ankaralıların piknik ve göl kenarı keyfi yapmak ya da hafta sonu nefes almak için sıkça uğrak bir yeridir. Gölün kıyısında çeşitli lokanta, kafeteryalar, yürüyüş parkurları vb. gibi sosyal mekânlar bulunmaktadır. Ayrıca gölün üzerinde kayık gezileri yapılmaktadır.

"... evet yakın bir yer ama çok kokuyor... Ankara dışından misafirlerimiz gelmişti. Bizde piknik için Gölbaşı'na gittik ama misafirlerimiz kokudan o

kadar rahatsız oldular ki pikniğimizi yapamadık… Ankara'nın girişinin bir simgesi oldu artık, bayramda şehir dışına çıktığımızda, dönüşte Gölbaşı'nı gördüğümüzde bilirdik ki yarım saat kaldı evimize… çok güzel bir park ama

Fotoğraf 71: 2018 Mogan Gölü

çok bakımsız…suyu temizleseler çok güzel bir mesire alanı ama sadece kafeterya yapmayı biliyoruz… yazın zaten sinek çok oluyor akşamları, mümkün değil ki gölün kenarında oturasınız…"

Bu park ve göl bütün Ankaralıların zihinde kokusu ile bir imgelem oluşturmuştur. Göle uzun süre bakım yapılmadığı için sazlık alanlarda oluşan bataklıklar yoğun bir koku yaratmıştır. Bu koku uzun süreler park ile özdeşleştirildiği için birçok görüşmeci kokudan

Harita 27: Mogan Gölü

dolayı uzun süredir Gölbaşı'na gitmediğini belirtmiştir. Park, içinde bulunan gölden dolayı Ankaralıların zihinsel haritasında güney yönünün ya da Konya Yolu'nun en temel referans bileşeni olarak kodlanmıştır.

3.2.7. Geçmişin Tanıkları Bunlar…

3.2.7.1. Türkiye İş Bankası Binası

Cumhuriyet'in kurulması ile hem toplumsal hem de yapısal köklü değişimler ve reformlar gerçekleştirilmiştir. Yeni kurulan ulus devlet ideolojisi ile başlatılan modern ve milli yapılaşma hareketi sonucunda İş Bankası dönemin İmar ve İskân Bakanı Celal Bayar tarafından 1924 yılında kuruldu. Modern ve milli yapılaşma hareketi ile Ankara'da birçok kamu binası yapılır. Yeni kurulan devlette yeterli sermayenin ve teknik alt yapının eksikliği yapılmak istenen kamu binalarını zora sokmuştur. Yaşanan bu zorluklara rağmen İş Bankası Genel Müdürlük binasının inşası 1927 yılında başlatılmış, 1929 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Fotoğraf 72: 2018 İş Bankası Binası

Bina Çankırı Caddesi'nden Hükümet Meydanı'na giden sokağın köşesinde inşa edilmiştir. Erzurumlu müteahhit Nazif Bey tarafından yürütülen projenin mimarı Giulio Mongeri'dir. Mongeri sadece mimar olmayıp inşaatın çeşitli aşamalarında görev almış ve yönetmiştir. Bina için çıkılan ihalede Nafiz Bey verdiği 200.000 liralık teklif ile ihaleyi kazanır ama inşaatın yapımı sırasında eklenen birçok süsleme ve dekorasyon gibi ek tasarımlar maliyetleri sonucunda bina 636.443 liraya inşa edilir. Bedelin bu kadar artmasında en büyük etken süsleme ve dekorasyonda pahalı yapı malzemeleri ve mobilyaların kullanılmasının etkisi vardır. Mongeri tarafından yapı bodrum kat, zemin kat ve artı dört kat olacak şekilde dizayn edilmiştir (Çinici, 2015, s. 27-28).

İş Bankası binası hem tarihi hem de yapısal ve konumsal özelliğinden dolayı Ankaralıların zihinlerde baskın imgelem olarak yer almaktadır. Görüşmecilerin büyük bir kısmı binanın tarihçesini bilmemektedir ama Cumhuriyet'in bir eseri olarak zihinlerinde kodlamışlar ve yapısal özelliği ile de çevresindeki binalara göre ayrılması da bu kalıcılığı etkilemektedir. Bina Çankırı Caddesi'nin başlangıç konumlayıcı olarak imgelenmiş ve tanımlanmıştır. Yapısal özellikler görsel imgelemede diğer unsurlara göre daha baskın bir yapısı olmasından dolayı İş Bankası binası hem yeri halk için hem de dışarıdan gezme amaçlı Ankara'ya gelmiş kişiler için de tanımlayıcı bir imgelem olmuştur. Dış cephesinde ki yapısal işçilik albenisini arttırmaktadır. Ayrıca binanın tepesindeki bayrak ve Türkiye İş Bankası tabelası binadan bağımsız bir imgelem oluşturmuştur. Günümüzde bina İş Bankası tarafından Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

> "*... müze olması çok güzel oldu. Ülkemizde bu kadar eski ve tarihi yapıların hepsi bence müze olmalı... gençliğimizde Ulusa geldiğimizde hayranlıkla baktığımız eserlerden biridir. Özellikle Çankırı Caddesi yönüne doğru giderken önünden geçeceğimizde durup haran hayran bakardık... benim çok ayrı bir yeri var bu binanın... tek üzüldüğüm şey böyle tarihi ve simgesel bir eserin çevresinde iğrenç pavyon ve gazinoların yer alması... bu bence biran önce çözülmeli, Cumhuriyet'imizin tarihini yansıtan bu bölgede böyle iğrenç mekanlar olmamalı..."*

3.2.7.2. Ziraat Bankası Binası

Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan modern ve milli yapılaşma hareketi sonucu yapılan binalar içerisinde en önemli binalardan birisi Ziraat Bankası Genel Müdürlük binasıdır. Binanın inşaatına çok önceleri karar verilmesine rağmen ancak 1926 yılında başlayabilmiş ve 1929 yılında bitirilerek hizmete açılabilmiştir. Bina hem yapı özellikleri ile hem de bulunda konumu ile Ankara için önem arz etmektedir. Döneminin bankalar caddesi olarak geçen Atatürk Bulvarının Ulus Meydan'dan Necmettin Erbakan Meydanı'na kadar olan kısımda Giulio Mongeri tarafından inşa edilmiştir (Hazar, 1986, s. 304). Yeni kurulmuş Cumhuriyet ile başlatılan yapılaşma reformu tam anlamı ile yerli imkanlar ile yapılamamaktadır. Hem teknik hem de kalifiye işçi eksikliğinden dolayı yapı malzemeleri ve yapı ustaları yurt dışından getirtilmiştir.

Bina bodrum kat, zemin kat ve artı iki kat olarak dizayn edilmiştir. Ayrıca bir asma kat ve çatı inşası ile toplamda beş kat olacak şekilde yapı planlanmıştır. Binanın inşasında çimento, çelik vb. gibi modern yapı malzemeleri kullanılmıştır. Kullanılan bu malzemelerin hepsinin yurt dışından gelmesinden dolayı binanın maliyeti 2 milyona çıkmıştır. Çıkan bu yüksek meblağ Ziraat Bankası İdaresi tarafından karşılanamadığı için

Fotoğraf 73: Ziraat Bankası

devletten yardım istenmiştir. İstenen bu yardım üzerine devlet 1 milyon destek vererek

bankanın binasının inşasını tamamlatmıştır. Bu maliyetin en büyük nedeni milli estetik kaygılar neticesinde istenen Osmanlı-Selçuklu sanatsal etkisi vardır. Dış cephede ve iç dekorasyonda kullanılan estetik güzellikler inşaatın maliyetini yükseltmiştir (Hazar, 1986, s. 307).

Ziraat Bankası bulunduğu konum itibari ile Ankaralılar için Atatürk Bulvarı'nda yönelim ve konumlama için önemli bir imgelemdir. Bina dış cephesindeki sanatsal işlemeleri ile algıda baskın olacak özellikler kazanmıştır. Görüşmecilerin bütün hepsi binayı bilmektedir ama dış cephesindeki sanatsal özelliklere dair hiçbir ayrıntı verilememiştir. Bütün görüşmeciler "evet dış cephesi çok güzel bir bina, saray gibi duruyor…" şeklinde ifadeler ile binayı tanımlamaktadır. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere özneler algılamalarında baskın bir özelliği imleyerek nesneye karşı genel bir imgelem oluşturmaktadır.

> *"… otobüsten gelip geçerken görüyorum çok güzel bir bina… evet Cumhuriyet'in bir temsili olarak gurur kaynağı bir bina… şuan bildiğim halen hizmet vermektedir. Binanın girişinde ki kırmızı halı hep dikkatimi çekmiştir. Bulvarın bu kısmı binalar çok sıkışık binalar estetiğini baskılamakta… yanındaki binayı bilemiyorum. Bankaya bağlı bir binamı?..."*

3.2.7.3. Osmanlı Bankası

Osmanlı Bankası İstanbul Caddesi ile Atatürk Bulvarı'nın kesişimindeki köşede yer almaktadır. Bina Giulio Mongeri tarafından bodrum kat hariç üç katlı olarak tasarlanmıştır. Bankanın ilk genel müdürlüğü Paris'te, 1893 yılında Ankara'ya taşıyarak şube kurmuşlardır. Bina Atatürk Bulvarı ve İstanbul Caddesi'nin köşesinde yer almasından dolayı bulvar üzerinden İstanbul Caddesi'ne dönüş ve yönelimin bir imgelemidir. Binanın köşede yer alması ve dış cephenin oval yapısı Ankaralılar için önemli imgelem yaratmıştır. Ankaralılar tarafından binanın adı bilinememiş ama yapısal şekli ayrıntılı tarif edilmiştir (Özalp, 2016, s. 184).

Fotoğraf 74: 2018 Eski Osmanlı Bankası Binası

"... oranın banka olduğunu bilmiyordum. Otobüsle geçerken sürekli gördüğüm bir yer ama hiç merak etmedim ne için kullanıldığını... binada hiçbir levha ya da ne biliyim isim olmadığı içinde bilmiyorum ne binası olduğuu... evet Ulus'a gidişin benim için bir göstergesi, binayı gördüğümde Ulus durağına geldiğimizi anlardım..."

3.2.7.4. Merkez Bankası

Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan planlı yapılaşma hareketi sonucunda Ankara'da yoğun bir kamu binası yapımı başlamıştır. Bu binaların içinde en son yapılan banka binası Merkez Bankası'nın binasıdır. Cumhuriyet'in kurulması ile devletin bankacılık politikalarını, banknotların takibi gibi işler için bir merkez bankasının kurulması gerekliliği hissedilmiştir. İlk kez 1923 yılında İzmir'de yapılan Türkiye İktisat Kongresi'nde dile getirilmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda Osmanlı Bankası'nın devlet bankası olması için uğraşılmıştır ama dönemin mali koşulları yüzünden gerçekleştirilememiştir. Birçok girişimlerden sonra 3 Ekim 1931 tarihli bir yasa ile Merkez Bankası kurulmuştur. Merkez Bankası'nın binası için açılan yarışmada Clemens Holzmeister'in tasarımı kabul edilmiş ve 1933 yılında inşaatı bitirilerek hizmete açılmıştır.

Bina Atatürk Bulvarı üzerinde bir konumlama ve yönlendirme noktası olarak zihinsel haritalarda yer almıştır. Özellikle binanın yanında Ulus'un en yoğun otobüs duraklarından birinin bulunması binaya dair oluşturulan imgelemi kuvvetlendirmiş ve özneler tarafından ayrıntıları zihinlere kodlanmıştır.

Fotoğraf 75: 2018 Merkez Bankası Binası

Görüşmeciler tarafından binanın dikdörtgen küp şeklinde görülmesi ayrı bir imgelem yaratmıştır. Bina diğer yapılan banka binalara göre dış cephesi sade bir üslup ile dizayn

edilmiştir. Sade ve büyük boyutlar öznelere baskın imgelem olmaktadır. Merkez Bankası'nın ön cephesinde yer alan sütunların hiç biri özneler tarafından tarif edilmemiştir. Bütün görüşmeciler binanın büyük ve kahverengi olan rengine vurgu yapmıştır.

> *"…durağın yanındaki kahverengi bina… otobüs geç geldiği için binaya uzun süre bakardım… haberlerde banka ve para ile ilgili ekonomi haberlerinde bu bina gösterilirdi… birazda televizyonda sürekli çıkması da etkili oldu. Levha olmadığı için uzun süre binanın ne olduğunu gençliğimde anlayamamıştım… iş bankası binası, ziraat bankasının binaları daha güzel, dış cepheleri Osmanlı tarzı inşa edilmiş…"*

3.2.7.5. Kurtuluş Savaşı Müzesi

Bu müzenin binası ilk millet meclisinin açıldığı binadır. Bina döneminde etkili olan İttihat ve Terakki Partisi'nin kulübü olarak inşa edilmiştir. Binanın inşası 1915 yılında başlamış ama Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı inşası yarım kalmıştır. 1920 yılında inşaatı bitmemiş olarak meclisin meclis toplanmıştır. Döneminde I. Türkiye Millet Meclisi olarak kullanılan bina ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası'na genel merkez olarak da hizmet vermiştir. Binanın arazisinde İngiliz piskoposuna ait bir mezar iddiası yüzünden inşaatın başlamaması için baskı yapılmış ama Ankaralıların bu olaya karşı ayaklanmasından dolayı binanın inşasına başlanılmıştır (Özalp, 2016, s. 187).

Bina dönemin imkânsızlıklarından dolayı meclisin içerisinin tamamlanması için çevre okullardan sıra ve masalar getirilmiştir. Meclis binasının içerisindeki birçok malzeme maddi imkânsızlıklardan dolayı esnaflar tarafından tamamlanmıştır. Meclis Cumhuriyet Halk Partisi merkezi olarak kullanımından sonra 1952 yılında Maarif Vekâlet'ine devredilmiş ve 1957 yılında da müzeye dönüştürülerek günümüzdeki halini almıştır. Bina Türk mimari tarzı ile inşa edilmiş ve duvarının yapımı için Ankara Taşı kullanılmıştır. Günümüzde bina hem taşıdığı tarihi anlamsal yönü hem de bulunduğu konumu itibari ile görüşmeciler tarafından Ankara'nın merkezi olarak görülmektedir.

Fotoğraf 76: 2.Meclis Binası

Bina Cumhuriyet'in kuruluş tarihini yansıtması yönüyle öznelerin zihinsel haritalarından yaşadıkları evden sonra en baskın referans noktalardan biridir. Bina Cumhuriyet Caddesi ve Çankırı Caddesi'nin kesişimindeki köşede yer almasından dolayı özneler tarafından konumlama ve yönlendirmelerde sıkça kullanılmaktadır. Özellikle sürücüler için bir yönelim imgesi olan bu müze Ankaralıların zihinsel haritasında önemli bir imgelemdir. Bütün görüşmeciler tarafından binanın yapısal özellikleri hiçbir şekilde anlatılarda bahsedilmemiş olup, binanın taşımış olduğu tarihsel dizgeler sürekli anlatılarda vurgulanmıştır.

> *"... gezerken çok duygulandım ve ağladım. Torunlarımı üç kere getirdim bu müzeye... diğer müzelere bu kadar sık girmedim. Kapıdan girdiğinizde o hissi alıyorsunuz... binanın içindeki mobilyalar paha biçilemez değerdeler... evet Ulus'u ulus yapan meclis binasıdır. Güzel bir mimarisi var ama taşıdığı değer benim için daha önemli... bazen Ulus'ta minibüs durağını soran kişiler oluyor. Orayı tarif etmek için meclis binasını çok sık kullanıyorum."*

3.2.7.6. Cumhuriyet Müzesi

Cumhuriyet Caddesi üzerinde, Ankara Palas'ın karşısı olarak planlanan yapı ilk olarak parti merkezi ve meclis kulübü olarak dizayn edilmiştir. Binanın planları Vedat Tek tarafından hazırlanmış ve planda yapılan havuz ve bahçe uzun süre halkın kullanımına sunulmuştur. Yapı kısa sürede inşa edilerek 1925 yılında kullanıma sunulmuştur. Bina bodrum ve iki katlı olarak caddeye dik bir şekilde inşa edilmiştir. Meclis salonuna açılan koridorun tavanı Osmanlı süslemeleri ile işlenmiş, Meclis salonun duvar ve tavanları ise Selçuklu ve Osmanlı motifleri ile kaplanmıştır (İkinci Büyük Millet Meclisi Binası-Tek (1924), 2019).

Fotoğraf 77: Cumhuriyet Müzesi

Üçüncü meclis binasının inşasına başlanması sonucu bu bina bazı kuruluşlara devredildi ve sonunda günümüzde ki Cumhuriyet Müzesi'ne dönüştürüldü. Günümüzden daha büyük ve geniş olan bahçesi ilk yapıldığı zamanlar Ankara'nın gözde bir bahçesiydi. Halk bahçede zaman geçirmek ve ağaçların gölgesinde bankalara oturmak için sıkça gelirdi. Bahçenin ortasındaki havuz ziyaret edenlere baskın bir imgelem olmaktadır.

Günümüzde eskisi gibi bahçe ihtişamını göstermese de Cumhuriyet Caddesi üzerinde önemli bir imgelemdir. Görüşmecilerin birçoğu binayı ziyaret etmemelerine rağmen tarihsel geçmişinden dolayı binaya dair birçok anlatıda bulunmuştur. Tarihsel geçmişi kolektif belleklerde baskın olan bir yapının fiziksel özellikleri ikinci plana itilerek tarihsel geçmişi ile yapı imgelenmektedir. Cumhuriyet Müzesi'nde bu durumu görebilmekteyiz. Görüşmeciler yapının sanatsal ya da yapısal özellikleri hakkında bir tane bilgi verememiş olmasına rağmen II. Meclis Binası'nın konumu ve yeri sorulduğunda bütün görüşmeciler tam olarak tarif edebilmişlerdir. Bina I. Meclis Binası gibi yönelim ve konumlama için sıkça kullanılmamaktadır. Caddenin ortasında olmasından dolayı sadece doğrusal bir yönelimde kullanılmaktadır. I. Meclis Binası köşede yer almasından dolayı hem doğrusal hem de dönüşsel bir yönelime imgelem olabilmektedir.

> *"...bahçesini gördüm, içeriye girmedim. Binanın dışındaki bahçe çok güzel, yazın arkadaşlar ile gezmeye gelmiştik ama ben giremedim bahçede oturdum... binaya dair aklımda kalan giriş kapısının çevresindeki çıkıntı ve meclis yazı... evet yeni kurulan bir devletin kalkınması bu mekanda gerçekleşmiş, tarihi anlamı çok büyük... ülkemizde bir çok kişiye bu binanın resmini gösterseniz çoğu bilemez, değerlerimize sahip çıkamıyoruz. Cumhuriyet Caddesi adının hakkını veriyor, cadde üzerinde hep cumhuriyetin ilk yapıtları bulunmaktadır... caddeden geçerken buranın II. Meclis Binası olduğu anlaşılmıyor, bilmeyen bir kişi anlayamıyor..."*

3.2.7.7. Resim ve Heykel Müzesi

Atatürk'ün istediği doğrultusunda Namazgâh Tepe olarak adlandırılan bölgede Türk Ocağı adıyla günümüzdeki Resim ve Heykel Müzesi binası 1927'de inşa edilmiştir. Binanın inşası için çeşitli mimarlardan teklifler istemiş ve Arif Hikmet Koyunoğlu'nun projesi kabul edilmiştir. Atatürk, binanın inşasında Türk süslemeleri ve Türk işçilerin çalışmasını istemiştir. Dış cephe duvarları Türk taş ustaları tarafından, Ankara taşından yapılmıştır (Ankara Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü , 2020). Bina ilk olarak Türk Ocakları'nın kullanımına verilmiş olup zaman içerisinde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından hor kullanılmıştır. Türk Ocakları'nı kapatılması ile bina 1950 yılına kadar Halkevleri Genel Merkezi olarak hizmet vermiştir. Daha sonra 1961 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, 1971 yılında Milli Savunma Bakanlığı'na verilmiştir. En son 1978 yılında Başbakanlık genelgesi ile devlet kurumlarından eser toplanması ile müzeye dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 78: Resim ve Heykel Müzesi

Yapıldığı dönemde Ankara'nın en güzel ve büyük sahnesine sahip olan bina, ilk operanın sergilenmesine ev sahipliği yapmıştır. Binanın içinde bulundan fuaye alanı büyükşehir belediyesi tarafından nikah salonu olarak halka kullandırılmıştır (Özalp,

2016, s. 197). Bina, önü açık ve hâkim bir tepede yer alması, işlek ve yoğun bir bölgede olması ve yapısal özellikleri ile dikkat çekmesinden dolayı Ankaralıların zihinsel haritalarında baskın bir imgelemdir. Çoğu görüşmeci binanın ismi bilmiyor ama Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları yönünden gelindiğinde herkesin görebileceği büyüklük ve perspektifte olmasından dolayı yapı şekli ile tanımlanmaktadır. Bina Talatpaşa Bulvarı'nın Atatürk Bulvarı ile köprülü kavşak kesişiminden sonra başlayan bir yokuşun hâkim tepesinde yer alması sürücüler ve yayaların yol tariflerinde sıkça kullanılmasına neden olmuştur. Özellikle Numune Hastanesi'ni bilmeyen kişilerin minibüs ile geldiklerinde bina doğru güzergâhta olduklarını göstermesi bağlamında önemli bir imgelemdir.

> *"... hiç gezmedim ama hastaneye giderken sürekli gördüğüm bir yer. Dışarıdan bina çok güzel gözüküyor, TCDD binasının oradan bile minibüsle gelirken gözüküyor. Numuneye ilk geldiğimde hastanenin neresi olduğunu bilmiyordum. Komşum minibüse bindikten sonra TCDD önünden geçip bir köprü geçeceğimi ve yolun solunda büyük bir bina olduğunu, onu gördüğünde inmem gerektiğini söylemişti. Aklımda kalan anısı benim için budur... bir defasında akşam önünden geçtik, ışıklar ile bina öyle güzel gözüküyor ki..."*

3.2.7.8. Üçüncü Meclis Binası

İkinci Meclis Binası ihtiyaçları karşılayamadığı için üçüncü meclis binası inşası için 1937 yılında yarışma açılmıştır. Yarışmaya toplam 14 proje katıldı ve Clemens Holzmeister'in projesi Atatürk tarafından beğenilerek seçilmiştir. Seçilen proje 1939 yılında temeli atılarak başlayan proje, II. Dünya Savaşı'nın başlaması ortaya çıkan mali sıkıntılar yüzünden projenin inşasına 1941 yılında ara verilmiştir. Gerek maddi gerek dönemin yaşanan siyasal gelişmeleri meclis binasının inşa süresini uzatmıştır. Üçüncü Meclis Binası Türkiye Cumhuriyeti'nin simgesel gücünü, dayanıklılığı ve sağlamlığını göstermek için betonarme karkas olarak dizayn edilmiştir.

Fotoğraf 79: Meclis Binası

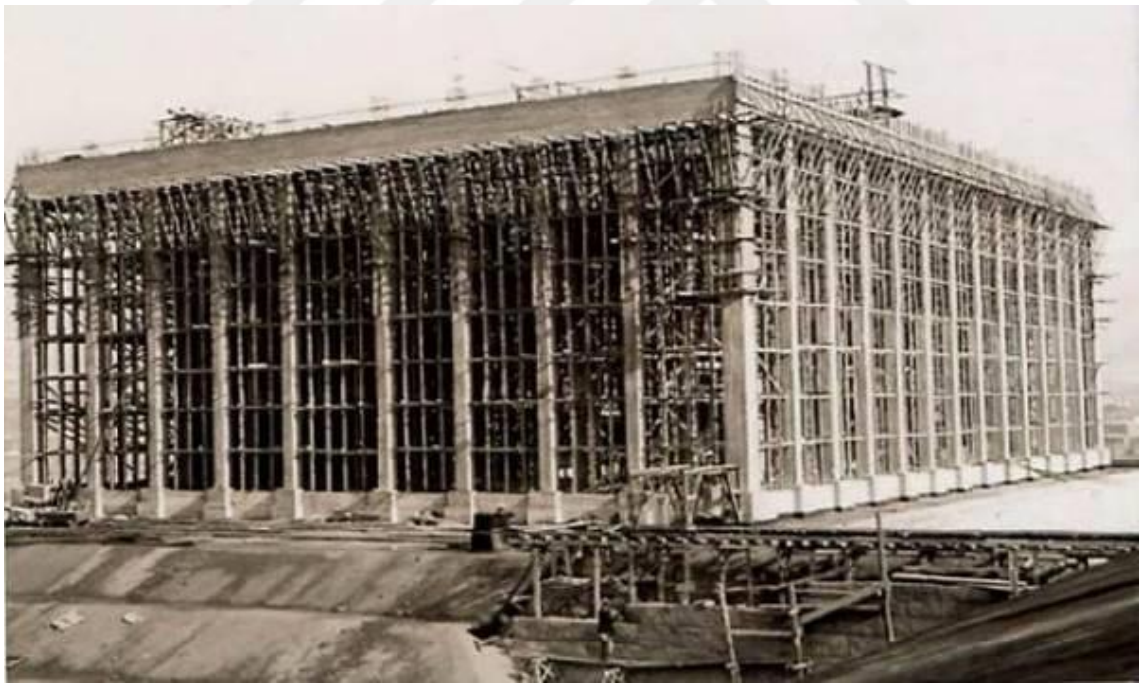
Meclis binası hem yapısal hem de toplumsal olarak taşıdığı anlam dizgeleri binanın imgeselliğini gücendirmektedir. Bina taşıdığı simgesel anlamdan öte yapısal olarak, hem Ankaralıların hem de Türkiye'deki diğer vatandaşların sürekli olarak görsel ve basılı medyada görmesinden dolayı kolektif bir imgelem taşımaktadır. Çoğu görüşmeci meclisin içine girmediğini sadece yoldan geçerken dışardan gördüklerini söylemelerine rağmen, meclis içinden yapısal özellikler tarif etmektedirler. Atatürk Bulvarı üzerinde çok önemli bir kırılma noktası ve kavşak yaratması bakımından Meclis Binası birçok farklı yönüyle zihinsel hatalarda referans bir noktadır. Bina Ankaralılar

tarafından Dikmen Caddesi ile özdeşleştirilmiştir. Dikmen Caddesi üzerindeki ziyaretçi girişi sık kullanıldığı için bu imgelemi güçlendirmiştir.

> *"... grup toplantısına katılmak için gelmiştim. Salı günleri gerçekten çok kalabalık oluyor meclis... Dikmen kapısından girdikten sonra yeşilliklerin olması insanı rahatlatıyor... çok güzel bahçesi var... içeri girdikten sonra bir yön kargaşası yaşıyorsunuz... diğer girişlerimde artık kendim rahatça yolumu buluyordum. Bazı noktalar size referans oluyor... dışarıdan hiç anlaşılmıyor meclisin büyüklüğü ama içeride yürüdüğünüzde anlıyorsunuz... Atatürk Bulvarı'nda meclisin yukarısı aşağısı şeklinde evet kullanıyorum, ayrıca Dikmen Caddesine dönüşü tarif ederken de sıkça kullanıyorum..."*

3.2.7.9. Anıtkabir

Cumhuriyet'in kurucusu, Türk İnkılapları'nın öncüsü Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938 yılında vefat etmesi üzerine yüceliğini her yönüyle gösterecek bir anıtmezar yapılma kararı verilmiştir. Anıtmezar yapımına karar verildikten sonra bir proje yarışması açıldı; Emin Onat ve Orhan Arda'nın projeleri kabul edildi. İkinci Dünya Savaşı'nın devam etmesinden dolayı hem mali hem de malzeme bulma açısından çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. Proje yarışmasından önce anıtmezar için birçok yer tespit edildi ama Atatürk'ün bazı kişilere Rasattepe'de son uykusunu uyumak istediğini söylemişlerdir. Atatürk'ün gerçekten böyle bir isteğinin olup olmadığı bilinmemektedir ama Rasattepe hakim bir tepe olmasından dolayı anıtmezarın buraya yapılması kabul edilmiştir. Alanda çeşitli kamulaştırma ve arkeolojik çalışmalar yapıldıktan sonra büyük bir tören ile 1944 yılında temeli atılmıştır.

Fotoğraf 80: Anıtkabir İnşaatı

Anıtkabir'in inşası birkaç kısma bölünerek inşa edilmiştir. İlk olarak toprak zemin ve aslanlı yol zemini yapılmıştır. 1945 yılına gelindiğinde tören ve mozole çevresinde ki binaların inşası başlamış ve yaklaşık beş yılda bu binaların inşası sürmüştür. Bu dönemde

anıtın giriş yolları ve fidanlıkların büyük bir bölümü bitirilmiştir. Anıt beton malzeme kullanılarak yapılmış ama dış kaplamaları traverten taşlar ile yapılmıştır. Yapı binalar ve fidanlıkları ile toplam 750.000 m^2 bir bölgeyi kaplamaktadır (Anıtkabir, 2019). Anıtkabir, Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi, Akdeniz Caddesi ve Gençlik Caddesi'nin keşimi ile oluşan bölgenin tamamını kaplamaktadır.

Fotoğraf 81: 2018 Anıtkabir'den Görünüm

Anıtkabir yapısal özellikleri ile hem Ankaralıların hem de tüm Türkiye'nin zihinlerinde bir imgelem olmaktadır ama yapısal imgeleminden daha önemlisi, taşımış olduğu simgesel imgelemidir. Bütün görüşmeciler Anıtkabir'i, Cumhuriyet'in ve Atatürk'ün simgesi olarak gördüler ve tarif ettiler. Görüşmecilerin zihinsel haritalarında yapı bölgesel bir imgelem oluşturmaktadır. Geniş bir alanı kaplamasından dolayı yol tariflerinde yönelim için kullanılmaktadır. Anıtın çevre sınırlarında simgesel olacak imgelerin olmayışı özneler tarafından Anıtkabir'in çevre sınırı bir imgelem olarak kullanılmıştır.

> *"...her sene kesinle en az bir kere gidiyorum. Her gidişimde ilk gidişimde hissettiğim duyguları hissediyorum... benim için yeri çok farklı... evet yapısal olarak Ankara'nın bence tek simgesidir... 10 kasımda gittiğimde o kalabalığı*

görmek beni çok mutlu ediyor… aslanlı yok, büyük bina ve girişteki heykelleri unutamıyorum. Bu eserler Anıtkabir denilince bilinmesi gerekenlerdir benim için… içerideki müzeler çok ayrı anlatılmaz ancak gezilir… ben yapıdan çok barındırdığı anlamı önemsiyorum, evet güzel bir yapısal anıt ama yapıyı anlamlı kılan Atatürk'tür…"

3.2.8. Buralar Beni Çok Kasıyor… Her Tarafta Bir Resmiyet!...

Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar bakanlıkların büyük bir kısmının yeri ve binası değişmiştir. Bu yapısal ve konumsal değişmeler Ankaralıların zihinsel haritalarında değişikliğe neden olmuştur. Bakanlıklara ait binalar özneler tarafından anıtsal, değişmeyen referans noktaları olarak zihinsel haritalarında kodlanmaktadır. Günümüzde bazı bakanlıklar binalarını ve konumlarını korumaktadır ama genel olarak hepsi günün ihtiyaçları doğrultusunda değişime uğramıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar birçok bakanlık olmuş ve bunlara ait binalar inşa edilmiştir ama görüşmeciler tarafından bu bakanlıkların hepsinin yeri ve binası bilinmemektedir. Bu durumda bakanlığın bulunduğu konum ve binasının yapısal şekli etkilidir.

Milli Savunma Bakanlığı Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar farklı binalarda bulunmuştur. İlk olarak Hükümet Konağı'nın içinde bir odada çalışmaya başlamıştır. Günümüzde ki binası 1950'li yıllara kadar Ankara'nın en büyük binalarından biriydi. Şuan bulunduğu konum hem bakanlık binasından hem de burada yaşanan bombalı saldırılardan dolayı bütün görüşmeciler tarafından zihinsel haritalarında imgelenmiştir. İlk kurulduğu dönemde binanın çevresinde bu kadar yapılaşma yoktu. Birçok görüşmeci

Fotoğraf 82: 2018 Genel Kurmay Başkanlığı

bu bakanlığın bulunduğu yeri ve çevresini hem en güvenli hem de en güveniz yer olarak

tarif etmişlerdir. Bakanlık birçok noktaya giden minibüslerin geçiş güzergâhında olmasından dolayı özneler bu bakanlığı minibüs durağına yaklaşma ile özdeşleştirerek konumlamışlardır. Milli Savunma Bakanlığı mimari özelliklerinden çok manevi anlamı ile görüşmeciler tarafından tanımlanmıştır.

Milli Müdafa Caddesi ve İsmet İnönü Bulvarı'nın kesişiminde ki köşede bulunması binaya ayrı bir yönelim ve konumlandırma özelliği kazandırmıştır. Milli Savunma Bakanlığı ve çevresi özneler tarafından askeri bölge olarak zihinlere kodlamışlardır. Askeri komutanlıkların hepsinin bu bölgede olması özneler tarafından farklı anlam dizgelerine büründürülmüştür. Milli Savunma Bakanlığı'nın binası minibüslerin güzergâhlarını belirlemek ve doğru minibüse binilmesini sağlamak için özneler tarafından tariflerinde sıkça kullanılmıştır.

> *"... o günü hiç unutamıyorum. Kızılay'dan Sakarya'ya yürüyorduk, tam büfenin önünden geçtik bir patlama sesi duyduk... o kadar yüksekti ki sesi biz metro sandık... askeri binaların çok bulunduğu yerde nasıl böyle bir şey olabilir. Yüzlerce kişi öldü, bir o kadar yaralı insan oldu... her zaman minibüs ile oradan geçiyordum... evet benim için çok güvenli bir alandı bu patlama oluncaya kadar, patlamadan sonra o bölgeden geçerken çok korkuyorum artık... ya minibüste giderken bizde patlayabiliriz... o güzelim bina anıları ile tüm Ankaralıların kalbinde ve yüreğinde özel bir yeri vardı ama bu korkular o duyguları yok etmese de insanlara başka şeyler hatırlatıyor. Ben artık o binayı görünce hep aklıma patlama geliyor..."*

Cumhuriyet'in kuruluşunda planlı yapılaşmalar doğrultusunda kurulan Yenişehir'de ilk yapılan bakanlık Sağlık Bakanlığı'dır. Sıhhiye'de bakanlığın kurulduğu dönemde çevresinde yoğun yapılaşma yoktu. Bakanlığın binası yapılmadan önce alan sazlık ve bataklıktı. Günümüze kadar bina işlevini koruyarak gelmiştir ama alınan bir

karar ile bakanlığın binasına Ankara Valiliği taşınmıştır. Sıhhiye'de bulunduğu konumdan öte bina dizaynından dolayı Ankaralıların zihinsel haritalarında önemli bir referans noktasıdır. Özellikle taşıt yolu genişlemesi bağlamında yaya yolunun Abdi İpekçi Parkı'nın içinden geçerek bakanlığını önünden geçmesinden dolayı bakanlık binası yol ve konum tariflerinde sıkça kullanılmaktadır. Abdi İpekçi Parkı geçişinde kurulan seyyar satıcılar, geçişin ve bakanlık binasının imgeselliğini kuvvetlendirmiştir.

Bina sadece yönelimsellik açısından özneler tarafından sıkça kullanılmıştır. Özellikle Sıhhiye ve Kızılay arasında gidilecek bir yer ya da nokta için bakanlık binası bir yönlendirme görevi görmektedir. Çünkü bakanlığın önünden geçen yol Mithat Paşa Caddesi ve Atatürk Bulvarı'na geçişi sağlamaktadır. Bina Kızılay'a gidişi iki bölen ve konumlandıran bir özelliği vardır. Örneğin Sıhhiye'den Çankaya İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne gidiş tarif edilirken "Sağlık Bakanlığı'nın önünden geç düm düz devam et…" gibi söylemler kullanılırken, Kızılay AVM tarif edildiğinde "Sağlık Bakanlığı'nın önünden geçtikten sonra karşıdan karşıya geç düm düz devam et…" gibi bir tarif kullanılmaktadır. Bina Ankara'nın iki önemli aksını oluşturan Mithat Paşa Caddesi ve

Fotoğraf 83: 2018 Sağlık Bakanlığı Binası

Atatürk Bulvarı'nı yönlendiren bir imgelem konumundadır.

"güzel bir bina, ama çevresindeki binalardan dolayı artık görülemez oldu… Kızılay Sıhhiye arasında gidişi gelişin geçiş yolu bakanlığın önüdür… orası benim için işportacılar sokağıdır. Binanın önüne kurulan küçük işportacılar nerede böyle saçma, kimsenin almayacağı bir şey var gelip satıyorlar… hiç unutmam bir gün patates kesme aleti mi ne satıyor adam, önünde kaç kilo patatesi soymuş soymuş kesmiş koymuş… bir yığın patates vardı… bir de bu arada yöresel pazarlar kuruluyor, onlar çok güzel oluyor… arkadaşlar ile buluşmada kullanırdık binayı biz…"

Günümüzdeki Kültür Bakanlığı binası 1927 yılında inşaatı bitirilerek hizmete açılmıştır. Bakanlık Cumhuriyet'in kurulduğu zamanlarda bir müdürlük olarak teşkilatlanmıştı ama ilerleyen süreçlerde bakanlık kurumuna dönüştürülmüştür. Bina ünlü mimarlarımızdan Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanmıştır. Bakanlık bulunduğu

Fotoğraf 84: 2018 Kültür Bakanlığı Binası

konum ve mimari yapısı ile görüşmeciler tarafından Ulus ve çehresini anlatırken sıkça dile getirdikleri bir yapı olmuştur. Bina işlek bir cadde üzerinden başka bir işlek caddeye dönüşün köşesinde olmasından dolayı sürücüler için önemli bir dönüş referans noktasıdır. Yayalar için ise Ulus'ta yön ve konum tayini için özellikle İtfaiye Meydanı'na gidişin bir referans noktasıdır. İller Bankası yerine yapılan Melike Hatun Camii ile imgeselliği ikinci plana düşmüştür ama bütün görüşmeciler mimari görünüşünden dolayı binayı çok

beğendiklerini belirtmişlerdir. Bu beğenme ile zihinsel haritalarda imgeselliği kuvvetlenmekte ve özneler için değişmeyen referans nokta olmaktadır. Binanın tek blok olması imgeselliğini daha da kuvvetlendirmiştir.

3.2.1. Hüznün ve Mutluluğun Birlikteliği

Ankara'nın ilk hastanesi günümüzdeki Resim ve Heykel Müzesi'nin bulunduğu alanda yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde tek bir hastanesi olmasından dolayı cepheden gelen yaralıların tedavisi uygun şartlarda yapılamamıştır. Cumhuriyet'in kurulması ile eğitim ve hizmet amacı için çeşitli illerde hastaneler yapılmıştır. Bu doğrultuda Ankara Numune Hastanesi inşa edilmiş ve hizmete açılmıştır. Numune Hastanesi ilk kurulduğu dönemdeki alanda Ankaralıların zihinsel haritalarında önemli bir konumdadır. Bu hastane Talatpaşa Bulvarı'nın üzerinde konumlama ve adres tarifinde sıkça kullanılmaktadır. Numune Hastanesi, İbni Sina Hastanesi ile özdeşleşmiş ve bu bölge Ankaralılar tarafından hastaneler bölgesi olarak tanımlanmıştır. Hastane Bilkent Şehir Hastanesi'nin açılması ile ilk kurulduğu bölgeden şehir hastanesine taşınmıştır.

Fotoğraf 85: 2018 Ankara Numune Hastanesi

İlk olarak Cebeci kampüsündeki binası ile 1945 yılında hizmet vermeye başlayan Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi, kurulduğu dönem askeri hastane olan Gülhane Hastanesi ile çalışmıştır. Geçen zaman içerisinde Namazgâh Tepe olarak bilinen Talat Paşa Bulvarı içerisinde İbni Sina Hastanesi açılmıştır. Bu iki farklı yerdeki hastaneler dizi Ankara

Üniversitesi hastaneleri olarak bilinmektedir. Görüşmecilerin büyük bir kısmı İbni Sina Hastanesi'ni Cebeci Hastanesi'ne göre daha çok tanımlarında ve anlatılarında kullanmıştır. Bu duruma en büyük etken ise İbni Sina Hastanesi'nin bulunduğu bölgenin ve konumun zihinsel haritalardaki imgesel konumudur. Hastane bulunduğu alanda hem hizmet yönüyle hem de binanın tasarımsal yönüyle referans bir noktadır. Özellikle bu güzergâhta minibüs kullanan görüşmeciler için İbni Sina Hastanesi'nin önü bir durak ve konum tarif etme yeridir.

Fotoğraf 86: 2018 İbn-i Sina Hastanesi

Ankara Hastanesi uzun süren inşaatının ardından 1950 yılında tamamlanmış ama uzun bir süre hizmet verememiştir. Hastane Ulucanlar Caddesi ile Plevne Caddesi'nin kesişimindeki köşede yer almaktadır. Önemli caddelerinin kesişiminde yer almasından dolayı yön tayin etmek için bir referans noktası olmakta ve ayrıca yapısal mimari özelliği ile görüşmeciler tarafından imgelenebilmektedir. Plevne Caddesi üzerinde bir yer tarif edilirken sıkça bu hastane konumlamak için "hastane öncesi" ve "hastane sonrası" gibi tarifler yapılmaktadır. Hastaneye dair hatırlanan en önemli yapısal özellik cadde üzerinde bulunan büyük bir girişi ve binanın dış cephe boyasının kırmızı pembe arası bir renk olduğudur. Hastane ulaşım yönünden dolayı birçok görüşmeci tarafından tercih

edilmemektedir. Ankaralılar, hem ulaşım hem de hizmetinden dolayı üniversite hastaneleri daha çok tercih edilmektedir.

Fotoğraf 87: 2018 Ankara Hastanesi

3.2.1. Bugün Vizyondaki Film "Ankara"

Tiyatro konusunda Ankara'da birçok etkinlik ve gösteri yapılmaktaydı. Çeşitli kaynaklar ve anlatılardan da bu durum teyit edilmektedir. Özellikle Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan modernleşme hareketi ile sanatsal faaliyetlere daha çok ağırlık verilmiştir. Büyük Tiyatro'nun binası günümüzden elli yıl öncesi Ankaralıların hizmetine sunulmuştur. Cumhuriyet dönemi ile başlayan modernleşme hareketinin önemli bir ayağı olan opera ve tiyatro için Ankara'da önemli ölüde bina sıkıntısı çekilmiştir. Bu duruma çözüm olması için dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün emri ile günümüzde Büyük Tiyatro olarak bilinen bina gerekli değişiklikler yapılarak Opera ve Bale ve Tiyatro Binası'na dönüştürülmüştür. Bina hem iç mimarisi hem de dış mimari ile Ankaralıların zihinsel haritalarında önemli bir imgesel bina olmuştur. Bina ilk zamanlar Ankara'nın belli entelektüel ve gelir seviyesi yüksek kişilerine hizmet veren bir alan ve bölge olmuştur.

Fotoğraf 88: 2018 Opera Binası

Bina bulunduğu konumu ile Ankara'nın önemli bir temsili ve imgesel binası olmaktadır. Görüşmecilerin hemen hepsi binayı ayrıntılı olarak tarif etmiş ve konumlandırmıştır. Çünkü binanın yanında ve karşısında binanın imgeselliğini güçlendirerek iki tane önemli referans noktaları vardır. Binanın hemen yanında Gençlik

Parkı karşısında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı bulunmaktadır. Günümüzde her kesimin opera ve tiyatro izleyebildiği bina farklı bir imgeselliğe bürünmüştür. Binanın çevresini kaplayan yapılaşmalar binanın dışsal imgeselliğini baskılamış ve yok edecek duruma getirmiştir. Binanın çevresinin bu kadar yoğunlaşmadığı dönemi gören görüşmeciler tarafından bina dış cephesi ile hatırlanırken eski halini görmemiş kişiler iç mekânı ile tarif etmektedir. Bu durum öyle boyutlara ulaşmıştır ki binayı çevresinden ayıran pembe ya da gülkurusu bina rengi bilinememiştir.

Günümüzde AVM kültürünün artması ile birlikte geleneksel sinema salonları yerini modern dokusu olmayan mekanlara bırakmıştır. AVM'lerin bu kadar çok olmadığı dönemlerde Ankaralılar tarafından çok sık kullanılan Kızılırmak sineması günümüzde eski cazibesini kaybetmiştir. Kızılırmak sineması 1960 yılında Ankaralılara hizmet vermeye başlamıştır. Kızılırmak sineması gibi birçok sinemaların isimleri hatırlanmakta ama onlara dair ayrıntılı bir tasvir ve konumlama yapılamamıştır. Bahçelievler'deki Renkli Sinema, Kızılay'daki Ulus Sineması, Necatibey Caddesi'nde Ankara Sineması, Büyük Sinema ve Tunalı Hilmi'deki Kavaklıdere Sineması başlıca hatırlanan sinema salonlarıdır. Bunların birçok günümüzde bulunmasa da bazıları hala hizmet vermektedir. Çeşitli semtlerde Ankaralılara hizmet veren bu sinemalar toplumun her kesimindeki kişilere hitap edecek içerikleri bulunmaktaydı. Bu sinemalar içinde Büyük Sinema en önemlisi ve meşhur olanıydı. Günümüzdeki Büyük Çarşı'nın bulunduğu binanın zemin katında yer alan bu sinema Ankaralıların en sevdiği ve sıkça yaptığı bir eğlence mekanıydı. Özellikle sinemada oynayan filmler orijinal ve alt yazılı olduğu için herkes tarafından tercih edilmez, tercih edenlerin büyük bir kısmı ise entelektüel kişilerdi.

Görüşmecilerin büyük bir kısmı açık hava sinemalarını unutamadıklarını söylemektedir. Günümüzde bu sinemaları bulmak imkansız bir hale gelmiş olmakla beraber kapalı mekan sinema alışkanlığı AVM kültürü ile bam başka bir boyutlara taşınmıştır. Görüşmecilerin birçoğu eskiye dair anılarında sinemaların bulundukları

binalar zihinsel haritalarında önemli referans noktaları olarak tespit edilmiştir ama günümüzde sinemaların büyük bir kısmı AVM içerisinde bir mağaza gibi konumlanması önemlerini kaybettirmiştir. Özellikle zihinsel haritalarda referans görevi gören sinema artık bir tanımlama ve konumlama olmaktan uzaklaşarak sıradan AVM mekanları konumuna dönüşmüştür. Ankara'nın zihinsel haritası bağlamında yaşları 18 ile 25 yaş arası gençler ile yapılan kısa ankette bu durumu teyit eden sonuçlar vermiştir. Bu yaş grubunun en çok tercih ettiği biri aktivite olan AVM'de sinema izleme, onlar tarafından tanımlama ve konumlamada hiç kullanılmadığı görülmüştür. Çünkü sinemadan önce büyük AVM kompleksi bir imgelem haline gelmiş ve sinemalar imgeselliğini bu büyük kompleks karşısında kaybetmiştir. Ankara'da hangi sinemaları tercih ettiklerine dair sorulan sorulara cevap verilememiştir. Verilen bütün cevaplar AVM'ye ait özellikleri tanımlamıştır.

SONUÇLAR

İnsanın düşünen tek varlık olarak görülmesi, anlamlandırma mekanizmasının temeline inmeyi engellemiştir. Özellikle ontolojik tartışmalarda varlığın, var ya da yok argümanları üzerine inşa edilmesi de bu durumu destekler sonuçlar üretmesine neden olmuştur. Maddi maddi olmayan ayrımı anlamlandırma mekanizmasında, anlam örüntülerinin oluşmasında özneler arasında bir referans nokta olmuştur. Akademik çalışmalarda ve özneler arası ilişkilerde anlamın ancak karşıt anlamı ile var olacağı düşüncesi, örüntülerin temelinde birincil rol oynayan biyolojik (atomsal) etkinin görmezden gelinmesine neden olmuştur. Anlamı üreten varlığın, atomsal bir şeyden çıkmasından dolayı temelinde atomsal bir etki söz konusudur. Birçok sosyal bilimci bu sonucu çok materyalist ya da indirgemeci görebilir ama anlam dediğimiz örüntülerin hiç biri doğada var olmayan, sadece üreten ve üretenin aktardığı varlığın özünde anlam bulan şeylerdir.

Varlıkların anlam arayışı, kabul edilen uzam, durum ve zaman içerisinde kaçınılmaz bir gerçek ve kabul olduğu söylenebilir ama önemli olan anlam arayışı içinde olduğunu fark ettiğini düşünen bir düşüncenin de diğer anlam arayışı içinde olan varlıklardan farklı olmadığı gerçeğidir. Bu bağlamda iki türlü anlamlandırma söz konusudur. Birincisi öznenin anlamış olduğu anlam, ikincisi ise kendi dışındaki anlam mekanizmaları ile iletişim kurmasını sağlayacak kolektif anlamlandırmadır. Eğer ikinci anlamlandırma söz konusu olmasaydı, özneler arasında hiçbir şekilde etkileşim ve iletişim gerçekleşemezdi. Başka bir deyişle, özneler arasında fiziksel bir iletişim ya da etkileşim söz konusu olabilir ama anlam düzeyinde ortak bir anlam mekanizması paylaşmamış olsalardı, özneler arasında her hangi bir etkileşim olamazdı. Fiziksel olarak etkileşimin temelinde yine atomsal düzeyde ortak paydanın olmasından dolayı bir etkileşimden bahsedile bilinmektedir. Günümüz modern fizik biliminde bu durum etkiye tepki şeklindeki bir atomsal teori ile açıklanmaktadır. Bu kural nerede olursak olalım,

fiziksel bir etkiye karşılık fiziksel bir etki vardır. Varlık olarak insan, atomlardan meydana gelindiği için her an bir etkiye maruz kalmaktadır. Bu etki bazen fark edilebilirken bazen fark edilmeden gerçekleşebilmektedir. Örneğin iki hidrojen atomu ile bir oksijen atomunun bir araya gelmesi ile su ortaya çıkmaktadır. Bu durum genel olarak bütün durum, uzam ve zamanda aynıdır ama değişkenlikte gösterebilmektedir. Sonuçta oksijen ve hidrojen atomları hangi atomlar ile nasıl bir etkiye ve tepkiye gireceğini bilmektedir[66]. Özneler bu atomsal düzeydeki etkilerin üzerinde anlamlandırmalar üretmektedir. Örneğin iki tane boş bardağı birbirine vurduğumuzda çıkan sese ve etkiye biz vurma, çarpma vb. gibi anlamlandırmalar yüklemekteyiz ama temelde bu durum atomların biri ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir etkidir. Özne olarak biz sadece gerçekleşen duruma bir tanımlama yapmaktayız. Bu açıklamaya bazı kişiler ne gerek vardı ya da bunun Ankara'nın Zihinsel Haritası ile nasıl bir ilişki var ki gibi sorular sorabilirler. Bu sorulara şöyle cevap vereyim; öncelikle anlam dediğimiz mekanizma çalışmanın girişinde de vurgulandığı gibi hep tinsellik ya da öznenin bedeninden ayrı bir şey gibi var olduğu kabul edilmiştir. Ankara'nın Zihinsel Haritası kapsamında yapılan görüşmelerden ve gözlemlenen durumlardan böyle bir ayrımın olmadığı tespit edilmiştir. Mekânsal anlamlandırmaların ya da örüntülemelerin temelinde hep bir imgesellik vardır. Bu imgeselliklerin tamamı, maddi bir varlığa dayanılarak zihinlerde imgelenmiştir. Bundan dolayı zihinsel haritalarda kullandığımız örüntüler ve bu örüntülere yüklediğimiz anlamlar, tinsel bir varlık ya da boyuttan meydana gelmediğini, bunların hepsinin maddi varlıktan meydana geldiğini kabul etmeliyiz.

Çalışmada anlamlandırma mekanizması bağlamında en önemli tespit ya da çözümleme olarak şu durumu gösterebiliriz; öznelerin anlamlandırma olarak yaptıkları işlevsellik aslında atomların, durum, uzam ve zamana göre nasıl tepki verdiklerini

[66] Bilmek olarak kavramsallaştırmadan günümüz literatüründe ki bilmek olarak anlaşılmamalıdır. Atomlarda bilmek özünde, tözünde kendi varlığının var oluş sebebi ile var olan bilgiler anlaşılmalıdır.

öğrenmesidir. Bu durumu çikolata yiyen bir özne üzerinden örneklendirirsek durum daha net bir hal alacaktır. Kişi, çikolatayı yediğinde dildeki reseptörler şeker atomları ile etkileşime girmekte ve bunun sonucunda bir dizi art arda olaylar serisi gerçekleşmektedir. Öznenin çikolata ile ilk etkileşiminden sonraki deneyimleri anlamlı bir örüntü haline gelmektedir ama ilk etkileşimde atomların bu duruma karşı verdiği tepkiyi bilmeyen özne için çikolata bir boşluk anlam örüntüsüne sahiptir. Özne ilk etkileşimden sonraki deneyimlerinde artık çikolata bir boşluk anlam örüntüsünde değildir. Çikolata ilk etkileşimde bir anlam örüntüsü kazandığı için özne açısından bir anlam ifade eden hale dönüşmüştür. Bu durumu daha net bir hale getirmek için modern bilimde çok önemli bir çalışma olarak görülen "Pavlov'un Köpeği[67]" deneyi gösterilebilir. Deneyde ortaya çıkan koşullu öğrenme ile verilen tepkiler, aslında anlamlandırma olarak özneler arasından her an yapılan durum ile aynı özellikleri göstermektedir. Öznenin anlamlandırmasının temelinde, önceki etkileşiminde içinde bulunduğu durum, uzam ve zamanın etkisi vardır.

Özneler arasında anlam örüntüleri farklı olabilir ama temeldeki atomsal etkileşim kuralları aynıdır. Özneler anlamsal örüntüler ağı oluşturmadan önce fizyolojik yapısında evrimsel süreç ile kazandıkları fizyolojik etkileşim haritaları bulunmaktadır. Özne bu haritalar sayesinde anlamsal örüntüsü oluşturacak temel bilgileri edinebilmektedir. Fiziksel gerçeklikler özneler arasından farklılık gözetmezken, anlamlandırma düzeyinde farklılıklar gösterebilmektedir. Fiziksel etkileşimlerde öznelerin duyumları arasında farklılıklar yok denecek kadar azdır çünkü etkileşimde bulunulan şeye karşı öznelerin

[67] Pavlov, deneyine başladığı dönemde köpeklerin tükürük bezleri ve sindirim sistemi arasındaki ilişkiyi inceliyordu. Pavlov'un ilk bulguları midenin, sindirim işlemine başlamadan önce tükürük bezlerinin harekete geçmesi gerektiği yönünde oldu. Yani otonom sinir sistemi, iki işlemi birbiriyle ilişkilendirmişti. Daha sonra, çeşitli uyarıcıların sindirim sistemini nasıl etkileyeceğini gözlemlemeyi deneyen Pavlov, köpeğine yiyecek vermeye başladığı anda; yanıp sönen bir ışığı, tıklayan bir metronomu ve bir zili harekete geçirmeye başladı. Bu uyarıcılardan önce, sadece yiyeceği gördüğünde salya akıtmaya başlayan köpek, bir süre sonra sesli ve ışıklı uyarıcılara maruz kaldığında da yiyeceği görmeksizin salya akıtmaya başladı. Bu deney neticesinde şartlı refleksi keşfeden Pavlov, aynı zamanda şartlı refleksin uyarıcılar sık sık yanlış uyarılar verdiğinde kaybolduğunu da ortaya çıkardı. *(https://www.chip.com.tr/galeri/insanligi-etkileyen-8-bilimsel-deney_2101_8.html)*

kullandıkları duyusal organlar aynı temel mekanizmasını yapısıyla çalışmaktadır. Bu durumu Kant'ın ve Locke'un bilgi kuramında görebilmekteyiz ve bu iki filozof anlamlandırmanın olması için duyu verisi ve akıl olması gerektiğini öne sürmektedir. Filozofların öne sürmüş oldukları duyu verisi ve akıl argümanları, çalışmamızın girişinde ayrıntılı bir şekilde açıklanan zihinsel sürece işaret etmektedir. Locke kendi çalışmalarında zihinsel süreç olarak tanımladığı bu durumu iç ve dış duyumlar olarak ikiye ayırmıştır ve iç duyumu dış duyuma içkin tanımlamıştır.

Anlamlandırma bağlamında öne sürülen argümanlar, çalışma neticesinde yukarıda belirtilen bir mekanizmayı ortaya çıkarmıştır. Ankara'nın zihinsel haritası bağlamında görüşülen kişiler aynı mekân, bina, bölge ya da kentsel bir öğeye karşı tanımlamalarında ve anlam örüntülerinde ortak bir noktaya işaret etmiştirler. Ulus'taki eski meclis binası bütün görüşmeciler tarafından ilk olarak yapısal özellikleri ile tanımlanmış ve tarif edilmiştir. Yapısal tanımlama ve açıklamalardan sonra öznel değerler ile yapısal gerçekliği üzerine kurulmuş olan anlam örüntüleri anlatılmıştır. Nesnel uyaranlar, öznelerin zihinsel haritalarında kurmuş olduğu örüntülerin tetikleyicisi görevindedir. Eğer bu nesnel uyaranlar ortadan kaybolursa, öznelerin zihinsel haritalarındaki örüntüler yok olmakta ve muğlaklaşmaktadır. Yok olmayan örüntüler ise ilk oluşturulduğu şeklinden farklı bir hale dönüşmektedir. Atomsal düzeyde uyaranı kaybolan anlam örüntüleri hem öznel hem de kolektif zihinsel haritalarda kaybolmakta ve özneler arası iletişimde kullanıldığında bir anlaşmazlığa neden olmaktadır. Örneğin Kızılay'daki Gama İş Merkezi'nin aktif olarak kullanıldığı dönemlerde çok etkili bir referans ve buluşma noktası konumundayken, günümüzde binanın fiziksel yapısı kalmadığı için öznelerin zihinlerinde imgelem olarak hatırlanmaktadır. Bundan dolayı iki özne arasında artık bir buluşma ya da referans nokta olma özelliğini kaybetmiştir. Fiziksel tetikleyiciliğini ve etkisini kaybettiği için öznelerin zihinsel haritalarında artık

muğlaklaşmış ve *"Gama'nın önünde bekliyorum"* gibi ifadeler anlamsal değerlerini kaybetmiştir.

Ankara'nın zihinsel haritası bağlamında anlamlandırma mekanizmasının temelinde nesnel (atomsal) uyarım olduğu sonucunu destekleyen en önemli bulgu ise Ankara'da yaşamayan kişiler ile yapılan ankette tespit edilmiştir. Meclis binası ile nesnel bir ilişki kuran ve kurmayan görüşmecilerin, meclis binası için oluşturdukları anlam örüntülerinin temelinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yapısal gerçekliği ile ilişki kuran kişiler, anlamlandırmalarını yapıdaki nesnel imgelere dayandırırken, yapısal gerçekliği ile hiç etkileşim kurmamış kişiler ise anlamlandırmalarını kolektif hafızalardaki meclis imgesine dayandırmıştır. Örneğin meclisin kürsü ile fiziksel etkileşim kurmuş kişiler "*bu kürsü Türkiye'nin tarihine tanıklık etmiş…, Atatürk bu kürsüden Türk halkına seslenmiştir…"* söylemleri ile meclis binasına dair anlam örüntüleri oluştururken, etkileşim kurmamış kişiler ise daha çok söylemsel imgelemeler üzerinden anlam örüntüleri oluşturmuşlardır. Söylemsel imgelemlerin de temelinde yine nesnel bir dayanak vardır.

Kentler mimari olarak düzenlenmiş ve net belirlenmiş formlar şeklinde ise özneler kendi anlam mekanizmasının örüntüleri ile kenti zihinlerinde tekrar dizayn etmekte ve yeni anlam örüntüleri ile bağlantılar kurmaktadırlar. Bu örüntüler ve bağlantılar ile kente dair bir görünüm ve izlenim oluşmaktadırlar. Bu bağlamda Ankara, hem Ankaralılar tarafından hem de Ankaralı olmayanlar tarafından kasvetli bir memur ve resmiyet kenti olarak tanımlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in kuruluş imgelerini barındırması, kente bir nitelik ve karakter kazandırmıştır. Tarihsel örüntülerin yanında yapısal özellikleri ile de öznelere görünür bir kenttir. Ankara diğer şehirlere geçiş güzergâhında olmasından dolayı ana arter yolları kent için önemli imgelemler ve simgeler üretmiştir. Yüksek noktalardan bakıldığında kentin temsili ve imgesi olan Anıtkabir, şehrin kuş uçuşu merkezini oluşturmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet imgelerinin kentin her köşesinde olmasından dolayı

özneler tarafından kenttin çeşitli bölgeleri ve yerleri birçok anlam dizgelerine dâhil edilmiş ve zihinsel haritalarında referans güzergâh ve noktalar olarak kodlanmıştır.

Kentte birçok merkezi noktalar bulunmaktadır. Bu merkezi noktalar cumhuriyettin kurulmasından günümüze kadar çeşitli nedenler ile değişime uğramıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze gelen cumhuriyet imgeleri başta olmak üzere yapısal özelliklerin ağır basması kenti bölgelere ayrılmıştır. Atatürk Bulvarı'nın Sıhhiye Hitit Güneş Kursu Heykeli'nden Dışkapı kavşağına kadar olan kısmı Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden kalma mimari yapıları ve noktaları ile öznelerin zihninde ön plana çıkmaktadır. Caddenin bu kısmında öznelerin sosyal sınıflarına göre ve çeşitli özel ihtiyaçlarına göre organize olmuş çeşitli cazibe noktaları ve merkezleri oluşmuştur. Bu odak noktalarının her biri kendi imgelemleri ile öznelerin zihinlerinde yer almış ve adlandırılmıştır. Ulus heykelden sonraki Çankırı Caddesi kısmı Ankaralıların zihninde pavyonların ve gazinoların mekânı olarak kodlanmıştır. Cadde boyunca yan yana dizilmiş eğlence mekânları bu imgelemi güçlendirmekte ve kendi anlam dizgelerini oluşturmaktadır.

Ankaralılar kendi etkileşimleri, deneyimleri ve tarihsel geçmişleriyle bu tarz bileşenler ile ayrı bir anlamsal örüntü kurmakta ve zihinsel haritalarında referans noktası olacak kadar güçlü bağlar kurmaktadırlar. Bu yapısal uyaranlar ve tarihsel anlamlar öznelerin ayrılmaz bir bütünü haline gelmektedir. Bazı noktaların ya da bölgelerin görsel imgeselliği az da olsa anlamsal imgeselliği yoğun olmaktadır. Sınırlı imgesellikte olsa kentin bütünselliği çeşitli özellikleri barındırarak zihinsel haritaları meydana getirilmesine imkân tanımaktadır. Bu yönüyle Ankara diğer kentlerden farklıdır ve zihinlerde görünür bir kenttir. Kentte, imgelenebilir kent bileşenleri çok fazladır. Bu kent bileşenleri her biri kendi içinde yeni bir imgelem yaratarak zihinlerde yerini almaktadır. Ama bu imgelemlerin hepsinin ortak imgelemi Cumhuriyet'in başkenti olmasıdır.

Kentsel bileşenler büyük ölçekte olabileceği gibi mikro düzeyde de işlevsellik gösterebilmektedir. Yaşadığımız evin çevresi ya da küçük bir bölge bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Örneğin Atatürk Bulvarı ile Cinnah Caddesi'ni birbirine bağlayan alt geçidin duvarlarında ki kuğu desenleri bu tarz bir karaktere sahiptir. Duvarlarda bulunan kuğu desenli fayanslar, görüşmecilerin zihinsel haritalarında önemli bir referans noktası olmaktadır. Bu ve bunun gibi bazı özelliklerin oluşturduğu bütünsellik, bir imgeleme dönüşmekte ve özneler için önemli bir karakter kazanmaktadır. Yeni Meclis Binası'ndan Cinnah Caddesi'ne giden Atatürk Bulvarının sağ tarafındaki bütün yapıların, elçilik ya da konsolosluk binası olmasından dolayı özneler tarafından "*konsolosluklar bölgesi"* olarak imgelenmektedirler. Özneler bu ve bunun gibi yapısal topluluklar ya da yapısal formlar rehberliğinde bulundukları durum, uzam ve zamana göre hareketlerini hassas ve görünür bir şekilde organize edebilmektedirler. Bu parçalar aslında bir bütün olarak zihinsel haritalarda yerini almaktadır. Kişiler parçaları hem ayrı hem de bütünsel olarak kurgulamaktadırlar.

Çalışmada tespit edilen kentsel bileşenler (tarihi mekânlar ve noktalar, kamusal mekânlar ve alanlar, bölgeler/yerler, yollar ve cazibe noktaları) zihinsel harita üretmede ve kent ölçeğinde bir bütün oluşturmada etkin bir rol oynamaktadır. Kentsel mekanizma içerisinde öznelerin çevresi ve çevresindeki bütün nesnel formlar ile etkileşim kurmasını sağlayan yollar, kentin makro zihinsel haritasını çıkarmada ve sınırlarını belirlemede en önemli kent bileşenidir. Bu yollar kendisini çevresinden ayrıştırarak, kendisini özel kılacak birçok imgelem üretmektedir. Önemli yollar, boyunca ya da parçalı bölgelerde özel bir ihtiyaç doğrultusunda çıkmış mekânlar yoğunlaşması, diğer yolardan farklı bir yapısal özellik, geçtiği bölgeler, uzamsal bir özelliği, yapısında teknik farklılıklar, yaşanan trafik yoğunlukları veya uzamsal olarak ortaya çıkmış bir özelliği bu imgelerden olabilir. Bu yollar, zihinsel haritaların ölçeklerine göre kentte değişkenlik gösterebilmektedir. Makro ölçekli tanımlama ya da tariflerde ana arter yolları sıkça

kullanılırken, lokalize mikro ölçekte bir yer ya da mekan tarifinde daha küçük yapıda yollar(cadde, sokak) kullanılmaktadır. Kızılay'dan Eryaman'a gidişi tarif ederken birçok görüşmeci ilk olarak ana arter olan İstanbul yolunu referans almaktadır. Ankara'daki ana arter yollar, çevresinde ulaşımı sağladığı illere göre isim almış ve tanımlanmıştır.

Özneler bu yollara süreklilik kazandırmak için yol üzerinde çeşitli formları imgeleyerek, yol üzerinde uzamsal ve konumsal olarak yerleştirmelerde bulunmaktadırlar. Bu yerleştirmeler sayesinde yol, öznelerin zihinsel haritasında bir süreklilik kazanmaktadır. Sürekliliği kazandıran yol üzerindeki temel formlar, sıklıkla kamusal binalar ya da çevresinden hacimsel olarak daha büyük binalar olmaktadır. Büyük ölçekli yollarda bu formlar kullanırken, daha küçük yollarda meydanlar, heykeller, büfeler, ya da köşe başındaki mekânlar aynı etki yaratan formlar olarak öznelerin zihinsel haritalarında yer almaktadır. Bu sonucu yaratan en önemli argüman özenlerin görme duyularında ki sınırlılıktır. Makro ölçekli yollarda küçük simgeler özneler tarafından çok ayrıntıları ile hatırlanamayacağı ya da hiç görülemeyeceği için mecburen büyük nesneler seçilmektedir. Mikro ölçekli yolarda ise tam tersi durum söz konusudur. Çok büyük nesnelere yakın olunmasından dolayı bütün, formsal özellikleri ile kavranamayacağı için daha küçük objeler referans noktası olarak seçilmektedir. Öznelerin bu yolu kullanma sıklığı, üzerinde sürekliliğini sağlaması için kullandığı formların imgelenirliğini arttıran bir unsurdur. Sürekliliği güçlendirilmiş yollar kente dair oluşturulan zihinsel haritaların iskeletini oluşturur.

İnsanın algılama mekanizması, yollarda belirsiz dönüş ya da kavisleri zihinsel haritalarında kullanma konusunda başarısızdır. Ulus ya da Bahçelievler'in sık ve dar sokakları bölgede yaşayan kişilerin bile şaşırmalarına neden olabilmektedir. Zihinsel haritalarda yollar, yönlerine göre konumlandırılmakta ve tanımlanmaktadır. Yolda yaşanan eğimsel, yönsel farklılaşma ya da bir sınır olması yolun imgeselliğini güçlendirmektedir. Yollarda ki eğimsel farklar özneler için önemli bir imgeselliktir.

Bütün görüşmeciler yollarda eğim olmasa bile yukarı ya da aşağı şeklinde bir yönlendirme ile tariflerini yapmaktadırlar. Eğimin olmadığı caddelerde yukarı ve aşağıyı belirleyen referans, yol üzerindeki cazibe noktasıdır. Görüşmecilerin hepsi yolda bir eğim yok ise kendileri için yol üzerinde belirledikleri cazibe noktasına göre yukarı ya da aşağı şeklinde tarifler yaptıklarını söylemişlerdir. Eğim gibi yol üzerinde başka ölçütlerde vardır. Sıklaşan araç yoğunluğu, insan kalabalığı, artan ses bir cazibe noktasına yaklaşıldığının belirtisi olabilmektedir. Bazen yönelimsel referanslarda kullanılmaktadır. Gidilecek yönü belirleyecek bir heykel, park ya da bina caddede yönelimselliği destekleyen imgeler olabilmektedir.

Yol üzerinde bulunduğu konumu konumlandırabileceği kolektif bir referans nokta, özneler arasında iletişimi ve yönelimselliği daha kolay bir boyuta taşımaktadır. Özellikle kapı numaraları bu durum için önemli olmaktadır ama Ankaralıların büyük bir kısmı kapı numaralandırmayı birincil öncül olarak kullanmamışlardır. Yol üzerinde kolektif olarak imgelenebilecek bir mekân ya da noktayı işaretlemek, yol üzerinde uzamsal olarak *"... mağazadan sonra"* ya da *"... mağazadan önce"* gibi konumlandırmayı olanaklı kılmaktadır. Bu referans noktaları ne kadar çok olur ise tanımlama daha açık ve anlaşılır olmaktadır. Referans olan noktalar ketin gelişimine göre sürekli değişmekte ve yenileri üretilmektedir. Bundan dolayı özneler referans noktaları seçerken en az değişime uğrayacak, diğer noktalardan daha kolay ayırt edilebilecek ve uzamsal olarak anlamlı bir konumlama sağlayabilecek noktaları seçmeye dikkat etmektedirler. Cadde üzerinde ilerleyen özne bu öncülleri göz önünde bulundurarak zihinsel haritasında cadde için bir imgelem haritası oluşturur ve bu haritaya göre diğer zamanlarda yönelimlerde bulunur.

Yolların uzamsal olarak özellikleri öznelerin algılarında baskın bir imgelem olabilmektedir. Örneğin Ankara'nın bazı yollarında o kadar çok çukur vardır ki görüşmecilerin zihinlerinde bu çukurlara düşen araba yüzünden yaşanan sarsıntı

imgelemi kalmıştır. Bazen yoldaki eğimler, inişler ya da çıkışlar, virajlar sonucunda hissedilen eylem kalıcı bir imgelem olmaktadır. Gölbaşı'na giderken İncek kavşağından sonraki başlayan kavis ve eğilim, Konya Yolu'nun bu kısmını özneler için baskın bir imgeleme dönüştürmüştür. Araçlar bu bölümde hız ve dönüş ivmesi kazandığı için güzergâhın o kısmı özeneler tarafından ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Bu ve bunun gibi yol üzerinde hissedilen devinimsel özellikler özne için baskın bir imgelem yaratmakta ve yola bir kimlik kazandırmaktadır.

Yol güzergâhı üzerinde uzamsal olarak yol eksenindeki farklılıklar, kesen kavşaklar, üzerinden veya altından geçen köprüler, köprülü kavşaklar ya da yol üzerindeki işaret levhalarının büyüklükleri, yolu özneler için görünür kılmaktadır. Kentler bu yollar ile donatılmış ve organize edilmiştir. Kenti saran bu yolların en önemli noktaları, kavşakları ve kesişim bağlantılarıdır. Kavşağa bağlanan yolları ve kavşağı birbirinden ayıran görsel bir imgelem var ise özneler tarafından yönelimler bu imgeleme göre konumlandırılmaktadır. Kavşağın hangi girişi hangi yöne ya da yola bağlanıyor olması ya da hangi çıkışı hangi yola çıkıyor gibi soruların net cevabı, kavşakta hızlı karar verilmesini sağlayan imgelemlere bağlıdır. Bu ayrımları yapabilecek görsel bir imgelem söz konusu değil ise yollar özneler tarafından karıştırılmaktadır.

Yollar gibi bazı sürekli formlarda öznelerin zihninde baskın öğe olabilmektedir. Sürekli formlar bir bölge ya da sınır imgesi yarattığı için algıda baskın olmaktadırlar. Örneğin Etimesgut ve Eryaman bölgelerindeki TOKİ binaları büyük dikdörtgen küp şeklinde yan yana dizili bir şekilde süreklilik formu oluşturmaktadır. Binaların hepsi fiziksel olarak birbirinin aynısı şeklinde tasarlandığı için özneler tarafından binalar ayrı ayrı seçilememektedir. Bundan dolayı öznelerin algılarında binalar bütünsel bir imgelem olarak algılanmaktadır. Birbirinin tıpa tıp benzeri yapılar yan yana yer alması ile Eryaman ve Etimesgut'ta yüksek binalar bölgesi imgesi öznelerin zihinde yaratılmıştır.

Kentsel öğeler içerisinde bazı yapılar, çevresinden karakteristik olarak ayrılması ile imgeselliğini güçlendirmektedir. Bazen bu arkasındaki yapılara tezat olması ile olurken bazen çevresindeki binaların çok yüksek olması ile olmaktadır. Az katlı binalar arasında yüksek katlı bir bina, tek düze art arda gelen duvarlardan oluşan bir sokakta taştan ya da ahşaptan yapılmış bir bina bu duruma örnek gösterilebilir. Görsel imgelemi güçlü olacak yapılar, öznelerin zihninde daha baskın olmaktadır. Oval bir yapı ya da küresel bir forma sahip yapı daha görünür olabilmektedir. Örneğin Atakule hem yüksekliği hem de çok farklı karakteristik bir tasarımından dolayı öznelerin zihninde baskın bir imgelemdir. Ayrıca cephesinde, çevresindeki binalardan daha ayrıntılı ve estetik yapısal özellikler barından binalarda özneler tarafından fark edilmektedir.

Bir binanın ya da nesnenin baskın imgelem olabilmesi için büyük veya karakteristik özellikler barındırması şart değildir. Baskın imgelem bazen bir taş örgü duvarken, bazen küçük bir yapı olabilmektedir. Baskın imgelem olabilmesi için özelliklerinden çok uzamsal ve konumsal önemi daha önemlidir. Yollardaki cazibe noktaları öznelerin hızlı karar vererek, kesin doğruya ulaşması gereken noktalardır. Bütün görüşmecilerin yol tarif ve tanımlamalarından anlaşılmıştır ki kavşak niteliği taşıyan cazibe noktalarında, çevresinde bulunan basit nesnel formlar bile ayrıntılı bir şekilde hatırlanmaktadır ama süreklilik gösteren bir rotada nesnel formu ile karakteristik özellik gösteren yapıların birçoğu dikkatten kaçmaktadır. Baskın imlemin temelinde geniş bir mesafe ve zaman aralığının etkili olması vardır. Ayrıca yönsel tayinde net sonuçlar vermesi imgelemi daha da güçlü kılmaktadır. Özellikle yönsel tayinde belirteç olan imgelemler özenlerin zihinsel haritalarında referans nokta olmaktadır.

Önemli nokta ya da mekân, çeşitli anlamsal örüntüler ile çakışırsa imgelemin gücü artmakta ve özneler tarafından daha çok kullanılmaktadır. Bu anlamsal örüntü bazen olumlu bir olay olabiliyorken bazen çok olumsuz bir olay olabilmektedir Bu duruma en önemli örnek TCDD binası önünde gerçekleşen patlama saldırısı gösterilebilir.

Patlamanın gerçekleştiği meydan Ankaralılardan ziyada tüm Türkiye'nin zihnine Demokrasi Meydanı imgesi ile yer edinmiştir. Bu noktada yaşanan olayda hem meydan hem de TCDD binasının zihinlerdeki imgelemini daha da güçlü bir noktaya taşımıştır.

Özneler tarafından anlamsal örüntüler ile harmanlanmamış işaret öğeleri nesnel formları ile zayıf bir imgelem olabilmektedir. Hatırlanıp aktif olarak kullanılabilmeleri için ayrı bir çaba gerektirir ama bir küme oluşturacak kadar çok olan işaret öğeleri özneler için baskın bir imgelem yaratabilmektedir. Belirli bir düzen içerisinde dizili bir halde bulunan işaretler algıda seçicilikte baskın olmaktadır. Oluşturdukları düzen ile ortaya çıkan anlamlı desenler ilk olarak özneler için anlaşılması zor olmaktadır ama geçen süre ile bu zorluk kaybolmaktadır. Ayrıntısında çok fazla imgelemin olması kendi içlerinde küçük formlara bölünerek zihinsel haritalarda konumlama ve yönlendirmede aktif olarak kullanılmaktadır. Örneğin Gölbaşı'na giderken Ahlatlıbel Kavşağı'ndan sonra yolun kenarında sıralı haldeki mağazalar öznelerde baskın bir imgelem yaratmıştır. Görüşmecilerin büyük bir kısmı mağazaların markalarını bilmiyor ama mağaza binalarının sıralı olması ile ortaya çıkan görsel imgelem Gölbaşına girişin bir belirteci olmuştur.

Cazibe noktaları bir kentin referans ve kavramsal dayanaklarıdır. Ankara'da bu bağlamda hem formsal hem de bulunduğu konum ve uzamdan dolayı çok fazla cazibe noktası bulunmaktadır. Bazen bu bir kavşak olabiliyorken bazen bir otobüs durağı olmaktadır ama her ne olursa olsun cazibe noktaları olabilmeleri için faaliyet yoğunlaşmasının olması gerekmektedir. Bu özelliklerle beraber son olarak da bir kimliğinin olması gerekmektedir. Kimlik özneler tarafından kolektif hafızada tanımlamalar için önem arz etmektedir. Bu bağlamda cazibe noktası bir heykelin, otobüs durağının, kesiştirdiği yolların, ışıklandırmanın, uzamsal olarak konumunun ve cazibe noktasının öznel ve sürekli özelliği ile kimlik kazanılmaktadır. Bu özellik başka formlar ile karıştırılmayacak kadar özgün ve unutulmayacak kadar etkili olmalıdır. Cazibe noktası

olması ve kimlik kazanabilmesi için yoğunluk en önemli etkendir. Örneğin Kızılay Meydanı birçok farklı özelliği ile bir cazibe noktasıdır ama Kızılay Meydanı'na bağlanan Ziya Gökalp Caddesi üzerindeki otobüs durağı yoğunluğu ile bir cazibe noktası olmuştur.

Cazibe noktasının sınırları belirsiz olmayıp net bir şekilde özneler tarafından algılanabiliyorsa tanımı ve konumlaması daha açıklayıcı olacaktır. Bu durum cazibe noktasını daha da güçlü kılmaktadır. Ayrıca formsal niteliğinin de algılanabilecek sınırlardan oluşması cazibe noktasının kolektif hafızalarda özdeş referans nokta olmasını güçlendirecektir. Bu özelliklere bir de yol kesişimi gibi bir özellik eklenirse cazibe noktası zihinsel haritaların birincil referans noktası haline dönüşmektedir. Yol kesişimi ile ortaya çıkan cazibe noktaları öznelerin karar verme noktaları olduğu için çevresi ayrıntılı bir şekilde tarif edilebilmektedir. Kavşak ile oluşan cazibe noktasına gelen özneler kavşakta bir yoğunluk yaratmaktadır. Bu yoğunluk, çevresinde bir bölgenin oluşmasına neden olmaktadır. Kızılay Meydanı bu bağlamda Ankaralılar için önemli bir cazibe noktasıdır. Meydan, kavşağı ile hem araçlara hem de yayalara bir geçiş güzergâhı olurken, çevresinde bulunan mağazalar ile simgesel bir cazibe noktası olmaktadır. Bu yönleri ile cazibe noktalarında özneler yönelimsel tarifler verebiliyorsa, cazibe noktası daha büyük bir bölgeye geçişi ya da yönelimi göstermede konumsal referans olmaktadır. Her özne cazibe noktalarında hem kendisine özel hem de herkes tarafından bilinecek referans noktaları belirlemektedir.

Bazı kent bölgeleri taşıdıkları karakterleri ile oluşturdukları yapay sınırlar özneler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bölgenin içinde süreklilik gösteren bu özellikler, bölgenin dışına doğru azalarak yok olmaktadır. Örneğin Küçükesat tek yön ve dar yolları ile öznelerin zihninde yer edinmiş olup, bölgeden uzaklaştıkça tek yön ve dar yolların azaldığı görülmektedir. Kısaca bölgeler en basit haliyle homojen karakterlerden meydana gelmektedir. Bölgeleri oluşturan karakteristik özellikler bir tane olabileceği gibi birden fazlada olabilir. Bir bölgenin karakteristik özelliği ne kadar çok ise özneler tarafından

hatırlanması ve tanımlaması daha kolay olmaktadır. Bu duruma en iyi örnek olarak Ulus verilebilir. Meydan, Cumhuriyet dönemi yapıların yoğun olarak bulunduğu bir bölge ve formsal bir karakter ve geçiş güzergâhı olmasından dolayı cazibe noktası özelliklerini taşımaktadır. Görüşme yapılan bütün Ankaralılar bu iki karakteristik özelliği Ulus ve Meydan ile hatırlamışlardır.

KAYNAKÇA

Adlassnig, K.-P. (2002). Artificial-intelligence-augmented systems. *Artificial Intelligence in Medicine*(24), 1-4.

Altan , İ. (2017). *Mimarklıkta Mekan Kavramı.* İstanbul: Ofis 2005 Yayınları.

Amsden, B. L. (2007). Understanding Sense of Place Among Community Residents and Volunteers in Alaska. *Doctor of Philosophy*. Pensilvanya Üniversitesi.

Anderson, J. (1986). *Teaching map skills: An inductive approach (Topics in geography).* Western Illinois University: National Council for Geographic Education.

Anıtkabir. (2019, Ocak 20). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: https://www.ktb.gov.tr/TR-96392/anitkabir.html adresinden alındı

Ankara Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü . (2020, Ocak 15). Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü: https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-2412/yapinin-tarihcesi.html adresinden alındı

Aristoteles (Aristo). (2009). *Nikomakhos'a Etik.* (S. Babür, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Arslan, A. (2008). *İlkçağ Felsefe Tarihi 1 - Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi - Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Arslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme.* Bursa: Ezgi Kitapevi.

Ashihara, Y. (1981). *Exterior Design in Architecture.* Van Nostrand Reinhold.

Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938).* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Atay, T. (2016). *Din Hayattan Çıkar Antropolojik Denemeler.* İstanbul: İletişim.

Bal , H. (2003). *Kentsel Yapı ve Kentlileşme Süreci (Isparta-Van Karşılaştırması).* Isparta: Fakülte Kitapevi.

Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi.* Isparta: Fakülte Kitabevi.

Batuman, B., Akış, T., Kılınç, K., Yalım, İ., & Cengizkan, A. (2017). *Ankara'nın Kamusal Yüzleri: Başkent Üzerine Mekan-Politik Tezler.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Bayraktar, N. (2013). Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık:Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci. *Ankara Araştırmaları Dergisi - Journal of Ankara Studies, 1*(1), 20-35.

Berger , J. (2016). *Görme Biçimleri.* (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Bloomfield, L. (1943). Monatshefte für deutschen Unterricht. *Meaning, 35*(3/4), 101-106.

Book, H. E., & Sun, D. (1994). *Renginizi Tanıyın.* (A. Arıtan, Dü., & Ö. Tuğrul, Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Borden , D. D. (1999). *Cartography : thematic map design.* Boston: WCB/McGraw-Hill.

Bozkurt, N. (1995). *Sanat ve Estetik Kuramları.* İstanbul : Sarmal Yayınevi.

Bumin, K. (2010). *Demokrasi Arayışında Kent.* Ankara: Çizgi Kitapevi.

Bynum, T. W. (1987). A New Look at Aristotle's Theory of Perception. *History of Philosophy Quarterly, 4*(2), 163-178.

Cansever, T. (1998). *İstanbul'u Anlamak* . İstanbul: İz Yayıncılık.

Capelle, W. (1994). *Sokrates'ten Önce Felsefe.* (O. Özügül, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Caroline, L. (2004). *The role of environmental perceptions in sense of place : case studies of neighborhoods in Phoenix*. Arizona: Arizona State University.

Coward , R., & Ellis, J. (2008). *Dil ve Maddecilik - Göstergebilim Alanındaki Gelişmeler ve Özne Kuramı.* (V. Kılıç, Çev.) İstanbul: Toros Kitaplığı.

Çinici, D. (2015). Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 13-41.

Çotuksöken, B. (1993). *Ortaçağ Yazıları.* İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Dendrit ve Akson Karşılaştırması. (2017, Mart 3). Bikifi: https://bikifi.com/biki/dentrit-ve-akson-karsilastirmasi adresinden alındı

Denkel, A. (1984). *Anlamın Kökenleri: Bir Felsefe Araştırması.* İstanbul: Metis Yayınları.

Denkel, A. (2011). *İlkçağ'da Doğa Felsefeleri.* İstanbul: Doruk Yayınları.

DERGİ - Uykuda ağırlık çökmesi ya da uyku felci neden olur? (2020, 1 1). BBC - NEWS: https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-39564775 adresinden alındı

Descartes, R. (2015). *Felsefenin İlkeleri.* (M. Akın, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Dinçer, G. (2014). Ulus'tan Samanpazarı'na Anafartalar Caddesi'nin Öyküsü. *İdealkent*(11), 36-60.

Downs, R., & Stea, D. (1973). *Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior.* Chicago: Aldine.

Duygun, H. (2015). *Ankara Vakıf Eserleri.* Ankara: ARTI5 Medya Tanıtım.

Erdoğan, A. (2013). *Ankara Hamamları ve Kaplıcaları.* Ankara: Ankara Büyük Şehir Belediyesi, Aski Genel Müdürlüğü Yayınları.

Finley, M. I. (1977). The Ancient City: From Fustel de Coulanges to Max Weber and beyond. *Comparative Studies in Society and History, 19*(3), 305-327.

Geography Education Standards Project . (1994). *Geography for Life: National Geography*. Washington, DC: National Geographic Society.

Gibss, G. R. (2007). *Analysing Qualitative Data.* London: Sage Publications.

Goodall, B. (1987). *The Penguin Dictionary of Human Geography.* California Üniversitesi-London: Penguin Books.

Gould, P. R. (1973). "On Mental Maps" Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial . *Behavior*, 182-220.

Gould, P., & White, R. (1993). *Mental maps* . Londra : Routledge.

Gökberk, M. (2016). *Felsefe Tarihi.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Gökgür, P. (2017). Kamusal Alanın Değişimini ve Dönüşümünü Etkileyen Faktörler. *Kamusal Alanların Mekansal Organizasyonu* (s. 1-17). içinde Bartın: Bartın Üniversitesi.

Grant, T., & Woods, A. (2018). *Aklın İsyanı-Marksist Felsefe ve Modern Bilim.* İstanbul: Yordam Kitap.

Grünberg, T. (1970). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Guenon, R. (2013). *Doğu Düşüncesi.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan Örgütlenmesi.* Trabzon: Gür Yayıncılık.

Hardwick, S. W., & Holtgrieve, D. G. (1996). *Geography for educators: standards, themes, and concept.* U.S.A.: PrenticeHal.

Hazar, N. (1986). *T.C. Ziraaat Bankası 1863-1983.* Ankara : Ziraat Bankası.

Hobbes , T. (2007). *Leviathan.* (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hungtinton, S. P. (2008). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması.* (M. Turan, & C. Y. Soydemir, Çev.) İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Husserl, E. (2014). *Kesin Bilim Olarak Felsefe.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

İkinci Büyük Millet Meclisi Binası-Tek (1924). (2019, 01 15). Mimarlar Odası Ankara Şubesi: http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1483 adresinden alındı

İltuş, S., & Topçuoğlu, N. (1976). Kocatepe Camii Muamması. *Mimarlık*, 65-73.

İnceoğlu, M., & Aytuğ, A. (2009). Kentsel Mekânda Kalite Kavramı. *Megaron, 4*(3), 131-146.

Işın, E. (2009). *Ankara: Kara Kalpaklı Kent 1923-1938.* (M. Şeyhun, & C. Akaş, Çev.) İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Kandel, E. (2016). *Belleğin Peşinde - Yeni Bir Zihin Biliminin Doğuşu.* (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Kansu, A. (2009). Bahçelievler ,Yapı Kooperatifi 1934-1939. *Toplumsal Tarih*(187), 54-65.

Kean, S. (2017). *İNSAN BEYNİN GİZEMİ - Travma, Delilik ve İyileşme Hikayeleriyle Bir Beyin Araştırma Tarihi.* (B. Kılınçer, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.

Keskinok, Ç. (2009). *Ankara kentinin planlanması ve Atatürk Bulvarı'nın oluşumu: Cumhuriyet Devrimi'nin yolu Atatürk Bulvarı.* Ankara: Koleksiyoncular Derneği Yayınları.

Koçak , O. (1996). *İmgenin Halleri.* İstanbul: Metis Yayınları.

Kranz, W. (2009). *Antik Felsefe.* (S. Baydur, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.

Kuznar, L. A. (2008). *Reclaiming a Scientific Anthropology.* United Kingdom: Alta Mira Press .

Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space.* Cowley Road, Oxford, Uk: Basil Blackwell Ltd.

Lim, M. (2006). Exploring Urban Children's Sense of Place. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Kolombiya Universitesi.

Locke, J. (2013). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme.* (V. Hacıkadiroğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi.* (İ. Başaran, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Marx, K. (2000). *Demokritos ile Epikuros'un Doğa Felsefeleri.* (H. Demirhan, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. (2000). *The German Ideology.* New York: International Publishers.

May , R. (2017). *Yaratma Cesareti.* (M. G. Sökmen, Dü., & A. Oysal, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (2016). *İnsan Felsefesi.* İstanbul: Doğu Batı Yayınları - Felsefe Dizisi.

Merleau- Ponty, M. (2014). *Algılanan Dünya.* İstanbul: Metis Yayınları.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği.* (G. Koca, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nisbett, R. E. (2005). *Düşüncenin Coğrafyası.* (G. Güven, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

Ocakcı, M., & Southworth, M. (1995). *Elements of urban identity : the case of the*

Beykoz district of Istanbul. Berkeley: University of California, Institute of Urban and Regional Development.

Özalp, N. (2016). *Bir Başkentin Anatomisi: 1950'lerde Ankara.* Ankara: İdealkent.

Pirenne, H. (2014). *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması.* (Ş. Karadeniz, Çev.) İstanbul: İletişim.

Platon. (2016). *Sokrates'in Savunması - Hasan Ali Yücel Klasikleri.* (A. Çokona, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Platon(Eflatun). (2019). *Devlet* . İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ponty, M. (2014). *Algılanan Dünya.* (Ö. Aygün, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Renda, G., & Durukan, A. (2004). *Ankara başkentin tarihi, arkeolojisi ve mimarisi.* Ankara: Ankara Enstitü Vakfı.

Roth , L. M. (2006). *Mimarlığın Öyküsü.* (E. Akça, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Saarinen, T. F., & MacCabe, C. L. (1990). The World Image of Germany. *Erdkunde*(44), 260-267.

Saarinen, T. F., Kim, H. H., & MacCabe, C. L. (1991). The South Korean Image of the World and the World Image of Korea. *Geography*(22), 126-135.

Saarinen, T. F., MacCabe, C. L., & Morehouse, B. (1988). Sketch Maps of the World as Surrogates. *Skills in Geographical Education Symposium*, (s. 628-664). Brisbane.

Sartre, J. P. (2017). *İmgelem.* (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İttaki Yayınları.

Say, G. N., & Müjdeci, M. (2016). Oksitosin ve Psikiyatrik Bozukluklar - Oxytocin and Psychiatric Disorders. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 102-113.

Sennett, R. (2008). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir.* (T. Birkan , Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Sezgin , E. (2002). *Wittgenstein'ın Ardından Beden ve Zihin Hareketleri.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Shaffer, J. A. (2005). *Zihin Felsefesi.* (T. Koç, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.

Skagerlund, K., Kirsh, D., & Dahlbäck, N. (2012). Maps in the Head and Maps in the Hand. *Proceedings of the 34th annual cognitive science society*, 2339-2344.

Solms, M., & Turnbull, O. (2015). *Beyin ve İç Dünya - ÖZNEL DENEYİMİN SİNİRBİLİMİNE GİRİŞ.* (H. Atalay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Spinoza. (2016). *Spinoza.* (Ç. Balanuye , Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Takashi, T. (1989). *The proceedings of International Conference on Urbanism in Islam.* Tokyo, Japan: The Middle Eastern Culture Center in Japan, Institute of Oriental

Culture, University of Tokyo.

Tanili, S. (2014). *Uygarlık Tarihi.* İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Tarihçe. (2019, 07 22). Karacabey Hamamı: http://karacabeyhamami.com.tr/tarihce/ adresinden alındı

Thorns, D. C. (2002). *The Transformation of Cities Urban Theory and Urban Life.* New York: Palgrave McMillan.

Tosun, G., & Tosun, T. (1995). Türkiye'de Kentleşme-Siyasal Yapılanma İlişkisi. *Amme İdaresi Dergisi, 28*(4), 45-63.

Tuan, Y.-F. (1975). Images and Mental Maps. *Annals of the Association of American Geographers, 65*(2), 205-212.

Tura, S. M. (2016). *Histerik Bilinç.* İstanbul: Metis Yayınları.

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2014). *Coğrafya Geçmiş - Kavramlar - Coğrafyacılar.* İstanbul: Çantay Kitapevi.

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2016). *Beşeri Coğrafya / İnsan, Kültür, Mekan.* İstanbul: Çantay Kitapevi.

Uçan, H. (2009). Batı Şehri ve Küresel Şehir. *Hece Dergisi - Şehirlerin Dili*, 181-188.

Watson, J. D., & Crick, F. H. (1953). Molecular structure of nucleic acids: A Structure for deoxyribose nueclic acid. *Nature*(171), 737-738.

Weber, M. (2010). *Şehir: Modern Kentin Oluşumu.* İstanbul: Bakış Yayınları.

Yenimahalle Belediyesi. (2020, Nisan 6). *Belediyemiz Hakkında*. http://www.yenimahalle.bel.tr/Icerik/Yenimahalle-Hakkinda/163 adresinden alındı

Fotoğraflar

Fotoğraf 1: https://gazetemanifesto.com/wp-content/uploads/2021/03/kizilay-1280x720.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 2: https://img-s1.onedio.com/id-5698edbca9f34a6d43c533b3/rev-0/w-900/h-613/f-jpg/s-82fe502d50ef4aa2843a2e2673ced1bf4609cbb3.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 3: http://www.kimkimdir.net.tr/wp-content/uploads/2013/10/hitit-aniti-ankara.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 4: https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/bir-tarih-daha-yok-ediliyor-1090553/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazla haber adresinden alındı

Fotoğraf 5: https://kizilayavm.com.tr/files/dis_kurumsal.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 6: http://gercegeisiktut.blogspot.com/2013/09/kizilay-binasinin.html adresinden alındı

Fotoğraf 7: https://img-s1.onedio.com/id-5698edbca9f34a6d43c533b3/rev-0/w-900/h-613/f-jpg/s-82fe502d50ef4aa2843a2e2673ced1bf4609cbb3.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 8: https://tr-tr.facebook.com/EskiAnkaraResimlerii/posts/ulus-meydani-1930/1809804085753225/ adresinden alındı

Fotoğraf 9: http://www.egedesonsoz.com/haber_resim/ankara-katliaminda-ilk-durusma-katiller-diye-bagirdilar--938858.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 10:

Fotoğraf 11: https://mapio.net/images-p/46132136.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 12: https://foto.arttv.com.tr/temp/repo/8171.jpeg adresinden alındı

Fotoğraf 13: https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/770x0/599abab118c77321b4d74ad0 adresinden alındı

Fotoğraf 14: https://www.medyacuvali.com/uploads/editor/buyuk_22077758700%201532354482.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 15: https://fastly.4sqi.net/img/general/width960/70153570_XTJ2kqFi14XsneMGYFt7uhKVE2gD7ucV-s3mFFiVe6E.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 16:

https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/590x332/562566caf018fb45587d5c6b.jpg adesinden alındı

Fotoğraf 17:

https://iasbh.tmgrup.com.tr/fa9c3d/752/395/0/0/1000/524?u=https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2020/04/14/kizilay-meydani-14-gun-sureyle-kapatildi-1586851649012.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 18: http://yarinhaber.net/assets/uploads/content/1ba64b46-c96d-4db7-9f38-31ea92cfbf09.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 19: https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/684x455/5dfb7a2fd3806c23449d0433 adresinden alındı

Fotoğraf 20: google.com web arama

Fotoğraf 21: https://cekergezer.com/wp-content/uploads/2017/12/hamamonu-ankara-hamam-arkasi-turkiye.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 22: https://www.eryaman.org/wp-content/uploads/2018/03/ankara-hamamonu4.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 23: https://www.eryaman.org/wp-content/uploads/2018/03/ankara-hamamonu.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 24: http://www.gazeteilksayfa.com/d/news/62084.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 25: Google Map 3d Panoramik görüntü

Fotoğraf 26: Google Map 3d Panoramik görüntü

Fotoğraf 27: Google Map 3d Panoramik görüntü

Fotoğraf 28: Google Maps

Fotoğraf 29:

https://iasbh.tmgrup.com.tr/fa9c3d/752/395/0/0/1000/524?u=https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2020/04/14/kizilay-meydani-14-gun-sureyle-kapatildi-1586851649012.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 30:

https://iasbh.tmgrup.com.tr/6e975c/752/395/0/153/1093/726?u=https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2018/05/20/ulus-meydanina-ilk-kepce-1526797797364.jpeg adresinden alındı

Fotoğraf 31: https://kulturpostasi.com/wp-content/uploads/2018/06/ankara-olgunlar.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 32:

https://alivedatoygur.files.wordpress.com/2018/08/sc4b1hhiye1.png?w=299&h=197 adresinden alındı

Fotoğraf 33: https://gazetekarinca.com/wp-content/uploads/2017/12/k%C4%B1z%C4%B1lay.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 34: https://cdn.otelleri.net/ankara/766x510/ramada-ankara-otel-genel-gorunum-24345.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 35:

https://images.etstur.com/files/images/hotelImages/integration/TR/214003/l/99f8d70290809ecdf8d005d78fc161ba.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 36: https://cdn.otelleri.net/ankara/766x510/hilton-ankara-genel-gorunum-66565.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 37: https://4.bp.blogspot.com/-Qe5CLcHgWj4/Wole_Qv325I/AAAAAAAAEek/PLNpi_UoH94AP-

zszcN0v6wUyCtUIpzJQCLcBGAs/s1600/28276924_10155529575092632_335290275
9413211838_n.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 38: https://4.bp.blogspot.com/-
OCDqcPk80r8/WoiIlmszgOI/AAAAAAAAEdQ/LOnQvHyI9rcugeM2rmwYPEByqYr
cvnZXQCEwYBhgL/s1600/68477_10151974300557632_1088169415_n.jpg
adresinden alındı

Fotoğraf 39: Vekam Arşivi 0573

Fotoğraf 40: Vekam Arşivi 1493

Fotoğraf 41: https://cdn.aydinlik.com.tr/file/aydinlik-bucket/2019/11/28/dbd98efa-c036-4ef7-92da-d6fe4d05ff1d.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 42: Vekam Arşivi 1897

Fotoğraf 43: http://www.ilgazetesi.com.tr/d/news/32209.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 44: Vekam Arşivi 18695

Fotoğraf 45:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/83/Kocatepe_Camii_Ankara.JPG
adresinden alındı

Fotoğraf 46: https://karacabeyhamami.com.tr/dosya/yukle/2018/01/tarihi-700x456.jpg
adresinden alındı

Fotoğraf 47: https://dugunvagonu.com/tarihi-mekanlar/ankara/tarihi-karacabey-hamami-2 adresinden alındı

Fotoğraf 48: Vekam Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri-TKV0217

Fotoğraf 49: https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g298656-d2203893-Reviews-Sengul_Hamam-

Ankara.html#photos;aggregationId=&albumid=&filter=7&ff=88897504 adresinden alındı

Fotoğraf 50: https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g298656-d6434399-Reviews-or5-Historical_Eynebey_Bath-Ankara.html#photos;aggregationId=&albumid=&filter=7&ff=181915200 adresinden alındı

Fotoğraf 51: Vekam Arşivi 2361

Fotoğraf 52: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR5AQ5OxR6-WJBZbogwagFc3sfHxoDC9cTB1g&usqp=CAU adresinden alındı

Fotoğraf 53: http://www.yapi.com.tr/Uploads/HaberMedya/179490/9215a3d9bdeb41b99c900055fb398390-480x268.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 54: https://foto.sondakika.com/haber/2017/02/03/tika-dan-yemen-e-egitim-destegi-9224853_8125_o.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 55: https://i.sozcu.com.tr/wp-content/uploads/2016/02/14/tarih.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 56: https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/590x332/562566caf018fb45587d5c6b.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 57: Google Map 3d Panoramik görüntü

Fotoğraf 58: Vekam Arşivi 0975

Fotoğraf 59: Vekam Arşivi 1208

Fotoğraf 60:

https://iasbh.tmgrup.com.tr/6e975c/752/395/0/153/1093/726?u=https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2018/05/20/ulus-meydanina-ilk-kepce-1526797797364.jpeg adresinden alındı

Fotoğraf 61:

https://iasbh.tmgrup.com.tr/fa9c3d/752/395/0/0/1000/524?u=https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2020/04/14/kizilay-meydani-14-gun-sureyle-kapatildi-1586851649012.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 62: Vekam Arşivi 1419

Fotoğraf 63: Vekam Arşivi 1017

Fotoğraf 64: https://updates.moovit.com/wp-content/uploads/2017/02/01114343/sihhiye.png adresinden alındı

Fotoğraf 65:

https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/750x422/55eb4327f018fbb8f8b5ce06.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 66: https://www.politikyol.com/wp-content/uploads/2016/10/eski_ankara_160616102122-1.jpg adresinden alındın

Fotoğraf 67: https://updates.moovit.com/wp-content/uploads/2017/02/01114343/sihhiye.png adresinden alındı

Fotoğraf 68: http://www.mimdap.org/wp-content/uploads/2009/12/t-8.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 69: https://1.bp.blogspot.com/-jPzR6_t5AJI/WP3czun-wQI/AAAAAAAAFE0/NxTGXQ6lAVkPAzClMpZ8HyjcYrpRnOOIACLcB/s1600/s-55559390b0c5d4ebc0ab02c777f4c27a937340d2.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 70: http://assets.orayanasilgiderim.com/destination-img/kugulu-park.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 71: https://seyahatdergisi.com/wp-content/uploads/2015/10/Mogan-Parki-681x320.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 72: https://www.gezi-yorum.net/wp-content/uploads/2019/11/i%C5%9F-bankas%C4%B1.00-234x300.png adresinden alındı

Fotoğraf 73: https://mapio.net/images-p/63400867.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 74: https://i4.hurimg.com/i/hurriyet/75/770x0/599abab118c77321b4d74ad0 adresinden alındı

Fotoğraf 75: https://www.cumhuriyet.com.tr/Archive/2020/2/10/203224185-ankaradaki-merkez-bankasi.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 76: https://i.pinimg.com/originals/bf/2c/75/bf2c75610fe7543652e57775966c4ff6.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 77: https://www.kulturportali.gov.tr/contents/images/20181030111302810_cumhuriyet%20muzesi%20murat%20coruk.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 78: http://www.gazeteilksayfa.com/d/news/38182.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 79: https://i.sozcu.com.tr/wp-content/uploads/2017/08/tbmmtepe.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 80: http://mimdap.org/wp-content/uploads/akabir16.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 81: https://i2.milimaj.com/i/milliyet/75/0x410/5f16dcb455428117f80cea94.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 82:

https://i2.milimaj.com/i/milliyet/75/0x410/5c8e65aa45d2a05010e075b1.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 83: http://medigazete.com/images/haberler/saglik-bakanliginin-tarihi-binasi-devredildi.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 84: http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Resim/122801,operabinasi03.png?0

Fotoğraf 85: https://img.piri.net/mnresize/840/-/resim/imagecrop/2019/05/25/08/09/resized_d3bdd-4cc77577maxresdefault_live.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 86: https://cdn.yeniakit.com.tr/images/news/625/ibn-i-sina-hastanesi-acil-vaka-gibi-h1439273564.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 87: https://www.medikalakademi.com.tr/wp-content/uploads/2017/11/ankara-hastanesi-375x191.jpg adresinden alındı

Fotoğraf 88: http://www.birharf.biz/FileUpload/op862884/File/opebina.jpg adresinden alındı

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öznelerin zihinsel haritalamaları ile mekâna ve kente dair oluşturmuş olduğu kategorileştirmelerde rol oynayan örüntüleri ortaya çıkartmak ve algılama mekanizmasını deşifre ederek, insan davranışlarındaki ilişkileri anlamaktır. Bu açıklamalar neticesinde çalışmanın temel sorunsalı; insanın anlamlandırma mekanizmasını deşifre etmek, Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturmada kullanılan kentsel bileşenleri ortaya çıkarmak ve Ankara'nın zihinsel haritasını oluşturarak bu haritadaki sınırları gizli olan mekânsal kategorileri deşifre etmektir.

Bu sorunsal doğrultusunda Ankara'nın Zihinsel Haritası'nı ortaya çıkarmak için Çalışmada, sahaya dayalı yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanışmıştır. Bu görüşmeler, çalışmanın sorunsalı doğrultusunda yarı yapılandırılmış soruların eşliğinde sürdürülmüştür. Ön araştırma için yapılan anket; kartopu örneklem yöntemi ile Ankara'da yaşayan on sekiz yaş üstü kişiler ile yapılmıştır. Yapılan bu anketler sonucunda derinlemesine görüşme tekniği için temel sorular oluşturulmuştur. Ayrıca anketlerin sonuçlarına göre Ankara'nın Zihinsel Haritası ve insanın anlam mekanizmasının deşifresine yardımcı olacak, fotoğraf çözümleme tekniği için görüşmecilere gösterilecek fotoğraflar belirlenmiştir.

Bu çalışmada, insanın anlamlandırma mekanizmasının çalışma modeli deşifre edilmiş; tarihi mekanlar ve noktalar, kamusal mekanlar ve alanlar, bölgeler/yerler, yollar, cazibe noktaları Ankara'nın Zihinsel Haritası'nda kullanılan kentsel bileşenler olarak tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda Ankara'nın Zihin Haritası modeli ortaya çıkartılmıştır.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the patterns that play a role in the cognitive mapping of the subjects and the categorization of the space and the city, and to understand the relationships in human behavior by deciphering the perception mechanism. As a result of these explanations, the main problematic of the study is to decipher the human's interpretation mechanism, to reveal the urban components used in creating the cognitive map of Ankara, and to decipher the spatial categories whose boundaries are hidden in this map by creating a cognitive map of Ankara.

In order to reveal the Cognitive Map of Ankara in line with this problematic, in-depth face-to-face interview technique based on the field is used in the study. These interviews are maintained with semi-structured questions in line with the problematic of the study. Survey for preliminary research is conducted with people over eighteen age living in Ankara by using the snowball sampling method. As a result of these surveys, basic questions is formed for the in-depth interview technique. In addition, according to the results of the questionnaires, the Cognitive Map of Ankara and the photographs that help the deciphering of the meaning mechanism of the human and is shown to the interviewers for the photo analysis technique are determined.

In this study, the working model of the human signification mechanism is deciphered; historical places and points, public places and areas, regions / places, roads, attraction points are identified as urban components used in Ankara’s Cognitive Map. In line with these findings, the Cognitive Map model of Ankara is created.